

ความเชื่อและพัฒนาการของประเพณีเทพราสามังจังหวัดสกลนคร

ปริญญาโท

ของ

เกสร่า สุรพันธ์พิชิต

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์)

พฤษภาคม 2535

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

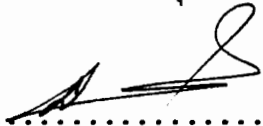
ปริญญาโทชั้นนี้

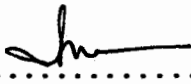
ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ปริญญาโทฉบับนี้เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม
โดย นางสาวเกสร่า สุรพันธ์พิชิต เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์)

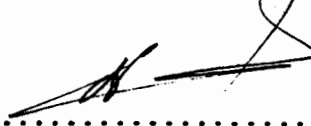
คณะกรรมการควบคุมปริญญาโท และคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปริญญาโทฉบับนี้
ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ได้

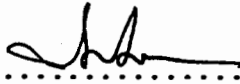
คณะกรรมการควบคุมปริญญาโท

..... ประธาน
(นายมณี พันทวี)

..... กรรมการ
(นายสมชาติ มณีโชติ)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(นายมณี พันทวี)

..... กรรมการ
(นายสมชาติ มณีโชติ)

..... กรรมการ
(นายสังคม กุมิพันธ์)

.....
(นายมนตรี อเนตรักษ์)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับความกรุณาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์มณี พันทวี และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาติ มณีโชติ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือแนะนำให้แก่ผู้วิจัยอย่างเป็นขั้นตอน
และมีระบบเป็นอย่างดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณ และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอณ้สการขอพระคุณพระครูบริหารสกลกิจ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร พระครูอรุณ
กิตติโสภณ พระมหานพวงศ์ นววิงโส พระหมามีชัย ชินปุตโต วัดแจ้งแสงอรุณ อำเภอเมือง
จังหวัดสกลนคร ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์เอกสารทางด้านพุทธศาสนา

ขอขอบพระคุณคุณวิศิษฐ์ วัฒนสุชาติ คุณชุมพร ศรีเชษฐา คุณประสาท ต้องโพนทอง
คุณสังวาลย์ พลขาง คุณเลิศทวี สุวรรณเจริญ คุณดวงตา นิมิตร และคุณสมมิตร พรหมสาขา
ณ สกลนคร ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์เอกสารและภาพถ่ายเกี่ยวกับงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

ขอขอบพระคุณคุณอาคม พรหมสาขา ณ สกลนคร คุณสี ภูละคร คุณเกษม อุพงษ์
ตลอดจนผู้รู้ทุกท่านซึ่งเป็นผู้อาวุโส ช่างสร้างปราสาทผึ้ง และหัวหน้าคุ้มวัดทุกคุ้มวัดที่ได้ให้ข้อมูล
ต่าง ๆ เป็นอย่างดียิ่ง

ขอขอบพระคุณคุณสนั่น นิมิตร และคณะช่างคุ้มวัดสว่างวัฒนารามทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อมูล
เกี่ยวกับกระบวนการสร้างปราสาทผึ้ง

ขอขอบพระคุณคุณบังอร วงศ์ตาผา และครอบครัว ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ที่พักในระหว่าง
ที่ไปศึกษา

ขอขอบคุณคุณวันชัย เอียงลักชะ และคุณนริศ ม่อมพะเนาวิ ที่ได้ช่วยเหลือผู้วิจัยในการ
รวบรวมข้อมูล

ท้ายที่สุดนี้ขอขอบพระคุณคุณแม่ และพี่น้องที่ได้ให้กำลังใจ และสนับสนุนผู้วิจัยตลอดมา

เกสรฯ สุรพันธ์พิชิต

ความเชื่อและพัฒนาการของประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร

บทคัดย่อ

ของ

เกสรรา สุรพันธ์พิพิธ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์)

พฤษภาคม 2535

ความเชื่อและพัฒนาการของประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร

การศึกษาความเชื่อและพัฒนาการของประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง และพัฒนาการของประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร โดยได้ใช้วิธีดำเนินการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับข้อมูลจากภาคสนามที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์จากผู้รู้และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร

ผลการศึกษานี้ทำให้ทราบได้ว่า การจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งเป็นงานประเพณีที่พุทธศาสนิกชนจัดขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษา เพื่อถวายปราสาทผึ้งเป็นพุทธบูชา รวมทั้งยังเป็นการสร้างอานิสงส์หรืออุทิศส่วนกุศลให้แก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ โดยมีรากฐานของคติความเชื่อที่ปรับปรนผสมผสานระหว่างความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องภูตผีวิญญาณ และความเชื่อที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์ แต่ทั้งนี้เมื่อนำนิมิตว่า ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ที่ถวายรวงผึ้งแก่พระพุทธองค์ และความเชื่อเรื่องท้องคัมภีร์สัมพุทธเจ้าทรงแสดงปาฏิหาริย์ด้วยการเปิดโลกทั้งสามให้เห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่เนื่องในพุทธประวัติ เป็นความเชื่อที่สอดคล้องและเกี่ยวข้องกับประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งมากที่สุด

ทางด้านการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครในระยะแรก ๆ นั้น เป็นการติดตามความศรัทธาของชาวบ้าน ต่อมาจึงมีหน่วยงานทางราชการและภาคเอกชนเข้ามาให้ความร่วมมือในการจัดงานให้เป็นที่แพร่หลายยิ่งขึ้น โดยมีเทศบาลเมืองสกลนครเป็นองค์กรหลักประสานในการจัดงาน

ส่วนการจัดสร้างองค์ปราสาทผึ้ง ได้มีพัฒนาการทางด้านลักษณะรูปแบบ แบ่งออกได้เป็นสี่กลุ่ม คือ แบบทรงพระธาตุ แบบทรงหอผี แบบทรงบุษบก และแบบทรงจตุรมุข โดยได้สร้างให้มีลักษณะเป็นอาคารจำลองและตกแต่งด้วยขี้ผึ้งมาโดยตลอด และในการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งนั้นพบว่า เดิมเป็นขบวนแห่แบบเรียบง่ายตามอัธยาศัย และได้พัฒนามาเป็นขบวนแห่ที่มีลักษณะเป็นการแสดงอย่างมีระเบียบแบบแผน

BELIEF AND DEVELOPMENT OF THE WAX CASTLE PARADE FESTIVAL
IN SAKON NAKHON

AN ABSTRACT

BY

KESARA SURAPUNPICHIT

A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Arts degree in Thai Studies (Humanities)
at Srinakharinwirot University

May 1992

BELIEF AND DEVELOPMENT OF THE WAX CASTLE PARADE FESTIVAL IN SAKON NAKHON

The purpose of this study is to investigate the belief and development of the wax castle parade festival in Sakon Nakhon. The study is conducted by means of documentary research as well as observations and interviews of key-informants and people involved in organizing the festive event under investigation.

The study reveals that the wax castle festival takes place at the end of Buddhist Lent, when Buddhists assemble to construct wax castles to offer to the lord Buddha. Another purpose of such practice is to make merit and offer it to the spirits of their ancestors. The belief underlying the festive activity results from a combination of beliefs concerning Buddhism, ghosts and spirits, and Brahmanism. However, there are two beliefs tending to be closely related to the wax castle tradition: the belief about the merit a monkey makes by offering a honeycomb to the lord Buddha, and the one concerning the lord Buddha's miraculous act which enables all the three worlds to see one another.

The wax castle festival was originally held solely by local people in the community. A number of government and private sectors, however, have recently been taking active roles in promoting the tradition, the head body being Sakon Nakhon Municipality.

In terms of shapes and constructional styles, wax castles are of four major types, representing four evolutionary stages, namely, wax castles with the shape of phra that, those with the shape of a spirit shrine, those with the shape of a butsabok tower, and those with the shape of a chaturamuk tower, respectively. Each of these castles

is a model structure decorated with wax in various designs. Finally, the parade, which was formerly formed in a simple arrangement, has now been neatly and stylishly designed as an elaborate spectacle.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	บทนำ 1
	ภูมิหลัง 1
	ความมุ่งหมายของการศึกษา 7
	ความสำคัญของการศึกษา 7
	ขอบเขตของการศึกษา 7
	คำนิยามศัพท์เฉพาะ 8
	วิธีดำเนินการศึกษา 9
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 10
2	ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง 21
	ความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างปราสาทผึ้ง 26
	ความเชื่อที่ปรากฏในพุทธประวัติ 27
	ความเชื่อที่ปรากฏในไตรภูมิ 30
	ความเชื่อที่ปรากฏในประวัติพระมาลัยอรหันต์ 35
	ความเชื่อที่ปรากฏในนิพนธ์ลี้ดวงวิญญาณหรือพิธีงเด็ก 37
	ความเชื่อที่เนื่องในภูตผีวิญญาณที่เกี่ยวข้องกับการสร้างปราสาทผึ้ง 39
	ความเชื่อเกี่ยวกับการอุทิศเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อชีวิตหลังความตาย 44
	ความเชื่อเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของชีวิตหลังความตาย 46
	ความเชื่อที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างปราสาทผึ้ง 48

3	ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร	54
	ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดสกลนคร	54
	การดำเนินการจัดงานแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร	69
	จุดประสงค์ของการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง	69
	ระยะเวลาในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง	71
	เครื่องมือในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง	72
	ผู้เข้าร่วมในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง	73
	สถานที่ในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง	75
	ลำดับขั้นตอนในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง	76
	งบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง	83
4	ลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร ...	88
	ลักษณะรูปแบบขององค์ปราสาทผึ้ง	89
	ปราสาทผึ้งแบบที่ 1 แบบทรงพระธาตุ	89
	ปราสาทผึ้งแบบที่ 2 แบบทรงหอผี	95
	ปราสาทผึ้งแบบที่ 3 แบบทรงบุษบก	99
	ปราสาทผึ้งแบบที่ 4 แบบทรงจตุรมุข	104
	การจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง	114
	ขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงก่อนปี พ.ศ.2480	114
	ขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงหลังปี พ.ศ.2480 ถึงปี พ.ศ.2522	118
	ขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงหลังปี พ.ศ.2522 ถึงปัจจุบัน	126

บทที่	หน้า
5 บทสรุป	131
ข้อเสนอแนะ	140
ภาพประกอบ	141
บรรณานุกรม	183
ภาคผนวก	192
ภาคผนวก ก แผนที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือแสดงที่ตั้งจังหวัดสกลนคร	193
ภาคผนวก ข แผนที่จังหวัดสกลนคร	195
ภาคผนวก ค รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	197
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์	205
ภาคผนวก จ เอกสารในการดำเนินการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533	216
ภาคผนวก ฉ คำนำสัการพระราชทูตเชิงชุมและคำถวายปราสาทผึ้ง	275

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงรายรับและรายจ่ายการจัดสร้างปราสาทผึ้งและ การจัดขบวนแห่ของคุ้มวัดบ้านพะเนา	85
2 แสดงรายรับและรายจ่ายการจัดสร้างปราสาทผึ้งและ การจัดขบวนแห่ของคุ้มวัดศรีสะเกษ	86

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ลักษณะรูปแบบปราสาทผึ้งแบบทรงพระราชดำที่ถ่ายบันทึกไว้เมื่อราวปี พ.ศ. 2449 (สำเนาจากภาพถ่ายของกองจดหมายเหตุแห่งชาติ)	142
2 ภาพลายเส้นขยายจากภาพประกอบ 1 แสดงรูปทรงของปราสาทผึ้งแบบทรงพระราชดำ	143
3 การทำคานหามและฐานของปราสาทผึ้งแบบทรงพระราชดำ	144
4 การใช้ดินกล้วยทำโครงปราสาทผึ้งแบบทรงพระราชดำ	145
5 การใช้กาบกล้วยประกอบเป็นโครงปราสาทผึ้งแบบทรงพระราชดำ	146
6 หมากลิ้มพะลี (ผลโพธิ์ศรีป่า) ที่นำมาเป็นแม่แบบในการหล่อดอกผึ้ง	147
7 การรุ่มหมากลิ้มพะลีครึ่งผลลงในขี้ผึ้งเหลวเพื่อทำเป็นดอกผึ้ง	147
8 การนำหมากลิ้มพะลีมาแช่ลงในน้ำเย็นเพื่อให้ขี้ผึ้งเย็นและแข็งตัว	148
9 การแกะขี้ผึ้งที่หล่อแล้วออกจากหมากลิ้มพะลีที่ใช้ทำเป็นแม่พิมพ์ดอกผึ้ง	148
10 ขี้ผึ้งที่หล่อออกมาเป็นดอกผึ้งแล้วและนำมาติดเกสร	149
11 การนำดอกผึ้งมาติดตกแต่งต้นผึ้งแบบทรงพระราชดำ	149
12 การนำเครื่องปัจจัยไทยทานมาปักประดับต้นผึ้ง	150
13 ปราสาทผึ้งแบบทรงพระราชดำในชบวนแห่	150
14 ภาพลายเส้นแสดงลักษณะรูปแบบปราสาทผึ้งแบบทรงหอผี	151
15 ลักษณะของปราสาทผึ้งแบบทรงบุษบกที่ถ่ายบันทึกไว้เมื่อราวปี พ.ศ. 2449 (สำเนาจากภาพถ่ายของกองจดหมายเหตุแห่งชาติ)	152
16 ภาพลายเส้นแสดงลักษณะรูปแบบปราสาทผึ้งแบบทรงบุษบก	153

17	ลักษณะรูปแบบปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2481	154
18	ภาพลายเส้นขยายจากภาพประกอบ 17 แสดงรูปทรงของปราสาทผึ้ง แบบทรงจตุรมุข	155
19	การสร้างส่วนฐานของปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข	156
20	การสร้างโครงของส่วนองค์ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข	156
21	การประกอบโครงจตุรมุขเข้ากับฐานทรงกากบาท	157
22	การสร้างยอดทรงมณฑปขององค์ปราสาทผึ้ง	158
23	ส่วนของปลียอดสำหรับปักที่ส่วนบนสุดของชั้นของหลังคามณฑป	159
24	แบบพิมพ์ปูนปลาสเตอร์ที่ใช้เป็นแม่แบบพิมพ์ถาวรในการหล่อขี้ผึ้ง ให้เป็นลวดลาย	160
25	การเทขี้ผึ้งเหลวลงในแม่พิมพ์ลาย	161
26	การแกะขี้ผึ้งออกจากแม่พิมพ์	162
27	การตัดตกแต่งขี้ผึ้งที่หล่อพิมพ์แล้ว	163
28	การติดลายแผ่นขี้ผึ้งเพื่อตกแต่งองค์ปราสาทผึ้ง	164
29	ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดศรีสะเกษ เมื่อปี พ.ศ. 2495	165
30	ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดเหนือ เมื่อปี พ.ศ. 2512	166
31	ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดศรีมังคล์ เมื่อปี พ.ศ. 2519	167
32	ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดศรีสะเกษ เมื่อปี พ.ศ. 2531	168
33	ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดศรีชมพู เมื่อปี พ.ศ. 2521 ซึ่งสร้างเป็นปราสาทสามองค์เรียงกันเชื่อมด้วยมุขกระสัน	169

34	ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดสว่างวัฒนาราม เมื่อปี พ.ศ.2532 ซึ่งสร้างเป็นปราสาทจตุรมุขห้าองค์	170
35	ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดสว่างวัฒนาราม เมื่อปี พ.ศ.2533 ซึ่งสร้างเป็นปราสาทจตุรมุขประดับด้วยยอดทรงมณฑปเจ็ดยอด	171
36	ขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร จังหวัดนครพนม ซึ่งถ่ายบันทึกไว้เมื่อปี พ.ศ.2449 (สำเนาจากภาพถ่ายของ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ)	172
37	ขบวนแห่ปราสาทผึ้ง เมื่อปี พ.ศ.2493	173
38	รถแห่ปราสาทผึ้งมีนางฟ้าประจำองค์ปราสาทผึ้งของคุ้มวัดศรีสะเกษ เมื่อปี พ.ศ.2493	173
39	เกวียนแห่องค์ปราสาทผึ้งและนางฟ้าประจำปราสาทผึ้งของคุ้มวัด ป่าสุทธาวาส เมื่อปี พ.ศ.2495	174
40	ขบวนแห่ปราสาทผึ้งของคุ้มวัดสะพานคำ เมื่อปี พ.ศ.2493	175
41	แถวของนักเรียนที่เข้าร่วมขบวนแห่ปราสาทผึ้ง เมื่อปี พ.ศ.2493	175
42	ผู้เข้าร่วมขบวนแห่ปราสาทผึ้งซึ่งเป็นขบวนแห่ของโรงเรียนชายหญิง เมื่อปี พ.ศ.2493	176
43	แถวของขบวนแห่ปราสาทผึ้ง เมื่อปี พ.ศ.2493	177
44	ลักษณะการแต่งกายและขบวนแห่ปราสาทผึ้ง เมื่อปี พ.ศ.2533	177
45	แสดงการแต่งกายของนางฟ้าประจำปราสาทผึ้งในขบวนแห่ปราสาทผึ้ง เมื่อปี พ.ศ.2493	178
46	ลักษณะการแต่งกายของนางฟ้าประจำปราสาทผึ้ง ในช่วงปี พ.ศ.2533	178

47	การแต่งกายของชนวนักฟ้อนรำในชนวนแห่ปราสาทผึ้ง ในช่วงปี พ.ศ.2493	179
48	การแต่งกายของผู้ชายที่ร่วมชนวนแห่ปราสาทผึ้ง ในช่วงปี พ.ศ.2533	179
49	การแสดงรำเซิ้งในชนวนแห่ปราสาทผึ้ง	180
50	ชนวนของนักดนตรีพื้นเมืองในชนวนแห่ปราสาทผึ้ง	180
51	การสาธิตวิถีชีวิตของชาวบ้านในชนวนแห่ปราสาทผึ้ง	181
52	การแสดงงานประเพณีตามคติความเชื่อที่ร่วมในชนวนแห่ปราสาทผึ้ง	181
53	ชนวนวงดุริยางค์ที่นำหน้าชนวนแห่ปราสาทผึ้ง	182
54	ผู้ถือป้ายนำหน้าชนวนแห่ปราสาทผึ้งซึ่งแต่งกายด้วยชุดรำมวยโบราณ	182

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

มนุษย์พยายามเรียนรู้สิ่งแวดล้อม และความลึกลับซับซ้อนของธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตนอยู่เสมอ เป็นต้นว่าปรากฏการณ์ตามธรรมชาติหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งบางครั้งทำให้มนุษย์เกิดความวิตกกังวลและตกใจกลัว สำหรับเรื่องนี้ ภิญโญ จิตต์ธรรม (2522 : 2) กล่าวว่า "ความกลัวและความไม่รู้เป็นต้นเหตุทำให้เกิดความเชื่อ" ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นการยอมรับที่เกิดอยู่ในจิตสำนึกซึ่งก่อให้เกิดความศรัทธาและความมั่นใจ จิราภรณ์ ภทราภานุกัทร (2528 : 8-9) กล่าวถึงความเชื่อของคนไทยว่า ความเชื่อดั้งเดิมเป็นความเชื่อในการนับถือผีสง่าเทวดาซึ่งเชื่อว่ามีอำนาจเหนือคน สามารถดลบันดาลให้ทั้งคุณและโทษแก่คนได้ ต่อมาชาวไทยได้นับถือศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ จึงได้นำความเชื่อทางศาสนานี้มาปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับจิตใจและสิ่งแวดล้อม โดยยังมีความเชื่อดั้งเดิมเป็นพื้นฐานอยู่ ดังนั้นความเชื่อจึงเกิดการผสมกลมกลืนกัน หม่อมเจ้าพนมพิสมัย ดิศกุล (2522 : 11) กล่าวว่าความเชื่อเหล่านี้เป็นบรรทัดฐานที่คนในสังคมบรรพกาลใช้ควบคุมตนเองและสังคม เพื่อการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมให้มีความอบอุ่น มั่นใจ ปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ รวมทั้งสร้างเสริมความสวัสดิามงคลแก่คนในสังคมให้มีความกำลังใจ ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดียามสืบไป ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นบ่อเกิดของขนบธรรมเนียมประเพณี ประเพณีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่คนในสังคมประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมา สุนัตรา สุภาพ (2520 : 148) ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า "ประเพณี หมายถึง แบบความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศิลปกรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนถึงการประกอบพิธีกรรม ในโอกาสต่าง ๆ ที่กระทำกันมาตั้งแต่อดีต

ลักษณะสำคัญทางประเพณี เป็นสิ่งที่ปฏิบัติและเชื่อถือกันมานาน จนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือ การกระทำที่ได้สืบทอดกันมา และยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน" กล่าวได้ว่าประเพณีมีความผูกพันต่อ วิธีการดำเนินชีวิตของคนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระยาอนุมานราชชน (2515 : 59) ได้แบ่ง ประเพณีไทยออกเป็นสองประเภท คือ ประเพณีส่วนบุคคลและประเพณีส่วนรวม ประเพณีส่วนบุคคล เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ประเพณีการเกิด การตาย การแต่งงาน ประเพณีส่วนรวมเป็นประเพณีของกลุ่มชนในท้องถิ่นที่ถือปฏิบัติร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เกิดผลดีต่อส่วนรวม วิจิตร ชาญชัย (2532 : 38) กล่าวถึงประเพณีส่วนรวมว่า "ประเพณีส่วนรวมมักสืบเนื่องมาจากความเชื่อ" เช่น ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีทอดกฐิน เป็นต้น งานประเพณีเหล่านี้มีปรากฏ ในทุกภาคของประเทศไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อที่ชาวไทย ได้ถือปฏิบัติ จากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ชาวอีสานมีประเพณีที่เกิดจากความเชื่อ ซึ่งก่อให้เกิดรูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับการสร้างบุญกุศลหรือความสุขในชีวิต ทั้งที่เป็นประเพณีส่วนบุคคล เช่น ประเพณีการสู่ขวัญ ประเพณีการอุปสมบท ประเพณีเกี่ยวกับความตาย และประเพณีส่วนรวมคือ ฮีตสิบสองหรือประเพณีสิบสองเดือน ปรีชา นิคมทอง (2510 : 164) กล่าวถึงฮีตสิบสองว่า เป็นประเพณีที่จะให้สมาชิกในสังคมได้มีโอกาสร่วมชุมนุมกันทำบุญเป็นประจำทุก ๆ เดือนของรอบปี ฮีตสิบสอง ได้แก่

เดือนอ้าย	บุญเข้ากรรม
เดือนยี่	บุญคูณลาน
เดือนสาม	บุญข้าวจี
เดือนสี่	บุญพระเวส หรือเทศน์มหาชาติ
เดือนห้า	บุญสงกรานต์
เดือนหก	บุญบังไฟ
เดือนเจ็ด	บุญข้าฮေး
เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา

เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบ	บุญข้าวสารท
เดือนสิบเอ็ด	บุญออกพรรษา
เดือนสิบสอง	บุญจัน

ประเพณีที่ชาวอีสานได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตามฮีตสิบสองอย่างหนึ่ง คือ ประเพณีออกพรรษา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ร่วมกับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดและศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2527 : 79) กล่าวถึงการทำบุญออกพรรษาว่า มีการทำบุญตักบาตรเทโว ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม จุดประทัด ล่องเรือไฟ แข่งเรือ และถวายต้นผึ้งหรือปราสาทผึ้ง

ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาช้านาน ดังปรากฏในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2463 : 47-49) เรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ 4 ว่าด้วยเที่ยวมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ด เมื่อ ร.ศ.125 (พ.ศ. 2449) มีความตอนหนึ่งกล่าวถึงการแห่ปราสาทผึ้งรอบองค์พระธาตุพนม เมืองนครพนม ดังนี้ "เวลาบ่าย 4 โมง ราษฎรแห่ปราสาทผึ้งและบั้งไฟเป็นกระบวนใหญ่เข้าประตูขาลาพระเจดีย์ด้านตะวันตก แห่ประทักษิณองค์พระธาตุสามรอบ กระบวนเหล่านั้นคือ ผู้ชายและเด็กเดินข้างหน้า หมูหนึ่งแล้วมีฉันทกษัย ต่อไปถึงบุษบกมีเทียนขี้ผึ้งใหญ่ 4 เล่มในบุษบก แล้วมีรถบั้งไฟ ต่อมา มีปราสาทผึ้ง คือแต่งหยวกกล้วยเป็นรูปปราสาท แล้วมีดอกไม้ทำด้วยขี้ผึ้งเป็นเครื่องประดับ มีฉันทกษัย มีองกลองแหวดล้อมแห่มา และมีชายหญิงเดินตามเป็นตอน ๆ กันหลายหมู่ และมีกระจาดประดับประดาอย่างกระจาดผ้าป่าห้อยด้ายใส่เทียน และไหมเช็ด เมื่อกระบวนแห่เวียนครบสามรอบแล้ว ได้นำปราสาทผึ้งไปตั้งถวายพระมหาธาตุ ราษฎรก็นั่งประชุมกันเป็นหมู่ ๆ ในลานพระมหาธาตุ คอยข้าพเจ้า จุดเทียนนมัสการ แล้วรับศีลด้วยกัน พระสงฆ์มีพระครูวิโรจน์รัตโนบลเป็นประธาน เจริญพระพุทธมนต์ เวลาค่ำมีการเดินเทียนและจุดบั้งไฟดอกไม้ฟุ้ง และมีเทศน์กัณฑ์หนึ่ง" จากพระนิพนธ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าประเพณีแห่ปราสาทผึ้งได้มีการถือปฏิบัติกันมาช้านาน และมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้งมีหลายประการ ประยูท กุศลสาร (2529 : 66-67, 74) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ได้แก่ แนวคิดของพระมหาเลิศพร เพชรเมือง ซึ่งอ้างถึงธรรมเนียม ภาค 6 เรื่องยมกปาฏิหาริย์ ตอนพระพุทธรูปเจ้าเปิดโลกในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 จากเรื่องนี้สรุปได้ว่า การสร้างปราสาทผึ้งเป็นความเชื่อในเรื่องนรก-สวรรค์ ซึ่งเชื่อว่าการทำบุญโดยการสร้างปราสาทผึ้งนั้น เมื่อตายไปจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ และได้อยู่ในปราสาท ส่วนพระเทพวิมลเมธี ได้แสดงแนวคิดว่า ประเพณีครอบครัวยุคของชาวอีสาน เมื่อมีการทำบุญแจกข้าวถึงผู้ตาย ได้มีการสร้างตุงหรือปราสาทผึ้งถวายพระสงฆ์ด้วยตุงนั้น จึงเชื่อว่าการทำบุญโดยการสร้างปราสาทผึ้งนั้นเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย พระมหาวาไรย์ อินทปัญญา (2531 : 69-71) อ้างถึงธรรมเนียม ภาค 6 เรื่องอสถีสถาน (ทานที่ไม่มีทานใดเหมือน) ซึ่งกล่าวถึงการแข่งขันกันทำบุญถวายทานแด่พระพุทธรูปเจ้าระหว่างชาวพระนครและชาวเมือง ผลปรากฏว่าชาวพระนครเป็นฝ่ายชนะ เพราะพระเจ้าปัสเสนทิโกศลได้ถวายทานที่เป็นอสถีสถาน และถวายปราสาทผึ้ง ซึ่งสร้างจำลองจากปราสาทของพระองค์เอง จากเรื่องนี้สรุปได้ว่า การสร้างปราสาทผึ้งเป็นการทำบุญถวายทานแด่พระพุทธรูปเจ้านั้นคือถวายเป็นพุทธบูชา จากข้อมูลที่กล่าวผ่านมาทั้งหมดเห็นได้ว่า ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้งเป็นความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนา และมีความเชื่อที่เนื่องในคติผีวิญญาณแฝงอยู่ด้วย

จากการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่ถือปฏิบัติกันในวันออกพรรษามีอยู่สี่แห่ง ได้แก่ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย (กาญจนา สวนประดิษฐ์. 2533 : 78) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม นอกจากนั้นยังมีที่อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร (วัช ภูมิโศภก. 2532 : 287)

ชาวสกลนครได้ปฏิบัติตามฮีตสิบสองหรือประเพณีสิบสองเดือนเหมือนชาวอีสานทั่วไป โดยเฉพาะประเพณีออกพรรษาหรือบุญออกพรรษา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 นอกจากจะมีการทำบุญ ตักบาตร ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมแล้วก็มี การได้ประทับ ปล่อยเรือไฟ แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง (เทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร. 2531 : 5)

ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร มีองค์ประกอบสำคัญสองอย่าง ได้แก่ ปราสาทผึ้ง และขบวนแห่ ประยุกท กุญสาคร (2529 : 74-76) ได้แบ่งปราสาทผึ้งออกเป็นสองแบบ ได้แก่ ปราสาทผึ้งแบบโบราณหรือแบบเก่า ซึ่งสร้างโครงด้วยไม้ไผ่แล้วใช้กาบกล้วย ดอกผึ้งตกแต่ง และปราสาทผึ้งแบบประยุกต์หรือแบบใหม่ ซึ่งสร้างโครงด้วยไม้จริง โดยใช้ศิลปะการทำผึ้งประเภทติดนิมฟ์ ปราสาทผึ้งแบบโบราณไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่เมื่อใด แต่ได้มีการประกวดปราสาทผึ้งแบบโบราณเมื่อราวปี พ.ศ.2480-2484 ส่วนพระมหาวารีย์ อินทปัญโญ (2531 : 72) กล่าวว่า ปราสาทผึ้งแบบประยุกต์ได้มีขึ้นในราวปี พ.ศ.2495 หรือ พ.ศ.2496 ในปีนั้นมีการจัดประกวดปราสาทผึ้งแบบประยุกต์รวมทั้งขบวนแห่ด้วย และได้ถือปฏิบัติมาจนถึงทุกวันนี้

ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงในด้านรูปแบบมาโดยตลอด สุรัตน์ วรารัตน์(2532 : 127-130, 134-135) ได้แบ่งปราสาทผึ้งเป็นสองรูปแบบ ได้แก่ ปราสาทผึ้งยุคต้นผึ้งและปราสาทผึ้งยุคปราสาท เรือนยอด ปราสาทผึ้งยุคต้นผึ้งมีสามรูปทรงตามลำดับ ได้แก่ ต้นผึ้งทรงตะลุ่ม ต้นผึ้งทรงหอมมียอดประดับหลังคา และต้นผึ้งทรงลิ้ม ต้นผึ้งทรงต่าง ๆ เหล่านี้สร้างโครงด้วยไม้ไผ่และใช้กาบกล้วยปิดทับโครงแล้วตกแต่งด้วยดอกผึ้ง ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2495-2496 ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงมาเป็นปราสาทผึ้งยุคปราสาท เรือนยอด มีรูปทรงเป็นทรงจตุรมุข มีเรือนยอดแหลมเรียวยาวหรือที่เรียกว่า กุฎาคาร ตัวอาคารทั้งสองด้านต่อเป็นมุขยื่นออกไปมีขนาดเท่ากัน โดยสร้างโครงด้วยไม้จริง มีผึ้งเป็นวัสดุเพียงอย่างเดียวในการตกแต่ง และใช้ศิลปะการทำผึ้งประเภทติดนิมฟ์ ส่วนการตกแต่งลวดลายใช้ศิลปะลายไทยหรือศิลปะผสมระหว่างลายไทยกับลวดลายในท้องถิ่นอีสาน

ขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงลักษณะรูปแบบของการจัดขบวนแห่มาโดยตลอดเช่นเดียวกัน ได้แก่ องค์ประกอบของริ้วขบวน กิจกรรมที่ร่วมในขบวนแห่ ตลอดจนลักษณะการแต่งกายของผู้เข้าร่วมขบวนแห่ โดยแบ่งเป็นสามช่วงระยะเวลา คือ ขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 การจัดงานเกิดจากความร่วมมือของผู้ใหญ่บ้าน (หัวหน้าคุ้มวัด) ชาวคุ้มวัด และพระสงฆ์(อาคม พรหมสาขา ณ สกลนคร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 215/1 ถนนเปรมปรีดา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2534) ขบวนการปราสาทผึ้งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 ถึงปี พ.ศ. 2522 การจัดงานเกิดจากความร่วมมือของเทศบาลเมืองสกลนคร หน่วยงานราชการจังหวัด ชำนาญเขต และพระสงฆ์ (วิศิษฐ์ วัฒนสุชาติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิฑิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1353/2 ถนนสุขเกษม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2534) และขบวนการปราสาทผึ้งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2522 ถึงปัจจุบัน การจัดงานเกิดจากความ ร่วมมือของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เทศบาลเมืองสกลนคร หน่วยงานราชการจังหวัด รัฐวิสาหกิจภาคเอกชน ชำนาญเขต และพระสงฆ์ (ศาสตราจารย์พรหมสาขา ณ สกลนคร เป็นผู้ให้ สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิฑิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 433 ถนนเจริญเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

ประเพณีปราสาทผึ้งเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของชาวจังหวัดสกลนคร (สำนักงานจังหวัด สกลนคร. 2532 : 74) และเป็นงานประเพณีระดับประเทศ (วิชิต ปุณโฑทก. 2532 : 289) ซึ่งจังหวัดสกลนครได้จัดขบวนแห่อย่างใหญ่โตและสวยงาม นอกจากนั้นการท่องเที่ยว- แห่งประเทศไทยได้เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนงาน โดยจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปร่วมงานและให้คำ แนะนำ ตลอดจนการจัดรางวัล การจัดพิมพ์ภาพโฆษณาเผยแพร่งานให้แพร่หลาย ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2528 : 42)

จากข้อมูลข้างต้น กล่าวได้ว่าประเพณีปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร ได้ถือปฏิบัติสืบต่อ กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีปราสาทผึ้ง สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจแก่ผู้คนในสังคมได้ ความเชื่อนั้นจึงได้รับการสืบต่อ กันมาหลายยุคหลายสมัย นอกจากนั้นลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ในสมัย เริ่มแรกและปัจจุบันมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เจน ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการใน ด้านความคิดสร้างสรรค์ตลอดจนการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกันของผู้คนในสังคมต่าง ๆ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยถึงความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีปราสาทผึ้ง และพัฒนาการของประเพณีปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร ในด้านลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้งและ

การจัดชบวนแห่ปราสาทผึ้ง เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และเผยแพร่ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง จังหวัดสกลนครอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของภาคอีสาน

ความมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการของประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ในด้านลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้ง และการจัดชบวนแห่ปราสาทผึ้ง

ความสำคัญของการศึกษา

1. ทำให้ทราบความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง
2. ทำให้ทราบพัฒนาการของประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ในด้านลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้ง และการจัดชบวนแห่ปราสาทผึ้ง
3. เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาดังนี้ได้ กำหนดขอบเขตในการศึกษา ดังนี้คือ

1. ศึกษาพัฒนาการของประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร
2. ศึกษาทุกคุ้มวัดที่เคยส่งปราสาทผึ้งและชบวนแห่ เข้าร่วมในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งซึ่งมีจำนวน 16 คุ้มวัด

3. สัมภาษณ์ผู้รู้จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 48 คน จาก 16 คຸ້ມວັດ ประกอบด้วย
 - 3.1 ผู้อาวุโส อายุ 60 ปีขึ้นไป คຸ້ມວັດละ 1 คน รวม 16 คน
 - 3.2 หัวหน้าคຸ້ມວັດ คຸ້ມວັດละ 1 คน รวม 16 คน
 - 3.3 ช่างสร้างปราสาทผึ้ง คຸ້ມວັດละ 1 คน รวม 16 คน

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ดอกผึ้ง หมายถึง ดอกไม้ที่ทำจากขี้ผึ้ง โดยใช้ส่วนท้ายของผลมะละกอหรือหมากสิมพะลิ (ผลโพธิ์ศรีป่า) จุ่มในขี้ผึ้งเหลวแล้วจุ่มในน้ำเย็น เมื่อแกะออกจะได้ดอกผึ้งที่มีลักษณะเป็นเบ้า ขอบหยักคล้ายกลีบดอกไม้

ต้นผึ้ง เป็นชื่อที่ใช้เรียกปราสาทผึ้งในสมัยโบราณ ซึ่งมีลักษณะรูปร่างคล้ายกับพระธาตุที่มีปรากฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปราสาทผึ้ง หมายถึง การใช้ขี้ผึ้งสร้างเลียนแบบหรือจำลองรูปแบบจากสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น หอผีหรือศาลพระภูมิของชาวอีสาน ซึ่งคล้ายกับเรือนที่อยู่อาศัยแบบพื้นถิ่นอีสาน อาคารทรงบุษบก ซึ่งเป็นอาคารเรือนยอด หลังคาทรงสูง และอาคารทรงจตุรมุข ซึ่งมีผึ้งเป็นรูปกากบาทและมีขี้ผึ้งหลังคายื่นออกมาทั้งสี่ด้าน

คຸ້ມວັດ หมายถึง การแบ่งกลุ่มผู้คนในการจัดงานประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยพระสงฆ์ ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการที่อยู่ในพื้นที่ที่ทางราชการกำหนดให้เป็นคຸ້ມວັດ

พัฒนาการ หมายถึง การทำความเข้าใจ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี

รูปแบบ หมายถึง ลักษณะรูปร่างทรวดทรงส่วนลัดต่าง ๆ ที่มองเห็นได้

หลังคาทรงมณฑป หมายถึง ชั้นของหลังคาที่สร้างครอบอาคารที่มีผึ้งเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือผึ้งเป็นรูปกากบาท ชั้นของหลังคาในส่วนนี้สร้างซ้อนเป็นชั้น ๆ ปลายสอบเข้าหากันคล้าย

สามเหลี่ยมทรงสูง มีลักษณะยอดเป็นชฎามงกุฏ ส่วนบนสุดประดับด้วยปัลลียอด ในส่วนของหลังคา
นิยมประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์

วิธีดำเนินการศึกษา

วิธีดำเนินการศึกษามี 2 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตามหัวข้อต่อไปนี้

1.1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีและความเชื่อ

1.1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

1.2 ศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม โดยวิธีการดังนี้คือ

1.2.1 สัมภาษณ์ผู้รู้ในแต่ละคุ้มวัด ในเรื่องต่อไปนี้

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

พัฒนาการของประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ในด้านลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้ง

และการจัดขบวนแห่ โดยใช้แบบสัมภาษณ์และการบันทึกเสียง

1.2.2 สัมภาษณ์และสังเกตกระบวนการสร้างปราสาทผึ้งจากช่างสร้าง

ปราสาทผึ้ง โดยใช้การบันทึกภาพและบันทึกเสียง

1.2.3 สังเกตงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร โดยใช้การ

บันทึกภาพและบันทึกเทปโทรทัศน์

1.2.4 สัมภาษณ์นักวิชาการทางวัฒนธรรม โดยใช้การบันทึกเสียง

2. ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล

2.1 นำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายของการศึกษาและกรอ

แนวคิด

2.2 วิเคราะห์ข้อมูล

2.3 นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาความ (Descriptive) ผสมผสานกับการวิเคราะห์ (Analytical) ทั้งนี้ในส่วนของการพรรณนาถึงลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้ง และการจัดขบวนแห่ จะได้ภาพถ่ายและภาพวาดลายเส้นประกอบการอธิบาย โดยได้นำภาพถ่ายและภาพวาดลายเส้นไปรวมไว้ในตอนท้ายของปริญานิพนธ์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและความเชื่อ
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและความเชื่อ

ประกอบ โષีประการ (2513 : 319-366) ได้ศึกษาวิวัฒนาการทางชนบทธรรมเนียมประเพณีไทย โดยรวบรวมถึง พุทธประวัติ การกำเนิดของพุทธศาสนาและความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย การเผยแพร่พุทธศาสนาสู่ประเทศไทย และพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมและชนบประเพณี ได้แก่ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีทำบุญในวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษาและออกพรรษา โดยกล่าวถึงความเป็นมา ลักษณะและการประกอบพิธีกรรมของประเพณีเหล่านี้

สุนัตรา สุธภาพ (2520 : 116-121, 147-151) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมครอบครัว ศาสนา ประเพณี ในด้านศาสนาได้กล่าวถึงศาสนากับสังคมไทยว่าพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดสำคัญประการหนึ่งของชนบทธรรมเนียมประเพณี กฎเกณฑ์ กฎหมาย ค่านิยม วิถีชีวิตของ

ชาวไทย พุทธศาสนาเป็นสถาบันสำคัญที่ช่วยให้เป็นจุดรวมจิตใจของคนไทยอย่างแน่นแฟ้น เป็นเสมือนพลังผูกพันคนในชาติเข้าด้วยกันให้ดำรงชีวิตร่วมกัน โดยมีความขัดแย้งน้อยที่สุด ในด้านประเพณีได้กล่าวถึงความหมาย และการเกิดของประเพณี ตลอดจนประเภทของประเพณี

ชานาญ รอดเหตุภัย และบุญองค์ เกศเทศ (2520 : 91-117) สรุปถึงสาเหตุการเกิดของประเพณีว่าเกิดจากความเชื่อ เช่น ประเพณีลอยกระทง บวชนาค เกิดจากการเลียนแบบบรรพบุรุษ ซึ่งจะเห็นได้จากการประกอบพิธีกรรมบางอย่างที่ทำสืบต่อกันมาโดยไม่ทราบเหตุผล หรือเกิดจากจิตใจอันสูงส่ง เช่น ประเพณีไหว้ครู ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ และเกิดจากความนิยมของคนในสังคม เช่น ประเพณีทวนกระษาสาทในเดือนสิบ ประเพณีการสวดมาลัยในงานศพ

กิ่งแก้ว อุตถากร (2519 : 192-238) อธิบายเกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีในด้านความเชื่อได้กล่าวถึงความหมาย ประเภทและสาเหตุที่เกิดความเชื่อ ด้านประเพณีได้กล่าวถึงชนิดของประเพณี ที่มาและวิวัฒนาการของประเพณี นอกจากนี้ยังกล่าวถึงสาเหตุที่ต้องช่วยกันธำรงรักษาประเพณีเอาไว้

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2518 : 54-72) ได้เสนอทัศนะว่า ความเชื่อคือสิ่งที่มนุษย์ค่อย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจ โดยอาศัยเวลาแห่งการเรียนรู้หลายพันปี ความเชื่อมีอำนาจลึกลับที่จะบันดาลให้มนุษย์เป็นไปทั้งทางดีและทางร้าย ดังนั้นเพื่อป้องกันไม่ให้ถูกลงโทษ จึงต้องเอาใจใส่สิ่งลึกลับนั้นด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่คิดว่าดีที่สุดจึงทำให้เกิดประเพณีต่าง ๆ ขึ้นในเวลาต่อมา นอกจากนั้นยังได้แบ่งความเชื่อออกเป็นหกประเภท ได้แก่ ความเชื่อที่เกิดจากความกลัว เหตุที่กลัวเพราะไม่รู้และเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นย่อมมีผู้กระทำทั้งสิ้น ความเชื่อที่เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติและการสังเกตจากธรรมชาติ เพราะธรรมชาติคือสิ่งที่มนุษย์ประสบอยู่ทุกวัน ความเชื่อเกี่ยวกับขากกลางบ้าน ความเชื่อทางไสยศาสตร์ และคาถาอาคมต่าง ๆ ความเชื่อโชคลาง และความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามนิมิตรณ

จิราภรณ์ ภักธราภานุกัทร (2528 : 12-22) ได้แบ่งความเชื่อของคนไทยออกเป็นแปดประเภท ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ เป็นความเชื่อในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติที่มนุษย์ยังไม่สามารถอธิบายได้ ความเชื่อเรื่องการเกิด การตาย และช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี ซึ่งถือว่าเป็นความเชื่อดั้งเดิมในสังคมไทยก่อนจะมีการนับถือพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวเนื่องกับศาสนาเป็นความเชื่อเมื่อคนไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับครุฑ เรือ และที่อยู่อาศัย ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ เนื่องจากอาชีพบางอาชีพต้องเรียนจากครูหรือต้องเสี่ยงอันตราย จึงเกิดความเชื่อในเรื่องการเรียนหรือการประกอบอาชีพนั้น และความเชื่อซึ่งเป็นลักษณะผสมผสานของความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

ประสาธ อิศรปริดา และคนอื่น ๆ (2518 : 62-64) ศึกษาความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน พบว่าชาวอีสานมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างแน่นแฟ้น กล่าวคือเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ คาถาอาคม โดยเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้สามารถลดอันตรายให้คุณและโทษต่อคนได้ และชาวอีสานมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจเรียงตามลำดับดังนี้ คือ ยึดเหนี่ยวบิดามารดา พระรัตนตรัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ครูอาจารย์ ตนเองลูกหลาน และโชควาสนา นอกจากนั้นได้สรุปผลการศึกษาว่าความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวต่าง ๆ มีความผูกพันกันอย่างแยกกันไม่ออกกับสถาบันอื่น ๆ ของสังคมหมู่บ้าน นั่นคือความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวเปรียบเสมือนเครื่องควบคุมความประพฤติและศีลธรรมต่าง ๆ ไม่ให้ชาวบ้านประพฤติผิดจารีตประเพณี และนอกจากนี้ยังเป็นเครื่องชี้ทางการดำเนินชีวิตทั้งการเกษตร การรักษาโรค การบริโภคน้ำ การสร้างที่อยู่อาศัย ฯลฯ ตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชาวชนบท

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2528 : 1-65) อธิบายถึงความเชื่อของชาวอีสาน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น เชื่อในฤกษ์ยาม เชื่อเทวดา ผีสาวนางไม้ เชื่อพระภูมิเมือง เชื่อผีวิญญาณบรรพบุรุษ เชื่อผีน้ำผีถนน เชื่อประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ สำหรับประเพณีฮีตสิบสองได้กล่าวถึงกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ในการทำบุญของแต่ละเดือน

โดยเฉพาะในเดือน 11 ซึ่งเป็นบุญออกพรรษามีกิจกรรมหรือนิธีกรรมดังนี้ นิช็ออกพรรษาปวารณาของพระสงฆ์ ได้แก่ตอนเย็นขึ้น 14 ค่ำ ได้ (จุด) น้ำมันน้อยและกวานข้าวทิพย์ ขึ้น 15 ค่ำ ได้น้ำมันใหญ่และถวายผ้าห่มกันหนาว แรม 1 ค่ำ ได้น้ำมันล้างหางประทับ ส่วนในวันขึ้น 15 ค่ำ พระสงฆ์ทำปวารณากรรมแทนอุโบสถ สวดพระปาฏิโมกข์ แรม 1 ค่ำ ตักบาตรเทโวโรหณะและฟังเทศน์เทโวโรหณะสูตร ทำฝ้ายตีบาเพื่อบูชาพญากาเผือก ลอยกระทง ลอยประทับ และทอดกฐิน ตลอดจนถวายปราสาทผึ้ง นอกจากนี้ยังมีการแข่งเรือเพื่อบูชาพญานาค 15 ตระกูล จากข้อความที่กล่าวผ่านมานั้น ได้ชี้ให้เห็นว่าประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีความผูกพันกับพุทธศาสนา ล้วนมีส่วนสนับสนุนว่าพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญที่ช่วยให้เป็นจุดรวมจิตใจของคนไทยให้ดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสงบสุข ความเชื่อก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดขนบประเพณี เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแข่งเรือ ความเชื่อเป็นการยอมรับที่เกิดอยู่ในจิตสำนึก ซึ่งก่อให้เกิดความศรัทธา และความมั่นใจ ความเชื่อมีหลายประเภท เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี ความเชื่อที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ คาถาอาคม และชากลางบ้าน เป็นต้น ชาวอีสานมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติคือ เชื่อในคติทางพุทธศาสนาและภูติผีวิญญาณเป็นอย่างมาก โดยได้รับการถ่ายทอดความเชื่อเหล่านี้มาจากบรรพบุรุษ เช่น เชื่อเรื่องท้าวดาฬิสังนางไม้ พระภูมิเมือง ผีวิญญาณบรรพบุรุษ ผีฟ้าผีแกน และประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2463 : 47-49) ทรงบันทึกเกี่ยวกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้งขณะเสด็จที่อำเภอชาติบุรณว่า ปราสาทผึ้งมีรูปแบบเป็นทรงปราสาทใช้กาบกล้วยตากแตงมีดอกไม้ทำด้วยขี้ผึ้งเป็นเครื่องประดับ ในชบวนแห่มีผู้ชายและเด็กเดินข้างหน้ากลุ่มหนึ่ง ตามด้วยชบวนฉิมพาทย์ ข้องกลอง ขลุ่ย ร้องไห้และปราสาทผึ้ง

มีชายหญิงเดินตามเป็นกลุ่ม ๆ โดยแห่รอบองค์พระธาตุพนมสามรอบ แล้วนำปราสาทผึ้งถวาย พระธาตุพนม ตอนกลางคืนมีการเวียนเทียนและฟังเทศน์

ปรีชา นิลทอง (2510 : 38-40) กล่าวถึงความเชื่อในการทำบุญปราสาทผึ้งว่า เกิดจากตำนานลิงถวายรวงผึ้งแด่พระพุทธรเจ้า และพระเจ้าปัสเสนทิโกศลถวายปราสาทผึ้ง ที่สร้างจำลองจากปราสาทราชวังของพระองค์แด่พระพุทธรเจ้า ซึ่งก่อให้เกิดอานิสงส์สูงมากและ ต่อมาได้ถือเป็นความเชื่อในการใช้ผึ้งสร้างปราสาทถวายพระสงฆ์ นอกจากนี้ ได้เสนอทัศนะ ว่า การทำบุญปราสาทผึ้งถวายพระสงฆ์ในวันออกพรรษาต่างกับการทำบุญหอดอกผึ้ง เพื่อ อุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ และอธิบายขั้นตอนการสร้างปราสาทผึ้งตามแบบโบราณ เริ่มจาก การออกแบบโครงไม้เป็นรูปปราสาทใช้กาบกล้วยแกะสลักแล้วบิดโครงไม้ วิธีการทำดอกผึ้ง แล้วนำมาติดบนปราสาท ตลอดจนพิธีกรรมการถวายปราสาทผึ้งแด่พระสงฆ์

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2526 : 27-33) กล่าวถึงประเพณีการทำบุญแจกข้าว ของชาวอีสานว่า การทำบุญแจกข้าวเป็นการทำบุญอุทิศแจกส่วนบุญ เข้าถึงดวงวิญญาณของญาติ ผู้ล่วงลับไปแล้ว และแสดงความคิดเห็นถึงมูลเหตุที่มีการทำบุญแจกข้าวว่า เพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณ แก่บิดามารดาญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ส่วนพิธีกรรมทำบุญแจกข้าวนั้น นอกจากจะมีการทำบุญเลี้ยงพระ มีมหรสพฉลองแล้วก็มีการสร้างหอดอกผึ้งถวายพระสงฆ์ ซึ่งการทำบุญแจกข้าวถวายหอดอกผึ้งนี้ คล้ายกับประเพณีฝังเด็กของจีนที่สร้างหอเก๋ง รถยนต์ แล้วเผา ส่วนหอดอกผึ้งนี้ถวายแด่พระสงฆ์ แล้วเก็บสิ่งของในหอออกเหลือแต่หอ นิยมนำไปไว้ใต้ต้นโพธิ์

จารุวรรณ ชนมวัตร (2526 : 23-33) แสดงแนวคิดในการสร้างปราสาทว่า เป็น สถานที่ประทับสำหรับพระพุทธรเจ้า พระภิกษุสงฆ์ และพระมหากษัตริย์ ซึ่งปรากฏตามพุทธบัญญัติ ในเสนาสน์ชั้นชกบัญญัติว่า พระพุทธรเจ้าโปรดประทานอนุญาต 5 อย่างคือ วิหาร อัมพโล ปราสาท หัมมีย คูหา ดังนั้นปราสาทจึงสร้างเพื่อเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ และสร้างเทวสถาน แล้วอธิบายถึงขั้นตอนการสร้างปราสาทผึ้งในสมัยปัจจุบันที่สร้างขึ้นด้วยผึ้งทั้งหลัง ลักษณะเป็น เรือนยอดตามแบบพระที่นั่ง โบสถ์ ปราสาทราชวัง ซึ่งแตกต่างกับการสร้างปราสาทผึ้งในสมัย

โบราณที่ใช้กาบกล้วย และกล่าวถึงลักษณะของขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ซึ่งประกอบด้วยขบวน
 ฟ้อนรำผู้ไท ขบวนรำมวยโบราณ ขบวนการแสดงประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตของชาวสกลนคร
 สาร สารทัศนทัศน์ (2527 : 79-81) กล่าวถึงอิทธิพลสองซึ่งเป็นประเพณีการทำบุญ
 ในเดือนต่าง ๆ ของชาวอีสาน โดยเฉพาะเดือนสิบเอ็ด ซึ่งเป็นการทำบุญออกพรรษาว่า มีการ
 ทำบุญตักบาตรเทโว ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม และมีการได้ (จุด) ประทีป ล่องเรือไฟ แข่งเรือ
 และถวายต้นผึ้งหรือปราสาทผึ้ง ซึ่งชาวบ้านช่วยกันจัดสร้างต้นผึ้งโดยใช้ไม้ไผ่มาจักตอกทำเป็น
 โครงรูปปราสาท แล้วเอากาบกล้วยมาแทงหยวกเป็นหลอดลายปิดโครง นำดอกผึ้งซึ่งทำจากขี้ผึ้ง
 มาประดับตามต้นผึ้ง ข้างในต้นผึ้งบรรจุหมาก ข้าวต้ม กล้วย อ้อย ฯลฯ ข้างนอกตกแต่งด้วยผ้าแพร
 สมุด ดินสอ กล่องไม้ขีดไฟ ปังจ๊วย ฯลฯ ตอนค่ำก็แหกกันอย่างสนุกสนานไปที่วัด เวียนรอบศาลา
 โรงธรรม 3 รอบ แล้วนำไปถวายพระสงฆ์ เพื่อบูชาพระรัตนตรัย และอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ
 ไปแล้ว และได้กล่าวถึงสาเหตุที่มีการถวายปราสาทผึ้งโดยอ้างเรื่องราวตอนลิงถวายรวงผึ้งแด่
 พระพุทธเจ้า นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงคำถวายปราสาทผึ้ง ซึ่งเป็นภาษาบาลีและคำแปล

สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ (2527 : 112-119) กล่าวถึงความร่วมมือร่วมใจในการจัดสร้าง
 ปราสาทผึ้งของคุ้มวัดต่าง ๆ และกระบวนการสร้างปราสาทผึ้งแบบประยุกต์หรือแบบปัจจุบันว่า
 เริ่มจากการออกแบบปราสาท สร้างโครงไม้ตามแบบแล้วตกแต่งปราสาทโดยใช้ศิลปะการทำขี้ผึ้ง
 ประเภทติดนิมฟ์ และกล่าวถึงขบวนแห่ซึ่งประกอบด้วยขบวนการแสดงพื้นเมืองต่าง ๆ ขบวนกา
 ละเล่นดนตรีพื้นเมือง และขบวนแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เช่น การทอผ้า
 การสู้ขวัญ การแต่งงาน และการประกอบพิธีเหสาเพื่อรักษาคนเจ็บไข้

ทัศนีย์ บุญชูวิทย์ (2528 : 41-43) อธิบายถึงการสร้างปราสาทผึ้งแบบดั้งเดิมหรือ
 แบบโบราณว่า เป็นการสร้างที่เป็นศิลปะพื้นฐานของชาวอีสานคือใช้การแทงหยวก โดยใช้ต้นกล้วย
 ขี้ผึ้ง ซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และเป็นประเพณีที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน
 และพระสงฆ์ และกล่าวถึงการสร้างปราสาทผึ้งในสมัยปัจจุบันว่า รูปแบบปราสาทจะเป็น โบสถ์
 พระที่นั่งปราสาทราชวังของภาคกลาง นอกจากนั้นยังกล่าวถึงขบวนแห่ซึ่งมีขบวนฟ้อนรำต่าง ๆ

พิชัย น้อยวัฒน์ (2528 : 41-42) ได้ศึกษาถึงประเพณีการสร้างปราสาทผึ้งว่า เป็นประเพณีทางพุทธศาสนา เพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว และเพื่อตนเองเมื่อไปเกิดในชาติหน้าจะได้มีปราสาทอาศัย หรือถ้าเกิดบนสวรรค์ก็จะได้อยู่ในปราสาทอันสวยงาม และกล่าวถึงความเป็นมาในการสร้างปราสาทผึ้ง โดยอ้างอิงจากเรื่องราวตอน พระพุทธเจ้าทรงเปิดโลกและสาเหตุในการใช้ผึ้งสร้างปราสาท โดยอ้างอิงจากเรื่องราวตอนลิงถวายรวงผึ้งแด่พระพุทธเจ้า ซึ่งก่อให้เกิดอานิสงส์สูงส่งมากตายไปได้เกิดบนสวรรค์ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครว่า ทางจังหวัดได้จัดขบวนแห่อย่างใหญ่โตและสวยงาม ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการให้คำแนะนำ การจัดรางวัล การจัดนิทรรศการโฆษณาเพื่อประชาสัมพันธ์งานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา

ประยุทธ์ กุศลสาร (2529 : 65-80) ได้ค้นคว้าความเป็นมาและความเชื่อในการสร้างปราสาทผึ้ง ซึ่งแบ่งเป็นสองแนวทางคือ แนวทางที่ได้จากเรื่องราวหรือหลักฐานทางพระพุทธศาสนา และแนวทางที่ได้จากความเชื่ออื่น ๆ นอกจากนี้ยังได้แบ่งปราสาทผึ้งออกเป็นสองแบบ ได้แก่ ปราสาทผึ้งแบบโบราณหรือแบบเก่าและปราสาทผึ้งแบบประยุกต์หรือแบบใหม่ โดยอธิบายขั้นตอนการสร้างปราสาทผึ้งของทั้งสองแบบนี้ และความเป็นมาของการสร้างปราสาทผึ้งในจังหวัดสกลนคร ซึ่งได้มีการประกวดต้นผึ้งหรือปราสาทผึ้งแบบโบราณหรือแบบเก่าเมื่อปี พ.ศ. 2480-2484 นอกจากนี้ยังกล่าวถึงจุดมุ่งหมายและลักษณะการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร

พระมหาวารีย์ อินทปัญโญ (2531 : 67-69) ได้ศึกษาด้านานต้นเหตุที่ทำให้เกิดความเชื่อในการสร้างปราสาทผึ้ง ซึ่งอ้างอิงจากธรรมบท ภาค 6 เรื่องอสทิสถาน (ทานที่ไม่มีทานใดเหมือน) ว่าเป็นการแข่งขันกันทำบุญถวายทานแด่พระพุทธเจ้าระหว่างชาวพระนครและชาวเมือง ผลที่สุดชาวพระนครเป็นฝ่ายชนะเพราะพระเจ้าปัสเสนทิโกศลได้ถวายทานด้วย อสทิสถานคือ ทริภังค์สิบลี โภฏี เศวตฉัตร บัลลังค์สำหรับนั่ง เเชิงบาตร ตั้งสำหรับเช็ดเท้า และถวายปราสาทผึ้งซึ่งสร้างจำลองจากปราสาทราชวังของพระองค์เอง และกล่าวถึงความเชื่อนี้ที่มาถึงชาวสกลนครซึ่งก่อให้เกิด

เกิดประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง นอกจากนั้นยังกล่าวถึงวัสดุและวิธีการสร้างปราสาทผึ้งแบบโบราณ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงมาเป็นปราสาทผึ้งแบบประยุกต์ และเมื่อปี พ.ศ. 2495 หรือปี พ.ศ. 2496 ได้มีการประกวดปราสาทผึ้งแบบประยุกต์และชบวนแห่ด้วย

เทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร (2531 : 3-6) ได้จัดทำเอกสาร บทความ สารคดี เพื่อเผยแพร่ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร โดยรวบรวมถึงความเชื่อในการสร้างปราสาทผึ้งว่า เพื่อเป็นการสร้างบุญกุศลเมื่อตายไปจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ ได้อยู่ในปราสาทอันสวยงาม และเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย นอกจากนั้นยังเป็นการทำบุญเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาโดยถวายพระธาตุเชิงชุม

สุรัตน์ วรารัตน์ (2532 : 127-141) ได้ศึกษาพัฒนาการของปราสาทผึ้งในด้านรูปแบบโดยแบ่งเป็นสองรูปแบบ คือ ปราสาทผึ้งยุคต้นผึ้ง ได้แก่ ต้นผึ้งทรงตะลุ่ม ต้นผึ้งทรงหอม มียอดประดับหลังคา และต้นผึ้งทรงสิม โดยอธิบายลักษณะรูปทรง วัสดุ วิธีการสร้าง และปราสาทผึ้งยุคปราสาทเรือนยอด ซึ่งมีรูปทรงเป็นทรงจตุรมุข มีเรือนยอดแหลมเรียว โดยอธิบายวิธีการสร้าง ลวดลายที่ใช้ตกแต่ง และได้กล่าวถึงที่มาของแนวคิดในการสร้างต้นผึ้ง ซึ่งได้จากตำนานทางพุทธศาสนาโดยอ้างจากธรรมบท ได้แก่ ตำนานลิงถวายรวงผึ้งแด่พระพุทธเจ้า และตำนานเรื่องอสิทิสถาน

ธวัช ปุณโณทก (2532 : 220-224, 284-288) ได้ศึกษาประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร ซึ่งจัดในวันออกพรรษา โดยชาวกุ่มวัดต่าง ๆ ได้จัดสร้างปราสาทผึ้งที่สวยงามซึ่งแกะสลักลวดลายไทย และเรื่องราวทางพุทธประวัติ ในชบวนแห่นอกจากประกอบด้วยปราสาทผึ้งแล้ว ยังมีชบวนซึ่งแสดงถึงวิถีชีวิตของชาวสกลนครด้วย เช่น การพ้อนผู้ไท การรำมวยโบราณ การละเล่นสี่ท่งบั้ง และกล่าวถึงปฏิทินงานเทศกาลส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคอีสานตามลำดับเดือน โดยบอกถึงช่วงระยะเวลาจัดงาน ชื่องานหรือเทศกาล ชื่ออำเภอหรือจังหวัด เป็นงานระดับประเทศหรือภูมิภาค จากปฏิทินนี้ทำให้ทราบว่า ในปัจจุบันมีประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

ที่จัดในวันออกพรรษาอยู่สองแห่ง คือ ที่อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นงานระดับภูมิภาค และที่อำเภอเมือง จังหวัดสกลนครซึ่ง เป็นงานระดับประเทศ

สำนักงานจังหวัดสกลนคร (2532 : 1-76) ได้รวบรวมบรรยายสรุปข้อราชการ จังหวัดสกลนคร ปี พ.ศ. 2532 โดยกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของจังหวัดสกลนคร สภาพทั่วไป เช่น ขนาดที่ตั้งและอาณาเขตของจังหวัด ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ การปกครอง แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น วัดพระธาตุเชิงชุมฯ หนองหาน เทือกเขาภูพาน พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ โดยอธิบายถึงสถานที่ตั้งและลักษณะทั่วไป และกล่าวถึงประเพณีศิลปวัฒนธรรม เช่น ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ซึ่งเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของชาวสกลนคร ประเพณีแข่งเรือยาว ประเพณีผีตาโชน การกละเล่นไล่ทั้งบั้ง การเล่นกลองเลิ้ง การรำมวยโบราณ โดยอธิบายถึงลักษณะประเพณีหรือการละเล่นและวันเวลาที่จัด

กาญจนา สวนประดิษฐ์ (2533 : 78-82) ได้ทำการศึกษาประเพณีการถวายต้นผึ้งหรือปราสาทผึ้งที่อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยกล่าวถึงความเชื่อว่าเป็นบูชาพระรัตนตรัย และอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนั้นยังกล่าวถึงการสร้างต้นผึ้ง ซึ่งยังเป็นแบบโบราณดั้งเดิม โดยจักตอกไม้ไผ่แล้วสานให้เป็นรูปปราสาท นำกากบกล้วยมาแทงหขวกเป็นลวดลายปิดโครงไม้ไผ่แล้วประดับด้วยดอกไม้ เวลา 16.30 น. ชาวบ้านจากคุ้มต่าง ๆ แห่ต้นผึ้งไปถวายที่วัด ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติในวันออกพรรษาและสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้

จากข้อมูลดังกล่าวจะได้ใช้เป็นกรอบแนวคิด โดยนำมาปรับแก้ไข เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาถึงความเชื่อและพัฒนาการของประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร โดยได้แยกกรอบการศึกษาออกเป็น 3 ประการดังนี้

1. ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ได้แบ่งความเชื่อออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้
 - 1.1 ความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนา เชื่อว่าการสร้างปราสาทผึ้งเป็นพุทธบูชาเพื่อการสร้างบุญกุศล

1.2 ความเชื่อที่เนื่องในภุคตผีวิญญาณ เป็นความเชื่อในเรื่องชีวิตหลังความตาย โดยเชื่อว่าภุคตผีวิญญาณมีจริงจึงทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ด้วยการถวายต้นผึ้งหรือปราสาทผึ้ง

1.3 ความเชื่อที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์ โดยเชื่อในเรื่องเทวาลัย เทพเจ้า เช่น การสร้างปราสาทหิน เพื่อเป็นการอุทิศถวายแด่เทพเจ้า

2. รูปแบบปราสาทผึ้ง ได้แบ่งตามลักษณะรูปแบบทางศิลปกรรมออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

2.1 รูปแบบปราสาทผึ้งแบบที่ 1 แบบทรงพระธาตุ โดยสร้างเลียนแบบหรือจำลองรูปแบบจากลักษณะรูปแบบของสถูปเจดีย์ที่มีปรากฏในท้องถิ่นภาคอีสาน

2.2 รูปแบบปราสาทผึ้งแบบที่ 2 แบบทรงหอผี โดยสร้างเลียนแบบหรือจำลองรูปแบบจากหอผีหรือศาลพระภูมิของชาวอีสาน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการจำลองมาจากลักษณะของเรือนที่อยู่อาศัยแบบพื้นถิ่นอีสาน

2.3 รูปแบบปราสาทผึ้งแบบที่ 3 แบบทรงบุษบก โดยสร้างเลียนแบบหรือจำลองรูปแบบจากอาคารสถาปัตยกรรมทรงบุษบก ซึ่งเป็นอาคารที่มีเรือนยอด หลังคาเป็นทรงสูง

2.4 รูปแบบปราสาทผึ้งแบบที่ 4 แบบทรงจตุรมุข โดยสร้างเลียนแบบหรือจำลองรูปแบบจากอาคารสถาปัตยกรรมที่มีผังเป็นรูปกากบาท มีซุ้มหลังคายื่นออกมาทั้งสี่ด้าน ซึ่งโดยทั่วไปเป็นแบบสถาปัตยกรรมที่นิยมสร้างเป็นปราสาทพระราชมณเฑียรสถานอันเนื่องด้วยพระมหากษัตริย์และอาคารศาสนสถาน

3. การจัดชบวนแห่ปราสาทผึ้ง ได้แบ่งตามลักษณะของการจัดชบวนแห่ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบของริ้วชบวน และการแต่งกายของผู้เข้าร่วมชบวนแห่ โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วงระยะเวลา ดังนี้

3.1 ชบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 การจัดงานเกิดจากร่วมมือกันระหว่างผู้ใหญ่บ้าน (หัวหน้าคุ้มวัด) ชาวคุ้มวัด และพระสงฆ์

3.2 ขบวนการแปรสภาพตั้งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 ถึงปี พ.ศ. 2522 การจัดงานเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างเทศบาลเมืองสกลนคร หน่วยงานราชการจังหวัด ชวาคุ่มวัด และพระสงฆ์

3.3 ขบวนการแปรสภาพตั้งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2522 ถึงปัจจุบัน การจัดงานเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เทศบาลเมืองสกลนคร หน่วยงานราชการจังหวัดรัฐวิสาหกิจภาคเอกชน ชวาคุ่มวัด และพระสงฆ์

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาต่างมีความเชื่อด้วยกันทั้งสิ้น ทั้งที่เป็นความเชื่อในการดำเนินชีวิต และความเชื่อในการนับถือศาสนา ความเชื่อยังหมายถึงการยอมรับข้อเสนอย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นความจริง ก่อให้เกิดความนับถือความมั่นใจ การยอมรับเช่นนี้อาจเกิดได้จากสติปัญญาพิจารณาอย่างมีเหตุผล หรือจากความศรัทธาโดยไม่มีเหตุผลก็ได้ (อุทัย หิรัญโต. 2526 : 17)

ความเชื่อ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้คนในสังคมมีแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเหมือนกัน ประโยชน์ของความเชื่อก็คือ ทำให้เกิดความมั่นใจ ทำให้เกิดพลัง ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ทำให้เกิดความสามัคคี ทำให้เกิดรูปธรรม ทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ และเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา ตลอดจนทำให้การนับถือศาสนาเป็นไปอย่างมั่นคง (มณี พยอมยงค์. 2528 : 71) หม่อมเจ้าอนุเชษฐาธิราช (2522 : 11) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นบ่อเกิดของขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2531 : 193) ที่ว่า ความเชื่อทางศาสนาของคนไทยก่อให้เกิดประเพณี และประเพณีมักเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เพื่อการสร้างกุศลผลบุญ จิราภรณ์ ภักธราภานุภัทร (2528 : 8-9) กล่าวไว้ว่า ความเชื่อของชาวไทยแต่ดั้งเดิมนั้นเป็นความเชื่อในการนับถือผีฟ้า เทวดาซึ่งเชื่อว่ามีอำนาจเหนือคนทั่วไปและสามารถดลบันดาลให้ทั้งคุณและโทษแก่คนได้ ต่อมาเมื่อชาวไทยได้รับนับถือพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ จึงได้นำความเชื่อทางศาสนาเข้ามาปรับให้เข้ากับจิตใจและสิ่งแวดล้อมของสังคมไทย โดยยังมีความเชื่อดั้งเดิม ที่เกี่ยวกับการนับถือผีฟ้า เทวดาเป็นพื้นฐานอยู่ ดังนั้นความเชื่อเกี่ยวกับผีฟ้า เทวดาและความเชื่อเนื่องในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ จึงเกิดการผสมกลมกลืนกัน ซึ่งสอดคล้องกับที่พระยาอนุমানราชชน (2497 : 66) ได้กล่าวไว้ว่า คติผีฟ้า เทวดาเป็นความเชื่อเดิมของชาวไทย ต่อมาได้นับถือพุทธศาสนา คติความเชื่อเดิมก็ยังอยู่ภายหลังจากได้รับศาสนาฮินดูหรือศาสนาพราหมณ์โดยการติดต่อกับชนชาติเขมร ดังนั้นความเชื่อของชาวไทยจึงมีรากฐานซ้อนกันเป็นสองชั้นคือ คติผีฟ้า เทวดาอยู่

ชั้นล่าง พุทธศาสนาอยู่ชั้นบน แต่มีลัทธิศาสนาฮินดูหรือศาสนาพราหมณ์เข้ามาแทรกซึมผสมปะหน้า อยู่ด้วยบาง ๆ ดังนั้นความเชื่อของไทยโดยทั่ว ๆ ไป จึงมีสามลักษณะผสมผสานกันคือ ความเชื่อที่เนื่องในภูตผีวิญญาณ ความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนาและความเชื่อที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์

จากแนวคิดที่เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อดังกล่าว ได้มีการแสดงออกในลักษณะของการ ประกอบพิธีกรรมหรือประเพณีบางประการ ประเพณีไทยที่เกิดจากความเชื่อทั้งที่เป็นความเชื่อที่เนื่องในภูตผีวิญญาณ เช่น ประเพณีการเซ่นสรวงพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง หลักเมือง และ ประเพณีที่เกิดจากความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนา เช่น ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ประเพณีทอดกฐิน นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่เกิดจากความเชื่อที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์ เช่น ประเพณีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ประเพณีสู่ขวัญ ประเพณีตักน้ำพินธุส์สัตยา

สังคมของชาวอีสานก็มีความเชื่อซึ่งก่อให้เกิดประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ด้วยเช่นกัน พระอริยานุวัตร เขมจารี (2528 : 1-65) กล่าวถึงความเชื่อของชาวอีสานไว้ว่า ชาวอีสานมีความเชื่อในสิ่งเหล่านี้คือ เชื่อในฤกษ์ยาม เชื่อเทวดาผีสังนางไม้ เชื่อพระภูมิเมือง เชื่อเรื่องผีวิญญาณบรรพบุรุษ (ผีปู่ตา ผีแม่เหล็กดี) เชื่อในลางสังหรณ์ เชื่อผีฟ้าผีแถน เชื่อการดำไร่ดำไทร เชื่อการสูตรธาตุชะตา เชื่อการสูตรขวัญกอง (กลองข้าว) เชื่อเรื่องการตัดเวรตัดกรรม และเชื่อในประเพณีฮีตสิบสอง

โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับฮีตสิบสอง เป็นจารีตที่กำหนดให้ชาวอีสานต้องปฏิบัติตามจน ถือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ปรีชา นิคมทอง (2510 : 164) กล่าวถึงประเพณีฮีตสิบสองไว้ว่า ประเพณีฮีตสิบสองหรือประเพณีสิบสองเดือน เป็นประเพณีที่จะให้สมาชิกในสังคมได้มีโอกาสร่วมชุมนุมกันทำบุญเป็นประจำทุก ๆ เดือนของรอบปี ประเพณีที่ปรากฏในฮีตสิบสองได้แก่

เดือนเจียงหรือเดือนอ้าย (ประมาณต้นเดือนธันวาคมถึงต้นเดือนมกราคม) เป็นการ ทำบุญเข้ากรรม โดยการทำบุญเลี้ยงผีแถนผีบรรพบุรุษ และนิมนต์พระสงฆ์ เข้ากรรมหรือ เข้าปริวาสกรรม เพื่อให้พระสงฆ์ผู้กระทำผิดได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์

เดือนยี่ (ประมาณต้นเดือนมกราคมถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์) เป็นการทำบุญคูณข้าว โดยการนิมนต์พระสงฆ์ทำพิธีสวดมนต์เช้าแล้วทำบุญเลี้ยงพระในตอนเช้าวันรุ่งขึ้น หลังจากนั้นก็ทำพิธีสู่ขวัญข้าว

เดือนสาม (ประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงต้นเดือนมีนาคม) เป็นการทำบุญวันมาฆบูชาและทำบุญข้าวจี โดยการทำบุญถวายภัตตาหารและข้าวจีแด่พระสงฆ์ที่วัด

เดือนสี่ (ประมาณกลางเดือนมีนาคมถึงต้นเดือนเมษายน) เป็นการทำบุญพระเวส ฟังเทศน์มหาชาติ โดยการทำบุญถวายภัตตาหารและปัจจัยซึ่งเรียกว่า ก้นหลอน แด่พระสงฆ์ที่วัด แล้วฟังพระธรรมเทศนา เรื่องพระเวสสันดรชาดกและพระมาลัย

เดือนห้า (ประมาณกลางเดือนเมษายนถึงกลางเดือนพฤษภาคม) เป็นการทำบุญสงกรานต์ โดยในวันแรกมีการสงฆ์น้ำพระพุทธรูป วันที่สองทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว วันที่สามทำบุญตักบาตรและถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ที่วัด

เดือนหก (ประมาณต้นเดือนพฤษภาคมถึงต้นเดือนมิถุนายน) เป็นการทำบุญวันวิสาขบูชา และทำบุญบั้งไฟเพื่อเป็นการขอฝน

เดือนเจ็ด (ประมาณต้นเดือนมิถุนายนถึงปลายเดือนมิถุนายน) เป็นการทำบุญข้า้อะ (ข้า้ระ) โดยการทำบุญบูชาเทวดาอารักษ์หลักเมือง ฝั่ปู้ตา ฝั่ตาแฮก เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณ

เดือนแปด (ประมาณปลายเดือนมิถุนายนถึงปลายเดือนกรกฎาคม) เป็นการทำบุญเข้าพรรษา โดยการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ที่วัด และฟังพระธรรมเทศนา ตลอดจนการถวายเทียนเพื่อใช้จุดเป็นแสงสว่างในระหว่างพรรษา

เดือนเก้า (ประมาณปลายเดือนกรกฎาคมถึงปลายเดือนสิงหาคม) เป็นการทำบุญข้าวประดับดินในวันแรม 14 ค่ำ โดยการนำอาหารและหมากพลูหรีซึ่งห่อด้วยใบตองไปวางไว้ตามต้นไม้และพื้หญ้า เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

เดือนสิบ (ประมาณปลายเดือนสิงหาคมถึงครึ่งหลังเดือนกันยายน) เป็นการทำบุญข้าวสากหรือข้าวสลาก (สลากภัตตร) ในวันขึ้น 15 ค่ำ โดยการเขียนชื่อตนไว้ที่ภาชนะที่บรรจุ

ภัตตาหาร แล้วเขียนชื่อตนใส่กระดาษนำไปใส่ในบาตร เมื่อพระสงฆ์จับสลากชื่อใคร คนนั้นก็จะได้ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์รูปนั้น ต่อจากนั้นก็มีการฟังพระธรรมเทศนา

เดือนสิบเอ็ด (ประมาณครึ่งหลังเดือนกันยายนถึงครึ่งหลังเดือนตุลาคม) เป็นการทำบุญออกพรรษา โดยการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ และจุดประทัด ในบางท้องถิ่นที่มีการแห่ปราสาทผึ้ง ล่องเรือไฟ และแข่งเรือ

เดือนสิบสอง (ประมาณครึ่งหลังเดือนตุลาคมถึงครึ่งหลังเดือนพฤศจิกายน) เป็นการทำบุญอุทิศ เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงกลางเดือน 12 โดยการทำบุญถวายอัฐบริวารแด่พระสงฆ์ ได้แก่ บาตร สังฆาฏิ จีวร สะบง มีดโกน มีดตัดเล็บ สายรัดประคต และที่กรองน้ำ

ประเพณีที่ปรากฏในฮีตสิบสองหรือประเพณีสิบสองเดือนของชาวอีสานนั้นจะเห็นได้ถึงความเชื่อที่เนื่องในภูตผีวิญญาณ พุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ผสมกลมกลืนกันอยู่ เช่น การทำบุญบังไฟ การทำบุญช้ำชะ และการทำบุญข้าวประดับดิน เป็นประเพณีตามความเชื่อที่เนื่องในภูตผีวิญญาณ ส่วนการทำบุญในวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และการทำบุญอุทิศเป็นประเพณีตามความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนา นอกจากนี้การทำบุญคูณข้าวก็เป็นความเชื่อที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์ นอกจากนี้ยังมีบางประเพณีที่สร้างขึ้นตามความเชื่อที่ผสมผสานกันทั้งความเชื่อที่เนื่องในภูตผี ความเชื่อในพุทธศาสนา ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ อย่างแยกกันไม่ออก เช่น ประเพณีล่องเรือไฟ เรือไฟที่ปล่อยให้ไหลไปตามน้ำนั้น มีความหมายถึงการนำชีวิตและวิญญาณไปสู่โลกหน้าตามความเชื่อที่เนื่องในภูตผี ส่วนในพุทธศาสนาเชื่อว่าเป็นการจุดแต่งประดับประทัดดวงไฟให้ลอยไปตามน้ำ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแด่รอยพระบาทขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ประดิษฐานอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำมณฑา (ฉันทนา ชุตินวงศ์. 2533 : 11) และในศาสนาพราหมณ์เชื่อว่าการล่องเรือไฟเป็นการจุดไฟประทัด เพื่อให้เรือไฟนั้นลอยไปถวายเป็นเทวบูชาแด่รอยพระบาทของเทพเจ้าที่สำคัญในศาสนาพราหมณ์ (Zimmer. 1947 : 79-82) คือรอยพระบาทกึ่งเป็นรอยพระบาทของพระศิวะที่ประดิษฐานที่ชายฝั่งมหาสมุทรเชิงเขาพระสุเมรุและรอยพระบาทกึ่งเป็นรอยพระบาทของพระวิษณุหรือพระนารายณ์ที่ประดิษฐานอยู่ที่ริมฝั่งเกษียรสมุทร (ทะเลน้ำนม) ซึ่งเป็นที่ประทับของพระองค์ แต่ชาวอีสานมิได้แยกว่า

ประเพณีพิธีกรรมใดเกี่ยวข้องกับหรือเนื่องในภูมิจีวัญญาณพุทธศาสนา หรือศาสนาพราหมณ์ มีความสนใจ แต่เพียงว่า เป็นการทำบุญสร้างกุศล เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง แก่ครอบครัว และแก่สังคม เป็นประการสำคัญ

อนึ่งเฉพาะในงานบุญเดือนสิบเอ็ดซึ่งเป็นช่วงการทำบุญออกพรรษาในเดือนตุลาคมนั้น ชาวอีสานนิยมประกอบพิธีที่เป็นประเพณีหลากหลายประการอันเนื่องด้วยเทศกาลออกพรรษา ด้วยถือว่า เทศกาลออกพรรษานั้นเป็นช่วงระยะเวลาที่มีความสำคัญยิ่งประการหนึ่งตามครรลองแห่งพุทธศาสนา การทำบุญออกพรรษาในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 นั้น แปก สนธิรักษ์ (2504 : 84) ได้กล่าวถึง มูลเหตุของการออกพรรษาและพิธีทางสงฆ์ ตลอดจนพิธีทางฆราวาสไว้ว่า ในวันออกพรรษาเรียก อีกอย่างหนึ่งว่า วันปวารณา ในวันนั้นพระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ทำปวารณาแทนอุโบสถ สังฆกรรม คือไม่ต้องสวดโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งตามปรกติจะสวดประจำปักษ์คำว่า ปวารณา คือ การยอมให้ใช้ ยอมให้ขอ ยอมให้ว่ากล่าว ยอมให้ตักเตือน มูลเหตุของการทำปวารณานี้เคยมี มาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาลคือ ระหว่างที่พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งจำพรรษาอยู่ที่วัดในแคว้นโกศล ได้ตั้ง กติกาสัญญาไม่ผูกกันตลอดพรรษาเพื่อป้องกันทะเลาะวิวาท เมื่อพระพุทธรูปเจ้าทรงทราบจึงมี พุทธาอนุญาตให้พระสงฆ์ที่จำพรรษารอบสามเดือนแล้วทำปวารณาแก่กัน ส่วนฆราวาสก็มีการบำเพ็ญ กุศล ได้แก่ การทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารและเครื่องสักการะ คือ ดอกไม้ ธูป เทียน แต่ พระสงฆ์ที่วัด รับศีล ฝั่งพระธรรมเทศนา เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา ใจ ให้เกิดความสงบ ความบริสุทธิ์ทั้งในตน และเวียงเทียนรอบพระอุโบสถ นอกจากนี้ยังมีกุศลกรรมพิเศษอีกอย่างหนึ่ง ที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติในวันออกพรรษาคือ การตักบาตรเทโว

ประเพณีการตักบาตรเทโว รวมทั้งประเพณีที่เกี่ยวกับการต้อนรับการเสด็จกลับลงมาจาก สวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้นเป็นความเชื่อและมีถือปฏิบัติกันในหมู่พุทธศาสนิกชนชาวไทยทั่วทุกภาค แต่ทั้งนี้ ก็มีความนิยมแตกต่างกันในรายละเอียดแห่งการปฏิบัติในแต่ละกลุ่มชน และมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันออกไป เช่น การชักพระในจังหวัดสุราษฎร์ธานี การแห่จองพาราในจังหวัดแม่ฮ่องสอน การตักบาตรเทโว ในจังหวัดอุทัยธานี การตักบาตรดอกไม้ในจังหวัดสระบุรี วัช ภูมโนทก (2532 : 221, 287)

ได้กล่าวไว้ว่า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้นก็มีการปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อ เรื่องการเสด็จกลับจากดาวดึงส์ของพระนุทเจ้าด้วยเช่นกัน โดยแสดงออกในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่ถือปฏิบัติกันในช่วงเทศกาลออกพรรษา งานแห่ปราสาทผึ้งที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายคือ งานแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร

ชาวอีสานมีประเพณีการทำบุญเนื่องในเทศกาลออกพรรษาที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งถือเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในประเพณีฮีตสิบสอง การทำบุญออกพรรษาของชาวอีสานรวมถึงการทำบุญออกพรรษาของชาวจังหวัดสกลนครนั้น ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 นอกจากจะมีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมแล้วก็มีการจุดประทัด ล่องเรือไฟ แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง (สาร สารทัศนานันท์. 2527 : 79-81) ทั้งนี้การแห่ปราสาทผึ้งเป็นพิธีที่แฝงไว้ด้วยความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ รวมทั้งยังแฝงไว้ด้วยความเชื่อแบบพื้นถิ่นที่เกี่ยวกับเรื่องภูตผีอีกด้วย

ความเชื่อของชาวไทยมีสามลักษณะคือ ความเชื่อที่เนื่องในภูตผีวิญญาณ ความเชื่อในพุทธศาสนา และความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ (จิราภรณ์ ภักทรานุกัทร. 2528 : 9) ดังนั้นในการศึกษาถึงคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง จึงได้แยกกล่าวถึงคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องออกเป็นสามประการ หนึ่งในกรรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อ นั้นข้อมูลส่วนหนึ่งได้จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในจังหวัดสกลนครจาก 16 คุ่มวัด คุ่มวัดละ 3 คน จำนวนทั้งหมด 48 คน ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งได้จากเอกสารตำราซึ่งเป็นวรรณกรรมที่เนื่องในศาสนา ทั้งพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ โดยแยกกล่าวในรายละเอียดได้ดังนี้

ความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างปราสาทผึ้ง

พุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สอนให้คนทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ผ่องใส โดยถือในคำสั่งสอนของพระนุทเจ้าเป็นหลักปฏิบัติ พุทธศาสนิกชนชาวไทยมีความเชื่อใน

เรื่องนรก-สวรรค์และวิญญูสงสาร คือ การเวียนว่ายตายเกิด ดั่งนั้นจึงมุ่งเน้นในการทำบุญสร้างกุศลต่าง ๆ เพื่อส่งผลถึงชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในภพหน้า

จากการศึกษาจากเอกสารประเภทวรรณกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนาได้ปรากฏเรื่องราวที่มีส่วนในการเสริมสร้างความสำเร็จในเบื้องต้น และความเชื่อนั้นได้กลายมาเป็นคติความเชื่อที่ส่งผลให้มีการสร้างปราสาทหรือเรือนอาคารจำลอง เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาในลักษณะของปราสาทซึ่งแนวความคิดที่เนื่องในพุทธศาสนาที่น่าจะมีอิทธิพลส่งผลต่อความเชื่อในเรื่องการสร้างปราสาทซึ่งมีปรากฏอยู่ในพุทธประวัติตอนปาลิไลยกะ ตอนเทโวโรหณะ ในคำสอนเรื่องไตรภูมิ ในประวัติพระมาลัยอรหันต์ และในนิพนธ์ลี้ดวงวิญญูณบรรพบุรุษหรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า พิชัยงเด็ก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ความเชื่อที่ปรากฏในพุทธประวัติ

ในพุทธศาสนามีเรื่องราวอันแสดงถึงมูลเหตุที่ทำให้มีการสร้างปราสาท หรืออาคารจำลองถวายเป็นพุทธบูชาอยู่ในพุทธประวัติตอนปาลิไลยกะ และตอนเทโวโรหณะ จากเรื่องในพุทธประวัตินี้ทำให้เกิดคติความเชื่อซึ่งส่งผลให้พุทธศาสนิกชนในภาคอีสานได้มีการสร้างปราสาทซึ่งถวายแด่พระธาตุในวันออกพรรษา และได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน จนกลายเป็นประเพณีแห่ปราสาทซึ่งเรื่องราวในพุทธประวัติทั้งสองตอนมีรายละเอียดดังนี้

1. พุทธประวัติตอนปาลิไลยกะ พุทธประวัติตอนนี้มีปรากฏในพระธัมมปทัฏฐกถา แปล ภาค 1 ในเรื่องลำดับที่ 5 โดยกล่าวถึงการทะเลาะวิวาทของภิกษุชาวเมืองโกสัมพี เมื่อพระพุทธองค์ทรงห้ามปรามและตรัสสอนให้สามัคคีกันแต่บรรดาภิกษุเหล่านั้นก็ไม่เชื่อฟัง พระพุทธองค์ทรงระอา จึงเสด็จไปจำพรรษาที่ชายป่ารักขิตวัน ณ ที่นั้นมีช้างชื่อปาลิไลยกะหัดดีทำหน้าที่คอยอุปัฏฐากโดยใช้ขางตักน้ำและจัดน้ำร้อนน้ำเย็นตลอดจนหาผลไม้มาถวาย ขณะนั้นมีลิงตัวหนึ่งเมื่อเห็นช้างคอยอุปัฏฐากพระพุทธรูป จึงได้นำรวงผึ้งมาถวายแด่พระพุทธรูปบ้าง เมื่อพระพุทธรูปทรงฉันรวงผึ้ง ลิงนั้นดีใจมากกระโดดโลดเต้นจนถึงไม้หักตกลงมาถูกต่อที่ตาย เมื่อตายไปได้เกิด

ในวิมานทองสูง 30 โยชน์ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีนางอัปสรหนึ่งพันนางเป็นบริวาร (มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2492 : 79-88)

จากเรื่องราวในพุทธประวัติตอนปาลิไลยกะ ซึ่งเป็นเรื่องราวหรือตำนานเรื่องสิงถวาชรวงผึ้งแด่พระพุทธเจ้านี้จึงเป็นต้นเค้าของความเชื่อที่ทำให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยทำบุญด้วยการถวายผึ้งเป็นพุทธบูชา โดยมีความเชื่อว่าการทำบุญสร้างกุศลด้วยการถวายผึ้งนั้นเมื่อตายไปจะเกิดบนสวรรค์ มีวิมานเป็นที่อยู่อาศัย และมีนางอัปสรหรือนางฟ้าเป็นบริวาร ดังนั้นจึงได้ใช้ผึ้งเป็นวัสดุในการสร้างปราสาทผึ้งถวายเป็นพุทธบูชา เพื่อหวังให้ชีวิตหลังความตายได้รับผลบุญที่ทำได้ตามคติความเชื่อดังกล่าวคือจะเกิดบนสวรรค์ มีวิมานเป็นที่อยู่อาศัย และมีนางอัปสรหรือนางฟ้าเป็นบริวาร อันหมายถึงชีวิตที่สุขสบายในโลกหน้านั่นเอง

2. พุทธประวัติตอนเทโวโรหณะ พุทธประวัติตอนนี้มีปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาสายพระสุตตันตปิฎก ในส่วนของอวิทูเรนิทานและสันติเกนิทาน ดังมีรายละเอียดปรากฏในพระปฐมสมโพธิกถา ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่เล่าเรื่องพุทธประวัติโดยละเอียดตั้งแต่ต้นวงศ์ศากยราชจนถึงการถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธเจ้า เกี่ยวเนื่องมาจนถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ตลอดจนการเสื่อมสูญของพระปริยัติและปฏิบัติ การตรัสรู้มรรคผล จนถึง การเสื่อมจากสมณเพศและการอัครธานของพระบรมธาตุ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นตอน ๆ หรือเรียกว่า ปริเจท ลำดับตามเหตุการณ์ก่อนหลังในพุทธประวัติ มีทั้งหมด 29 ตอนหรือ 29 ปริเจท (สมเด็จพระพรหมญาณสังวร. 2514) โดยเฉพาะในปริเจทที่ 24 ได้กล่าวถึงพุทธประวัติตอนเทโวโรหณะ โดยกล่าวถึงเหตุการณ์ในพุทธประวัติตอนที่พระพุทธองค์ได้เสด็จขึ้นไปจำพรรษาอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อเทศนาโปรดพระนพมาศและเหล่าเทวดาบนสวรรค์อยู่สามเดือน เมื่อครบสามเดือนซึ่งเป็นวันมหาปวารณา (วันออกพรรษา) พระพุทธองค์จึงได้เสด็จลงจากเทวโลกชั้นดาวดึงส์เพื่อกลับสู่โลกมนุษย์ ในครั้งนั้นพระอินทร์ได้เนรมิตบันไดทิพย์สามบันได โดยมีบันไดแก้วอยู่ตรงกลาง บันไดทองอยู่ด้านขวา บันไดเงินอยู่ด้านซ้าย ส่วนบนของบันไดจรดยอดเขาพระสุเมรุเชิงบันไดพาจรดพื้นแผ่นดินที่ใกล้เมืองสังกัสสนครพระพุทธองค์ทรงเสด็จลงทางบันไดแก้ว

เหล่าเทพยดาคือพระอินทร์ และพระพรหมสังเสด็จ โดยพระอินทร์เสด็จลงทางบันไดทอง พระพรหมเสด็จลงทางบันไดเงิน พระพุทธองค์ทรงแสดงโลกวิกรมปาฏิหาริย์ หรือที่เรียกว่า พระเจ้าเปิดโลก โดยทอดพระเนตรในทิศเบื้องบนก็ปรากฏเทวโลกและพรหมโลกทั้งหลายเป็นลานโล่งมองเห็นกันตลอด เมื่อทอดพระเนตรในทิศเบื้องล่างก็เป็นลานโล่งมองเห็นถึงแดนนรกชั้นอเวจี แล้วทอดพระเนตรในทิศทั้งแปดทิศก็มองเห็นทั้งจักรวาล ในขณะที่เทพยดาในสวรรค์ภูมิ มนุษย์ในมนุษยภูมิ และสัตว์เดรัจฉานในนรกภูมิต่างมองเห็นซึ่งกันและกัน หลังจากนั้นพระพุทธองค์ก็เสด็จลงไปเมืองสังกัสสนครท่ามกลางพระสงฆ์สาวกและชาวเมืองต้อนรับแทนกันอย่างมากมาย (สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส.

2514 : 353-361)

จากเรื่องราวในพุทธประวัติตอนเทโวโรหะซึ่งเป็นเหตุการณ์ตอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปาฏิหาริย์ หรือทรงเปิดโลกในวันมหาปวารณาหรือวันออกพรรษา ทำให้เทพยดาบนสวรรค์ มนุษย์บนโลก และสัตว์นรกในนรกต่างมองเห็นซึ่งกันและกัน เหตุการณ์ตอนนี้องค์ท่านจะเป็นแนวความคิดอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อในเรื่องนรกและสวรรค์ ได้เห็นความแตกต่างระหว่างความทุกข์ยากในนรก และความสุขสะอาดวิเศษบนสวรรค์ ซึ่งก่อให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธาในการทำบุญสร้างกุศล หรือประกอบกุศลกรรม เพื่อส่งผลให้ชีวิตหลังความตายได้ไปเกิดบนสวรรค์ ประกอบกับความเชื่อที่ปรากฏในพุทธประวัติตอนปาลิไลยกะ ซึ่งเป็นเรื่องราวหรือตำนานเรื่องสิงถวาชรวังตั้งแต่พระพุทธเจ้า ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดแรงบันดาลใจในการทำบุญสร้างกุศลด้วยการคิดสร้างอาคารศาสนสถานเนื่องในพุทธศาสนา ตลอดจนการสร้างวัดถวายเป็นพุทธบูชา แต่เนื่องจากการสร้างอาคารศาสนสถานหรือสร้างวัดต้องใช้ปัจจัยค่อนข้างมาก จึงได้คิดประดิษฐ์อาคารจำลองขึ้นเพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ในการทำพุทธบูชา ด้วยหวังในอนาคตจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ หรือการที่จะได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่สะอาดวิเศษในโลกหน้า ดังนั้นจึงมีการคิดนำขี้ผึ้งมาเป็นวัสดุในการสร้างปราสาทหรืออาคารจำลองในลักษณะของปราสาทหนึ่ง และถือเอาวันมหาปวารณาหรือวันออกพรรษาในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันทำบุญปราสาทหนึ่ง จากความเชื่อดังกล่าวยังเป็นต้นเค้าของการถวายต้นเทียนอีกด้วย

จากเหตุการณ์ในพุทธประวัติตอนปาลิไลยกะ และตอนเทโวโรหณะ ได้กลายเป็นคติความเชื่อ ที่ทำให้พุทธศาสนิกชนมีความปรารถนาในการทำบุญด้วยปราสาทผึ้ง โดยมีความเชื่อว่าเป็นการทำบุญสร้างกุศลแก่ตนเองเมื่อตายไปจะได้เกิดบนสวรรค์ ได้อยู่อาศัยในวิมานปราสาท ความเชื่อดังกล่าวได้ส่งอิทธิพลให้พุทธศาสนิกชนเกิดความศรัทธาในการประกอบกุศลกรรมอันเนื่องด้วยการถวายปราสาทผึ้งเป็นพุทธบูชา ด้วยหวังว่าเมื่อตนตายไปจากโลกนี้แล้ว จะได้ไปเสวยผลบุญที่กระทำไว้ด้วยการได้ไปเกิดบนสวรรค์ และได้ไปเสวยอยู่ในวิมานที่อยู่อาศัยในลักษณะของอาคารเรือนปราสาท

ความเชื่อที่ปรากฏในไตรภูมิ

ไตรภูมิเป็นคำสอนที่ชี้ให้เห็นถึงผลของการประกอบกรรมดี และโทษของการทำชั่ว คือเมื่อทำชั่วยังจะไปเกิดในที่ชั่ว คือนรก เมื่อทำดีก็จะไปเกิดในที่ที่เป็นสุขคือสวรรค์ ไตรภูมิแปลว่า แดนสาม ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ สรรพสัตว์ทั้งหลายย่อมเวียนว่ายตายเกิดในสามภูมินี้ ตามแต่บาปบุญที่ตนได้กระทำไว้ ไตรภูมิตั้งสามซึ่งประกอบด้วยกามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ (กรมศิลปากร. 2526 : 3, 42) แต่ละภูมิยังแบ่งออกเป็นชั้นเป็นแดนดังนี้

กามภูมิ เป็นแดนที่เกี่ยวข้องด้วยความรัก โลก โภภช หลง มีทุกข์ มีสุข มีทั้งหมด 11 ภูมิ แบ่งตามลักษณะแดนได้ 2 ภูมิดังนี้

1. อปายภูมิหรือทุคติภูมิ เป็นแดนชั่ว มี 4 ภูมิ ได้แก่

นรกภูมิ

ติรัจฉานภูมิ

เปรตวิสัยภูมิ

อสุรกายภูมิ

2. สุคติภูมิ เป็นแดนดี มี 7 ภูมิ ประกอบด้วยมุนัสสภูมิและสวรรค์ภูมิ

อีก 6 ภูมิ ได้แก่

- 2.1 มนุสสภูมิ เป็นแดนของมนุษย์ มี 4 ทวีป ดังนี้

ชมพูทวีป

บุรพวิเทหะทวีป

อุตตรกุรุทวีป

อมรโคยานทวีป

2.2 สวรรคภูมิ เป็นแดนของสวรรค์มี 6 ชั้น ต่ำสูงตามลำดับ ดังนี้

จาตุมหาราชิกา

ดาวดึงส์ภูมิ

ยามาภูมิ

ดุสิตาภูมิ

นิมมานรดีภูมิ

ปรนิมมิตวสวัตตีภูมิ

รูปภูมิ เป็นแดนพรหมมีรูป เรียกว่า โสฬสพรหม มีทั้งหมด 16 ชั้น

พรหมแดนนี้มีแต่ร่างกาย ไม่มีจิตใจขันธ์ในภามและกิเลส รูปร่างของพรหมแดนนี้ ไม่มีการเคลื่อนไหว มีความสุขสบายยิ่ง แบ่งตามคุณภาพของฌานได้ 4 ระดับ ดังนี้

1. ปฐมฌานภูมิ เป็นแดนสำหรับผู้สำเร็จฌานที่หนึ่ง เมื่อตายแล้วได้เกิดในภูมิต่ำสูง ตามลำดับดังนี้

พรหมปาริสัชชาภูมิ

พรหมปโรหิตาภูมิ

มหาพรหมภูมิ

2. กุติยฌานภูมิ เป็นแดนสำหรับผู้สำเร็จฌานที่สอง เมื่อตายแล้วได้เกิดในภูมิต่ำสูง ตามลำดับดังนี้

ปริตตนาภูมิ

อัปภมาณาภูมิ

อามัสสรานุมิ
 3. ตติยฉานนุมิ เป็นแดนสำหรับผู้สำเร็จฉานที่สาม เมื่อตายแล้วได้เกิด
 ในภูมิต่ำสูง ตามลำดับดังนี้

ปริตตสุภานุมิ
 อัปปมาณสุภานุมิ
 สุกกิททานุมิ

4. จตุตถฉานนุมิ เป็นแดนสำหรับผู้สำเร็จฉานที่สี่ เมื่อตายแล้วได้เกิดใน
 ภูมิต่ำสูง ตามลำดับดังนี้

เวทฬพลาณุมิ
 อสสังญีสัตตทานุมิ
 อวิหานุมิ
 อตัมปานุมิ
 สุกัสสาณุมิ
 สุกัสสิณุมิ
 อกนิฐฐานุมิ

อรุปนุมิ เป็นแดนพรหมไม่มีรูป หรือเรียกว่า พรหมโลก เป็นที่สถิตของ
 พรหมโลก ผู้มีสภาวะจิตละเอียดยิ่ง ผู้ที่ตายแล้วไปเกิดในอรุปนุมินี้ จะต้องผ่านสภาวะนั๊กบวช
 มาก่อน มีทั้งหมด 4 ชั้น แบ่งตามคุณภาพของฉานได้ 4 ระดับ ดังนี้

1. อากาสาัญญายตนะ คือ แดนสำหรับผู้สำเร็จอากาสาัญญายตนะฉาน
2. วิญญานัญญายตนะ คือ แดนสำหรับผู้สำเร็จวิญญานัญญายตนะฉาน
3. อากิญจัญญายตนะ คือ แดนสำหรับผู้สำเร็จอากิญจัญญายตนะฉาน
4. เนวสัญญานาสัญญายตนะ คือ แดนสำหรับผู้สำเร็จเนวสัญญานา-

สัญญายตนะฉาน

ไตรภูมิยังได้กล่าวถึงสวรรค์ภูมิหรือแดนสวรรค์ ซึ่งทำให้พุทธศาสนิกชนชาวไทย เกิดความเชื่อในเรื่องสวรรค์ โดยได้แบ่งแดนสวรรค์ออกเป็น 6 ชั้นที่เรียกว่า จกามาพจร ได้แก่ สวรรค์ชั้นจตุรหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมิตวสวัตตี สวรรค์ แต่ละชั้นมีลักษณะดังนี้ (กรมศิลปากร. 2527 : 98-114)

1. สวรรค์ชั้นจตุรหาราชิกา เป็นสวรรค์ชั้นแรกที่อยู่ใกล้กับโลกมนุษย์ มากที่สุด โดยอยู่ห่างจากแดนมนุษย์ 326,000,000 วาหรือ 46,000 โยชน์และอยู่เหนือเขา พระสุเมรุ เป็นแดนของท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ที่คอยดูแลรักษาจักรวาลอยู่ประจำทิศทั้งสี่

ในสวรรค์ชั้นนี้นอกจากจะมีท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ที่คอยรักษาทิศทั้งสี่แล้วยังมี เหล่าเทพยดา คือ เทวดาและนางฟ้า มีปราสาทแก้วและเงินทองซึ่งเป็นสมบัติทิพย์ กินอาหารทิพย์ ไม่มีเจ็บป่วย มีแต่ความสุขสำราญพร้อมด้วยลูกเมีย

2. สวรรค์ชั้นดาวดึงส์หรือชั้นไตรตรึงษ์ เป็นสวรรค์ชั้นที่สอง อยู่ห่างจาก สวรรค์ชั้นจตุรหาราชิกา 336,000,000 วา อยู่เหนือยอดเขาพระสุเมรุ เป็นที่สถิตของ พระอินทร์ และเทพยดา คือ เทวดา และนางฟ้า มีไพศณด์ปราสาทซึ่งเป็นแก้วสัตตนิพัตนะเป็นที่ประทับของพระอินทร์ มีอุทยานทิพย์ที่เต็มไปด้วยต้นไม้ ผลไม้ ดอกไม้ที่นานาพันธุ์ โดยมีกำแพงแก้ว ล้อมรอบอุทยาน

นอกจากไตรตรึงษ์ออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีพระจุฬามณีเจดีย์ซึ่งเป็น ที่ประดิษฐานเส้นพระเกศาขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า พระอินทร์พร้อมด้วยเทวดา และนางฟ้าไป นมัสการพระเจดีย์นี้เป็นประจำ ส่วนทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีอุทยานนฤททิววัน ภายใน อุทยานมีต้นปาริชาติ ได้ต้นปาริชาติมีแก่นมันทุกัมพลซึ่งเป็นศิลาแก้ว และในบริเวณใกล้เคียงมีศาลา สุทธรรมาสภาคยศาลาเป็นที่ประชุมและฟังธรรมของเหล่าเทพยดา

3. สวรรค์ชั้นยามา เป็นสวรรค์ชั้นที่สาม อยู่ห่างจากดาวดึงส์ภูมิ 672,000,000 วา หรือ 84,000 โยชน์ ท้าวสยามเทวราชเป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นนี้ และมี เหล่าเทพยดา คือ เทวดา และนางฟ้าซึ่งสว่างไสวด้วยรัศมีแก้วและรัศมีแห่งกายตนตลอดเวลา

โดยมีปราสาทแก้ว ปราสาททอง ปราสาทเงินเป็นวิมานและมีกำแพงแก้วล้อมรอบ มีสวนอุทยาน และสระ โบกขรณีทั้งดงาม

4. สวรรค์ชั้นดุสิต เป็นสวรรค์ชั้นที่สี่ อยู่ห่างจากสวรรค์ชั้นเฌฌา 1,344,000,000 วา หรือ 168,000 โยชน์ ท้าวสันดุสิตเป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นนี้ เป็นแดนของ เทพยดาผู้ยินดี โดยมีปราสาทแก้ว ปราสาททอง ปราสาทเงินเป็นวิมาน และมีกำแพงแก้วล้อมรอบ อุทยานและสระ โบกขรณีทั้งดงามกว่าในสวรรค์ชั้นเฌฌา เหล่าเทพยดาผู้รู้ รู้ธรรม เพราะมี พระโพธิสัตว์ซึ่งจะเสด็จมาตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า และพระศรีอาริยมตไตรย์ ซึ่งจะเสด็จมาตรัสรู้ เป็นพระพุทธรเจ้าในภักกัลป์นี้เทศนาธรรมแก่เหล่าเทพยดาเป็นประจำ

5. สวรรค์ชั้นนิมมานรดี เป็นสวรรค์ชั้นที่ห้า อยู่ห่างจากสวรรค์ชั้นดุสิต 2,688,000,000 วา หรือ 336,000 โยชน์ ท้าวนิมมานรดีเทวราชเป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นนี้ เป็นแดนของเทพยดาผู้ยินดีในการเนรมิต คือต้องการสิ่งใดก็เนรมิตได้ โดยมีปราสาทแก้ว ปราสาททอง เป็นวิมานและมีกำแพงแก้ว กำแพงทองล้อมรอบ และมีพื้นแผ่นดินเป็นทอง อุทยานและสระ โบกขรณี ทั้งดงามกว่าในสวรรค์ชั้นดุสิต

6. สวรรค์ชั้นปรนิมิตวสวัตตี เป็นสวรรค์ชั้นที่หกหรือชั้นสูงสุด อยู่ห่างจาก สวรรค์ชั้นนิมมานรดี 5,376,000,000 วาหรือ 672,000 โยชน์ ท้าวปรนิมิตวสวัตตีเทวราช เป็นใหญ่ในเหล่าเทพยดา และท้าวมาราชิราชเป็นใหญ่ในเหล่ามาร เป็นแดนสวรรค์ที่ประเสริฐ ด้วยสุขสมบัติกว่าสวรรค์ทุกชั้น ต้องการสิ่งใดก็ให้เทพยดาอื่นเนรมิตให้

เนื้อหาหรือเรื่องราวจากไตรภูมิ ทำให้ผู้คนที่มีความเกรงกลัวต่อบาป และนรก มีความศรัทธาต่อการทำบุญสร้างกุศลเพื่อให้เกิดบนสวรรค์ เรื่องราวจากไตรภูมิยังมีอิทธิพลทั้ง ในด้านศาสนา การเมือง การปกครอง เรื่องกรรม เรื่องพุทธรทำนายน เรื่องโลก นรก สวรรค์ เทวดา ลัทธิความเชื่อ ฯลฯ นอกจากนั้นอิทธิพลของไตรภูมิยังได้เข้าไปมีส่วนในวิชาหลายแขนง เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม และชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม จะเห็นได้ตามผนังอุโบสถ หรือวิหารจะมีภาพเขียนพุทธรประวัติ ชาดก นรก สวรรค์ ให้เห็นได้

เด่นชัด เป็นการสั่งสอนให้รู้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว โดยเฉพาะในภาพศิลปกรรมประเภทจิตรกรรม ฝาผนังที่วาดแสดงในส่วนของสวรรค์ภูมินั้น ได้เขียนรูปสวรรค์ออกมาในรูปของปราสาท พระราชวัง ซึ่งเป็นที่ประทับอาศัยของเหล่าเทพเทวดาในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ เป็นการแสดงให้เห็นถึงภาพสัญลักษณ์อันเป็นผลของการประกอบกรรมดีก็จะได้ไปเกิดเป็นเทพ เทวดา ประทับอยู่ใน เรือนปราสาทที่มีแต่ความสวยงาม ความสุขสบาย ซึ่งจากลักษณะของภาพดังกล่าว ได้ส่งอิทธิพล ให้พุทธศาสนิกชนมุ่งประกอบแต่กรรมดี

จากอิทธิพลและความเชื่อในเรื่องไตรภูมิดังที่ได้กล่าวผ่านมาแล้วจึงเป็นการเน้น ให้ผู้คนกระทำแต่ความดี ทำบุญสร้างกุศลเพื่อที่จะส่งผลให้ได้ไปเกิดบนสวรรค์ภายหลังจากที่ตาย ไปแล้ว ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงเชื่อว่า การประกอบกุศลด้วยการสร้างอาคารศาสนสถานอันเนื่อง ในพุทธศาสนา การสร้างวัดถวายเป็นพุทธบูชา จึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้ได้ไปเกิดบนสวรรค์ได้ รวมทั้งการติดประติมากรรมรูปปราสาทถวายเป็นพุทธบูชาก็จะส่งกุศลผลบุญให้ได้ไปเกิดบนสวรรค์ได้ เช่นกัน ดังนั้นการสร้างอาคารศาสนสถานหรืออาคารจำลองถวายเป็นพุทธบูชาในรูปแบบของ ปราสาทผึ้ง จึงเป็นการทำบุญสร้างกุศลแก่ตนเอง เมื่อตายไปแล้วจะได้เกิดบนสวรรค์ มีวิมาน เป็นที่อยู่อาศัย และมีนางอัปสรหรือนางฟ้าเป็นบริวาร ซึ่งเป็นความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนาที่ เกี่ยวกับการสร้างปราสาทผึ้งอีกประการหนึ่งด้วย

ความเชื่อที่ปรากฏในประวัติพระมาลัยอรหันต์

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพระมาลัย ซึ่งเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในสมัยพุทธกาล เป็นความเชื่อที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในหมู่พุทธศาสนิกชนชาวล้านนาแต่อดีต เมื่ออิทธิพล พุทธศาสนาจากลังกาเผยแพร่มายังเมืองพุกาม (พม่า) ดังนั้นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพระมาลัยจึง ได้ส่งอิทธิพลมายังพม่า และดินแดนใกล้เคียง ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลเกี่ยวกับความเชื่อ เรื่องพระมาลัยอรหันต์ด้วย อย่างไรก็ตามเรื่องราวของพระมาลัยอรหันต์มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ มาเลขยเทวัตเถรวัตถุ ซึ่งเป็นคัมภีร์ในพุทธศาสนา (สุภาพรรณ ณ บางช้าง. 2533 :

ความสำคัญของประวัติพระมาลัยคือ มีความเชื่อที่ว่าพระมาลัยอรหันต์เคยเสด็จไปเทศนาโปรดสัตว์นรกในนรกภูมิ เพื่อที่จะให้สัตว์นรกได้พ้นจากความทุกข์ทรมาน ทำให้สัตว์นรกนั้นได้เห็นและได้ฟังคำสอนจากพระสงฆ์ และยังได้เสด็จขึ้นไปบนสวรรค์ ได้พบกับพระอินทร์และพระโพธิสัตว์ศรีอาริยมตไตรย์ ที่จะมาตรัสรู้ในโลกมนุษย์เป็นองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ในอนาคตกาล หลังจากนั้นพระมาลัยอรหันต์ได้นำเรื่องราวเกี่ยวกับความทุกข์ยากในนรก และความสะดวกสบายบนสวรรค์ ตลอดจนรายละเอียดเกี่ยวกับภาพนรกขุมต่าง ๆ และภาพของปราสาทราชวังบนสวรรค์ชั้นต่าง ๆ มาเทศนาเผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชนบนโลกมนุษย์ (Getty. 1978 : 21-23) รวมทั้งยังได้บอกถึงวิธีการประกอบกุศลกรรม และผลบุญที่พึงจะได้รับบนสวรรค์หลังจากที่ตายไปแล้ว และยังบอกถึงลักษณะของโทษจากการประกอบกรรมชั่วที่จะได้รับหลังจากที่ตาย และตกนรกไปแล้วด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมาลัยยังได้กล่าวถึงการสร้างอาคารศาสนสถานถวายเป็นพุทธรูปหรือถวายแก่พระสงฆ์ ผู้ประกอบกุศลดังกล่าวเมื่อตายไปก็จะได้ไปเกิดอยู่ในอาคารที่เป็นปราสาท มีนางฟ้าเป็นบริวารอยู่บนสวรรค์

จากเรื่องของพระมาลัยอรหันต์ดังกล่าว ได้ส่งผลให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยมีความเชื่อในเรื่องนรก สวรรค์ กรรมดี กรรมชั่ว และการเวียนว่ายตายเกิดยิ่งขึ้น โดยเชื่อว่าการทำความดี หรือการทำบุญสร้างกุศลต่าง ๆ โดยเฉพาะการสร้างอาคารศาสนสถานถวายเป็นพุทธรูป หรือการสร้างอาคารจำลองใช้เป็นสัญลักษณ์แทนอาคารจริง เพื่อเป็นพุทธรูปนั้นจะส่งผลให้ได้เกิดบนสวรรค์ และมีนางฟ้าเป็นบริวาร ดังที่ปรากฏจากเรื่องราวในภาคสวรรค์ ความเชื่อความศรัทธาในเรื่องดังกล่าว ทำให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยมุ่งเน้นในเรื่องการทำบุญสร้างกุศลยิ่งขึ้น เพื่อจะนำพาชีวิตหลังความตายได้ไปเสวยผลบุญที่กระทำไว้ด้วยการได้เกิดบนสวรรค์ภูมิชั้นต่าง ๆ และได้เสวยในวิมานที่อยู่อาศัย

อนึ่ง ชาวอีสานมีประเพณีทำบุญพระเวสหรืองานเทศน์มหาชาติในเดือนสี่ ซึ่งเป็นการทำบุญตามประเพณีฮีตสิบสอง ในตอนกลางคืนพระสงฆ์เทศนาเรื่องพระมาลัยอรหันต์ ซึ่งเทศนานำก่อนเรื่องพระเวสสันดร โดยเทศนาในภาคสวรรค์ คือตอนที่พระมาลัยได้สนทนากับพระอินทร์

และพระศรีอารียเมตไตรย์ในเรื่องการทำบุญสร้างกุศลต่าง ๆ เพื่อให้ได้เกิดบนสวรรค์ ดังนั้น เรื่องพระมาลัยอรหันต์ จึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อชาวอีสานในการสร้างความเชื่อในเรื่องสวรรค์ และการทำบุญสร้างกุศล เพื่อให้ได้เกิดบนสวรรค์ ซึ่งถือเป็นคติความเชื่อทางพุทธศาสนาอีกประการหนึ่งที่ส่งผลทางความเชื่อต่อการสร้างปราสาทผึ้งถวายเป็นพุทธบูชา

ความเชื่อที่ปรากฏในนิพนธ์ลี้ดวงวิญญาณหรือนิพนธ์เด็ก

นิพนธ์ลี้ดวงวิญญาณหรือนิพนธ์เด็ก เป็นนิพนธ์ที่พุทธศาสนิกชนในลัทธิมหายานซึ่งส่วนใหญ่คือชาวจีนนิยมถือปฏิบัติกัน เสฐียร พันธงรังษี กล่าวถึงสาเหตุ และการประกอบพิธีลี้ดวงวิญญาณหรือนิพนธ์เด็กไว้ว่า ในสมัยพุทธกาล มีบุตรของเศรษฐีชาวกรุงสาวัตถีคนหนึ่งเป็นคนโง่ไร้รายได้ฆ่ามารดาของตนตาย ต่อมาเกิดความสำนึก และเกรงกลัวบาปกรรมจึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อประกอบกุศลกรรมเป็นการล้างบาปกรรมที่ได้สร้างไว้ เมื่อพระภิกษุรูปนี้มรณภาพได้ไปเกิดในนรก พระภิกษุซึ่งเป็นลูกศิษย์บำเพ็ญเพียรจนได้ฉานทราบว่ อาจารย์ของตนได้รับความทุกข์ทรมานในนรก จึงได้ประกอบนิพนธ์เด็ก โดยการอัญเชิญดวงวิญญาณของอาจารย์มาขอลุแกโทษต่อพระรัตนตรัย ทำบุญแต่พระภิกษุสงฆ์ และทำทานแก่คนยากจนแล้วอุทิศส่วนกุศลดังกล่าวนี้ให้แก่ดวงวิญญาณของอาจารย์ให้พ้นจากบาปกรรมนั้นได้ นอกจากนี้ชาวจีนยังเชื่ออีกว่า ในประเทศจีนสมัยราชวงศ์เหลียง พระเจ้าเหลียงบูเต๋ครองราชสมบัติ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1450 พระองค์ทรงนับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด แต่พระมเหสีไม่พอพระทัยจึงชโยศัมภีร์พุทธศาสนาไปเผาไฟ เมื่อพระมเหสีลี้พระชนม์ได้ไปเกิดเป็นงู และปรากฏให้พระเจ้าเหลียงบูเต๋ได้เห็น พระองค์จึงได้ประกอบนิพนธ์เด็ก โดยนิมนต์พระภิกษุมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ดวงวิญญาณพระมเหสีให้พ้นจากบาปกรรมนั้นได้ การประกอบพิธีลี้ดวงวิญญาณหรือนิพนธ์เด็ก เป็นคติความเชื่อทางพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน โดยพระภิกษุทำพิธีอัญเชิญพระพุทธรูปเจ้า พระโพธิสัตว์เจ้า และเทพเจ้ามารับการบูชาที่โรงประกอบพิธี แล้วทำพิธีอัญเชิญดวงวิญญาณของผู้ตายมาที่โรงประกอบพิธี โดยได้จัดทำรูปกระดาษ เช่น รูปบ้าน รูปรถยนต์ และสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ แล้วเผาเพื่ออุทิศสิ่งเหล่านี้ไปให้ดวงวิญญาณผู้ตาย (เสฐียร พันธงรังษี. 2512 : 158-161) จะเห็นได้ว่าการประกอบพิธี

พลีดวงวิญญาณหรือพิธีงเด็ก เป็นคติความเชื่อในทางพุทธศาสนา โดยมีความเชื่อในเรื่องภูตผี
วิญญาณซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์แฝงอยู่ด้วย

ชาวจีนมีคติความเชื่อในการประกอบพิธีงเด็ก เพื่อปลีทานให้แก่ดวงวิญญาณที่
ล่องลับไปแล้ว ซึ่งเป็นพิธีกรรมในพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ต่อมาชาวจีนจำนวนมากได้อพยพ
เข้ามาอยู่ในประเทศไทย คติความเชื่อในการประกอบพิธีงเด็กจึงได้แพร่หลายในหมู่พุทธศาสนิกชน
ชาวไทยโดยทั่วไป

ความเชื่อในการประกอบพิธีงเด็ก โดยเฉพาะการนำกระดาษมาสร้างเป็น
รูปบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ในลักษณะการจำลองเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัย
ของชีวิตหลังความตายนี้ได้เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้มีการปรับปรนเข้ากับคติความเชื่อในการสร้าง
ปราสาทผึ้ง เพื่ออุทิศให้เป็นที่อยู่อาศัยของดวงวิญญาณที่ล่องลับไปแล้ว ในลักษณะของเรือนปราสาท
ซึ่งเป็นอาคารจำลองเช่นกัน

จากเรื่องราวที่เนื่องในพุทธศาสนาที่เป็นความเชื่อที่มีผลต่อการสร้างปราสาทผึ้ง
ดังที่กล่าวผ่านมานั้น ทำให้ทราบว่า การทำบุญด้วยการถวายปราสาทผึ้งแด่พระธาตุ ซึ่งช่มในวัน
ออกพรรษา ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 หรือตรงกับประมาณต้นเดือนตุลาคมถึงปลายเดือน
ตุลาคมนั้นเกิดจากความเชื่อและความศรัทธาที่มีมาจากเรื่องราวในพุทธประวัติตอนปาไลไลยกะ ซึ่งมี
รายละเอียดเกี่ยวกับการที่มีลิงถวายรวงผึ้งแด่องค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งก่อให้เกิดอานิสงส์แรงกล้า
คือเมื่อลิงตายไปแล้วได้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มีวิมานเป็นที่อยู่อาศัย และมีนางอัปสรหรือนางฟ้า
เป็นบริวาร และพุทธประวัติตอนเทโวโรหนะซึ่งเป็นตอนที่พระพุทธองค์ทรงแสดงปาฏิหาริย์ด้วยการ
เปิดโลกในวันมหาปวารณาหรือวันออกพรรษาที่เรียกว่า เทโวโรหนะปริวัตต์ ทำให้เทพดาบนสวรรค์
มนุษย์บนโลก และสัตว์นรกในนรกต่างมองเห็นซึ่งกันและกัน เรื่องราวที่ปรากฏในพุทธประวัติทั้ง
สองตอนนี้ส่งผลให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธา ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างอาคารศาสนสถาน หรืออาคาร
จำลองเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาในรูปแบบของปราสาทผึ้ง โดยมีความเชื่อว่า เป็นการทำบุญสร้างกุศล

แก่ตนเอง เมื่อตายไปแล้วจะได้เกิดบนสวรรค์ มีวิมานเป็นที่อยู่อาศัย และมีนางอัปสรหรือนางฟ้า เป็นบริวาร

นอกจากนี้ความเชื่อที่ปรากฏใน ไตรภูมิและประวัติพระมาลัยอรหันต์ล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างความเชื่อในเรื่องสวรรค์และวิมาน หรือปราสาทบนสวรรค์ภูมิ ซึ่งได้ส่งอิทธิพลให้กับพุทธศาสนิกชนได้เกิดความเชื่อ ความศรัทธาในการประกอบกุศลกรรม การทำความดีที่จะนำพาชีวิตหลังความตายของตนได้ไปสวยผลบุญที่กระทำไว้ด้วยการได้ไปเกิดบนสวรรค์ภูมิชั้นต่าง ๆ หรือได้สวยในวิมานที่อยู่อาศัยในลักษณะของ เรือนปราสาท รวมทั้งความเชื่อในการประกอบพิธีพลีดวงวิญญานหรือพิธีงัดเด็ก ซึ่งเป็นความเชื่อในพุทธศาสนาลัทธิมหายาน โดยการใส่กระดาษทำเป็นรูปบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และสิ่งของเครื่องใช้แล้วเผาอุทิศให้แก่ผู้ตาย ความเชื่อนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพล เข้ามาปรับปรนกับคติความเชื่อในการสร้างปราสาทผั่งถวายเป็นพุทธบูชา เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยหรือ เป็นบ้านของชีวิตหลังความตาย

ความเชื่อที่เนื่องในภุตผีวิญญานที่เกี่ยวกับการสร้างปราสาทผั่ง

ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีตนั้นขึ้นอยู่กับอิทธิพลของธรรมชาติ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ ในบางครั้งทำให้มนุษย์มีความกลัว เช่น ฟ้าผ่า ลมพายุ น้ำท่วม และไฟไหม้ป่า ซึ่งคิดเห็นว่า ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดจากสิ่งมีอำนาจที่ลบล้างบาลให้ เป็นเช่นนั้น การมีชีวิตที่ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ จึงก่อให้เกิดความเชื่อในเรื่องอำนาจลึกลับ และสิ่งที่มองไม่เห็น โดยเฉพาะในเรื่องภูตผีวิญญาน ดังนั้นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์จึงเป็นความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาน

ภูตผีวิญญาน เป็นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีอำนาจเหนือคนซึ่งสามารถลบล้างบาลให้ทั้งคุณและโทษแก่คนได้ พระยาอนุนามานราชชน (2532 : 22-26) กล่าวถึงภูตผีวิญญานไว้ว่า ผีเป็นสิ่งที่ลึกลับ หรือเป็นสิ่งที่ถือกันว่าไม่ตาย เพราะฉะนั้นผีจึงเป็นพวกที่ไม่ใช่คน เป็นอมมนุษย์ อยู่เหนือคน แต่ผีก็มีลักษณะบางอย่างคล้ายคน คือมีทั้งผีชั้นสูงและผีชั้นต่ำ มีทั้งผีดีและผีร้าย ผีชั้นสูง

ได้แก่ พวกที่อยู่บนฟ้า เรียกว่าผีฟ้า ซึ่งต่อมาเรียกว่า เทวดา ตามคติความเชื่อของชาวอินเดีย ถัดจากผีฟ้าก็เป็นผีที่อยู่ในเมืองมนุษย์สถิตอยู่ตามทุกหัวเขา ในป่าดงพงพก ผีพวกนี้คือ เทพารักษ์ เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าทุ่ง อีกพวกหนึ่งเป็นผีอยู่ในเมืองและอยู่ประจำท้องถิ่นคือ ผีเสื้อเมือง พระภูมิเจ้าที่ ผีเหย้าผีเรือน ซึ่งเป็นผีอยู่อาศัย ส่วนวิญญาณเป็นคติที่ถือว่าใน ร่างกายคนย่อมมีสิ่งหนึ่งสิ่งอยู่ เมื่อตายแล้วจะเป็นด้วยสิ้นอายุขัยเพราะแก่ชรา ถูกอำนาจลึกลับ ลงโทษ หรือถูกศัตรูกระทำให้ตายก็ตาม แต่สิ่งที่สิ่งอยู่ในร่างกายยังคงอยู่ ไม่ตายตามไปด้วยกับ ร่างกาย วิญญาณเป็นผู้ทำให้คนและสัตว์มีชีวิตเคลื่อนไหวได้ ถ้าคนหรือสัตว์นอนหลับหรือตายไป ก็เพราะวิญญาณออกจากร่างกายไป คือเมื่อนอนหลับวิญญาณออกไปชั่วคราว ส่วนตายนั้นเป็น เพราะวิญญาณออกไปเลย ไม่กลับคืนสู่ร่างกายอีก

ภูตผีวิญญาณมีสองประเภท คือ ผีธรรมชาติซึ่งเกิดจากวิญญาณของโลกธาตุ เป็นจำพวก ผีฟ้าหรือเทวดา และผีซึ่งเกิดจากวิญญาณของคนที่ตายไปแล้ว ซึ่งไปเป็นเจ้าผีหรือผีชั้นสามัญ ก็แล้วแต่คุณงามความดีหรือความเก่งกล้าสามารถของบุคคลเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ เช่น ถ้าคนธรรมดาสามัญตายไป วิญญาณก็ไปเป็นผีสามัญ ถ้าเป็นคนที่เป็นหัวหน้าหมู่คณะเมื่อตายไปก็ไปเป็นผีชั้นหัวหน้า เป็นเจ้าผีนายผี เช่น ผีเสื้อเมือง ผีมหะศักดิ์ (พระยาอนุมานราชชน. 2515 : 49-51)

ความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยก่อนที่จะมีการนับถือ พุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ถึงแม้จะรับนับถือศาสนาดังกล่าวนี้แล้วก็ยังมีความเชื่อในเรื่องภูตผี วิญญาณแฝงอยู่ โดยผสมผสานกับความเชื่อในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ จิราภรณ์ ภักธราภาภักทร (2528 : 13-14) กล่าวถึงการนับถือผีของคนไทย ซึ่งจัดผีเป็น 4 ประเภทคือ

1. เจ้าพ่อ หมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์รวมทั้งเทพเจ้าในศาสนาฮินดู เช่น ท้าวเวสสุวรรณ ท้าวมหาพรหม เจ้าพ่อเหล่านี้ให้ความคุ้มครองผู้คนและสถานที่
2. หล็กเมือง หมายถึง ผู้พิทักษ์เมือง โดยมีความเชื่อว่าเมื่อสร้างสถานที่แห่งหนึ่ง ขึ้นมาจะต้องมีผีคอยเฝ้าดูแล จึงมีการสร้างศาลหล็กเมืองขึ้นเพื่อให้เป็นที่เคารพสักการะของ ชาวเมือง

3. เลื้อบ้าน หมายถึง ภูตผีที่คุ้มครองหมู่บ้าน จึงมีการสร้างศาลให้ภูตผีอยู่อาศัย เช่น ศาลปู่ตา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภูตผีจะช่วยเหลือชาวบ้าน เช่น ก่อนการทำงาน ชาวบ้านจะทำพิธีบอกกล่าวให้ผีปู่ตากับศาลให้การทำงานได้ดี

4. ผีเรือน หมายถึง ผีรักษาบ้าน ซึ่งเชื่อว่าทุกบ้านมีผี ถ้าปฏิบัติต่อผีอย่างดีผีเรือนก็จะคุ้มครองคนในบ้านให้มีความสุขและปลอดภัย ถ้าทำให้ผีเรือนโกรธคนในบ้านก็จะเกิดทุกข์ภัย เช่น เจ็บป่วย การนับถือผีเรือนยังคงเชื่อถือกันมากในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนในภาคกลางได้นับถือพระภูมิเจ้าที่ ซึ่งเป็นอิทธิพลจากพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์

นอกจากความเชื่อเกี่ยวกับผีเจ้าพ่อ หลักเมือง เลื้อบ้าน และผีเรือนแล้ว ชาวไทยยังมีความเชื่อในเรื่องภูตผีอื่นอีก 9 ชนิด ดังนี้ (เจือ สตะเวทิน. 2517 : 9-11)

1. แมงโพน เป็นผีที่คุ้มครองการทำไร่ทำนาให้ได้ผลดี
2. นางกวัก เป็นผีที่บันดาลให้การค้าขายเจริญรุ่งเรือง เพราะมีเสน่ห์กวักมือเรียกลูกค้าให้เข้าร้านได้มาก
3. แม่นาง เป็นผีที่สถิตอยู่ที่หัวเรือ ชาวเรือนับถือว่าเป็นผีที่คุ้มครองรักษาให้เรือปลอดภัย
4. ผีนางตะเคียน เป็นผีที่สถิตอยู่ที่ต้นตะเคียน ไม่นิยมนำมาสร้างบ้าน
5. ผีกระสือ เป็นผีที่เข้าสิงผู้หญิง มีแสงคล้ายหิ่งห้อย ชอบออกหากินในตอนกลางคืน เป็นผีที่อดอยากและท่องเที่ยวไปตามที่สกปรก
6. ผีนางตานี เป็นผีประเภทนางไม้ซึ่งสถิตอยู่ในต้นกล้วยตานี จึงไม่นิยมปลูกกล้วยตานีไว้ในบ้าน
7. ผีปอบ เป็นผีที่เข้าสิงในร่างกายคนแล้วแย่งอาหารคนกินจึงทำให้คนนั้นผอมลง
8. ผีชโม่ เป็นผีที่มีรูปร่างเป็นดวงไฟ ไม่ทำร้ายคนแต่หลอกให้คนกลัวหรือทำให้คนหลงทาง โดยทำเป็นส่องทางให้คนเดินตามไป
9. ผีกองกอย เป็นผีที่เดินกระโดดขาเดียว ไม่ทำอันตรายแก่คน

ชาวอีสานมีความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณมาตั้งแต่อดีต ซึ่งจะพบเห็นได้จากประเพณี พิธีกรรม อันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณอาจเกิดจาก ปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บ หรือภัยธรรมชาติต่าง ๆ เมื่อไม่สามารถ แก้ไขปัญหาได้จึงเกิดความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณและเกิดการบูชาเช่นสรวง จารุวรรณ ชรามัตต (2521 : 112-113) กล่าวถึงความเชื่อในการนับถือผีของชาวอีสานว่ามี 5 ประเภท ซึ่ง สอดคล้องกับพระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2528 : 5-16) ดังนี้

1. ผีบ้าน ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านได้นับถือผีประจำหมู่บ้านคือผีปุตตะ ซึ่งเป็นผีที่คอย ดูแลรักษาป้องกันภยันตรายต่าง ๆ ที่จะมากระทำแก่คนในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงสร้างศาลปุตตะเพื่อ ให้เป็นที่สิงสถิตของผีปุตตะและมีการทำพิธีเลี้ยงผีปุตตะทุกปี โดยมีเจ้าเป็นสื่อกลางในการติดต่อ ระหว่างผีปุตตะกับชาวบ้าน

2. ผีนาหรือผีตาแฮก เป็นผีที่คอยดูแลรักษาผืนนา คอยอำนวยความสะดวกให้ข้าวกล้างดงาม น้ำและปลาอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนคอยคุ้มครองวัวควายให้มีสุขภาพดีเพื่อใช้งานได้ ชาวบ้านจัดสร้าง ศาลผีตาแฮกที่มุมใดมุมหนึ่งของที่นา เพื่อให้เป็นที่สิงสถิตของผีตาแฮก และมีพิธีเลี้ยงผีตาแฮกก่อน การทำนา

3. ผีเชื้อหรือผีบรรพบุรุษ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว วิญญาณ ยังคงคอยปกป้องคุ้มครองบุตรหลานอยู่ เมื่อบุตรหลานมีความประพฤติหรือการปฏิบัติไม่เหมาะสม ผีเชื้อหรือผีบรรพบุรุษจะบันดาลให้เกิดการเจ็บป่วยจึงต้องมีการขอขมา ดังนั้นเมื่อถึงวันพระ วันทำบุญข้าวประดับดินในเดือนเก้า และวันทำบุญข้าวสากในเดือนสิบ บรรดาบุตรหลาน และ ญาติพี่น้องจะต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผีเชื้อหรือผีบรรพบุรุษ

4. ผีปอบ เชื่อกันว่าผีปอบ คือคนที่เป็นผีแล้ว เข้าไปสิงในร่างกายของคนอื่น เพื่อที่จะ กินตับไตไส้พุงของคนนั้น บางครั้งคนที่ถูกผีปอบเข้าอาจถึงแก่ชีวิตถ้าไม่มีหมอผีมาขับไล่ด้วยการใช้ หวายวิเศษ หางกระเบนเข็มนต์ หรือใช้วานไฟเหน็บหรือจี้ตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายผู้ที่ถูกผีปอบ เข้าสิง

5. ผีเป่า คือ คนที่กลายเป็นผีดิบเพราะชอบกินตับคนดับสัตรี หรือชอบกินอาหารสด อาหารคาว ผีเป่าจะออกหากินในตอนกลางคืนโดยเฉพาะในช่วงวันข้างแรม

ความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณดังกล่าวเป็นความเชื่อพื้นบ้านที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมั่นใจและปลอดภัย ชวชัย ปุณโฑทก (2528 : 352-358) กล่าวไว้ว่า ชาวอีสานยังคงมีความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณอยู่อย่างเหนียวแน่น ซึ่งก่อให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ความเชื่อในเรื่องผีแถนหรือผีฟ้าแถนก่อให้เกิดการแห่บั้งไฟ การเทศน์เรื่องพญาคันคาก และการรำผีฟ้าเพื่อรักษาโรค ความเชื่อเรื่องผีปู่ตา ซึ่งเป็นผีวิญญาณของบรรพบุรุษก่อให้เกิดพิธีการเช่นสรวง เพื่อให้เกิดความมั่นใจในชีวิต และความเชื่อเรื่องผีมหีเหศักดิ์หลักเมือง ผีพ่อเชื่อแม่เชื่อ ผีประจำตระกูล เพื่อจะได้คุ้มครองรักษาผู้นอนในหมู่บ้านและครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนั้นก็มีความเชื่อในเรื่องผีอื่น ๆ ซึ่งมีทั้งที่ผีทำให้คนและให้โทษแก่มนุษย์

เป็นที่น่าสังเกตได้ประการหนึ่งว่า จากความเชื่อเรื่องภูตผีต่าง ๆ ในสังคมอีสานได้มีการสร้างที่อยู่อาศัยอุทิศให้แก่ภูตผี โดยสร้างในรูปแบบของอาคารจำลองขนาดเล็ก ๆ ในลักษณะของศาลหรือศาลเจ้า ด้วยเชื่อว่าเป็นที่อยู่อาศัยหรือสิงสถิตของดวงวิญญาณภูตผีที่ผู้คนในชุมชนนั้นนับถือ เนื่องจากชาวไทยมีความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณ โดยเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้วไม่ดับสูญ จะต้องเป็นผีหรือวิญญาณผีชีวิตอยู่ในอีกโลกหนึ่ง และยังคงมีความต้องการหลาย ๆ อย่างที่เหมือนมนุษย์ โดยเฉพาะต้องการอาหาร เสื้อผ้า และที่อยู่อาศัย จึงก่อให้เกิดพิธีกรรมเช่นสรวงอุทิศถวาย เพื่อให้ภูตผีวิญญาณนั้นคลบคลานให้มีความสุข ความปลอดภัย ตลอดจนการทำมาหากินได้ผลดี โดยเฉพาะการเช่นบูชาอุทิศถวายด้วยอาหาร เครื่องใช้ต่าง ๆ รวมทั้งการสร้างอาคารจำลองในลักษณะของศาลที่สิงสถิตของดวงวิญญาณ

จากความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณดังกล่าว ซึ่งชาวอีสานยังคงมีความเชื่ออยู่อย่างเหนียวแน่นนี้ น่าจะมีส่วนในการปรับปรน ผสมผสานกับความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างต้นผึ้ง หรือปราสาทผึ้งในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย แนวความคิดความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณที่เกี่ยวข้องกับการสร้างปราสาทผึ้งน่าจะมีพื้นฐานทางความเชื่อส่วนหนึ่งมาจากความเชื่อเกี่ยวกับ

การอุทิศเครื่องอุปโภค บริโภค และการอุทิศ หรือการสร้างที่อยู่อาศัยให้กับดวงวิญญาณของผู้ตาย ด้วยหวังว่าให้นำไปใช้และเป็นที่อยู่อาศัยในโลกหลังความตาย โดยแยกกล่าวได้ดังนี้

ความเชื่อเกี่ยวกับการอุทิศเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อชีวิตหลังความตาย

เรื่องภูตผีวิญญาณเป็นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยเชื่อว่าสามารถ ดลบันดาลให้ทั้งคนและโทษแก่มนุษย์ได้ ดังนั้นจึงมีการเซ่นไหว้หรือการอุทิศ เพื่อปฏิบัติให้เป็นที่ถูกใจ ผี และป้องกันผีร้ายมารบกวน ตลอดจนด้วยความห่วงใยอาลัยถึงบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว เพื่อให้ได้รับประโยชน์แห่งความสุขในโลกหน้า ญาติพี่น้องจึงนำเสื้อผ้า เครื่องใช้ต่าง ๆ และอาหารไปวางไว้ที่หลุมฝังศพ เพื่อผีจะได้ใช้ได้กิน เพราะคิดว่าผีก็เหมือนกับคน ต้องใช้สิ่งของและต้องกินอาหาร เช่นเดียวกับคน (พระยาอนุมานราชชน. 2532 : 28)

ความเชื่อในเรื่องการเซ่นไหว้หรือการอุทิศนี้มีในทุกกลุ่มชน พระยาอนุมานราชชน ได้กล่าวถึงการเซ่นไหว้หรือการอุทิศของชนชาติต่าง ๆ เช่น ในประเทศอินเดียมีพิธีสตี โดยให้ ภรรยาโดดเข้ากองไฟตายตามสามีเพื่อไปรับใช้ปรนนิบัติสามีในเมืองผีหรือในโลกหน้า ในประเทศ จีนเมื่อพระมหากษัตริย์สวรรคตลง เหล่าข้าทาสบริวารจะต้องถูกนำไปฝังทั้งเป็นร่วมกับ องค์พระมหากษัตริย์ เพื่อให้ดวงวิญญาณของเหล่าข้าทาสบริวารนั้นได้ตามไปรับใช้พระมหากษัตริย์ ในโลกหลังความตายต่อไป ความเชื่อในการบรรจุวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ไปกับศพผู้ตาย รวมทั้ง การฆ่าข้าทาสบริวาร และฆ่าสัตว์พาหนะต่าง ๆ ให้ตายตกตามไปกับเจ้านายนั้นเคยมีปรากฏ ในชุมชนโบราณแต่อดีตหลายแห่ง (พระยาอนุมานราชชน. 2532 : 29-31) แต่ต่อมาภายหลัง คงเหลือแต่เพียงการบรรจุวัตถุสิ่งของเครื่องใช้อุทิศให้กับผู้ตายไปเท่านั้น ด้วยเชื่อว่าให้ผู้ตาย นำไปใช้ในโลกหลังความตาย รวมทั้งการสร้างที่อยู่อาศัยให้แก่วิญญาณที่ล่องลอยในลักษณะของอาคาร บ้านจำลอง หรือศาล ตามความเชื่อที่ว่าให้เป็นบ้านที่อยู่อาศัยของชีวิตหลังความตายด้วยเช่นกัน เช่น ในลัทธิขงจื๊อหรือพิธีฝังเด็กของชาวจีน ที่มีการทำเป็นหุ่นสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ให้ เป็นรูปสมมติ เช่น ทำเป็นหุ่นคนใช้ เสื้อผ้า รถยนต์ และหุ่นบ้านเรือน โดยในตอนแรกทำเป็น

หุ่นตุ๊กตาดินเผา แต่ต่อมาภายหลังได้ทำเป็นหุ่นกระดาษ เพื่ออุทิศให้วิญญาณผู้ตายได้นำไปใช้ใน
โลกหลังความตายนั่นเอง

ประเพณีเดิมของชาวไทย เมื่อเจ้าของเรือนคนใดตายไป ถ้าเป็นเรือนพอจะ
รื้อถอนเอาไปปลูกที่อื่นได้ เช่น เรือนฝากระดานก็รื้อถอนเอาไปถวายวัดเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย
ส่วนเตียงนอน หมอน มุ้ง และเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผู้ตายเคยใช้มาก่อน หรือเป็นสิ่งที่ผู้ตายเมื่อครั้ง
ยังมีชีวิตอยู่รักหรือชอบ ถ้าพอจะถวายวัดหรือถวายพระสงฆ์ได้ก็ถวายเพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่ผู้ตาย
แต่สิ่งที่เห็นว่าไม่เหมาะสมที่จะถวายวัดหรือถวายพระสงฆ์ก็แจกจ่ายให้กับแม่ผู้อื่น หรือ ไม่ก็ให้ทาน
แก่คนยากจนต่อไป (พระยาอนุมานราชชนน. 2505 : 109) การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย
น่าจะมีพัฒนาการมาจากการนำสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผู้ตายเคยใช้ไปฝังหรือบรรจุไว้ใน
หลุมฝังศพ ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนแปลงไป เช่น ชาวจีนได้ทำนิชังเด็กหรือเครื่องกระดาษ
กงเด็กแทน โดยทำเป็นรูปต่าง ๆ แล้วทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย ส่วนชาวไทยได้นำสิ่งของเครื่องใช้
ต่าง ๆ ของผู้ตายไปถวายวัดหรือถวายพระสงฆ์ หรือทำบุญอย่างอื่นเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ ในที่สุด
ก็สร้างเป็นสิ่งถาวรซึ่งเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เพื่อให้เป็นที่ระลึก เช่น สร้างโบสถ์ กุฏิ หอระฆัง
หรือถวายพระประธาน เป็นต้น เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย

นอกจากนี้การอุทิศสิ่งของเครื่องใช้ ข้าวปลาอาหารให้แก่ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับ
รวมทั้งวิญญาณของเทพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังมีปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาอีกด้วยคือในพระสูตรตันตปิฎก
หมวดที่สี่ ปิฎกฐิติลิกเปตวัตถุ ซึ่งว่าด้วยการทำบุญอุทิศให้เปรต โดยพระพุทธรเจ้าตรัสว่า บุคคลควร
ระลึกถึงและทำบุญอุทิศแก่บรรพเบตชนหรือผู้ล่วงลับไปแล้ว ฆิบ้านผีเรือน และท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่
คือ ท้าวชตรัฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ และท้าวกุเวร ส่วนบุญกุศลที่ให้ทานแก่พระสงฆ์นั้นย่อมถึง
บรรพเบตชน และในหมวดที่ห้า ติโรกุกกเปตวัตถุ ได้กล่าวถึงกรรมของเปรตญาติพระเจ้าพิมพิสาร
โดยพระพุทธรเจ้าตรัสแก่พระเจ้าพิมพิสารว่า เปรตทั้งหลายพากันมาที่บ้านเรือน โดยยืนอยู่ที่รั้วบ้าน
ข้างประตู และทางสามแพร่ง จงทำบุญอุทิศแก่เปรตด้วยข้าว น้ำ อาหาร ส่วนเปรตทั้งหลาย
เมื่อรับผลบุญแล้วย่อมจะอนุโมทนาขอให้ญาติที่ทำบุญอุทิศให้ให้มีชีวิตยืนนาน และบุตรหลานเมื่อระลึก

ถึงคุณความดีของญาติที่ล่วงลับไปแล้วก็ควรทำบุญอุทิศไปให้ (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา เล่ม 26. 2531 : 153-155)

ชาวอีสานมีประเพณีที่เกิดจากความเชื่อในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ซึ่งเห็นได้จากประเพณีฮีตสิบสอง ได้แก่ ประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน ประเพณีทำบุญข้าวสาก หรือ สลากภัต และการทำบุญแจกข้าว รวมทั้งการสร้างปราสาทผึ้ง ซึ่งล้วนแต่เป็นประเพณีที่มีจุดประสงค์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผีบรรพบุรุษทั้งสิ้น

ความเชื่อเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของชีวิตหลังความตาย

ความเชื่อเกี่ยวกับภุมณีวิญญาณที่เชื่อว่าสามารถดลบันดาลให้ทั้งคน และ โทษแก่ มนุษย์ได้ จึงมีการปฏิบัติให้เป็นที่ยกใจผี เพื่อให้ผีดลบันดาลให้อยู่เย็นเป็นสุข และปลอดภัย พระยา อนุมานราชชน (2516 : 87-90) กล่าวถึงการสร้างหอหรือศาลเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของภูตผี วิญญาณไว้ว่า ชาวไทยเมื่อปลูกบ้านเรือนเสร็จแล้ว นิยมสร้างศาลพระภูมิหรือหอผีขึ้นไว้ประจำบ้าน เพื่อให้เป็นที่อยู่ของผีหรือเทวดาซึ่งถือว่าท่านเป็นเจ้าของที่ดินคือพระภูมิเจ้าที่ หรือพระภูมิบ้าน ซึ่งเชื่อว่าสามารถคุ้มครองผู้คนในบ้านให้ได้รับความสุข ความสบาย ปลอดภัย และมีโชคลาภ และมีศาลพระภูมิสวน ซึ่งคล้ายกับศาลพระภูมิบ้าน เพียงแต่สร้างไว้ที่สวนหรือห่างจากบ้าน เรือนพอสมควรเท่านั้น นอกจากนั้นในเมืองก็มีพระภูมิประจำเมือง ซึ่งเป็นผีหรือเทวดาสิงสถิตอยู่ที่ หอเจ้าที่เมืองหรือศาลหลักเมือง คอยคุ้มครองผู้คนในเมืองนั้นให้อยู่เย็นเป็นสุขและปลอดภัย ศาลหลักเมืองนี้มีในทุกเมืองหรือทุกจังหวัด

จากความเชื่อดังกล่าวทำให้เกิดการสร้างศาลพระภูมิและศาลหลักเมือง เพื่อให้เป็นที่สิงสถิตหรือที่อยู่อาศัยของภูตผีวิญญาณ ซึ่งเชื่อว่าเป็นชีวิตหลังความตาย หนึ่ง ชาวไทย ยังเชื่อว่าหอหรือศาลสามารถเป็นที่อยู่อาศัยของภูตผีวิญญาณได้ จึงได้สร้างศาลเทพารักษ์ไว้ได้ ต้นไม้ใหญ่ ซึ่งเชื่อว่าต้นไม้ใหญ่มีผีสิงสถิตอยู่ และสร้างศาลเพียงตาตรงที่มีอุบัติเหตุถึงแก่ชีวิต นอกจากนั้นยังได้สร้างศาลให้เทพเจ้าหรือผีที่ตนเคารพนับถือ เช่น ศาลพระพรหม ศาลพระเจ้า ตากสิน เป็นต้น

ชาวอีสานตามชนบทมีความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณว่าเป็นสิ่งที่มีจริง โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องผีปอบตาและผีตาแฮก จารุวรรณ ธรรมวัตร (2524 : 60-64) กล่าวถึง การสร้างหอหรือศาล เพื่อให้เป็นที่สิงสถิตหรือที่อยู่อาศัยของผีไว้ว่า ผีปอบตา เป็นผีประจำหมู่บ้าน เชื่อว่าเป็นผีบรรพบุรุษที่คอยคุ้มครองผู้คนในหมู่บ้าน ดังนั้นจึงสร้างศาลปอบตาขึ้นเพื่อให้เป็นที่สิงสถิตของผีปอบตา โดยสร้างศาลปอบตาที่ตั้งไม้ไผ่ใกล้หมู่บ้านและเป็นบริเวณป่าสงวนซึ่งเรียกว่า ดอนปอบตา นอกจากนี้ยังเชื่อว่า ผีตาแฮก เป็นผีที่คอยปกป้องรักษาที่นา จึงสร้างศาลผีตาแฮกเพื่อให้เป็นที่สิงสถิตของผีตาแฮก โดยสร้างไว้ที่มุมใดมุมหนึ่งของที่นา

นอกจากนั้นชาวอีสานได้จัดสร้างศาลมเหศักดิ์ หรือศาลอาฮักขึ้นไว้ตามเมืองหรือหมู่บ้าน โดยเชื่อว่าเป็นผีบรรพบุรุษที่เก่งกล้าซึ่งเป็นผู้สร้างเมืองหรือชุมชนนั้น อนึ่งชาวอีสานโดยทั่วไปนิยมสร้างหอผีหรือศาลพระภูมิขึ้นไว้ตามมุมหน้าบ้าน โดยเชื่อว่าเป็นที่สิงสถิตของวิญญาณผู้ตายที่ปกป้องรักษาที่ดินนั้นอยู่

รายละเอียดดังกล่าวย่อมเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า ภูตผีวิญญาณซึ่งเป็นชีวิตหลังความตายนั้นจะต้องมีที่สิงสถิตหรือมีที่อยู่อาศัยเช่นเดียวกับผู้คนที่ยังมีชีวิตต้องมีบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัย จึงได้มีการสร้างหอหรือศาลขึ้น ได้แก่ ศาลปอบตา ศาลผีตาแฮก ศาลมเหศักดิ์หรือศาลอาฮัก และศาลพระภูมิ หรือหอผี ตลอดจนศาลเทพารักษ์และศาลเพียงตา ให้มีลักษณะรูปแบบต่าง ๆ ตามสถานะของผีในแต่ละประเภท

การทำบุญด้วยต้นผึ้งหรือปราสาทผึ้ง เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายนี้มีผู้กล่าวไว้หลายคน เช่น ปรีชา นิคมทอง (2510 : 39) กล่าวไว้ว่า บุญหอดอกผึ้งเป็นประเพณีการทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย เมื่อทำพิธีเผาแล้วก็ทำบุญเก็บกระดูกหรือเรียกว่า แจกข้าว โดยมีหอดอกผึ้งซึ่งใช้กาบกล้วยทำเป็นรูป เรือนขนาดเล็กมีสี่เสา และมีไม้คานหามสองอันแล้วประดับด้วยดอกผึ้งในหอดอกผึ้งบรรจุสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จะอุทิศให้แก่ผู้ตาย ส่วน ประยุก กุญสาคร (2529 : 74) กล่าวว่า การทำต้นผึ้ง ถือว่าเป็นการทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่เจ้ากรรมนายเวรหรือบุพการีหรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งคล้ายคลึงกับประเพณีของจีนคือ พิธีงัดเต็ก โดยใช้กระดาษทำเป็นรูปบ้าน

และสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนข้าทาสบริวาร แล้วเผาอุทิศให้ผู้ตาย นอกจากนั้น พระอริยานวัตร เขมจารีเถระ (2526 : 33) ได้กล่าวว่า การทำบุญแจกข้าวของชาวอีสาน นั้นนิยมถวายทอดกฐินเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายด้วย

ในเขตจังหวัดสกลนคร เมื่อมีการเก็บกระดูกผู้ตายหลังจากที่เผาแล้ว บางคนที่ยังมีความเชื่อในเรื่องการทำบุญด้วยขี้ผึ้งนั้นก็ได้จัดสร้างต้นผึ้งถวายแด่พระสงฆ์ เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายตามความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ส่วนบางคนก็คิดเห็นว่าการสร้างต้นผึ้งมีความยุ่งยากก็ได้นำแผ่นขี้ผึ้งกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณสองนิ้วที่มีขายตามร้านค้า โดยจัดวางแผ่นขี้ผึ้งในจานแล้วนิมนต์พระสงฆ์ทำพิธีสวดอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย แผ่นขี้ผึ้งที่นำมาใช้นี้จึงเป็นเพียงสัญลักษณ์แทนการสร้างปราสาทผึ้ง

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ทำให้ทราบว่า ในการทำบุญแจกข้าวเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายนั้น ได้มีการนำต้นผึ้งหรือปราสาทผึ้งถวายแด่พระสงฆ์ เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เพื่อผู้ตายจะได้เกิดบนสวรรค์ มีวิมานเป็นที่อยู่อาศัย

อนึ่งจะเห็นได้ว่า การทำบุญด้วยต้นผึ้งหรือปราสาทผึ้งเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายนี้นั้นเป็นความเชื่อที่เนื่องในภูตผีวิญญาณ โดยมีความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนาแฝงอยู่ด้วย นอกจากนั้นในการประกอบพิธีทำบุญนี้ได้มีพระสงฆ์เป็นสื่อกลางหรือผู้ประกอบพิธี ดังนั้นการสร้างปราสาทผึ้งเพื่อมีจุดมุ่งหมายอุทิศแก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ จึงมีลักษณะผสมผสานกันระหว่างความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนากับความเชื่อที่เนื่องในภูตผีวิญญาณ

ความเชื่อที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์ที่เกี่ยวกับการสร้างปราสาทผึ้ง

ศาสนาพราหมณ์แบ่งออกเป็นสองลัทธิที่สำคัญ ๆ คือ ลัทธิไศวนิกาย ซึ่งบูชาองค์พระศิวะ หรือพระอิศวรเป็นใหญ่ และลัทธิไวษณวนิกาย ซึ่งบูชาองค์พระวิษณุเป็นใหญ่ ศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาที่มีคติความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ โดยเชื่อว่าพระพรหม

เป็นเทพเจ้าแห่งการเกิด พระวิษณุเป็นเทพเจ้าแห่งการดูแลรักษา และพระศิวะเป็นเทพเจ้าแห่งการทำลายล้างหรือความตาย นอกจากนี้แล้วยังมีเทพองค์อื่น ๆ อีก เช่น เทพแห่งดวงอาทิตย์คือพระสุริยะ เทพแห่งดวงจันทร์คือพระโลมาะ เทพแห่งน้ำฝนคือพระวรุณ เทพแห่งก้อนเมฆคือพระอินทร์ เทพแห่งแผ่นดินคือแม่พระธรณี เป็นต้น (Ions. 1983 : 40-69)

การนับถือเทพเจ้าคือพระศิวะและพระวิษณุรวมทั้งเทพเจ้าองค์อื่นได้ก่อให้เกิดลัทธิเพื่อเป็นการเชนสรวงบูชาเทพเจ้า หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ได้กล่าวถึงลัทธิเทวราชซึ่งเป็นลัทธิที่บูชาพระศิวะไว้ว่า ลัทธิเทวราช คือ การทำให้กษัตริย์หรือพระราชากลายเป็นสมมุติเทพคือเป็นเทวดา และทรงกลายเป็นส่วนหนึ่งของพระอิศวร โดยบรรจุงองค์ที่ละเอียดอ่อน (คงหมายถึงวิญญาณ) ของพระราชาก็ไว้ในคิวลิ่ง (รูปเคารพที่มีลักษณะคล้ายอวัยวะเพศชาย) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระศิวะ มีพราหมณ์เป็นผู้รักษาคิวลิ่งนี้ ดังนั้น พราหมณ์ พระราชา และคิวลิ่งจึงกลายเป็นหน่วยเดียวกันแยกจากกันไม่ได้ โดยเชื่อว่าเทวราชเป็นต้นตอหรือบรรพบุรุษของพระราชาทิ้งหลาย นั่นคือสมมุติให้ราชวงศ์เป็นเช่นเดียวกับเทวดา เป็นการเพิ่มอำนาจให้แก่พระราชากับพราหมณ์ในที่สุดนั่นเอง (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. 2516 : 17) นอกจากนี้ในศาสนาพราหมณ์ยังนิยมสร้างศาสนสถานไว้เป็นที่สำหรับประกอบพิธีกรรม อีกทั้งยังเชื่อว่าศาสนสถานี่สร้างขึ้นมามีสถานภาพเป็นที่ประทับหรือสิงสถิตแห่งองค์เทพเจ้าด้วย ซึ่งได้เรียกศาสนสถานในศาสนาพราหมณ์ว่าเทวาลัย เช่น วิหารมวาลีปุรัม ในประเทศอินเดียนั้นเป็นเทวาลัยที่สร้างอุทิศถวายให้แก่องค์พระศิวะและชายาคือนางอุม่า (Coomaraswamy. 1985 : 102-103) จนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 7-8 เมื่ออารยธรรมจากอินเดียได้แพร่หลายเข้ามาสู่ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ อิทธิพลเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ก็ได้เข้ามาเจริญอยู่ในภูมิภาคนี้ด้วย (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. 2522 : 5-10) โดยเฉพาะความเชื่อในลัทธิเทวราชและความนิยมในการสร้างเทวาลัยเพื่ออุทิศถวายแด่เทพเจ้าองค์ที่สำคัญ ๆ ก็มีการถือปฏิบัติด้วย โดยเฉพาะความนิยมในการสร้างปราสาทหินให้เป็นเทวาลัยได้มีปรากฏใน เขมรและ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

การสร้างปราสาทหินซึ่งเป็นเทวสถานหรือศาสนสถานของชาวเขมรนั้น ฮอช เชเดส์ (2529 : 26-27) ได้กล่าวถึงสัญลักษณ์ของเทวสถานไว้ว่า ชาวเขมรสร้างเทวสถานขึ้นตามคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ว่าเป็นจักรวาลที่ย่อจำลองด้วยหินตามคติโลกภูมิ ปราสาทองค์กลางคือเขาพระสุเมรุซึ่งเป็นศูนย์กลางของโลก โดยมีเทพเจ้าหรือเหล่าเทวดาประทับอยู่บนยอดเขา ปราสาททั้งห้าเป็นสัญลักษณ์ของยอดเขาทั้งห้าของเขามะรุ กำแพงล้อมรอบ หมายถึงภูเขาที่ล้อมรอบโลก คูน้ำล้อมรอบเป็นทะเลที่อยู่ถัดไป

คติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ยังเชื่ออีกว่า เมื่อกษัตริย์สิ้นพระชนม์แล้ววิญญาณจะเสด็จสู่สวรรค์ เทวสถานที่ถูกกษัตริย์ทรงสร้างจึงเป็นที่ประทับของพระองค์ในรูปของพระราชวังบนสวรรค์ ตรงศูนย์กลางของพระราชวังจะประดิษฐานเทวรูป ซึ่งเป็นรูปแทนของกษัตริย์ โดยถือว่าเป็นเทพเจ้าองค์นั้น (ฮอช เชเดส์. 2529 : 55)

เทวรูปซึ่งเป็นรูปสลักหินในเทวสถานหรือศาสนสถานต่าง ๆ นอกจากจะหมายถึงพระวิษณุหรือพระศิวะรวมทั้งเทพเจ้าอื่นแล้ว เทวรูปเหล่านั้นยังหมายถึงรูปแทนของกษัตริย์ โดยสร้างขึ้นแทนเทพเจ้าซึ่งผู้สร้างเชื่อว่า เมื่อสิ้นพระชนม์ไปแล้ววิญญาณขององค์พระมหากษัตริย์จะ ได้ไปสิงสถิตรวมอยู่กับเทพเจ้าด้วย และถวายพระนามเทวรูปนั้นตามชื่อผสมของเทพเจ้าและผู้สร้าง เป็นฉายาของเทพในศาสนาพราหมณ์ พระนามส่วนใหญ่ในชื่อส่วนแรกเป็นราชทินนามของกษัตริย์ที่ถูกยกขึ้นเป็นพระเจ้าแล้ว ส่วนชื่อหลังเป็นนามของเทพเจ้าตามความนับถือของกษัตริย์ผู้สร้าง (ฮอช เชเดส์. 2529 : 35-37) เช่น พระเจ้ายศไศวรมันที่ 1 ซึ่งทรงมีพระชนม์มาอยู่ระหว่าง พ.ศ. 1432-1453 พระนามเมื่อสิ้นพระชนม์แล้วได้รับการเฉลิมพระนามว่า พระบรมศิวบท พระเจ้าอิศานวรมันที่ 2 ซึ่งทรงมีพระชนม์มาอยู่ระหว่าง พ.ศ. 1465-1471 พระนามเมื่อสิ้นพระชนม์แล้วได้รับการเฉลิมพระนามว่า พระบรมรุทรโลก ซึ่งเป็นการนำนามพระศิวะมารวมเข้ากับพระนามเดิมแต่ละองค์ (มาดแลน จีโต. 2526 : 91) อีกทั้งยังมีการสร้างเทวรูปเป็นรูปแทนของบรรพบุรุษ โดยถือว่าเป็นเทพเจ้าแล้วประดิษฐานไว้ที่เทวาลัย เป็นการอุทิศให้แก่บรรพบุรุษเพื่อให้วิญญาณบรรพบุรุษได้สิงสถิตที่เทวสถานซึ่งเป็นการบูชาตามลัทธิเทวราช เช่น พระเจ้าอินทรวรมัน ได้ทรงสร้าง

เทวสถานที่เมืองพระโคตมหลัง เพื่อเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปของพระราชบิดา พระราชมารดา และพระอัยกาอัยกีของพระองค์ (ยอช เซเดส์. 2529 : 36-38)

จากกรณีตัวอย่างที่กล่าวผ่านมานั้น ได้แสดงให้เห็นว่า การสร้างปราสาทหินซึ่งเป็นเทวสถาน หรือศาสนสถานของชาวเขมรนั้นเกิดจากคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ เพื่อให้เป็นที่ประทับหรือสิงสถิตของเทพเจ้า คือพระศิวะและพระวิษณุรวมทั้งเทพเจ้าองค์อื่น ๆ กษัตริย์ได้สร้างเทวรูปเป็นรูปแทนพระองค์ประดิษฐานไว้ที่เทวสถาน โดยมีความเชื่อว่าเมื่อสิ้นพระชนม์ไปแล้ววิญญาณจะได้สิงสถิตรวมอยู่กับเทพเจ้าที่เทวสถาน นอกจากนั้นยังได้สร้างเทวรูปเป็นรูปแทนของบรรพบุรุษประดิษฐานไว้ที่เทวสถาน เป็นการอุทิศให้แก่บรรพบุรุษเพื่อให้วิญญาณบรรพบุรุษได้สิงสถิตที่เทวสถาน จะเห็นได้ว่าคติความเชื่อที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์ทำให้มีการสร้างปราสาทหิน เพื่อให้เป็นที่ประทับหรือสิงสถิตของเทพเจ้า และเพื่อให้กษัตริย์รวมทั้งบรรพบุรุษเมื่อสิ้นพระชนม์ไปแล้ววิญญาณจะได้สิงสถิตที่ปราสาทหิน นั่นคือชีวิตหลังความตายได้มีที่อยู่อาศัยนั่นเอง

อนึ่งความเชื่อในการสร้างเทวสถานนั้นจะเห็นได้ว่ามีลักษณะผสมผสานกันระหว่างความเชื่อที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์และภูตผีวิญญาณ คติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์นั้นเพื่อเป็นการเชิดสรวงบูชาเทพเจ้าคือ พระวิษณุและพระศิวะรวมทั้งเทพเจ้าองค์อื่น ๆ โดยสร้างเทวสถานจำลองจักรวาลตามคติโลกภูมิคือ เขาพระสุเมรุ ซึ่งเชื่อว่าเทพเจ้าประทับหรือสถิตอยู่ที่ยอดเขาพระสุเมรุ ความเชื่อที่เกี่ยวกับภูตผีวิญญาณนั้นถือว่าเทวสถานเป็นสุสานด้วย เพราะกษัตริย์ได้สร้างเทวรูปเป็นรูปแทนของพระองค์และบรรพบุรุษ โดยมีความเชื่อว่ากษัตริย์ผู้สร้างและบรรพบุรุษเมื่อสิ้นพระชนม์ไปแล้ววิญญาณจะได้ไปสิงสถิตที่เทวสถานในแต่ละแห่ง

ปราสาทหินในประเทศไทยส่วนใหญ่มีปรากฏในภาคอีสาน โดยเฉพาะมีพบมากในเขตอีสานตอนใต้ เช่น ในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และนครราชสีมา ส่วนในเขตอีสานตอนเหนือก็มีปราสาทหินอยู่บ้าง เช่น ปราสาทหินพระธาตุนารายณ์เจงเวง และปราสาทหินพระธาตุดุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร และปราสาทหินพระธาตุนุเพ็ก อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ปราสาทหินที่พบในภาคอีสานมีประมาณ 200 แห่ง ส่วนใหญ่สร้าง

ชั้นในคติศาสนาพราหมณ์ และมีปราสาทหินบางองค์ที่สร้างขึ้นในคติพุทธศาสนา (นิลรัฐ เจริญวงศ์.
2531 : 6-19)

ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างเทวสถานหรือปราสาทหินตามคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ดังที่กล่าวผ่านมานี้ น่าจะมีส่วนในการเสริมสร้างและปรับปรุง เข้ากับความเชื่อในการสร้างปราสาทหิน ในลักษณะความเชื่อที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์คือสร้างปราสาทหินเพื่อให้ตนเองเมื่อตายไปแล้ว ได้มีปราสาทเป็นที่อยู่อาศัย และเพื่อเป็นการอุทิศให้วิญญาณบรรพบุรุษ ได้มีปราสาทเป็นที่อยู่อาศัย

อนึ่งจังหวัดสกลนครมีร่องรอยของสิ่งก่อสร้างที่เนื่องในวัฒนธรรมเขมรหลายแห่ง เช่น พระธาตุนารายณ์เจงเวง พระธาตุภูเพ็ก พระธาตุคุ่ม เป็นต้น ย่อมเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นได้ว่าจังหวัดสกลนครได้เคยมีความสัมพันธ์ทางคติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างเทวสถาน หรือปราสาทหิน ซึ่งเป็นคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์นี้ด้วย ดังนั้นการสร้างปราสาทหินให้มีลักษณะเลียนแบบอาคารขนาดใหญ่ที่มีความเชื่อว่าเป็นสิ่งแทนศาสนสถาน เปรียบประหนึ่งว่าอานิสงส์ หรือผลกรรมจากการสร้างปราสาทหินก็อาจจะได้รับผลบุญเช่นเดียวกับการสร้างเทวสถานขนาดใหญ่เช่นกัน การสร้างเทวสถานขนาดใหญ่มั่นคงเป็นสิ่งที่ทำได้ในหมู่บุคคลชั้นนำของสังคมเพราะต้องมีการมีเพียงพอกที่จะเกณฑ์แรงงานผู้คนมาใช้งานในการก่อสร้าง แต่การสร้างปราสาทหินซึ่งเป็นอาคารจำลองขนาดเล็ก ๆ จึงเป็นสิ่งที่น่าจะเหมาะสมแก่การทำเฉพาะบุคคลหรือเฉพาะกลุ่มที่ไม่ต้องใช้แรงงานมากนัก โดยหวังในอานิสงส์ที่เท่าเทียมกันนั่นเอง

ข้อมูลที่กล่าวผ่านมามาก่อนหน้านี้ทำให้ทราบว่า การสร้างปราสาทหินเป็นความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนา ภูตผีวิญญาณ และศาสนาพราหมณ์ โดยการนำความเชื่อทางพุทธศาสนามาปรับปรุงให้เข้ากับความเชื่อเดิม คือเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณ และผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์อย่างกลมกลืนและเหมาะสม ดังความคิดเห็นของ พระยาอนุนามราชชน (2497 : 66-67) ที่กล่าวไว้ว่า เมื่อชาวไทยรับเอาพุทธศาสนามานับถือ ก็ปรับปรุงให้เข้ากันได้กับลัทธิความเชื่อเดิมของตนคือคติผีสังเทวดา ครั้นเมื่อรับลัทธิฮินดูมานับถือ

ก็ปรับเข้าเป็นทำนองเดียวกันเพื่อให้เข้ากันได้กับคติผีสังเวทดาและพุทธศาสนา โดยเหตุที่
พุทธศาสนาและลัทธิฮินดูมีที่มาจากลัทธิศาสนาพราหมณ์สมัยพระเวท ในที่สุดทั้งสองศาสนานี้ก็
ปรับปรนกันจนแยกไม่ออก ในพิธีกรรมที่ทําส่วนมากจึงมีทั้งพิธีสงฆ์ พิธีพราหมณ์ และการบูชาภูติผี
ปะปนกัน

จากข้อมูลดังกล่าวมาทั้งหมดนั้นจึงกล่าวได้ว่า ความเชื่อในการสร้างปราสาทผึ้งจึงเป็น
ความเชื่อที่มีพื้นฐานหลักมาจากคติในพุทธศาสนาผสมผสานเข้ากับความเชื่อในการสร้างเทวสถาน
หรือปราสาทหินในศาสนาพราหมณ์ และปรับปรนเข้ากับความเชื่ออันเนื่องด้วยภูติผี โดยเฉพาะ
ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความต้องการมีบ้านหรือมีวิมานที่อยู่อาศัยของชีวิตภายหลังความตายนั่นเอง

ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร

ในการศึกษาถึงประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครนั้น เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้งไว้เป็นเบื้องต้น รวมทั้งความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดสกลนคร ในที่นี้จึงได้กล่าวถึงความรู้เกี่ยวกับจังหวัดสกลนคร การดำเนินการจัดงานแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดสกลนคร

ด้วยการจัดงานแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร เป็นงานประเพณีที่มีการเริ่มต้นมาจากความศรัทธาของชาวบ้านในจังหวัดสกลนครมาแต่อดีต ต่อมาได้มีการพัฒนาลักษณะรูปแบบของการจัดงานในลักษณะของการอนุรักษ์ฟื้นฟูและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยความร่วมมือในการจัดงานทั้งหน่วยงานในภาครัฐบาลและเอกชน ดังนั้นเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับภาพรวมของจังหวัดสกลนครในด้านต่าง ๆ ไว้เป็นเบื้องต้นแรก ในที่นี้จึงจะได้กล่าวถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ประชากร สถานที่สำคัญ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสกลนคร โดยลำดับดังนี้

สภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดสกลนคร

จังหวัดสกลนคร มีพื้นที่อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ซึ่งตอนกลางของภาคมีเทือกเขาภูพานทอดตัวยาวจากทิศเหนือ บริเวณจังหวัดอุดรธานีทอดตัวไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ กั้นเขตจังหวัดสกลนครกับจังหวัดกาฬสินธุ์ ผ่านอำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร ไปจรดแม่น้ำโขงที่อำเภอเขมราฐและอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เทือกเขาภูพานมีความสูง

เฉลี่ย 300-500 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล และเป็นแหล่งต้นน้ำของน้ำห้วยหลวง น้ำสงคราม น้ำก่ำ เทือกเขาภูพานนี้เป็นสันแบ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็น 2 แอ่งคือ แอ่งโคราช และ แอ่งสกลนคร แอ่งสกลนครคือ บริเวณตอนเหนือของเทือกเขาภูพานจรดแม่น้ำโขง ได้แก่ บริเวณ จังหวัดอุดรธานี หนองคาย สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบ ตามลุ่มแม่น้ำโขง และส่วนน้อยเป็นที่ลาดชายขอบเทือกเขาภูพาน มีหนองน้ำขนาดใหญ่ เช่น หนองหาน (ธวัช ปุณฺณโกต. 2532 : 11-13) สำนักงานจังหวัดสกลนคร (2532 : 2-4) ได้กล่าวถึงขนาด ที่ตั้ง อาณาเขต และภูมิประเทศของจังหวัดสกลนครไว้ว่า จังหวัดสกลนครมี เนื้อที่ประมาณ 9,605.764 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,003,6002.5 ไร่ หรือคิดเป็น พื้นที่เท่ากับร้อยละ 5.6 ของพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นับเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มากเป็น อันดับที่ 9 ของภาค และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 647 กิโลเมตร อยู่ห่างจากแม่น้ำโขงจุดที่ตั้งจังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นเขตกันระหว่างประเทศไทยกับประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประมาณ 90 กิโลเมตร จังหวัดสกลนครมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ จดเขตอำเภอนิคมพัฒนา อำเภอนิคมน้ำอูน จังหวัดหนองคาย อำเภอนิคมน้ำอูน จังหวัดนครพนม โดยมีลำน้ำสงครามกั้นเขตจังหวัด

ทิศใต้ จดเขตอำเภอเขาวง อำเภอคำม่วง อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม โดยมีเทือกเขาภูพานกั้นเขตจังหวัด

ทิศตะวันออก จดเขตอำเภอท่าอุเทน อำเภอเมือง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดนครพนม

ทิศตะวันตก จดเขตอำเภอหนองหาน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย โดยมีลำน้ำสงครามกั้นเขตจังหวัด

พื้นที่จังหวัดสกลนครมีความสูงโดยเฉลี่ยอยู่เหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 172 เมตร ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง ตอนเหนือของจังหวัดได้แก่ อำเภอวานรนิวาส อำเภอคำตากล้า อำเภออากาศอำนวย และบางส่วนของอำเภอสว่างแดนดิน มีสภาพพื้นที่เป็น

ที่ราบลุ่ม บริเวณลำน้ำลำห้วยใช้ในการทำนา สลับกับสภาพพื้นที่ราบลูกคลื่นซึ่งมีสภาพเป็นป่าปนไร่ ป่าส่วนใหญ่เป็นป่าแดงโปร่ง มีไม้เต็ง ไม้รัง ไม้พลวง พื้นที่บริเวณเหนืออำเภออากาศอำนวยและ บริเวณริมน้ำสงครามบางส่วน เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วม ซึ่งใช้ทำนาได้บางส่วนเท่านั้น ส่วนใหญ่จะทิ้งไว้รกร้างว่างเปล่า มีพวกไม้พันธุ์เตี้ย และหญ้าขึ้นปกคลุมทั่วไป ตอนใต้ของจังหวัดคือบริเวณอำเภอ กุดบาก มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลูกคลื่นตามแนวเทือกเขาภูพาน บริเวณตัวจังหวัดเป็นที่ลุ่มมีหนองน้ำ ขนาดใหญ่ คือ หนองหาน ซึ่งมีน้ำตลอดปี เป็นหนองน้ำที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ มีความกว้างประมาณ 7 กิโลเมตร ยาวประมาณ 17.5 กิโลเมตร หรือประมาณ 123 ตารางกิโลเมตร มีระดับน้ำลึก ประมาณ 3-6 เมตร หนองหานเป็นที่รองรับน้ำจากแม่น้ำต่าง ๆ หลายสาย สำหรับด้านตะวันออก ของจังหวัดซึ่งมีเขตติดต่อกับจังหวัดนครพนม ตลอดจนบริเวณที่ติดต่อกับอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลูกคลื่น ด้านตะวันตกติดกับจังหวัดอุดรธานี ส่วนใหญ่มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบ สลับกับพื้นที่ราบลูกคลื่น ซึ่งใช้ในการทำไร่

หลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับจังหวัดสกลนคร

จังหวัดสกลนครเป็นเมืองที่พัฒนามาจากชุมชนโบราณที่เคยมีการอยู่อาศัยมาแต่อดีต จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เช่น ปราสาทหินบนยอดเขาภูเพ็ก (พระธาตุภูเพ็ก) ปราสาทหินที่วัดธาตุนารายณ์เจงเวง (พระธาตุนารายณ์เจงเวง) และปราสาทหินที่วัดธาตุดุม (พระธาตุดุม) ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบเขมรที่พบในประเทศไทย นอกจากนั้น ยังได้พบศิลาจารึกที่ด้านขวาของขุมประตูปริเวณฐานของพระธาตุเชิงชุม ซึ่งเขียนด้วยตัวอักษรขอม อาจกล่าวได้ว่าจังหวัดสกลนครเคยเป็นดินแดนที่เคยได้รับอิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรมจากเขมร หรืออาจจะเคยมีชุมชนชาวเขมรโบราณเข้ามาอยู่อาศัยในถิ่นแถบนี้มาก่อน หรืออาจเป็นความนิยมของผู้นำชุมชนโบราณ หรือเจ้าผู้ครองเมืองต่าง ๆ ที่จะรับวัฒนธรรมฮินดูเพื่อส่งเสริมบารมีแห่งฐานะความเป็นเจ้าเมือง หรืออาจเป็นความสัมพันธ์กันโดยการแต่งงานกับชาวเขมรที่เป็นเจ้าเมืองก็ได้

จากการศึกษาของศรีศักร วัลลิโภดม นักมานุษยวิทยา พบว่า ในบริเวณรอบ ๆ หนองหาน เช่น หมู่บ้านหนองสระ บ้านกกส้มโฮง บ้านท่าวัด และบ้านนาดอกไม้ เป็นแหล่งชุมชน

โบราณ เพราะจากการขุดค้นได้พบโครงกระดูกมนุษย์ ภาชนะลายเชือกทาบอย่างหายาบ ๆ เครื่องประดับสัมฤทธิ์ ลูกปัดแก้ว และเครื่องมือเหล็ก หลักฐานดังกล่าวน่าจะมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมบ้านเชียงในเรื่องการทำภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ตลอดจนรูปแบบของเครื่องประดับสัมฤทธิ์และลูกปัดแก้ว จากข้อมูลนี้ย่อมเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าในเขตจังหวัดสกลนครเคยมีชุมชนอยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้น (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2526 : 27-29)

ศิลาจารึก เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างหนึ่งที่ทำให้ทราบถึงเรื่องราวความเป็นมาต่าง ๆ ในอดีตได้ ศิลาจารึกที่พบในจังหวัดสกลนคร เช่น ศิลาจารึกที่ขุมประตูปริเวณฐานของพระธาตุเชิงชุมซึ่งเขียนด้วยตัวอักษรขอม พุทธศตวรรษที่ 16 เนื้อความในจารึกกล่าวถึงชาวบ้านกลุ่มหนึ่งพากันไปหาโขลยผล ซึ่งเป็นหัวหน้าหมู่บ้านพระนุระนิเนา โดยการมอบที่ดิน และยังกล่าวถึงการกลับมาของโขลยผลที่ได้อุทิศบริจาคผู้คน สิ่งของ ที่ดินแก่เทวสถาน (อำไพ คำโท. 2527 : 27) และศิลาจารึกที่วัดบ้านริมท่าวัด ตำบลดงชน อำเภอเมืองสกลนคร กล่าวถึงพระมหาเทโวโพธิสัตว์ เจ้าเวียงจันทน์ ได้อุทิศที่ดินแก่วัดกลางเมืองเชียงใหม่หนองหาน และยังได้อ้างถึงพระเจ้าโพธิสาราชอดีตกษัตริย์ล้านช้างอีกด้วย ศิลาจารึกหลักนี้ลงศักราช พ.ศ. 2179 นอกจากนั้นศิลาจารึกที่บ้านโนนบก โนนท่า ซึ่งอยู่ริมฝั่งหนองหานตรงข้ามกับตัวจังหวัดสกลนคร ได้เรียกว่า เมืองเชียงใหม่หนองหาน หลักฐานดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าเมืองสกลนครมีความสัมพันธ์กับเมืองเวียงจันทน์หรืออาณาจักรล้านช้างมาตั้งแต่อดีต (ชวีชัย โพนโหมก. 2532 : 220)

หลักฐานในการตั้งเมืองสกลนครในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น เดิม วิชาเศษพจนานิจ กล่าวไว้ว่า ในปี พ.ศ. 2329 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงโปรดให้อุปฮาดเมืองกาฬสินธุ์ พร้อมด้วยครอบครัวบ่าวไพร่ตัวเลกมาตั้งรักษาพระธาตุเชิงชุมที่ตำบลธาตุเชิงชุม และตำบลอื่น ๆ ครั้นต่อมาจึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านธาตุเชิงชุมเป็นเมืองสกลนครทวาปี ทรงโปรดแต่งตั้งให้อุปฮาดเมืองกาฬสินธุ์เป็นพระธานี เจ้าเมืองสกลนครทวาปีคนแรกขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ที่

เมืองเวียงจันทน์ขึ้นในปี พ.ศ. 2369 ทางกรุงเทพมหานครได้ส่งเจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต (สิงห์ สิงหเสนี) เป็นแม่ทัพมาปราบ เมื่อได้ยกกองทัพมาถึงเมืองสกลนครทวาปี ปรากฏว่า เจ้าเมืองไม่ได้เตรียมกำลังป้องกันบ้านเมือง ซึ่งเป็นทหารไม่เอาใจใส่ต่อราชการบ้านเมือง เจ้าเมืองจึงถูกประหารชีวิต เมื่อปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เสร็จแล้ว จึงให้กวาดต้อนครอบครัวผู้คน เมืองสกลนครทวาปีไปอยู่ที่เมืองกบินทร์บุรี และเมืองประจันตคาม (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัด ปราจีนบุรี) คงเหลือไว้จำนวนเล็กน้อยเพื่อให้ได้เป็นข้าปฏิบัติดูแลรักษาพระราชูเชิงชุม ต่อมา ในปี พ.ศ. 2381 ทรงโปรดแต่งตั้งให้ราชวงศ์คำเป็นพระยาประเทศธานี ให้ท้าวจันทร์ (อินทร์) เป็นราชวงศ์ และเปลี่ยนชื่อเมืองสกลนครทวาปีเป็นเมืองสกลนคร ในปี พ.ศ. 2385 ราชวงศ์จันทร์ (อินทร์) ได้เกลี้ยกล่อมเจ้าเมืองวังซึ่งอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ตลอดจนบ่าวไพร่ที่เป็นชาวผู้ไทและ ชาวโล้ให้มาตั้งบ้านเรือนในเมืองสกลนครเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีการเกลี้ยกล่อมอพยพผู้คน จากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองสกลนครอีกหลายครั้ง (เติม วิชาศย์พจนกิจ. 2515 : 300-309)

กลุ่มผู้คนที่อพยพมาจากเมืองต่าง ๆ ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ในสมัยพระบาท สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นได้เข้ามาอยู่ในเมืองสกลนครเป็นจำนวนมาก จนสามารถตั้งเป็น หมู่บ้าน และได้รับการยกขึ้นเป็นเมือง ได้แก่ กลุ่มชาวผู้ไทเมืองพรรณานิคม ได้อพยพมาจาก เมืองวังและมาตั้งบ้านเมืองที่บ้านปะขาว บ้านพันนาหรือพรรณานิคม กลุ่มชาวผู้ไทเมืองวาริชภูมิ ได้อพยพมาจากเมืองกะปองและมาตั้งบ้านเมืองที่บ้านหนองหอย (ปัจจุบันคืออำเภวาริชภูมิ) กลุ่มชาวผู้ไทเมืองจำปาชนบท ได้อพยพมาจากเมืองกะปองและมาตั้งบ้านเมืองที่บ้านนาเหมือง และบ้านวังโค่น (ปัจจุบันเมืองจำปาชนบทคืออำเภอฟังโค่น) กลุ่มชาวโล้เมืองกุสุมาลย์ ได้อพยพ มาจากเมืองมหาชัยและมาตั้งบ้านเมืองที่บ้านกุสุมาลย์ (ปัจจุบันคืออำเภอกุสุมาลย์) กลุ่มชาวโย้ย เมืองอากาศอำนวย ได้อพยพมาจากเมืองหอมท้าวและตั้งบ้านเมืองที่บ้านม่วง (ปัจจุบันคืออำเภ อากาศอำนวย) กลุ่มชาวโย้ยเมืองวานรนิวาส ได้อพยพมาจากเมืองภูวาและมาตั้งบ้านเมืองที่ บ้านกุดลิง (ปัจจุบันคืออำเภอวานรนิวาส) และกลุ่มชาวโย้ยเมืองสว่างแดนดิน ได้อพยพมาจาก

เมืองภูวาและตั้งบ้านเมืองที่บ้านโพธิ์สว่าง ต่อมาได้ย้ายไปอยู่บ้านเดื่อศรีคันชัยและบ้านหัน (ปัจจุบันคืออำเภอสว่างแดนดิน) นอกจากนั้นยังมีกลุ่มชาวกะเลิงที่อพยพมาจากเมืองภูวา กลุ่มชาวยู้อที่อพยพมาจากเมืองคำเกิด เมืองคำม่วง แต่กระจายเข้าปะปนกับกลุ่มอื่น ๆ ไม่อาจตั้งเป็นหมู่บ้านหรือชุมชนขนาดใหญ่พอที่จะตั้งเมืองในเมืองสกลนครได้ (สุรัตน์ วราวงศ์รัตน์. 2531 : 103-104)

ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ชนพื้นเมืองดั้งเดิมของจังหวัดสกลนครนั้นส่วนหนึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่อพยพมาจากเมืองวัง เมืองกะปอง เมืองมหาชัย เมืองหอมท้าว เมืองภูวา ซึ่งอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือประมาณ 160 ปีมาแล้ว ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ได้แก่ ชาวผู้ไท ชาวยู้อ ชาวโย้ย ชาวกะเลิง ชาวโล้ ซึ่งมีความเชื่อ ภาษา และวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน และการปกครองหัวเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอดีตได้ใช้การปกครองแบบอาญาสี่หรืออาชญาสี่ ประกอบด้วยเจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ซึ่งการปกครองแบบอาญาสี่ของหัวเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ใช้เช่นเดียวกันกับการปกครองแบบอาญาสี่ของเมืองเวียงจันทน์หรืออาณาจักรล้านช้าง

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงที่ประเทศมหาอำนาจตะวันตกแสวงหาอาณานิคมในดินแดนอินโดจีน เดิม วิชาศย์พจนกิจ ได้กล่าวถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในหัวเมืองอีสาน ซึ่งเป็นการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินดังนี้ ในปี พ.ศ. 2433 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้จัดราชการบริหารส่วนภูมิภาคขึ้นใหม่ โดยให้รวมหัวเมืองเอก โท ตรี และจัตวาเข้าด้วยกัน แล้วจัดแบ่งออกเป็น 4 กองใหญ่ ให้มีข้าหลวงกำกับการปกครองกองละ 1 คน และให้มีข้าหลวงใหญ่กำกับราชการอยู่ที่เมืองนครจำปาศักดิ์ อีก 1 คน ซึ่งได้จัดรวมและแบ่งการปกครองออกเป็น 4 กอง ได้แก่ หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ หัวเมืองลาวฝ่ายกลาง และหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ สำหรับ

เมืองสกลนครซึ่งเป็นหัวเมืองเอกได้รวมกับหัวเมืองเอกอื่นอีก 15 หัวเมือง และรวมกับหัวเมืองโท ตรี จัตวา 36 หัวเมือง รวมเป็น 52 หัวเมือง เรียกว่า หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ ในปี พ.ศ. 2435 ทรงโปรดแต่งตั้งให้พระยาสุริยเดช (กาจ) เป็นข้าหลวงเมืองสกลนครเป็นคนแรก ซึ่งท่านได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารราชการกล่าวคือ ได้ยกเลิกกอง เปลี่ยนเป็นหมู่บ้านและตำบล และมีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ปกครองหมู่บ้านและตำบลด้วย ต่อมาทรงโปรดให้เปลี่ยนชื่อจากหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือเป็นมณฑลลาวพวน ครั้นเมื่อวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) ซึ่งเป็นกรณีพิพาทระหว่างฝรั่งเศสกับไทยผ่านพ้นไปแล้ว หัวเมืองที่เคยสังกัดมณฑลลาวพวนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงก็ตกไปเป็นของฝรั่งเศสด้วย ดังนั้นเมืองใหญ่ในมณฑลลาวพวนทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงจึงมีเหลืออยู่เพียง 6 เมือง ได้แก่ เมืองอุดรธานี เมืองขอนแก่น เมืองนครพนม เมืองสกลนคร เมืองหนองคาย และเมืองเลย ในปี พ.ศ. 2437 ทรงโปรดให้จัดตั้งระบบเทศาภิบาลขึ้น ซึ่งเป็นการปกครองโดยลักษณะที่จัดให้หน่วยบริหารราชการอันประกอบด้วยตำแหน่งข้าราชการรับแบ่งภาระของรัฐบาลออกไปดำเนินการในส่วนภูมิภาค จึงแบ่งส่วนการปกครองเป็นมณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้จัดแบ่งเป็น 3 มณฑล ได้แก่ มณฑลอิสาน มณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร มณฑลอุดรได้แบ่งออกเป็น 5 บริเวณ ได้แก่ บริเวณหมากแข้ง บริเวณธาตุพนม บริเวณนาฮี บริเวณน้ำเหือง และบริเวณสกลนคร บริเวณสกลนครนั้นมีหลวงวิสัยสิทธิกรรม (จีน) เป็นข้าหลวงบริเวณ พระยาประจันตประเทศ (โห่งคำ, ซึ่งเป็นต้นสกุลพรหมสาขา ณ สกลนคร) เป็นผู้ว่าราชการเมือง พระอนุบาลสกลเขต (เมฆ พรหมสาขา ณ สกลนคร) เป็นปลัดเมืองโดยแบ่งการปกครองออกเป็น 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสกลนคร อำเภอพรณานิคม อำเภอวาริชภูมิ อำเภอวานรนิวาส และอำเภอจำปาชนบท ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนเป็นอำเภอนังโคน (เติม วิชาศย์พจนกิจ. 2513 : 404-500)

จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ทราบว่า การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิรูปการปกครองแผ่นดินนั้นมิได้ผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในภาคตะวันออกเฉียง-

เจียงเหนือ จากการปกครองแบบอาญาสี่มาเป็นการปกครองแบบเทศาภิบาล ซึ่งเป็นการบริหารราชการส่วนภูมิภาคและเป็นการขยายอำนาจจากส่วนกลางเข้ามาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนั้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงมีระบบการปกครองเช่นเดียวกับการปกครองของรัฐบาลกลางตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 โดยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 และมีรัฐธรรมนูญฉบับแรกเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 (สุขุม นวลสกุล. 2523 : 65) สำหรับการบริหารราชการแผ่นดินในปัจจุบัน ได้จัดระบบบริหารราชการแผ่นดินตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2495 โดยจัดแบ่งระเบียบบริหารราชการแผ่นดินออกเป็นระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง ระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค และระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น (ศักดิ์ ผาสุนิรันต์. 2514 : 267)

การบริหารราชการในจังหวัดสกลนครในปัจจุบัน ได้มีทั้งการบริหารราชการส่วนกลาง การบริหารราชการส่วนภูมิภาค และการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ในการบริหารราชการส่วนกลางนี้มีหน่วยงานสังกัดราชการส่วนกลาง ที่มีการดำเนินงานและมีสำนักงานตั้งอยู่ในจังหวัดสกลนคร 50 หน่วยงาน การบริหารราชการส่วนภูมิภาค มีหน่วยราชการที่เป็นตัวแทนของกระทรวง ทบวง กรม โดยมีสำนักงานสังกัดอยู่ในส่วนภูมิภาค (จังหวัด) 30 หน่วยงาน การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นมีองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง และสุขาภิบาล 12 แห่ง ปัจจุบันจังหวัดสกลนคร แบ่งการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ 4 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองสกลนคร อำเภอพรรณานิคม อำเภอวาริชภูมิ อำเภอวานรนิวาส อำเภอสว่างแดนดิน อำเภออากาศอำนวย อำเภอกุสุมาลย์ อำเภอกุดบาก อำเภอบ้านม่วง อำเภอพังโคน อำเภอส่องดาว อำเภอคำตากล้า กิ่งอำเภอนิคมน้ำอูน กิ่งอำเภอเต่างอย กิ่งอำเภอโคกศรีสุพรรณ กิ่งอำเภอเจริญศิลป์ (สำนักงานจังหวัดสกลนคร. 2532 : 13-18)

ประชากรในจังหวัดสกลนคร

จากข้อมูลในทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการตั้งเมืองสกลนครในระยะเริ่มแรก ทำให้ทราบได้ว่า จังหวัดสกลนครประกอบด้วยประชากรหลายกลุ่ม โดยมีโครงสร้างวัฒนธรรมหลักเหมือนกัน แต่ยังมีวัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างกันไปบ้าง เช่น ภาษาพูด ขนบธรรมเนียมเฉพาะเผ่าพันธุ์ สำนักงานจังหวัดสกลนคร (2532 : 10, 12) ได้กล่าวถึง กลุ่มประชากร จำนวนประชากร อาชีพ ภาษาพูด และการนับถือศาสนาของประชากรในจังหวัดสกลนครไว้ดังนี้

ประชากรในจังหวัดสกลนคร ประกอบด้วยผู้คนหลายกลุ่ม ได้แก่ ชาวอีสาน และชนกลุ่มน้อยที่อพยพมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เช่น ชาวผู้ไท ชาวญ้อ ชาวโซ้ย ชาวกะเลิง ชาวโล้ นอกจากนี้ก็มีประชากรเชื้อชาติเวียดนามที่อพยพเข้ามาอยู่เมื่อครั้งสงครามอินโดจีน และชาวจีนที่มีอยู่ทั่วไป

จำนวนประชากรของจังหวัดสกลนคร จากการสำรวจจนถึงวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2532 พบว่า มีพลเมืองจำนวน 938,049 คน เป็นชายจำนวน 470,109 คน เป็นหญิงจำนวน 467,940 คน มีบ้านจำนวน 164,234 หลังคาเรือน ประชากรจำนวน 22,207 คน อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสกลนคร ส่วนจำนวนประชากรที่เหลืออาศัยอยู่ในชนบทตาม ที่ราบลุ่มและแถบเชิงเขา ตลอดจนถึงที่ราบสูงบริเวณเทือกเขาภูพาน

อาชีพประชากร ประชากรส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่ เช่น ไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง อ้อย ถั่วเขียว ฝ้าย หม่อน ขณะนี้มีโรงงานอาหารกระป๋อง เกษตรกรได้รับการส่งเสริมให้ปลูกพืชผักส่งโรงงานหลังการทำนา เช่น มะเขือเทศ ถั่วต่าง ๆ และผักสวนครัว

ภาษาพูด ประชากรโดยทั่วไปใช้ภาษาพูดคือ ภาษาไทยลาว หรือภาษาอีสาน และภาษาถิ่นของชนกลุ่มน้อยนั้น ๆ ได้แก่ ภาษาผู้ไท ภาษาญ้อ ภาษาโซ้ย ภาษากะเลิง ภาษาโล้ ภาษาเหล่านี้มีลักษณะภาษาไม่แตกต่างกัน จะแตกต่างกันเฉพาะสำเนียงการพูด ยกเว้นภาษาโล้ ที่มีลักษณะแตกต่างจากภาษาอื่น ๆ ส่วนการติดต่อราชการนั้น โดยทั่วไปใช้ภาษาไทยภาคกลาง

การนับถือศาสนา ประชากรส่วนใหญ่ นับถือพุทธศาสนาซึ่งมีประชากรที่
นับถือมากที่สุดจำนวน 889,949 คน มีวัดในพุทธศาสนา 754 แห่ง รองลงมาคือศาสนาคริสต์
มีประชากรที่นับถือจำนวน 29,818 คน มีโบสถ์ในคริสต์ศาสนา 47 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ใน
เขตอำเภอเมืองสกลนคร และมีผู้นับถือศาสนาอื่นอีกจำนวน 3,417 คน

สถานที่สำคัญของจังหวัดสกลนคร

จังหวัดสกลนคร มีสถานที่สำคัญมากมายหลายแห่งทั้งที่เป็นประเภทโบราณสถานหรือ
แหล่งโบราณคดี พิพิธภัณฑ์ และแหล่งท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร (2531 : 82-96)
ได้กล่าวถึงสถานที่สำคัญของจังหวัดสกลนครไว้ดังนี้

สถานที่สำคัญประเภทโบราณสถานหรือแหล่งโบราณคดี มี 6 แห่งคือ

1. ถ้ำผาลายภูผาพนธ์ อยู่บนเทือกเขาภูพาน และอยู่ที่บ้านนาผาง
ตำบลกกปลาจิว อำเภอเมืองสกลนคร ห่างจากตัวจังหวัดสกลนครประมาณ 49 กิโลเมตร บริเวณ
หน้าผาของถ้ำผาลายมีภาพสลักเป็นรูปต่าง ๆ ประมาณกว่าหนึ่งร้อยภาพ ในเนื้อที่ประมาณ 40
ตารางเมตร ซึ่งถือเป็นผลงานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์เมื่อประมาณ 4,000-5,000 ปี
มาแล้ว ภาพสลักเหล่านี้ประกอบด้วยภาพคนประมาณ 20 ภาพ ภาพมือ 1 ภาพ ภาพสัตว์ 17 ภาพ
ได้แก่ วัว ควาย สุนัข นก กระรอก กระแต ปลา กบ เขียด นอกจากนี้ยังมีภาพลวดลายเรขาคณิต
ภาพจอบ ไถ พัด และภาพบ้าน 2 ภาพ ภาพเหล่านี้อาจแสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนหรือ
อาจแสดงถึงความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณ (พเยาว์ เข็มนาค. 2530 : 1-9)

2. ถ้ำภูผักหวาน อยู่ที่บ้านภูตะคาม ตำบลท่าศิลา อำเภอส่องดาว
ห่างจากตัวจังหวัดสกลนครประมาณ 125 กิโลเมตร บริเวณหน้าผาของถ้ำภูผักหวานมีภาพเขียนสี
ปรากฏอยู่ประมาณ 6-7 ภาพ

3. พระธาตุเชิงชุม อยู่ที่วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ริมฝั่งหนองหาน
ในเขตเทศบาลเมืองสกลนคร พระธาตุเชิงชุมเป็นเจดีย์ทรงเหลี่ยม มีรูปแบบเช่นเดียวกับ
สถาปัตยกรรมเจดีย์ลาว และถืออิฐก่อปูน โดยสร้างครอบเจดีย์องค์เดิมที่เป็นสถาปัตยกรรมแบบ

เขมร สังเกตได้จากบริเวณฐานด้านในของพระธาตุเชิงชุมมีซุ้มคูหาที่บสร้างด้วยศิลาแลง และด้านขวาของซุ้มประตูมีศิลาจารึกเขียนด้วยตัวอักษรขอมในพุทธศตวรรษที่ 6 (สุรัตน์ วรารัตน์. 2531 : 97)

4. พระธาตุภูเพ็ก อยู่บนเขาภูเพ็กซึ่งเป็นเขาลูกหนึ่งในเทือกเขาภูพาน อยู่ที่ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม ห่างจากตัวอำเภอพรรณานิคมประมาณ 25 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดสกลนครประมาณ 58 กิโลเมตร พระธาตุภูเพ็ก เป็นปราสาทหินสร้างด้วยศิลาแลง ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบเขมร แต่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์

5. พระธาตุนารายณ์เจงเวง อยู่ที่วัดพระธาตุนารายณ์เจงเวง ตำบลชานาเวง อำเภอเมืองสกลนคร ห่างจากตัวจังหวัดสกลนครประมาณ 6 กิโลเมตร พระธาตุนารายณ์เจงเวง เป็นสถาปัตยกรรมแบบเขมร สร้างด้วยศิลาแลง มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 เดิมสร้างขึ้นเป็นเทวสถานในศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกาย และได้มีการปรับเป็นพุทธศาสนาเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 20

6. พระธาตุดุม อยู่ที่บ้านธาตุดุม อำเภอเมืองสกลนคร ห่างจากตัวจังหวัดสกลนครประมาณ 5 กิโลเมตร พระธาตุดุมมีรูปแบบเช่นเดียวกับพระธาตุนารายณ์เจงเวง คือเป็นสถาปัตยกรรมแบบเขมรซึ่งสร้างด้วยศิลาแลง

สถานที่สำคัญประเภทพิพิธภัณฑ์ มี 4 แห่ง คือ

1. พิพิธภัณฑ์พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต อยู่ที่วัดป่าสุทธาวาส ตำบลธาตุเชิงชุม ในเขตเทศบาลเมืองสกลนคร และอยู่ตรงข้ามบริเวณศูนย์ราชการจังหวัดสกลนคร พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นสถาปัตยกรรมผสมระหว่างไทยกับตะวันตก ตัวอาคารและหลังคาเป็นสถาปัตยกรรมไทย ส่วนฐานเป็นสถาปัตยกรรมตะวันตก ภายในพิพิธภัณฑ์ได้จัดแสดงเครื่องอัฐบริขาร และเครื่องใช้ของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เช่น จีวร สบง รัตประคต กลด บาตร มีดโกน เข็ม หม้อกรองน้ำ คนโทน้ำ ขวดน้ำ แก้วน้ำ ช้อน กระโถน หมอน ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีอัฐิซึ่งเป็นผลึกแก้วใส และรูปหล่อโลหะเหมือนตัวจริงของท่าน

2. นิทรรศน์พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร อยู่ที่วัดป่าอุดมสมพร บ้านนา หัวช้าง ตำบลพรรณานิคม อำเภอพรรณานิคม ห่างจากตัวอำเภอพรรณานิคมประมาณ 2 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดสกลนครประมาณ 35 กิโลเมตร นิทรรศน์แห่งนี้สร้างครอบบริเวณที่พระราชทานเพลิงศพของท่าน ตัวอาคารสร้างเป็นรูปกลีบบัวหงาย 3 ชั้น ส่วนบนเป็นเจดีย์ทรงเหลี่ยม ประดับด้วยกระเบื้องดินเผาด้านเกวียนทำเป็นภาพเล่าเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร ภายในนิทรรศน์ได้จัดแสดงเครื่องอัฐบริขารและเครื่องใช้ อัฐิ และรูปหล่อโลหะเหมือนตัวจริงของท่าน

3. นิทรรศน์พระอาจารย์วัน อุตตโม อยู่ที่วัดถ้ำพวง บนเทือกเขาภูพาน อำเภอส่องดาว ห่างจากตัวอำเภอส่องดาวประมาณ 16 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดสกลนครประมาณ 107 กิโลเมตร นิทรรศน์แห่งนี้เป็นอาคารหินอ่อนสองชั้นทรงจตุรมุข ภายในนิทรรศน์ได้จัดแสดงเครื่องอัฐบริขาร เครื่องใช้ต่าง ๆ อัฐิ และรูปหล่อโลหะเหมือนตัวจริงของท่าน

4. ศูนย์วัฒนธรรมไทยโล่ อยู่ที่อำเภอกุสุมาลย์ ในบริเวณศูนย์ราชการอำเภอกุสุมาลย์ ห่างจากตัวจังหวัดสกลนครประมาณ 45 กิโลเมตร เป็นสถานที่รวบรวมวัสดุทางชาติพันธุ์วิทยาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยโล่ และศิลปโบราณวัตถุ ได้แก่ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และเครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวโล่ เช่น เครื่องปั้นดินเผาสำหรับใช้บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษ อูยอะ โื้อะสำหรับใส่สัมภาระของทาสเมื่อเดินตามหลังเจ้านายเวลาอพยพ นอกจากนี้ยังมีเครื่องแต่งกายและดาบของพระอริยอาสา ผู้สร้างเมืองกุสุมาลย์ ฯลฯ สิ่งของเหล่านี้มีอายุประมาณ 200-300 ปี

สถานที่สำคัญประเภทแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย คือ

พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ อยู่บนเทือกเขาภูพาน ห่างจากตัวจังหวัดสกลนครประมาณ 13 กิโลเมตร สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ.2518 เป็นสถาปัตยกรรมตะวันตก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถและพระราชวงศ์เสด็จแปรพระราชฐาน ณ พระตำหนักแห่งนี้ในเดือนพฤศจิกายนทุกปี เพื่อเยี่ยมเยียนพสกนิกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายในพระตำหนักมีศาลาส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ (ชั่วคราว) เพื่อส่งเสริมให้ราษฎรใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว พระตำหนักแห่งนี้เปิดให้ประชาชนได้ทัศนศึกษาและชมตลอดปี ยกเว้นระยะเวลาที่เสด็จแปรพระราชฐานเท่านั้น

นอกจากนี้ในเขตจังหวัดสกลนคร ยังมีสถานที่สำคัญประเภทแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอีกหลายแห่งดังนี้

เทือกเขาภูพาน เป็นเทือกเขาที่มีพื้นที่ครอบคลุมหลายจังหวัด เช่น กาฬสินธุ์ สกลนคร และมุกดาหาร ทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดสกลนครจรดกับเทือกเขาภูพาน โดยห่างจากตัวจังหวัดสกลนครประมาณ 10 กิโลเมตร

หนองหาน เป็นทะเลสาบน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในภาคอีสาน มีเนื้อที่ประมาณ 123 ตารางกิโลเมตร อยู่ในเขตเทศบาลเมืองสกลนคร

อุทยานแห่งชาติห้วยหวด (อ่างเก็บน้ำห้วยหวด) อยู่ในกิ่งอำเภอด่างาย ห่างจากตัวจังหวัดสกลนครประมาณ 35 กิโลเมตร

น้ำตกคำหอม อยู่บริเวณเทือกเขาภูพาน ถนนสายสกลนคร-กาฬสินธุ์ ห่างจากตัวจังหวัดสกลนครประมาณ 15 กิโลเมตร

ผานางเมิน ห่างจากอุทยานแห่งชาติภูพาน ประมาณ 700 เมตร ห่างจากตัวจังหวัดสกลนครประมาณ 25 กิโลเมตร

ลานสาวเอ้ อยู่บริเวณเทือกเขาภูพาน ห่างจากตัวจังหวัดสกลนคร ประมาณ 20 กิโลเมตร

สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ฯ อยู่บริเวณริมหนองหาน ในเขตเทศบาลเมืองสกลนคร

ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของจังหวัดสกลนคร

งานเทศกาลประเพณีทางศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดสกลนครมีหลายเทศกาล งานเทศกาลประเพณีที่ได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมานั้น ได้แสดงถึงคติความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้คนใน เขตจังหวัดสกลนครได้เป็นอย่างดี สำนักงานจังหวัดสกลนคร (2532 : 74-76) กล่าวถึงเทศกาล ประเพณีที่สำคัญ ซึ่งได้แบ่งเป็นประเพณีทั่วไปและประเพณีของชนกลุ่มน้อยดังนี้

ประเพณีทั่วไป ชาวจังหวัดสกลนครมีประเพณีที่ถือปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบันคือ

1. ประเพณีแข่งฝีพายบ้านไฮหย่อง จัดในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 4 ซึ่งตรงกับเดือนมีนาคมของทุกปี เป็นประเพณีการละเล่นพื้นเมืองที่สนุกสนานตามความเชื่อของ ประชาชนบ้านไฮหย่อง อำเภอพังโคน โดยผู้ละเล่นแต่งกาย แต่งหน้าเหมือนผี สวมหัวโขน สวมเสื้อผ้าร่มรุ่ม เป็นขบวนแห่ของผีที่ถูกปลดปล่อยออกมารับส่วนบุญ
2. ประเพณีสงกรานต์น้ำตกแม่อูน จัดในเดือน 5 ในวันสงกรานต์ คือวันที่ 13 เมษายนของทุกปี มีการสาดน้ำ เล่นน้ำตก และประกวดสาวงามน้ำตกแม่อูน โดยจัด ที่บริเวณน้ำตกแม่อูนในเขื่อนน้ำอูน อำเภอพังโคน
3. ประเพณีแห่ขี้ไฟ จัดในเดือน 6 ซึ่งตรงกับเดือนมิถุนายนของทุกปี เป็นการทำพิธีขอฝนของประชาชนอำเภอพังโคน ซึ่งเชื่อในเรื่องภูติผีวิญญาณว่าการแห่ขี้ไฟจะทำให้ ผีแถนคลันดาลให้ฝนตก ขบวนแห่ขี้ไฟมีการร้องและรำเซิ้งขี้ไฟอย่างสนุกสนาน ต่อจากนั้นมี การประกวดการแข่งขันชิงขี้ไฟ
4. ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา จัดในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ซึ่ง ตรงกับเดือนกรกฎาคมของทุกปี เป็นประเพณีการทำบุญสร้างกุศลด้วยการถวายเทียนแด่พระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์นำไปใช้จุดเป็นแสงสว่าง ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาจัดในทุกอำเภอ ส่วนจังหวัด สกลนครนั้นชาวคุ้มวัดจัดสร้างต้นเทียนซึ่งแกะสลักเป็นลวดลายต่าง ๆ แล้วจัดขบวนแห่ต้นเทียนไป ถวายพระสงฆ์ที่วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร

5. ประเพณีแข่งเรือยาว จังหวัดสกลนครมีการแข่งเรือยาวซึ่งส่วนใหญ่จัดแข่งในวันออกพรรษา การแข่งเรือยาวมีหลายแห่งที่สำคัญ ได้แก่ การแข่งเรือยาวในวันออกพรรษาคือวันขึ้น 12 และ 13 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งตรงกับเดือนตุลาคมของทุกปี ที่บริเวณหนองหานซึ่งจัดโดยเทศบาลเมืองสกลนคร ส่วนการแข่งเรือยาวที่อำเภออากาศอำนวยจัดในระหว่างเทศกาลเข้าพรรษา

6. ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง จัดในวันขึ้น 13, 14 และ 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งตรงกับเดือนตุลาคมของทุกปี เป็นประเพณีที่จัดในวันออกพรรษา ชาวคุ้มวัดต่าง ๆ จัดสร้างปราสาทผึ้งด้วยขี้ผึ้งแล้วจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ไปถวายแด่พระธาตุเชิงชุมที่วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ในขบวนแห่ประกอบด้วยปราสาทผึ้ง การฟ้อนรำ การละเล่น การแสดงวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวจังหวัดสกลนคร

นอกจากนี้ยังมีการรำมวยโบราณ มวยเป็นศิลปะการต่อสู้อย่างหนึ่งของลูกผู้ชาย โดยใช้พลังกำลังและอวัยวะบางส่วนของร่างกาย เช่น มือ เท้า เข่า ศอก เป็นอาวุธเข้าต่อสู้ป้องกันตัวตามสัญชาตญาณของมนุษย์ เมื่อก่อนการแสดงการรำมวยโบราณมีในขบวนแห่ปราสาทผึ้งในงานประเพณีออกพรรษา โดยมีนักมวยโบราณจากคุ้มวัดต่าง ๆ เข้าร่วมในขบวนแห่และแสดงการรำมวยโบราณ เช่น มีการเปรียบคู่ต่อสู้ และแสดงศิลปะการรำมวยในท่าต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันเทศบาลเมืองสกลนคร ได้จัดให้มีการแสดงรำมวยโบราณหน้าหน้าขบวนแห่ปราสาทผึ้งโดยถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดสกลนคร

ประเพณีของชนกลุ่มน้อย ชนกลุ่มน้อยในจังหวัดสกลนครมีประเพณีที่เป็นศิลปวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มชนคือ

1. ประเพณีโล้รำลึก จัดในวันขึ้น 4 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ชาวโล้ในอำเภอกุสุมาลย์ได้จัดงานประเพณีโล้รำลึกขึ้นที่อำเภอกุสุมาลย์ เพื่อให้ชาวโล้ได้พบปะสังสรรค์กัน ในงานนี้มีการแสดงการละเล่นต่าง ๆ และการแต่งกายของชาวโล้
2. การพาแลงของชาวผู้ไทที่บ้านโนนหอม พาแลงคือการรับประทานอาหารเย็น เป็นการร่วมรับประทานอาหารเย็นกับชาวผู้ไทที่บ้านโนนหอม ตำบลโนนหอม อำเภอ

เมืองสกลนคร ต่อจากนั้นมีการบาชวีรสู้ขวัญ การแสดงการฟ้อนรำต่าง ๆ ของสาวผู้ไท และการ
เส็งกลองให้ชมอย่างเป็นศิลปะและธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมประเพณี
ดั้งเดิมของชาวผู้ไท

3. การละเล่นโล่ทั้งบั้ง เป็นการละเล่นที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมที่
ศักดิ์สิทธิ์ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับผีวิญญาณบรรพบุรุษที่ชาวโล่นับถือ ได้แก่ พิธีชางกะมุด พิธี
แข่งสนาม และพิธีเหยา การละเล่นโล่ทั้งบั้งประกอบด้วยลำ นางเทียม เพื่อนางเทียม นักดนตรี
และคนทั้งบั้ง เมื่อเริ่มพิธีลำจะเชิญผีวิญญาณให้เข้าทรงนางเทียม แล้วลำพร้อมนางเทียมและ
เพื่อนางเทียมจะฟ้อนรำในท่าต่าง ๆ โดยมีการเล่นดนตรีคือ แคน กลอง ซอ ประกอบ และมีการ
ทั้งบั้งประกอบจังหวะด้วยโดยใช้ไม้ไผ่ยาวประมาณ 1 เมตร กระแทกพื้นดิน

การดำเนินการจัดงานแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร

เพื่อให้ทราบถึงภาพรวมของประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร ในที่นี้จะได้แยก
กล่าวถึงจุดประสงค์ของการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ระยะเวลาในการจัดงาน เครื่องใช้
ในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ผู้เข้าร่วมในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง สถานที่ในการจัดงาน
ลำดับขั้นตอนในการจัดงาน และงบประมาณค่าใช้จ่ายในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ซึ่งมีรายละเอียด
ดังนี้

จุดประสงค์ของการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

จากเอกสารการจัดงานออกพรรษาของจังหวัดสกลนคร ปี พ.ศ. 2526 ทำให้
ทราบถึงจุดประสงค์ของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ซึ่งเป็นงานประเพณีหนึ่งในเทศกาลออกพรรษา
ของจังหวัดสกลนคร ในเอกสารดังกล่าวได้กล่าวถึงจุดประสงค์ของการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง
ไว้ดังนี้ (เทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร. 2526 : 15)

1. ได้รักษาประเพณี
2. ได้รับความสนุกสนาน
3. ได้ทราบประวัติตำนานการจัดงาน
4. ได้ความสามัคคี
5. ได้ทำบุญตามเทศกาล
6. ได้กุศลจากการกระทำ
7. ชำราชากร พ่อค้า ประชาชน ได้ร่วมงาน
8. ได้ใช้สติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์
9. ได้ร่วมพลังความสามัคคี
10. ได้รับคำติเตียน (ธรรมดา)

นอกจากนี้ประยุทธ์ กุศลสาร (2529 : 79) ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ของการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนครไว้ดังนี้

1. เพื่อบูชาพระรัตนตรัย เป็นพุทธานุชา ธรรมานุชา สังฆานุชา โดยเน้น พุทธานุชา ได้แก่ การบูชาองค์พระธาตุเชิงชุม
2. เพื่อถวายทานแด่พระสงฆ์ โดยเฉพาะการถวายขี้ผึ้งเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นแสงสว่าง
3. เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ตาย ผู้มีพระคุณ และเจ้ากรรมนายเวร
4. เพื่อแก้บนที่บนไว้ต่อบุขนิยวัตถุ บุขนิยสถาน โดยเฉพาะผู้ที่บนไว้ต่อบองค์พระธาตุเชิงชุม
5. เพื่อให้ได้ตามคตินิยมตามหลักฐานและเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เช่น เพื่อให้ได้ไปเกิดบนสวรรค์และมีวิมานเป็นที่อยู่อาศัย เป็นต้น

เทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร (2533 จ : 1) ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ของการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งไว้ดังนี้

1. เพื่อเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดสกลนคร
2. เพื่อส่งเสริมงานประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น
3. เพื่อส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้ระลึกถึงวันสำคัญทางพุทธศาสนา และได้ร่วมกันบำเพ็ญกุศล
4. เพื่อส่งเสริมความสามัคคีของประชาชน พ่อค้า ข้าราชการทุกหมู่เหล่า นอกจากนี้จุดประสงค์หรือผลที่คาดว่าจะได้รับจากการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งมีดังนี้

1. ได้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น
 2. ได้เผยแพร่เอกลักษณ์ของปราสาทผึ้งให้คนทั่วไปได้รู้จักและซาบซึ้งในงานศิลปะ จารีตประเพณีของท้องถิ่นยิ่งขึ้น
 3. ได้เผยแพร่การท่องเที่ยวสู่จังหวัดสกลนครให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น
 4. ได้ทำให้เศรษฐกิจของประชาชนเพิ่มมากขึ้นในระยะเวลาของการจัดงาน
- จากรายละเอียดดังกล่าวทำให้ทราบถึงจุดประสงค์ของการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครว่า เป็นงานประเพณีที่มุ่งถึงการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันเนื่องในเทศกาลออกพรรษา ทั้งยังเป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวจังหวัดสกลนคร และยังเป็นการแสดงถึงความสามัคคีของประชาชนชาวจังหวัดสกลนครทุกระดับในการร่วมมือเพื่อจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

ระยะเวลาในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

การจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร เป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษา หรือเป็นงานบุญเดือนสิบเอ็ด ซึ่งเป็นงานบุญอย่างหนึ่งตามฮีตสิบสองของชาวอีสาน โดยทั่วไปแล้วชาวจังหวัดสกลนครได้กำหนดจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งให้อยู่ในช่วงระยะเวลาประมาณครั้งแรกของเดือนตุลาคมในแต่ละปี อย่างไรก็ตามรายละเอียดเกี่ยวกับ

ระยะเวลาในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งก็มีการปรับตามความเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับจำนวนวันที่จัดงาน

ในช่วงก่อนปี พ.ศ.2480 เป็นต้นมานั้น การจัดงานแห่ปราสาทผึ้งได้ใช้ระยะเวลาในการจัดงานหนึ่งวันคือ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 แต่ละคุ้มวัดจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งไปถวายแด่พระธาตุเชิงชุมในช่วงตอนบ่าย จนกระทั่งปี พ.ศ.2481 ถึงปี พ.ศ.2519 เทศบาลเมืองสกลนครได้เพิ่มระยะเวลาในการจัดงานเป็นสองวัน วันแรกคือ วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 โดยแห่ปราสาทผึ้งไปยังวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จากนั้นมีการสมโภชฉลองปราสาทผึ้งที่วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ในวันที่สองของงานคือ วันขึ้น 15 ค่ำ ในตอนเช้ามีการทำบุญตักบาตรรอบองค์พระธาตุเชิงชุม แล้วมีพิธีมอบรางวัลการประกวด

จนกระทั่งปี พ.ศ.2520 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เทศบาลเมืองสกลนครได้เพิ่มระยะเวลาในการจัดงานเป็นสามวัน ในวันแรกคือ วันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 ในตอนเย็นทุกคุ้มวัดนำปราสาทผึ้งไปตั้งรวมกันที่บริเวณสนามมิ่งเมือง (หน้าศาลากลางหลังเก่า) มีพิธีเจริญพระพุทธมนต์ จากนั้นมีการสมโภชฉลองปราสาทผึ้ง ในวันที่สองของการจัดงาน ในวันขึ้น 14 ค่ำ ในตอนเช้าทุกคุ้มวัดจัดตั้งขบวนแห่ตามจุดที่กำหนดให้ แล้วแห่ปราสาทผึ้งไปยังวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร เพื่อประกอบพิธีถวายปราสาทผึ้งพร้อมกัน ในตอนเย็นมีการประกาศผลการตัดสินการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ ในวันสุดท้ายคือ วันขึ้น 15 ค่ำ ในตอนเช้ามีการทำบุญตักบาตรรอบองค์พระธาตุเชิงชุม แล้วมีพิธีมอบรางวัลการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่

เครื่องมือในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

ในประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร เครื่องใช้ที่จัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของงานประเพณีคือ องค์ปราสาทผึ้ง ซึ่งนิยมสร้างเป็นอาคารสถาปัตยกรรมหรือสถาปัตยกรรมที่มีขนาดเล็ก ๆ โดยจำลองแบบมาจากอาคารขนาดใหญ่แล้วตกแต่งด้วยขี้ผึ้ง (สมชาติ มณีโชติ.

แต่เดิมนั้นได้จัดสร้างปราสาทผึ้งแบบทรงพระราชดู โดยสร้างเลียนแบบหรือจำลองรูปแบบจากลักษณะรูปแบบของสถูปเจดีย์ที่มีปรากฏในภาคอีสาน ต่อมาได้เปลี่ยนมาสร้างเป็นปราสาทผึ้งแบบทรงหอผี โดยสร้างเลียนแบบหรือจำลองรูปแบบจากหอผีหรือศาลพระภูมิของชาวอีสาน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับเรือนที่อยู่อาศัยแบบพื้นถิ่นอีสาน ต่อมาได้นิยมสร้างเป็นปราสาทผึ้งแบบทรงบุษบก โดยสร้างเลียนแบบหรือจำลองรูปแบบจากอาคารสถาปัตยกรรมทรงบุษบก ซึ่งเป็นอาคารที่มีเรือนยอดหลังคาเป็นทรงสูง และได้สร้างปราสาทผึ้งเป็นแบบทรงจตุรมุข โดยสร้างเลียนแบบหรือจำลองรูปแบบจากอาคารสถาปัตยกรรมที่มีผึ้งเป็นรูปกากบาท มีซุ้มหลังคายื่นออกมาทั้งสี่ด้าน

การสร้างปราสาทผึ้งทั้งสี่แบบดังกล่าวนี้ ได้ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างตลอดจนลำดับขั้นตอนในการสร้างที่เป็นแนวทางเดียวกันคือ เริ่มสร้างจากส่วนฐานหรือคานหามก่อน แล้วจึงสร้างในส่วนขององค์ปราสาทผึ้งประกอบเข้าด้วยกัน วัสดุที่ใช้ทำโครงนั้นส่วนใหญ่ได้ใช้วัสดุที่ทำได้ในท้องถิ่นนั่นเอง เช่น ต้นกล้วย ไม้ไผ่ ไม้เนื้ออ่อน ไม้อัด ส่วนการตกแต่งนั้นใช้ขี้ผึ้งเป็นวัสดุหลักในการตกแต่ง โดยมีทั้งการนำขี้ผึ้งมาทำเป็นดอกไม้ ซึ่งใช้มากลิมพะลี (ผลโพธิ์ศรีป่า) เป็นแบบในการหล่อแล้วจึงนำไปติดประดับตกแต่ง และการตกแต่งด้วยการใช้ขี้ผึ้งมาหล่อพิมพ์ให้เป็นลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายเทพนม ซ่อนฟ้า ไบระกา หางหงส์ แล้วจึงนำไปติดตกแต่งในตำแหน่งต่าง ๆ ตามต้องการ ทั้งนี้พบว่า การสร้างปราสาทผึ้งทรงพระราชดู ปราสาทผึ้งทรงหอผี และปราสาทผึ้งทรงบุษบกนั้นนิยมตกแต่งด้วยขี้ผึ้งที่หล่อเป็นดอกไม้ ส่วนปราสาทผึ้งทรงจตุรมุขนั้นนิยมตกแต่งด้วยขี้ผึ้งที่หล่อพิมพ์เป็นลวดลายต่าง ๆ โดยช่างสร้างปราสาทผึ้งจะแบ่งหน้าที่กันทำตามความสามารถและประสบการณ์คือ ช่างไม้ ช่างปั้นลายและทำแบบพิมพ์ ช่างหล่อขี้ผึ้ง ช่างตัดลาย และช่างติดลาย

ผู้เข้าร่วมในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 มีผู้เข้าร่วมในงานประเพณีคือ ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นหัวหน้าคุ้มวัด และชาวกุ้มวัด ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่จัดประชุมร่วมกับชาวกุ้มวัดในการปรึกษาวางแผนการจัดงาน การแจ้งข่าวสารต่าง ๆ และการประสานงานทั่ว ๆ ไป

ตลอดจนการเข้าร่วมในขบวนแห่กับชาวกุ่มวัด ส่วนชาวกุ่มวัดมีหน้าที่จัดหาขี้ผึ้ง บริจาคสมทบทุน และร่วมมือกันในการจัดสร้างปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ ตลอดจนเข้าร่วมในขบวนแห่ โดยร่วมเดินในขบวนแห่ ร่วมฟ้อนรำ ร่วมแสดงการละเล่น และร่วมแสดงวิถีชีวิตต่าง ๆ

ต่อมาในช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 จนถึงปัจจุบัน เทศบาลเมืองสกลนครเป็นองค์กรหลักในการจัดงาน จึงได้ขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการจังหวัด รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ได้ร่วมสนับสนุนคุ้มวัดต่าง ๆ ในการจัดสร้างปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ ดังนั้น ผู้เข้าร่วมขบวนแห่ปราสาทผึ้งประกอบด้วยผู้ถือป้ายชื่อคุ้มวัด นางฟ้าประจำปราสาทผึ้ง ชาวกุ่มวัด ข้าราชการจากหน่วยงานราชการ ตลอดจนนักเรียนจากสถานศึกษาต่าง ๆ

อย่างไรก็ตามจากข้อมูลภาคสนามที่ได้ไปศึกษาสังเกตการจัดงานประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งในปี พ.ศ. 2533 ทำให้ทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ที่เข้าร่วมในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีทั้งองค์กรภาครัฐบาล เอกชน รัฐวิสาหกิจ และชาวบ้านในแต่ละคุ้มวัด ซึ่งการเข้าร่วมงานนั้นมีทั้งการเข้าร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อมดังนี้

1. จังหวัดสกลนคร อำนวยการจัดงานและสนับสนุนการจัดงาน โดยออกคำสั่งต่าง ๆ เช่น แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานในฝ่ายต่าง ๆ กำหนดรายชื่อส่วนราชการ สถานศึกษา เพื่อให้การสนับสนุนคุ้มวัดต่าง ๆ นอกจากนั้นยังได้กำหนดการจัดงานในแต่ละวันอีกด้วย
2. สำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร เป็นองค์กรหลักในการดำเนินการจัดงาน โดยจัดทำโครงการจัดงาน แต่งตั้งเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเทศบาลเมืองสกลนครเป็นกรรมการฝ่ายต่าง ๆ จัดหางบประมาณในการใช้จ่าย ได้แก่ งบประมาณจากเทศบาล หมวดค่าตอบแทนใช้สอย และวัสดุ ประเภทค่าใช้จ่ายในงานพิธีทางศาสนาและประเพณีต่าง ๆ และงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นอกจากนั้นยังได้จัดประชุมเตรียมการจัดงานร่วมกับหัวหน้าหรือตัวแทนหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน หัวหน้าคุ้มวัด สื่อมวลชนต่าง ๆ และประชาสัมพันธ์การจัดงาน โดยประสานงานกับสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสกลนคร สื่อมวลชนต่าง ๆ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดประชุมคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เพื่อ

หาแนวทางในการปฏิบัติงาน และจัดทำเอกสารต่าง ๆ เพื่อให้คุ้มวัดได้ปฏิบัติถูกต้องและเข้าใจตรงกัน

3. หน่วยงานราชการจังหวัดสกลนคร รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน จัดส่งเจ้าหน้าที่หรือตัวแทน ไปร่วมจัดสร้างปราสาทผึ้ง และเข้าร่วมในขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ตลอดจนบริจาคสมทบทุนในการสร้างปราสาทผึ้งร่วมกับคุ้มวัดที่หน่วยงานนั้น ได้ให้การสนับสนุน นอกจากนี้ยังได้ช่วยเหลือคุ้มวัดในด้านยานพาหนะที่ใช้ในการแห่ปราสาทผึ้ง โดยเฉพาะสถานศึกษาได้สนับสนุนคุ้มวัดตนด้วยการส่งนักเรียน เข้าร่วมในการฟ้อนรำ การละเล่น และการแสดงต่าง ๆ

4. ชาวบ้านในแต่ละคุ้มวัด สนับสนุนด้านการเงินด้วยการบริจาคสมทบทุน และช่วยเหลือในการจัดสร้างปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ นอกจากนี้ยังได้ เข้าร่วมในขบวนแห่ปราสาทผึ้งด้วย

5. พระสงฆ์ ชักชวนชาวบ้านให้ช่วยเหลือร่วมมือกันในการจัดสร้างปราสาทผึ้ง และการจัดขบวนแห่ อำนวยความสะดวกในการจัดสร้างปราสาทผึ้ง ในบางคุ้มวัดเจ้าอาวาสดำเนินการจัดงานต่าง ๆ เอง เช่น ประชุมและติดต่อประสานงานกับเทศบาล จัดซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ จัดหางบประมาณในการใช้จ่าย ตลอดจนติดต่อการฟ้อนรำและการแสดงจากที่อื่นมาร่วมแสดงในขบวนแห่ของคุ้มวัดตน

6. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สนับสนุนในด้านการเงินและโล่รางวัล ตลอดจนการประชาสัมพันธ์งาน โดยจัดพิมพ์ภาพโฆษณาเผยแพร่งาน นอกจากนี้ยังได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปร่วมงานและให้คำแนะนำในการจัดงาน และนำชาวต่างประเทศจำนวน 20 คน ซึ่งเป็นผู้สื่อข่าว หนังสือพิมพ์ บรรณาธิการ และนักเขียนบทความมาชมงาน เพื่อจะได้นำข้อมูลเกี่ยวกับงานไปเขียนเผยแพร่ต่อไป

สถานที่ในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

เกี่ยวกับสถานที่ในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร ได้มีการปรับเปลี่ยนไปในแต่ละช่วงเวลาตามความเหมาะสมดังนี้

1. ในช่วงก่อนปี พ.ศ.2480 แต่ละคุ้มวัดได้จัดสร้างปราสาทผึ้งที่คุ้มวัดของตน แล้วจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งไปยังวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร

2. ในช่วงหลังปี พ.ศ.2480 เทศบาลเมืองสกลนครเป็นองค์การหลักในการจัดงาน จึงได้กำหนดสถานที่ที่เป็นจุดรวมในการเคลื่อนขบวนแห่ โดยเริ่มจัดตั้งขบวนแห่ที่ถนนไสสว่าง บริเวณหน้าโรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล แล้วแห่ปราสาทผึ้งไปยังวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร และได้มีการสมโภชฉลองปราสาทผึ้งและมีพิธีมอบรางวัลการประกวดที่วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร

3. ในปี พ.ศ.2520 เป็นต้นมา ได้กำหนดจุดรวมคือที่บริเวณสนามมิ่งเมือง (หน้าศาลากลางหลังเก่า) แล้วจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งไปยังวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร และได้มีการสมโภชฉลองปราสาทผึ้งที่บริเวณสนามมิ่งเมืองและมีพิธีมอบรางวัลการประกวดที่วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร

4. ตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 จนถึงปัจจุบัน ได้กำหนดจุดรวมคือที่บริเวณลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 (หน้าศาลากลางหลังใหม่) แล้วจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งไปยังวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร และได้มีการสมโภชฉลองปราสาทผึ้งที่บริเวณลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 และมีพิธีมอบรางวัลการประกวดที่วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร

จากรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร นับจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ได้มีการปรับเปลี่ยนสถานที่ที่ใช้ในการตั้งขบวนแห่ ตลอดจนเส้นทางที่ใช้ในการแห่ไปตามความเหมาะสม แต่ทั้งนี้จุดรวมสำคัญของขบวนแห่ปราสาทผึ้งและการทำพิธีอุทิศถวายยังคงใช้ที่บริเวณวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารมาโดยตลอด มิได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากชาวจังหวัดสกลนครได้ถือว่าองค์พระธาตุเชิงชุมนั้นเปรียบเสมือนจุดบ้านใจเมืองของจังหวัดสกลนครนั่นเอง

ลำดับขั้นตอนในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

การจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครในอดีตที่ผ่านมาั้นไม่สามารถสืบค้นถึงลำดับขั้นตอนในการจัดงานได้ ดังนั้นในการศึกษาลำดับขั้นตอนในการจัดงานประเพณีแห่

ปราสาทผึ้งที่จะ ได้กล่าวถึงนี้ จึงเป็นข้อมูลที่ได้จากการออกศึกษาภาคสนามเฉพาะในปี พ.ศ. 2533 เท่านั้น ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับลำดับขั้นตอนในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งในปี พ.ศ. 2533 ที่ปรากฏในคำสั่ง ประกาศ และแผ่นปลิวจากจังหวัดสกลนครและเทศบาลเมืองสกลนคร โดยมีรายละเอียดดังนี้

การจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งในปัจจุบัน เกิดจากความร่วมมือกันระหว่าง จังหวัดสกลนคร เทศบาลเมืองสกลนคร หน่วยงานราชการจังหวัด รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ชาวคุ้มวัด พระสงฆ์ ตลอดจนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยมีเทศบาลเมืองสกลนครเป็นองค์กรหลักในการดำเนินการจัดงาน

ในการดำเนินการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ปี พ.ศ. 2533 เทศบาลเมืองสกลนครได้จัดทำโครงการจัดงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี พ.ศ. 2533 โครงการดังกล่าวประกอบด้วยชื่อโครงการ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ระยะเวลาดำเนินการ สถานที่จัดงาน วิธีดำเนินการ งบประมาณ และผลที่คาดว่าจะได้รับ (เทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร. 2533 จ : 1-3)

วิธีการดำเนินการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งนั้น เทศบาลเมืองสกลนครได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1. จัดประชุมเพื่อเตรียมการจัดงาน ร่วมกับพ่อค้า ประชาชน หน่วยงานราชการจังหวัดและผู้ที่เกี่ยวข้อง
2. ประชาสัมพันธ์การจัดงาน และแถลงข่าวการจัดงาน
3. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ
4. ประชุมคณะกรรมการก่อนดำเนินการ
5. ดำเนินการจัดงาน
6. สรุปผลและรายงานผลการจัดงาน

เทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ได้ปฏิบัติตามโครงการที่วางไว้ โดยมีวิธีการดำเนินการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งดังนี้

1. จัดประชุมเตรียมการจัดงานร่วมกับหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน หัวหน้าคุ้มวัด และสื่อมวลชน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยออกหนังสือขอเชิญประชุมครั้งที่ 1 เรื่องการจัดงานประเพณีออกพรรษา โดยมีระเบียบวาระที่ 1 เรื่องที่ประธานจะแจ้งให้ที่ประชุมทราบ ระเบียบวาระที่ 2 เรื่องกำหนดการจัดงาน ได้แก่ วันจัดงาน สถานที่จัดงาน ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องการจัดประกวด ได้แก่ เงินสนับสนุนการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ หลักเกณฑ์การประกวด คณะกรรมการการประกวด และระเบียบวาระที่ 4 เรื่องการรับการสนับสนุนจากส่วนราชการและสถานศึกษา (เทศบาลเมืองสกลนครจังหวัดสกลนคร. 2533 ค)

ต่อมาได้ออกหนังสือขอเชิญประชุมครั้งที่ 2 เรื่องขอเชิญประชุมจัดงานประเพณีออกพรรษา โดยมีระเบียบวาระที่ 1 เรื่องที่ประธานจะแจ้งให้ที่ประชุมทราบ ระเบียบวาระที่ 2 เรื่องพิจารณาหลักเกณฑ์การประกวดปราสาทผึ้ง ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องพิจารณาหลักเกณฑ์การประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง และระเบียบวาระที่ 4 เรื่องจัดให้คณะกรรมการประกวด (เทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร. 2533 ง)

2. ประชาสัมพันธ์การจัดงานและแถลงข่าวการจัดงาน ในการประชาสัมพันธ์การจัดงานได้ประสานงานกันระหว่างงานประชาสัมพันธ์ เทศบาลเมืองสกลนคร สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสกลนคร และสถานีวิทยุในเขตจังหวัดสกลนคร โดยการแพร่ข่าวสารทางสถานีวิทยุจัดทำป้ายโฆษณาตามมุมเมือง และจัดทำแผ่นโฆษณาเพื่อติดและแจกตามสถานที่ต่าง ๆ นอกจากนั้นได้ติดต่อและประสานงานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อสนับสนุนในด้านการจัดนิทรรศการโฆษณาประชาสัมพันธ์งานและโล่รางวัล สำหรับการแถลงข่าวการจัดงานนั้นได้กำหนดการแถลงข่าวงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร ประจำปี 2533 ณ หอประชุมองค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร ในวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2533 โดยมีผู้ร่วมแถลงข่าวจำนวน 4 คน คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองสกลนคร เลขาธิการศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร

และประชาสัมพันธ์จังหวัดสกลนคร โดยได้เชิญผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ประจำจังหวัดสกลนครทุกฉบับ ผู้สื่อข่าวสถานีวิทยุในเขตจังหวัดสกลนคร ตัวแทนหน่วยงานราชการจังหวัดสกลนคร และผู้ที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมฟังการแถลงข่าวการจัดงาน (เทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร. 2533 ก : 1)

3. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการและประชุมคณะกรรมการ โดยแต่งตั้ง คณะกรรมการดังต่อไปนี้

3.1 แต่งตั้งกรรมการเจ้าหน้าที่จัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งประจำปี 2533 ประกอบด้วยคณะเทศมนตรี เจ้าหน้าที่และพนักงานในสำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร เพื่อรับผิดชอบปฏิบัติงาน โดยแต่งตั้งกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ คณะกรรมการอำนวยการจัดงาน กรรมการฝ่ายจัดสถานที่และแสงสว่าง ฝ่ายประจำกองอำนวยการแห่ปราสาทผึ้ง ฝ่ายพิธีการจัดงาน ฝ่ายเลขานุการการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ฝ่ายควบคุมขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ฝ่ายวิทยุสื่อสาร ฝ่ายจัดการแสดงรำมวยโบราณ ฝ่ายจัดเตรียมเงินรางวัลและของขวัญ ฝ่ายปฏิคม และสวัสดิการ ฝ่ายศาสนพิธีและรับอาหารจากบาทพระ ฝ่ายควบคุมเครื่องเสียง ฝ่ายจัดสร้าง ปราสาทผึ้งโบราณ และฝ่ายจัดหามหรสพกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เหล่านี้ได้จัดประชุมเพื่อปรึกษาหา แนวทางในการปฏิบัติงานตลอดจนการมอบหมายหน้าที่ต่าง ๆ (เทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัด สกลนคร. 2533 ข)

3.2 แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งประจำปี 2533 ประกอบด้วยหัวหน้าหน่วยงานราชการต่าง ๆ หัวหน้าหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ประชาชนที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อรับผิดชอบปฏิบัติงาน โดยแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ คณะกรรมการฝ่ายที่ปรึกษาและสนับสนุน ฝ่ายอำนวยการจัดงาน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่าย สาธารณสุขและรักษาความสะอาด ฝ่ายรักษาความสงบและจราจร ฝ่ายตัดสินการประกวดปราสาทผึ้ง ฝ่ายตัดสินการประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง และฝ่ายพิธีการการประกวดปราสาทผึ้ง คณะกรรมการฝ่าย ต่าง ๆ เหล่านี้ได้จัดประชุมเพื่อปรึกษาหาแนวทางในการปฏิบัติงานตลอดจนการมอบหมายหน้าที่ต่าง ๆ (จังหวัดสกลนคร. 2533 ก)

3.3 การแบ่งส่วนงานรับผิดชอบ ได้กำหนดบัญชีรายชื่อส่วนราชการ สถานศึกษา เพื่อให้การสนับสนุนงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533 ประกอบด้วยหน่วยงานราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน เพื่อจัดส่งเจ้าหน้าที่ ร่วมจัดสร้างปราสาทผึ้ง จัดขบวนแห่ และเข้าร่วมในขบวนแห่ ตลอดจนบริจาคสมทบทุนในการ สร้างปราสาทผึ้งกับคุ้มวัดต่าง ๆ (จังหวัดสกลนคร. 2533 ข)

3.4 ได้กำหนดการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งประจำปี 2533 โดยใช้ระยะเวลาในการจัดงาน 3 วัน คือ ในวันอังคารที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2533 วันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 ในวันพุธที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2533 วันขึ้น 14 ค่ำเดือน 11 และในวันพฤหัสบดีที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2533 วันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 (จังหวัดสกลนคร. 2533 ข)

4. จัดทำเอกสารดำเนินการและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยจัดทำเอกสารดังนี้

4.1 ใบสมัครส่งปราสาทผึ้งและขบวนแห่เข้าร่วมประกวดในงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533 เป็นแบบฟอร์มให้หัวหน้าคุ้มวัด เขียนรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อแสดงความประสงค์ขอสมัครส่งปราสาทผึ้งและขบวนแห่ เข้าร่วมประกวด ซึ่งหัวหน้าคุ้มวัดจะต้องส่งใบสมัครนี้ภายในวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2533 ที่กองการศึกษาเทศบาลเมืองสกลนคร

4.2 หนังสือยืนยันการส่งปราสาทผึ้งและขบวนแห่ เข้าร่วมประกวดในงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533 เป็นแบบฟอร์มให้หัวหน้าคุ้มวัด เขียนรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อยืนยันการส่งปราสาทผึ้งและขบวนแห่ เข้าร่วมประกวด ซึ่งหัวหน้าคุ้มวัด จะต้องส่งหนังสือนี้ภายในวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2533 ที่กองการศึกษาเทศบาลเมืองสกลนคร

4.3 ใบประกาศแจ้งรางวัลการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ปราสาทผึ้ง โดยมีรางวัลการประกวดปราสาทผึ้ง มี 3 รางวัลคือ รางวัลที่ 1, 2 และ 3 โดยได้รับเงินสด จำนวน 10,000 บาท 7,000 บาท และ 5,000 บาท ตามลำดับ นอกจากนั้นรางวัลที่ 1 ยังได้รับ

โล่รางวัลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ส่วนรางวัลที่ 2 และ 3 ได้รับถ้วยรางวัลจากเทศบาลเมืองสกลนคร และรางวัลการประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง มี 3 รางวัลคือ รางวัลที่ 1, 2 และ 3 โดยได้รับเงินสดจำนวน 6,000 บาท 4,000 บาท และ 3,000 บาท ตามลำดับ นอกจากนี้รางวัลที่ 1 ยังได้รับโล่รางวัลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ส่วนรางวัลที่ 2 และ 3 ได้รับถ้วยรางวัลจากเทศบาลเมืองสกลนคร

4.4 หลักเกณฑ์การให้คะแนนการประกวดปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การให้คะแนนการประกวดปราสาทผึ้ง โดยมีคะแนนรวมทั้งหมด 100 คะแนน คือ การใช้วัสดุ 10 คะแนน เนื้อหา 10 คะแนน ความเป็นเอกลักษณ์ของไทย 10 คะแนน ขนาด 10 คะแนน วิธีการทำ 10 คะแนน ความคิดสร้างสรรค์ 10 คะแนน สีสัน 10 คะแนน ความกลมกลืน 10 คะแนน และความประณีตสวยงาม 20 คะแนน

4.5 ตารางการให้คะแนนการประกวดปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533 เป็นตารางเพื่อให้คณะกรรมการฝ่ายตัดสินการประกวดปราสาทผึ้งใช้ในการให้คะแนน ซึ่งด้านซ้ายเป็นรายชื่อคุ้มวัด 14 คุ้มวัด ด้านบนเป็นหลักเกณฑ์การให้คะแนนโดยแบ่งเป็นช่อง 9 ช่อง ช่องที่ 10 เป็นช่องรวมคะแนน และช่องที่ 11 เป็นช่องที่ได้ลำดับที่ของแต่ละคุ้มวัด

4.6 หลักเกณฑ์การให้คะแนนการประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การให้คะแนนการประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง โดยมีคะแนนรวมทั้งหมด 100 คะแนน คือ ความสวยงามในการตกแต่งรถ 20 คะแนน ความเป็นระเบียบของการจัดขบวนแห่ 20 คะแนน ความครึกครื้นของการจัดขบวนแห่ 20 คะแนน แนวความคิดในการจัดขบวนแห่ 20 คะแนน และการจัดทัพและบริวาร 20 คะแนน

4.7 ตารางการให้คะแนนการประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533 เป็นตารางเพื่อให้คณะกรรมการฝ่ายตัดสินการประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้งใช้ในการให้คะแนน ซึ่งด้านซ้ายเป็นรายชื่อคุ้มวัด 14 คุ้มวัด ด้านบนเป็นหลักเกณฑ์การให้คะแนนโดยแบ่งเป็นช่อง 5 ช่อง ช่องที่ 6 เป็นช่องรวมคะแนน และช่องที่ 7 เป็นช่องที่ได้ลำดับที่ของแต่ละคุ้มวัด

4.8 หนังสือขอความร่วมมือคัมภีร์วัดส่งรายละเอียดการสร้างปราสาทผึ้ง และรายการที่มีในขบวนแห่ โดยให้คัมภีร์วัดส่งรายละเอียดในการสร้างปราสาทผึ้ง เช่น รูปแบบ ขนาด เนื้อหาเรื่องราวขบวนปราสาทผึ้ง ระยะเวลาในการสร้าง เป็นต้น และรายการที่มีในขบวนแห่ เพื่อ นิธิกรงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจะได้นำข้อมูลหรือรายละเอียดมาบรรยายเผยแพร่แก่ผู้ชมงาน ซึ่ง หัวหน้าคัมภีร์วัดจะต้องส่งหนังสือภายในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2533 ที่งานประชาสัมพันธ์ เทศบาล เมืองสกลนคร

4.9 ลำดับของคัมภีร์วัดในการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งและเงื่อนไขในการ เคลื่อนขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533 ในการจัดลำดับขบวนแห่ปราสาทผึ้งของคัมภีร์วัดทั้ง 14 คัมภีร์วัดต้น เทศบาลเมืองสกลนครได้ใช้วิธีการจับสลากเพื่อความยุติธรรม และได้กำหนดเงื่อนไขใน การเคลื่อนขบวนแห่ปราสาทผึ้งให้ทุกคัมภีร์วัดปฏิบัติตาม เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของการ เคลื่อนขบวนแห่ปราสาทผึ้ง

4.10 ลำดับการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533 ในการแห่ ปราสาทผึ้งได้กำหนดลำดับการจัดขบวนแห่เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เรียงลำดับดังนี้ รถตำรวจนำขบวน วงโยชวาทิตของโรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล ป้ายนำขบวนงานประเพณีแห่ ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533 การแสดงการรำมวยโบราณ และรถปราสาทผึ้งแบบโบราณ จากนั้น เป็นขบวนแห่ปราสาทผึ้งของคัมภีร์วัดทั้ง 14 คัมภีร์วัดตามลำดับของคัมภีร์วัดในการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง

4.11 แผนผังการจัดลำดับขบวนและเส้นทางที่ใช้ในการเคลื่อนขบวน แห่ปราสาทผึ้งประจำปี 2533 ในการแห่ปราสาทผึ้งได้กำหนดแผนผังการจัดลำดับขบวนโดยคัมภีร์วัด ทั้ง 14 คัมภีร์วัดจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งตามจุดที่กำหนดให้ คือที่บริเวณถนนสุขเกษมตั้งแต่หน้าหอนาฬิกา จนถึงศูนย์กีฬาเอเนกประสงค์ ที่บริเวณลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 และที่ถนนแยกไปศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนเส้นทางที่ใช้ในการเคลื่อนขบวนแห่นั้น เริ่มต้นเคลื่อนขบวนแห่ที่บริเวณหน้าหอนาฬิกา ถนนสุขเกษม ผ่านหน้าสำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร ไปยังสี่แยกหน้าธนาคารศรีนคร แล้วเลี้ยวขวา ไปตามถนนเจริญเมืองและตรงไปยังวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร

4.12 ไปประกาศผลการตัดสินการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ปราสาทผึ้งประจำปี 2533 คณะกรรมการฝ่ายตัดสินการประกวดปราสาทผึ้ง ได้ให้คะแนนตัดสินการประกวดปราสาทผึ้ง โดยมีคຸ້ມວັດที่ชนะเลิศ 1 ชนะที่ 2 และชนะเลิศ 3 และคณะกรรมการฝ่ายตัดสินการประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ได้ให้คะแนนตัดสินการประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง โดยมีคຸ້ມວັດที่ชนะเลิศ 1 ชนะที่ 2 และชนะเลิศ 3

5. จัดประชุมคณะกรรมการก่อนดำเนินการ โดยคณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งในหน้าที่ต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการฝ่ายตัดสินการประกวดปราสาทผึ้ง คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ ได้ร่วมประชุมปรึกษาหาแนวทางในการปฏิบัติงาน ตลอดจนการมอบหมายหน้าที่ต่าง ๆ

6. ดำเนินการตามกำหนดการ โดยปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหรือตามที่กำหนดไว้ ซึ่งก่อนถึงวันกำหนดการจัดงาน ควรมีการประชุมอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความพร้อมในการปฏิบัติงาน หรือเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

7. สรุปผลและรายงานผลการจัดงาน เป็นการรายงานผลการจัดงาน ได้แก่ งบประมาณรายได้ รายจ่าย รวมทั้งผลดี ผลเสีย ตลอดจนปัญหาในการจัดงานครั้งนี้ เพื่อจะได้หาแนวทางปรับปรุงพัฒนางานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งให้ดียิ่งขึ้น ในต่อไป

งบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

ในการศึกษางานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งประจำปี 2533 ทำให้ทราบถึงงบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งคือ เทศบาลเมืองสกลนคร ได้สนับสนุนทุกคຸ້ມວັດในการจัดสร้างปราสาทผึ้ง คຸ້ມວັດละ 5,000 บาท และการจัดขบวนแห่ คຸ້ມວັດละ 2,000 บาท คຸ້ມວັດส่วนใหญ่ได้งบประมาณในการสร้างจากการบริจาคสมทบทุนของชาวจຸ້ມວັດ และหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ที่ได้ให้การสนับสนุนคຸ້ມວັດนั้นอยู่ แต่ในบางคຸ້ມວັດคือ คຸ້ມວັດสะพานคำ และคຸ້ມວັດบ้านพะเนา ไม่ได้รับรับการบริจาคสมทบทุนจากชาวจຸ້ມວັດ แต่ขอรับบริจาคจากหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน งบประมาณในการสร้างที่เหลือทางวัดได้จัดหาเอง คຸ້ມວັດสะพานศรี และคຸ້ມວັດสว่างวัฒนาธรรม ไม่ได้รับรับการบริจาคจากชาวจຸ້ມວັດและจากหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ

ภาคเอกชน โดยทางวัดจัดหางบประมาณในการสร้างเองทั้งหมด แต่ละคุ้มวัดมีค่าใช้จ่ายและระยะเวลาในการสร้างไม่เหมือนกัน ทั้งนี้เพราะในการจัดสร้างปราสาทผึ้งนั้นมีจุดมุ่งหมายสองประการคือ สร้างเพื่อต้องการรางวัล และเพื่อต้องการเข้าร่วมและส่งเสริมงานประเพณีเท่านั้น

คุ้มวัดที่สร้างปราสาทผึ้งเพื่อต้องการรางวัลคือ คุ้มวัดสว่างวัฒนาราม คุ้มวัดบ้านพะเนา คุ้มวัดสะพานศรี คุ้มวัดเหล่านี้ก็จะว่าจ้างช่างในการจัดสร้างปราสาทผึ้ง โดยหารูปแบบปราสาทผึ้งใหม่ แล้วสร้างโครงไม้ใหม่ ขึ้นลายแล้วทำแบบพิมพ์ใหม่ และซื้อขี้ผึ้งเพิ่มอีกเป็นจำนวนมาก รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการสร้างปราสาทผึ้งหนึ่งองค์ประมาณ 30,000 บาทถึง 120,000 บาท ใช้ระยะเวลาในการสร้างปราสาทผึ้งประมาณ 1 เดือนถึง 3 เดือน

คุ้มวัดที่สร้างปราสาทผึ้งเพื่อต้องการเข้าร่วมและส่งเสริมงานประเพณีเท่านั้น โดยไม่หวังในเรื่องรางวัล มีจำนวน 11 คุ้มวัด ได้แก่ คุ้มวัดสะพานคำ คุ้มวัดโพธิ์ชัย คุ้มวัดศรีสะเกษ คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์เจงเวง คุ้มวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร คุ้มวัดเหนือ คุ้มวัดป่าสุทธาวาส คุ้มวัดป่าลำธารรัตน คุ้มวัดศรีวิชา คุ้มวัดศรีชมพู และคุ้มวัดศรีสุมงคล คุ้มวัดเหล่านี้ได้ใช้โครงไม้เดิมแบบพิมพ์เดิมหรืออาจทำแบบพิมพ์ใหม่เพิ่มอีกเล็กน้อย และซื้อขี้ผึ้งเพิ่มอีกจำนวนไม่มาก โดยมีชาวคุ้มวัดเจ้าหน้าที่หรือตัวแทนจากหน่วยงานราชการ และพระสงฆ์สามเณรที่มีฝีมือและความสามารถร่วมมือกันในการจัดสร้างปราสาทผึ้ง ค่าใช้จ่ายในการจัดสร้างปราสาทผึ้งหนึ่งองค์ประมาณ 7,000 บาท ถึง 15,000 บาท ใช้ระยะเวลาในการจัดสร้างประมาณ 20 วัน ถึง 1 เดือน

จากจุดประสงค์ที่แตกต่างกันดังกล่าว ทำให้ค่าใช้จ่ายในการสร้างปราสาทผึ้ง และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ของแต่ละคุ้มวัดแตกต่างกันไปด้วย ดังกรณีตัวอย่างจากสองคุ้มวัดคือ คุ้มวัดบ้านพะเนาที่มีจุดประสงค์ในการสร้างปราสาทผึ้งเพื่อต้องการรางวัล และคุ้มวัดศรีสะเกษที่สร้างปราสาทผึ้งโดยไม่หวังรางวัล คุ้มวัดทั้งสองมีค่าใช้จ่ายที่ต่างกัน ดังรายละเอียดจากตาราง 1 และตาราง 2

ตาราง 1 แสดงรายรับและรายจ่ายการจัดสร้างปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ของคุ้มวัด
บ้านพะเนา

รายรับ	จำนวน (บาท)	รายจ่าย	จำนวน (บาท)
1. ได้รับเงินสนับสนุนการสร้าง ปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ จากเทศบาลเมืองสกลนคร	7,000	1. ค่าจ้างช่างสร้างปราสาทผึ้ง 2. ค่าจัดซื้อผ้าตกแต่งรถที่เข้าร่วม ในขบวนแห่ 10 คัน	15,000 15,000
2. ได้รับเงินสนับสนุนจากหน่วยงาน ราชการ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน บริจาคสมทบทุน	2,200	3. ค่าจัดซื้อผึ้งเพิ่ม 4. ค่าแต่งหน้าแต่งตัวของ ผู้เข้าร่วมขบวนแห่ 5. ค่าจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ และค่าดอกไม้ตกแต่งรถ	13,000 4,000 23,000
รวม	9,200	รวม	70,000

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า งบประมาณค่าใช้จ่ายนั้นมีรายรับ เป็นเงิน 9,200 บาท ส่วนรายจ่าย เป็นเงิน 70,000 บาท ดังนั้นรายรับจึงไม่พอกับรายจ่าย เป็นเงิน 60,800 บาท ซึ่งทางวัดได้สนับสนุนโดยใช้เงินของวัด อนึ่งคุ้มวัดนี้ได้ใช้โครงไม้เดิมเฉพาะส่วนองค์ปราสาทผึ้ง คือ พื้นเสา และหลังคาเท่านั้น ส่วนฐานได้สร้างโครงไม้ใหม่ บันล้ายและทำแบบภูมิพม่าใหม่ทั้งหมด

มีช่างจำนวน 5 คน ใช้วัดเป็นสถานที่ในการจัดสร้าง ใช้ระยะเวลาในการจัดสร้าง 1 เดือน ในช่วงเวลาประมาณ 7.00 น. ถึง 17.00 น. ทุกวัน (พระอธิการกาสิบ ชาตะปัญโญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านพะเนา ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2533)

ตาราง 2 แสดงรายรับและรายจ่ายการจัดสร้างปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ของคุ้มวัดศรีสะเกษ

รายรับ	จำนวน (บาท)	รายจ่าย	จำนวน (บาท)
1. ได้รับเงินสนับสนุนการสร้างปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่จากเทศบาลเมืองสกลนคร	7,000	1. ค่าจัดซื้อขี้ผึ้งแท่งหรือขี้ผึ้งเหนียว 2 กิโลกรัม ๆ ละ 80 บาท 2. ค่าจัดซื้อขี้ผึ้งขาวหรือขี้ผึ้งธรรมดา 6 กิโลกรัม ๆ ละ 48 บาท	160
2. ได้รับเงินสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน บริจาคสมทบทุน	1,500	3. ค่าจัดซื้อฟืน	600
3. ได้รับเงินสนับสนุนจากชาวคุ้มวัด บริจาคสมทบทุน	2,000	4. ค่าจัดซื้อดอกไม้ตกแต่งรถที่เข้าร่วมขบวนแห่ 5. ค่าจัดซื้อวัสดุและอุปกรณ์อื่น ๆ	1,000 4,900
รวม	10,500	รวม	6,948

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า งบประมาณค่าใช้จ่ายนั้นมีรายรับ เป็นเงิน 15,000 บาท ส่วนรายจ่าย เป็นเงิน 6,948 บาท ดังนั้นรายรับจึงมีมากกว่ารายจ่าย เป็นเงิน 3,552 บาท ซึ่งทางวัดได้จัดเก็บเป็นเงินของวัด เพื่อใช้ในการสร้างปราสาทผึ้งในปีต่อไป อนึ่งคุ้มวัดนี้ได้ใช้โครงไม้เก่า และแบบพิมพ์เก่าทั้งหมด มีช่างจำนวน 7 คน คือ พระสงฆ์สามเณร 3 รูป และ ชาวคุ้มวัด 4 คน ใช้วัดเป็นสถานที่ในการจัดสร้าง ใช้ระยะเวลาในการจัดสร้าง ประมาณ 27 วัน ในช่วงเวลาประมาณ 16.00 น. ถึง 22.00 น. ทุกวัน (พระครูสังฆรักษ์ (อวด) สุภาจาโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีสะเกษ อำเภอเมือง จังหวัด สกลนคร เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2533)

จากตาราง 1 และตาราง 2 ได้แสดงให้เห็นว่า ค่าใช้จ่ายในการจัดการเกี่ยวกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของคุ้มวัดที่จัดสร้างเพื่อต้องการรางวัลคือ คุ้มวัดบ้านพะเนาวันั้น มีรายจ่ายอยู่ในระดับสูงถึง 70,000 บาท (เจ็ดหมื่นบาท) ในขณะที่ค่าใช้จ่ายในการจัดการเกี่ยวกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของคุ้มวัดที่ไม่ต้องการรางวัลคือ คุ้มวัดศรีสะเกษมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างต่ำ เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับคุ้มวัดบ้านพะเนาวันั้นคือ คุ้มวัดศรีสะเกษใช้จ่ายเพียง 6,948 บาท (หกพันเก้าร้อยสี่สิบแปดบาท) เท่านั้น ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ประหยัดและยังทำให้คุ้มวัดศรีสะเกษมีเงินเหลือเก็บจากเงินบริจาคอีกด้วย

ลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร

ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครมีองค์ประกอบสำคัญอยู่สองประการคือ การจัดสร้างองค์ปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง การแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ทั้งในด้านลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่

ในการศึกษาถึงลักษณะรูปแบบขององค์ปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร ได้แยกกล่าวออกเป็นสองส่วนคือ ในส่วนแรกว่าด้วยเรื่องลักษณะรูปแบบขององค์ปราสาทผึ้ง ซึ่งได้แบ่งตามลักษณะรูปร่างของปราสาทผึ้งออกเป็นสี่แบบ คือ แบบแรกเป็นปราสาทผึ้งแบบทรงพระธาตุ แบบที่สองเป็นปราสาทผึ้งแบบทรงหอผี แบบที่สามเป็นปราสาทผึ้งแบบทรงบุษบก และแบบที่สี่เป็นปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข ทั้งนี้ในการกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้งในแต่ละแบบ จะได้กล่าวถึงวิธีการสร้างไว้เป็นเบื้องต้น จากนั้นจึงจะได้กล่าวถึงลักษณะรูปแบบทางศิลปกรรมขององค์ปราสาทผึ้งในแต่ละแบบรวมทั้งความเชื่อที่เกี่ยวข้องประกอบไว้ด้วย ในส่วนที่สองว่าด้วยเรื่องของการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง โดยได้พิจารณาจัดแบ่งลักษณะรูปแบบของการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งออกเป็นสามช่วงระยะเวลา คือ ลักษณะของขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงแรกที่มีอายุอยู่ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 ลักษณะของขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงที่สองซึ่งอยู่ในช่วงระยะเวลาจากหลังปี พ.ศ. 2480 ถึงปี พ.ศ. 2522 และลักษณะของขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงที่สามซึ่งอยู่ในช่วงระยะเวลาจากหลังปี พ.ศ. 2522 จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ในการกล่าวถึงการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งในแต่ละช่วงเวลานั้นจะได้บอกถึงรายละเอียดซึ่งเป็นองค์ประกอบและกิจกรรมที่ร่วมในขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ตลอดจนจนลักษณะการแต่งกายของผู้เข้าร่วมขบวนแห่ในแต่ละช่วงเวลาโดยลำดับ

ลักษณะรูปแบบขององค์ปราสาทผึ้ง

รูปแบบขององค์ปราสาทผึ้งแบ่งเป็นสี่รูปแบบ คือ ปราสาทผึ้งแบบทรงพระธาตุ ปราสาทผึ้งแบบทรงหอผี ปราสาทผึ้งแบบทรงบุษบก และปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข ในแต่ละรูปแบบจะได้กล่าวถึงวิธีการสร้าง ลักษณะรูปแบบทางด้านศิลปกรรมขององค์ปราสาทผึ้ง รวมทั้งความเชื่อที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ปราสาทผึ้งแบบที่ 1 แบบทรงพระธาตุ (ดูภาพประกอบ 1-2)

ลักษณะรูปแบบขององค์ปราสาทผึ้งแบบแรกที่เรียกว่า ปราสาทผึ้งแบบทรงพระธาตุนี้คือ ปราสาทผึ้งที่มีลักษณะรูปแบบโดยส่วนรวมคล้ายกับองค์พระสถูปเจดีย์หรือพระธาตุที่มีปรากฏในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (สี ภูละคร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 168/1 หมู่ 2 ถนนมรรคาลัย อำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2534) เกี่ยวกับรูปแบบปราสาทผึ้งรุ่นแรก ๆ ซึ่งมีรูปแบบที่จำลองมาจากลักษณะสถูปเจดีย์ ประกอบกับหลักฐานภาพถ่ายที่สำเนาจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติที่ถ่ายไว้เมื่อครั้งที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จตรวจมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ด เมื่อปี พ.ศ. 2449 ในภาพได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะรูปทรงขององค์ปราสาทผึ้งที่มีอายุผ่านมาแล้วประมาณ 85 ปี ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับรูปทรงพระธาตุเจดีย์ ที่มีปรากฏอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จากสำเนาภาพถ่ายดังกล่าวประกอบกับข้อมูลที่ได้รับทราบจากการสัมภาษณ์ผู้รู้และผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการสร้างปราสาทผึ้ง ทำให้ทราบถึงวิธีการสร้างและลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้งแบบทรงพระธาตุ ดังที่จะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

วิธีการสร้างปราสาทผึ้งทรงพระธาตุ

ในการศึกษาถึงวิธีการสร้างปราสาทผึ้งทรงพระธาตุ ซึ่งเป็นการสร้างที่เคยได้รับความนิยมาแต่อดีตนั้นมีการใช้วัสดุและลำดับขั้นตอนในการสร้าง ดังนี้

1. วัสดุและอุปกรณ์ วัสดุที่ใช้ในการสร้างปราสาทผึ้งทรงพระธาตุ ประกอบด้วย ไม้ไผ่ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 เซนติเมตร จำนวน 3-4 ลำ ต้นกล้วย ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 12 เซนติเมตร จำนวน 2-3 ต้น ชีผึ้งแท้ประมาณ 3-4 กิโลกรัม ขมิ้นประมาณครึ่งกิโลกรัม

อุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างปราสาทผึ้งทรงพระธาตุคือ เต่าไฟ หม้อสำหรับต้มชีผึ้ง กาละมังสำหรับใส่น้ำเย็น ถาดโลหะ มีดบางขนาดเล็ก เข็มหมุด ฆ้อน ตะปู และเส้นลวด

2. ขั้นตอนการสร้าง ในการสร้างปราสาทผึ้งทรงพระธาตุมีลำดับขั้นตอนในการสร้าง แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

2.1 การทำคานหาม นำไม้ไผ่ที่เตรียมไว้มาตัดออกให้ยาวประมาณ 3 เมตร จำนวน 2 ท่อน สำหรับใช้ทำคานหาม แล้วทำฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมที่ตรงกลางของคานหาม มีขนาดความกว้างยาวประมาณด้านละ 50 เซนติเมตร โดยผ่าไม้ไผ่ให้มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 นิ้ว แล้วตีเป็นช่อง ๆ เหมือนไม้ระแนง (ดูภาพประกอบ 3)

2.2 การทำโครงปราสาทผึ้ง นำต้นกล้วยที่เตรียมไว้มาตัดออกให้ยาวประมาณ 2.50 เมตร แล้วตัดใบกล้วยออกให้เหลือเฉพาะส่วนยอดประมาณ 3-4 ใบ แล้วตั้งต้นกล้วยไว้ตรงกลางของฐาน ใช้ก้านกล้วย 4 ก้าน วางบนมุมทั้งสี่ของฐาน แล้วใช้เส้นลวดมัดรวมต้นกล้วยกับก้านกล้วย ให้จุดที่มีตมรวมนี้สูงจากฐานประมาณ 50 เซนติเมตร จากนั้นหักก้านกล้วยทั้งสี่ให้เป็นมุมสี่เหลี่ยมอีกครั้งหนึ่งแล้วใช้เส้นลวดมัดรวมต้นกล้วยกับก้านกล้วย จุดที่มีตมรวมนี้อาจทำ 2 จุดหรือ 3 จุดก็ได้ (ดูภาพประกอบ 4) แล้วจึงใช้ก้านกล้วยปิดทับโครงปราสาทผึ้งทั้ง 4 ด้าน โดยใช้หนามป่า หรือ ไม้ไผ่ทำเป็นไม้ตอกหรือ ไม้กลัดแล้วทาบตรงกลางให้แน่นเพื่อให้หิ้งงอได้ หรือใช้ เข็มหมุดตรึงยึดก้านกล้วยกับก้านกล้วย (ดูภาพประกอบ 5) ก็จะได้โครงปราสาทผึ้งทรงพระธาตุที่มีความสูงจากฐานถึงยอดประมาณ 1 เมตร

2.3 การทำดอกผึ้ง ให้นำชีผึ้งที่เตรียมไว้ใส่ในหม้อแล้วตั้งบนเต่าไฟ ต้มชีผึ้งให้ละลายเป็นชีผึ้งเหลว แล้วนำหมากสมพะสี (ผลโพนีศรีป่า) มาปอกเปลือกออก

ก็จะมีลักษณะเป็นกลีบ ๆ คล้ายผลมะเฟือง (ดูภาพประกอบ 6) จากนั้นจุ่มหมากสีมพะสีลงในซีตังเหลวที่ต้มไว้ (ดูภาพประกอบ 7) โดยจุ่มเพียงครึ่งผลแล้วนำมาจุ่มในน้ำเย็นที่เตรียมไว้เพื่อให้ซีตังเย็นและแข็งตัว (ดูภาพประกอบ 8) เมื่อแกะซีตังออกก็จะได้ออกผึ่งที่มีลักษณะเป็นเบ้าที่มีขอบหยัก ๆ คล้ายกลีบดอกไม้ (ดูภาพประกอบ 9) ต่อจากนั้นจึงทำเกสรดอกผึ่งโดยหั่นขมิ้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ใช้เข็มหมุดหรือหนามปลาเสียบติดกับดอกผึ่ง (ดูภาพประกอบ 10)

2.4 การตกแต่งปราสาทผึ่ง นำดอกผึ่งมาติดประดับตามส่วนต่าง ๆ ของโครงปราสาทผึ่ง ซึ่งทำด้วยกาบกล้วยที่เตรียมไว้แล้ว (ดูภาพประกอบ 11) ยกเว้นที่บริเวณคานหามซึ่งทำด้วยไม้ไผ่นั้นไม่ต้องติดดอกผึ่ง จากนั้นนำเครื่องปัจจัยไทยทาน เช่น แผ่นธรรมาศร สบู่กล่องไม้ขีดไฟ สมุด ดินสอ ห่อขนม ฯลฯ แขนงไว้ตามส่วนยอดของปราสาทผึ่งซึ่งเป็นยอดต้นกล้วยโดยใช้ไม้เล็ก ๆ เสียบที่เครื่องปัจจัยไทยทาน แล้วนำมาปักติดประดับที่ยอดปราสาทผึ่ง (ดูภาพประกอบ 12-13)

อนึ่งในการทำโครงปราสาทผึ่งสามารถทำได้อีกวิธีหนึ่งคือ ใช้ไม้ไผ่ทำเป็นโครงให้มีลักษณะรูปแบบเป็นทรงพระธาตุ แล้วใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นเส้นหรือจักเป็นเส้นดอกแล้วผูกเป็นโครงลักษณะเหมือนโครงไม้ระแนง ต่อจากนั้นใช้กาบกล้วยปิดทับโครงไม้ไผ่แล้วนำดอกผึ่งติดกาบกล้วยประดับตามส่วนต่าง ๆ ของปราสาทผึ่ง นอกจากนั้นในการตกแต่งปราสาทผึ่ง ถ้ากาบกล้วยที่ใช้ปิดทับโครงมีการแทงหยวกหรือฉลุทำเป็นลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายข้าวหมาตาย (ลายพันปลา) ลายแข่งสิงห์ ลายเครือ ลายไบเทศ ลายผักกูด ลายดอกผักแว่น ก็จะติดดอกผึ่งให้มีระยะห่างกัน เพื่อให้เห็นกาบกล้วยที่แทงหยวกนี้ แต่ถ้าไม่มีการแทงหยวกให้เกิดลวดลายก็จะประดับดอกผึ่งให้ติดชิดกันโดยตลอด (เกษม อุพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรฯ สุรพันธ์วิจิตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1619/1 ถนนกำจัดภัย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

การสร้างปราสาทผึ่งในอดีตนั้นนิยมใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นคือ ซีตัง ไม้ไผ่ และต้นกล้วย วิธีการสร้างปราสาทผึ่งก็เป็นไปแบบเรียบง่าย โดยช่างพื้นบ้านหรือชาวบ้านที่มีฝีมือในเชิงช่างเป็นผู้สร้าง และถือเป็นศิลปะแบบพื้นบ้านที่มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น มีความงาม

ที่เรียบง่าย แฝงไว้ด้วยความละเอียดอ่อนทางสุนทรียภาพที่แสดงออกอย่างตรงไปตรงมาตาม
 ความคิดความรู้สึกของผู้สร้าง และมีลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดอย่างตรงไปตรงมา
 สอนความเชื่อที่สืบทอดกันมาของผู้คนในท้องถิ่น

ลักษณะรูปแบบปราสาทผึ้งทรงพระราชู (ดูภาพประกอบ 1-2)

ประเพณีในการสร้างปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร มีการจัดกระทำขึ้น
 เนื่องในโอกาสที่สำคัญ ๆ สองวาระ คือ ปราสาทผึ้งที่สร้างขึ้นเนื่องในงานบุญแจกข้าวเพื่ออุทิศ
 ส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย และปราสาทผึ้งที่สร้างขึ้นเนื่องในเทศกาลวันออกพรรษาเพื่อถวายเป็น
 พุทธบูชา ปราสาทผึ้งที่สร้างขึ้นเนื่องในสองวาระดังกล่าวนี้มีลักษณะรูปแบบขององค์ปราสาทผึ้ง
 เป็นแบบเดียวกันคือ เป็นปราสาทผึ้งที่สร้างเลียนแบบเจดีย์ทรงดอกบัวเหลี่ยม ตรงฐานล่างสุด
 ของด้านหนึ่งทำเป็นช่องสี่เหลี่ยมสำหรับใส่เครื่องปัจจัยไทยทาน เช่น สบู่ หวี กล้องไม้ขีดไฟ
 สมุด ดินสอ ห่อขนม ฯลฯ บรรจุไว้ภายใน หรืออาจไม่มีช่องสี่เหลี่ยมตรงฐานก็จะนำสิ่งของ
 เหล่านี้แขวนไว้ตามส่วนยอดของปราสาทผึ้ง หรือในบางครั้งส่วนยอดอาจประดับด้วยดอกไม้
 และตรงฐานล่างสุดมีคานสำหรับหาม

สงวน รอดบุญ (2526 : 143-148, 166) กล่าวไว้ว่า พระราชูที่ปรากฏ
 ในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยและในประเทศสาธารณรัฐ
 ประชาธิปไตยประชาชนลาว มีลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมคล้ายคลึงกัน คือ เป็นเจดีย์ทรง
 เหลี่ยม หรือบางที่เรียกว่า เจดีย์ทรงดอกบัวเหลี่ยม พระราชูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มี
 รูปแบบดังกล่าว เช่น พระราชูพนม พระราชูเชิงชุม พระราชูศรีสองรักษ์ พระราชูบังพาน เป็นต้น
 จากลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้งแบบทรงพระราชู โดยได้สร้างจำลองแบบมาจากลักษณะของ
 องค์พระราชูที่มีปรากฏอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ทั้งนี้สามารถนำ
 ลักษณะของปราสาทผึ้งแบบทรงพระราชูนี้ไปเทียบเคียงได้กับพระราชูบางแบบที่ปรากฏในงานวิจัย
 เรื่องสถาปัตยกรรมของพระราชูพนมและพระราชูอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย
 ในกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มพระราชูวัดเหนือ ในแบบย่อยที่ 2.1-2.3 ซึ่งประกอบด้วย พระราชูวัดเหนือ
 พระราชูศรีสองรักษ์ และพระราชูขามแก่น พระราชูในกลุ่มนี้มีองค์ประกอบสำคัญคือ มีฐานเป็นทรง

สี่เหลี่ยมจัตุรัส เรียบขึ้นลดหลั่นแบบฐานเขียง ฐานล่างสุดอยู่ติดกับพื้น มีทั้งแบบย่อมุมและไม่ย่อมุม ส่วนของเรือนธาตุเป็นทรงสี่เหลี่ยม สอบเข้าหากันตอนบน และส่วนยอดทำเป็นทรงดอกบัวเหลี่ยม ค่อนข้างป้อม (ชัยมงคล จินดาสมุทร. 2532 : 193-203) ดังนั้นเมื่อตัดรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ขององค์พระธาตุองค์จริงออกไปแล้วก็จะเห็นได้ว่า ปราสาทผังแบบทรงพระธาตุนี้มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มพระธาตุวัดเหนือ โดยเฉพาะเหมือนกับพระธาตุศรีสองรักซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในเขตจังหวัดสกลนครโดยทั่วไป ชาวบ้านเข้าใจว่า การสร้างปราสาทผังทรงพระธาตุนี้เป็นการสร้างขึ้นเพื่อเลียนแบบหรือจำลองแบบมาจากองค์พระธาตุเชิงชุมที่อยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นพระธาตุองค์สำคัญเป็นที่เคารพสักการะของชาวจังหวัดสกลนคร แต่ทั้งนี้โดยความเป็นจริงแล้วรูปแบบของปราสาทผังแบบที่ 1 แบบทรงพระธาตุที่ทำเป็นพระธาตุแบบบัวเหลี่ยมนี้มีลักษณะรูปแบบที่แตกต่างไปจากพระธาตุเชิงชุมโดยสิ้นเชิง เพราะพระธาตุเชิงชุมนั้นมีลักษณะสำคัญที่ปรากฏให้เห็นได้คือ การทำซุ้มจระเข้มเป็นซุ้มคูหาเล็ก ๆ ติดกับผนังเรือนธาตุทั้งสี่ด้านขององค์พระธาตุเชิงชุม (ชัยมงคล จินดาสมุทร. 2532 : 215-217) แต่ลักษณะดังกล่าวไม่มีปรากฏที่พระธาตุจำลองที่สร้างเป็นปราสาทผังแต่อย่างใด

จากลักษณะรูปแบบของปราสาทผังทรงพระธาตุที่ได้กล่าวผ่านมานั้นทำให้ทราบว่าเป็นลักษณะของปราสาทผังที่ช่างผู้สร้างได้รับแนวความคิดมาจากลักษณะรูปแบบขององค์สถูปเจดีย์หรือพระธาตุที่มีสร้างอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นการแสดงถึงความสืบเนื่องทางความเชื่อในการสร้างสถูปเจดีย์หรือการสร้างพระธาตุเป็นพุทธบูชา โดยเฉพาะความเชื่อที่ว่า การสร้างสถูปเจดีย์จำลองก็ได้รับอานิสงส์เช่นเดียวกับ การสร้างสถูปเจดีย์ขนาดใหญ่เช่นกัน อานิสงส์ที่ได้รับจากการสร้างเจดีย์จำลองดังเช่นการสร้างปราสาทผังแบบพระธาตุนี้ จัดเป็นอานิสงส์ประเภท "ทานเจดีย์" ดังที่มีปรากฏเป็นเรื่องเล่าในพุทธศาสนาว่า เมื่อครั้งที่พระพุทธองค์ยังเสวยพระชาติเป็นชายสามัญชนชื่อ ทิสสะ ซึ่งเป็นชายยากจน มีอาชีพตัดฟันขายหารายได้เลี้ยงชีพ เนื่องจากทิสสะเป็นพระโพธิสัตว์ท่านจึงตั้งมั่นอยู่ใน

ศีลในธรรม วันหนึ่งขณะที่ตีสระเดินอยู่ริมน้ำเห็นหาดทรายขาวสะอาด จึงกอบทรายนั้นก่อเป็นเจดีย์จำลองตกแต่งอย่างงดงามแล้วฉีกเสื่อทำเป็นธงประดับยอดเจดีย์ ตั้งจิตอธิษฐานขอให้เกิดเป็นพระพุทธเจ้ามาโปรดสัตว์โลกต่อไป ซึ่งกุศลครั้งนั้นได้เป็นอันสงฆ์อันยิ่งใหญ่ ทำให้ตีสระได้มาเกิดเป็นพระพุทธเจ้าได้ในที่สุด (มานิต วัลลิโภดม. 2519 : 21) นอกจากนี้พุทธศาสนิกชนยังมีความเชื่อความศรัทธาในการสร้างสถูปเจดีย์ถวายเป็นพุทธบูชา ตามแนวคิดความเชื่อเรื่องพุทธเจดีย์สี่ประเภท (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2514 : 4-10) ว่าเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์สำคัญประการหนึ่งที่ใช้เป็นสิ่งแทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งยังเชื่อว่าการบูชาด้วยพระเจดีย์หรือการสร้างเจดีย์เป็นพุทธบูชาอันเป็นบุญกุศลอันใหญ่หลวง (พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). 2534 : 230)

จากรายละเอียดที่กล่าวผ่านมานั้น ย่อมทำให้ทราบได้ว่าจากความเชื่อเรื่องอันสงฆ์ที่พึงได้รับจากการสร้างสถูปเจดีย์จำลองกับความเชื่อเรื่องการสร้างเจดีย์ถวายเป็นพุทธบูชา อันเนื่องด้วยองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าคือความเชื่อที่สำคัญผสมผสานเข้ากับความเชื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของการสร้างปราสาทผึ้ง ทำให้พุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดสกลนครได้คิดประดิษฐ์สร้างปราสาทผึ้งเลียนแบบลักษณะรูปทรงพระธาตุเจดีย์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา โดยได้นำพระธาตุจำลองที่ทำเป็นดินเหนียวไปถวายแด่องค์พระธาตุเชิงชุม ด้วยเชื่อว่าพระธาตุเชิงชุมเป็นองค์พระธาตุที่เป็นสัญลักษณ์และมีความหมายถึงพระพุทธองค์เป็นประการสำคัญ

การสร้างปราสาทผึ้งแบบทรงพระธาตุ ซึ่งเป็นความคิดประดิษฐ์สร้างเลียนแบบหรือจำลองลักษณะรูปทรงมาจากรูปแบบของพระธาตุเจดีย์ทรงดอกบัวเหลี่ยม อันเป็นเอกลักษณ์ของพระธาตุเจดีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จัดเป็นลักษณะรูปทรงของปราสาทผึ้งรุ่นแรก ๆ ซึ่งชาวบ้านโดยทั่วไปเรียกปราสาทผึ้งทรงพระธาตุนี้ว่า ดินเผิง หรือดินดอกผึ้ง อันมีความหมายถึงการสร้างจำลองพระธาตุแล้วประดับด้วยดอกผึ้ง แม้ว่าเราไม่อาจจะระบุให้แน่นอนได้ว่าการสร้างปราสาทผึ้งทรงพระธาตุเริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อใด แต่จากหลักฐานภาพถ่ายจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติที่ถ่ายไว้เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จตรวจมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ดในปี พ.ศ. 2449 ก็ทำให้กำหนดได้ว่าการสร้างปราสาทผึ้งแบบทรงพระธาตุนี้น่าจะมีการทำอยู่จนถึงช่วงปี พ.ศ. 2449 หรือประมาณ 85 ปีผ่านมาแล้ว

อนึ่งการสร้างปราสาทผึ้งทรงพระธาตุถวายเป็นพุทธบูชา มีถือปฏิบัติกันใน
กลุ่มผู้คนที่มิถิฐานอยู่ในบริเวณสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงที่มีพระธาตุประดิษฐานอยู่ ฝั่งประเทศไทย
คือในเขตจังหวัดเลย หนองคาย นครพนม สกลนคร และฝั่งประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาว คือ ในเขตนครเวียงจันทน์ แขวงสุวรรณเขต แขวงคำม่วน ในอดีตนั้นชาวลาวได้มี
ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง โดยจัดขบวนแห่ทางเรือมาถวายบูชาแด่พระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม
จังหวัดนครพนม ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจึงได้งดเลิกไป
(จุม พรหมดิเรก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรฯ สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 70 หมู่ 3
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2534) ส่วนในภาคอีสานยังคงถือ
ปฏิบัติกันอยู่ในท้องถิ่นดังกล่าวจนถึงปัจจุบัน

ปราสาทผึ้งแบบที่ 2 แบบทรงหอผี (ดูภาพประกอบ 14)

ลักษณะรูปแบบขององค์ปราสาทผึ้งแบบที่ 2 ที่เรียกว่า ปราสาทผึ้งแบบทรงหอผีนี้
คือ ปราสาทผึ้งที่สร้างขึ้นเลียนแบบอาคารเรือนที่อยู่อาศัยแบบพื้นเมืองของชาวอีสาน แต่สร้างให้มี
ขนาดเล็กเป็นลักษณะของเรือนจำลอง (หับ พรหมบุรมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรฯ สุรพันธ์พิชิต
เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 38 ซอย 4 ถนนเจริญเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่
24 พฤษภาคม พ.ศ. 2534) ปราสาทผึ้งแบบทรงหอผีมีลักษณะเช่นเดียวกับศาลหรือศาลพระภูมิหรือ
หอผีที่ชาวอีสานนิยมสร้างกันโดยทั่วไป อันเนื่องด้วยความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระภูมิ ศาลมเหศักดิ์ หรือ
ศาลปู่ตาตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในชนบท (พระอริยานุวัตร เขมจารี. 2528 : 1-65) ซึ่งลักษณะ
ของศาลต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะมีความโดยส่วนรวมที่จำลองรูปแบบมาจากลักษณะรูปแบบของ
อาคารเรือนที่อยู่อาศัย เพียงแต่ว่าเมื่อนำมาสร้างเป็นองค์ปราสาทผึ้งก็สร้างให้วางอยู่บนแคร่ไม้ไผ่
มีคานสำหรับหาม และติดประดับดอกไม้ที่บริเวณตัวเรือนจำลองนั้นด้วย จากการสัมภาษณ์ผู้รู้และ
ผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการสร้างปราสาทผึ้ง ทำให้ทราบถึงวิธีการสร้างและลักษณะรูปแบบของ
ปราสาทผึ้งแบบทรงหอผีได้ดังนี้

วิธีการสร้างปราสาทผึ้งทรงห่อผี

ในการศึกษาถึงวิธีการสร้างปราสาทผึ้งทรงห่อผี ซึ่งเป็นการสร้างเลียนแบบ เรือนนักอาศัยแบบพื้นเมืองของชาวอีสานที่มีรูปแบบคล้ายกับศาลพระภูมิหรือห่อผีนั้น มีการใช้วัสดุและลำดับขั้นตอนในการสร้าง ดังนี้

1. วัสดุและอุปกรณ์ วัสดุที่ใช้ในการสร้างปราสาทผึ้งทรงห่อผี ประกอบด้วย ไม้ไผ่ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 เซนติเมตร จำนวน 5-6 ลำ ต้นกล้วยที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 12 เซนติเมตร จำนวน 2-3 ต้น ขี้ผึ้งแท้ประมาณ 3-4 กิโลกรัม ขมิ้นประมาณครึ่งกิโลกรัม

อุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างปราสาทผึ้งทรงห่อผีคือ เต่าไฟ หม้อ สำหรับต้มขี้ผึ้ง กาละมังสำหรับใส่น้ำเย็น ถาดโลหะ มีดบางขนาดเล็ก ข้อน ตะปู เส้นลวด และ เข็มหมุด

2. ขั้นตอนการสร้าง ในการสร้างปราสาทผึ้งทรงห่อผีมีลำดับขั้นตอนในการสร้าง แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

2.1 การทำคานหาม นำไม้ไผ่ที่เตรียมไว้มาตัดออกให้ยาวประมาณ 3 เมตร จำนวน 2 ท่อน สำหรับใช้ทำคานหาม แล้วทำฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมที่ตรงกลางของคานหาม มีขนาดความกว้างยาวประมาณด้านละ 50 เซนติเมตร โดยผ่าไม้ไผ่ให้มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 นิ้ว แล้วตีเป็นช่อง ๆ เหมือนไม้ระแนง (ดูภาพประกอบ 3)

2.2 การทำโครงปราสาทผึ้ง นำไม้ไผ่ที่เตรียมไว้มาตัดออกให้ยาวประมาณ 60 เซนติเมตร จำนวน 4 ท่อน เพื่อทำเสา 4 ต้น โดยใช้เส้นลวดมัดเสากับมุมทั้งสี่ของฐานคานหาม แล้วทำหลังคาแบบทรงจั่วสองด้าน โดยตัดไม้ไผ่ให้ยาวประมาณ 50 เซนติเมตร จำนวน 4 ท่อน แล้วใช้เส้นลวดมัดหลังคากับหัวเสาทั้งสี่ต้น จากนั้นนำไม้ไผ่มาเหลาให้เป็นเส้นหรือจักเป็นเส้นตอกแล้วผูกเป็นโครงให้มีลักษณะเหมือนโครงไม้ระแนงเช่นเดียวกับ เรือนเครื่องผูก โดยผูกที่บริเวณหลังคา จั่วทั้งสองด้าน และผนังทั้งสี่ด้าน เฉพาะผนังด้านหน้าทำเป็นช่องประตูสี่เหลี่ยม จากนั้นจึงใช้กาบกล้วยปิดทับโครงปราสาทผึ้งที่บริเวณหลังคาจั่วทั้งสองด้านและผนังทั้งสี่ด้าน โดยใช้

หนามป่า หรือ ไม้ไผ่ทำเป็นไม้ตอกหรือ ไม้กลัด แล้วทาบตรงกลางไว้ใหม่ เพื่อให้ทักงอได้ หรือใช้ เข็มหมุด
ตรึงยึดกาบกล้วยก็จะ ได้ โครงปราสาทผึ้งทรงหอผีที่มีความสูงจากฐานถึงยอดประมาณ 1 เมตร

2.3 การทำดอกผึ้ง ในการทำดอกผึ้งประดับปราสาทผึ้งทรงหอผี
ก็มีวิธีการทำดอกผึ้งเช่นเดียวกับการทำดอกผึ้งประดับปราสาทผึ้งทรงพระราชู ดังที่ได้กล่าวผ่านมาแล้ว
เช่นกัน

2.4 การตกแต่งปราสาทผึ้ง นำดอกผึ้งที่หล่อไว้มาติดประดับ
ตามส่วนต่าง ๆ ของโครงปราสาทผึ้งซึ่งทำด้วยกาบกล้วย ยกเว้นที่บริเวณคานหามซึ่งทำด้วยไม้ไผ่
นั้นไม่ต้องติดดอกผึ้ง ต่อจากนั้นนำเครื่องปัจจัยไทยทาน เช่น สบู่ กล้องไม้ขีดไฟ สมุด ดินสอ ห่อขนม
 ฯลฯ มาบรรจุไว้ภายในองค์ปราสาทผึ้ง

ลักษณะรูปแบบปราสาทผึ้งทรงหอผี (ดูภาพประกอบ 14)

ปราสาทผึ้งทรงหอผีนี้มีรูปร่างคล้ายกับศาลพระภูมิของชาวอีสาน หรือ
ที่เรียกว่า หอผี เป็นปราสาทผึ้งที่สร้างขึ้นเลียนแบบอาคารเรือนที่อยู่อาศัยแบบพื้นเมืองของชาวอีสาน
แต่สร้างให้มีขนาดเล็กเป็นลักษณะของเรือนจำลอง โดยมีหลังคาเป็นจั่วแหลมสองด้าน องค์ปราสาทผึ้ง
มีผนังสี่ด้าน ผนังด้านหน้าทำเป็นช่องประตูสี่เหลี่ยม โดยนำเครื่องปัจจัยไทยทานต่าง ๆ บรรจุไว้
ภายใน ผนังปราสาทผึ้งทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส และตรงฐานล่างสุดมีคานสำหรับหาม

จากการศึกษาของอนุวิทย์ เจริญศุภกุล (2530 : 21-48) พบว่าจุดเด่น
ในงานสถาปัตยกรรมแบบพื้นเมืองอีสานโดยส่วนรวมแล้ว แบ่งออกได้เป็นสามประเภทใหญ่ ๆ คือ
ประเภทเรือนพักอาศัย เรือนร้านค้า และอาคารทางศาสนา โดยเฉพาะเรือนพักอาศัยนั้นจัดเป็น
งานสถาปัตยกรรมพื้นเมืองในหมู่บ้านชนบท มีทั้งเรือนเครื่องผูกและเรือนไม้จริง เรือนเครื่องผูกใช้
ไม้ไผ่เป็นวัสดุหลัก หลังคามุงด้วยแฝก การก่อสร้างใช้ผูกด้วยตอก เรือนประเภทนี้ยังมีให้เห็นได้ใน
ชนบทอีสานหลายท้องที่ เช่น ในเขตจังหวัดสกลนคร เรือนพักอาศัยอีกประเภทหนึ่งคือ เรือนไม้จริง
แผนผังของเรือนก็จะมีลักษณะคล้ายกับเรือนเครื่องผูก แต่วิธีในการก่อสร้างจะมีความแตกต่างว่า
เรือนเครื่องผูก ทั้งเรือนเครื่องผูกและเรือนไม้จริงของชาวอีสานจะมีลักษณะรูปแบบหลัก ๆ ที่

เหมือนกันคือ เป็นเรือนใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่วแหลม แต่เดิมหลังคาใช้ไม้มุงแทนแผ่นกระเบื้อง มีรูปทรงไม่ซับซ้อนนัก

เมื่อตัดรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ เกี่ยวกับรูปแบบของเรือนพักอาศัย แบบพื้นเมืองของชาวอีสานออกไปแล้ว ก็จะได้เห็นว่าปราสาทผึ้งทรงหอผีมีลักษณะคล้ายกับอาคารเรือนอาศัยแบบพื้นเมืองของชาวอีสาน โดยเฉพาะเรือนเครื่องผูก โดยสามารถนำปราสาทผึ้งแบบทรงหอผีไปเทียบเคียงได้กับรูปแบบของเรือนพื้นบ้านภาคอีสาน แบบเรือนฝาแถมฟาก หลังคาจั่ว ซึ่งสุนทร ตฤยาสุข (2530 : 29-77) ได้ทำการศึกษาเรื่องเรือนอีสานไว้ในบทความเรื่อง "ชุมชนชนบทและบ้านชนบทภาคอีสาน" โดยจัดเป็นเรือนแบบที่ 4 ภาพหน้า 76 ในบทความดังกล่าว คือ เรือนชั่วคราว ซึ่งมีลักษณะเป็นเรือนห้องเดียว ไม่มีการแบ่งห้อง ฝาทำด้วยวัสดุชั่วคราว

จากลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้งแบบทรงหอผีที่ได้กล่าวผ่านมานั้น ทำให้ทราบได้ว่า เป็นลักษณะของปราสาทผึ้งที่ช่างผู้สร้างได้รับแนวความคิดมาจากลักษณะรูปแบบของอาคารเรือนที่พักอาศัยที่มีปรากฏอยู่ตามชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งน่าจะเป็นการแสดงถึงการสืบเนื่องในคติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างศาลหรือหอผีที่เป็นที่สิงสถิตของเทพอารักษ์ ผีบรรพบุรุษ ผีมหศักดิ์หลักเมือง หรือผีปู่ตา ตามคติความเชื่อของชาวอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างอาคารจำลอง เช่นนี้น่าจะมีพื้นฐานทางความเชื่อดั้งเดิมปรับปรนเข้ากับคติเรื่องอารักษ์ที่ประดิษฐานอยู่ในศาลพระภูมิที่ตั้งที่ สมบัติ จำปาเงิน (2519 : 21-34) ได้กล่าวถึงความเชื่อของชาวไทยที่มีการปฏิบัติต่อองค์พระภูมิเจ้าที่ด้วยการสร้างศาลพระภูมิให้มีลักษณะเป็นอาคารจำลองเลียนแบบสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ตามสภาพของเจ้าของศาล รูปแบบของศาลพระภูมิจึงมีทั้งที่สร้างจำลองเลียนแบบมาจาก โบสถ์ วิหาร ปราสาท พระราชมณเฑียร รวมทั้งการสร้างจำลองมาจากเรือนพักที่อยู่อาศัย แต่ในการสร้างนั้นได้ตัดทอนรายละเอียดต่าง ๆ ออกไป คงเหลืออยู่แต่เพียงโครงสร้างสำคัญ ๆ ของลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมบางประการไว้เท่านั้น แต่เมื่อดูโดยส่วนรวมแล้วก็จะทราบได้ว่า อาคารศาลพระภูมินั้นเป็นการคิดประดิษฐ์จำลองมาจากอาคารสถาปัตยกรรมหรือเรือนที่อยู่อาศัยที่มีใช้อยู่ในชีวิตประจำวันนั่นเอง

การสร้างปราสาทผึ้งที่มีรูปทรงแบบทรงแฉกมีความเป็นมาและแนวคิด เช่นเดียวกับการสร้างศาลพระภูมิตนเอง โดยได้ปรับความเชื่อเข้ากับความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องอานิสงส์ในการสร้างปราสาทผึ้งในส่วนที่เชื่อว่า ปราสาทผึ้งที่มีลักษณะรูปทรงเลียนแบบหรือจำลองมาจากอาคารที่อยู่อาศัยนั้นสามารถใช้เป็นเรือนหรือปราสาท เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยหรือสิงสถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ หรือสร้างไว้เพื่ออานิสงส์แห่งตัวผู้สร้างเพื่อที่จะได้รับกุศลกรรมที่ได้จากการสร้างอุทิศถวายปราสาทผึ้งในโลกหน้าหลังจากผู้ที่อุทิศถวายนั้นได้ถึงสิ้นอายุขัยไปแล้ว ซึ่งจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในเขตจังหวัดสกลนครก็ได้รับคำตอบเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องการสร้างปราสาทผึ้งทรงทรงแฉกคล้องกับรายละเอียดที่ได้กล่าวผ่านมาแล้วนั้น

การสร้างปราสาทผึ้งแบบทรงทรงแฉกได้รับความนิยมน้อยกว่าหลายเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2473 เป็นต้นมา อันเนื่องมาจากความเชื่อเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของชีวิตหลังความตาย จึงได้สร้างปราสาทผึ้งให้มีรูปทรงคล้ายกับศาลพระภูมิของชาวอีสานหรือที่เรียกว่า ทอผี โดยเลียนแบบหรือจำลองจากลักษณะรูปทรงของอาคารเรือนที่อยู่อาศัยแบบพื้นเมืองของชาวอีสาน นอกจากนี้ยังได้มีการเปลี่ยนชื่อเรียกจาก ต้นผึ้ง ซึ่งเป็นปราสาทผึ้งทรงพระราชตุ มาเป็น ปราสาทผึ้ง ซึ่งเป็นปราสาทผึ้งทรงทรงแฉก และได้เรียกเช่นนี้ตลอดมาจนถึงแม้ว่าปราสาทผึ้งจะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปในรูปทรงใดก็ตาม

ปราสาทผึ้งแบบที่ 3 แบบทรงบุษบก (ดูภาพประกอบ 15-16)

ลักษณะรูปแบบขององค์ปราสาทผึ้งแบบที่ 3 ที่เรียกว่า ปราสาทผึ้งแบบทรงบุษบก นี้คือ ปราสาทผึ้งที่สร้างขึ้นเลียนแบบหรือจำลองจากบุษบก บุษบกเป็นเรือนเครื่องยอดขนาดเล็ก หลังคาทรงมณฑป ตัวเรือนโปร่ง มีฐานทึบและเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้ (โชติ กัลยาณมิตร. 2518 : 449) ลักษณะของปราสาทผึ้งทรงบุษบกนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับบุษบกธรรมาสันที่พระสงฆ์นั่งแสดงพระธรรมเทศนา ซึ่งชาวอีสานเรียกว่า หอธรรมาสัน หรือธรรมาสันเทศน์ (อาคม พรหมสาขา ณ สกลนคร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรฯ สุวพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 215/1 ถนนเปรมปรีดา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

ปราสาทผึ้งทรงบุษบกซึ่งมีรูปแบบที่จำลองมาจากรูปแบบของบุษบกโดยมีลักษณะ
 ดังที่ได้กล่าวผ่านมานั้น ประกอบกับหลักฐานจากภาพถ่ายที่สำเนาจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ
 ที่ถ่ายไว้เมื่อครั้งที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จมณฑลนครราชสีมา
 มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ดเมื่อปี พ.ศ. 2449 ในภาพได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะรูปทรงของบุษบก
 ซึ่งมีอายุผ่านมาแล้วประมาณ 85 ปี (ดูภาพประกอบ 15) จากสำเนาภาพถ่ายดังกล่าวประกอบกับ
 ข้อมูลที่ได้รับทราบจากการสัมภาษณ์ผู้รู้และผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการสร้างปราสาทผึ้ง ทำให้
 ทราบถึงวิธีการสร้างและลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้งแบบทรงบุษบก ดังนี้

วิธีการสร้างปราสาทผึ้งทรงบุษบก

ในการศึกษาถึงวิธีการสร้างปราสาทผึ้งทรงบุษบก ซึ่งเป็นการสร้าง
 เลียนแบบหรือจำลองมาจากรูปแบบของบุษบกนั้น ได้มีการใช้วัสดุอุปกรณ์ และลำดับขั้นตอน
 ในการสร้าง ดังนี้

1. วัสดุและอุปกรณ์ วัสดุที่ใช้ในการสร้างปราสาทผึ้งทรงบุษบก
 ประกอบด้วย ไม้ไผ่ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 เซนติเมตร จำนวน 7-8 ลำ ต้นกล้วย
 ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 12 เซนติเมตร จำนวน 4-5 ต้น ชีผึ้งแท้ประมาณ 3-4 กิโลกรัม
 ขมิ้นประมาณครึ่งกิโลกรัม

อุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างปราสาทผึ้งทรงบุษบกคือ เต่าไฟ หม้อ
 สำหรับต้มชีผึ้ง กาละมังสำหรับใส่น้ำเย็น ถาดโลหะ มีตบขนาดเล็ก ช้อน ตะปู เส้นลวด และ
 เข็มหมุด

2. ขั้นตอนการสร้าง ในการสร้างปราสาทผึ้งทรงบุษบกมีลำดับ
 ขั้นตอนในการสร้าง แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

2.1 การทำคานหาม นำไม้ไผ่ที่เตรียมไว้มาตัดออกให้ยาว
 ประมาณ 3 เมตร จำนวน 2 ท่อน สำหรับใช้ทำคานหาม แล้วทำฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมที่ตรงกลาง
 ของคานหาม มีขนาดความกว้างยาวประมาณด้านละ 50 เซนติเมตร โดยผ่าไม้ไผ่ให้มีขนาดเส้น
 ผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 นิ้ว แล้วตีเป็นช่อง ๆ เหมือนไม้ระแนง (ดูภาพประกอบ 3)

2.2 การทำโครงปราสาทผึ้ง เริ่มจากการทำส่วนฐานก่อน

โดยใช้ไม้ไผ่ที่เตรียมไว้มาตัดออกให้ยาวประมาณ 30 เซนติเมตร จำนวน 8 ท่อน หักเป็นมุมเข้าไปตรงกลางของด้านข้างทั้งสอง แล้วใช้เส้นลวดมัดส่วนฐานกับฐานของคานหาม หรือข้างบางคนอาจทำส่วนฐานให้เป็นชั้น ๆ ซ้อนลดหลั่นจากส่วนล่างสุดและส่วนบนสุดของฐานลงมาคอดตรงกลางแบบฐานเขียงก็ได้ ส่วนฐานที่มีความสูงประมาณ 50 เซนติเมตร แล้วทำพื้นปราสาทผึ้งโดยใช้ไม้ไผ่ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีขนาดเท่ากับกับฐานของคานหามคือ กว้างยาวประมาณด้านละ 50 เซนติเมตร แล้วใช้เส้นลวดมัดพื้นปราสาทผึ้งกับส่วนฐาน จากนั้นจึงทำเสาเหลี่ยมสี่ต้น โดยใช้ไม้ไผ่ยาวประมาณ 50 เซนติเมตรผ่าให้มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 เซนติเมตร แล้วประกบกันให้เป็นเสารูปสี่เหลี่ยม ใช้เส้นลวดมัดเสากับพื้นปราสาทผึ้งแล้วจึงใช้ไม้ไผ่ยาวประมาณ 50 เซนติเมตร ทำหลังคาให้เป็นทรงสี่เหลี่ยมสอบเข้าหากันทั้งสองด้าน ใช้เส้นลวดมัดส่วนของหลังคาเข้ากับหัวเสาทั้งสองต้น จากนั้นจึงทำส่วนยอดให้เป็นยอดสูงแหลมเรียวแบบปลียอด โดยผ่าไม้ไผ่ให้มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 เซนติเมตร แล้วประกบกันให้เป็นทรงเหลี่ยมหรือทรงกลม ส่วนยอดนี้สูงประมาณ 30 เซนติเมตร

เมื่อทำโครงเสร็จแล้วจึงนำไม้ไผ่มาเหลาให้เป็นเส้นหรือจักเป็นเส้นดอกแล้วผูกเป็นโครงลักษณะเหมือนโครงไม้ระแนง โดยผูกที่บริเวณหลังคา พื้น และส่วนฐาน จากนั้นจึงใช้กาบกล้วยปิดทับโครงปราสาทผึ้งที่บริเวณส่วนยอด หลังคา เสา พื้น และส่วนฐาน โดยใช้หนามป่า หรือ ไม้ไผ่ทำเป็นไม้ดอกหรือ ไม้กลัดแล้วทาบตรงกลางให้แน่นเพื่อให้หักงอได้ หรือใช้เข็มหมุดตรึงยึดกาบกล้วย ก็จะได้โครงปราสาทผึ้งแบบทรงบุษบกที่มีความสูงจากฐานถึงยอดหลังคาประมาณ 1.40 เมตร

2.3 การทำดอกผึ้ง

ในการทำดอกผึ้งประดับปราสาทผึ้งทรงบุษบก ก็มีวิธีการทำดอกผึ้งเช่นเดียวกับการทำดอกผึ้งประดับปราสาทผึ้งทรงพระธาตุและปราสาทผึ้งทรงหอมผี ดังที่ได้กล่าวผ่านมาแล้วเช่นกัน

2.4 การตกแต่งปราสาทผึ้ง

นำดอกผึ้งที่หล่อไว้มาติดประดับตามส่วนต่าง ๆ ของโครงปราสาทผึ้ง ซึ่งทำด้วยกาบกล้วยคือที่บริเวณส่วนยอดของหลังคา เสา

พื้น และส่วนฐาน ยกเว้นที่บริเวณคานหามซึ่งทำด้วยไม้ไผ่นั้นไม่ต้องติดดอกผนัง จากนั้นนำเครื่องปัจจัยไทยทานต่าง ๆ เช่น สบู่ กล้องไม้ขีดไฟ สมุด ดินสอ ห่อขนม ฯลฯ บรรจุไว้ที่พื้นภายในองค์ปราสาทผนัง

ลักษณะรูปแบบปราสาทผนังทรงบุษบก (ดูภาพประกอบ 15-16)

ปราสาทผนังทรงบุษบกเป็นปราสาทผนังที่สร้างเลียนแบบหรือจำลองมาจากรูปแบบของบุษบก โดยมีหลังคาทรงมณฑปคือ เป็นทรงสี่เหลี่ยมสอบเข้าหากันทั้งสี่ด้าน ส่วนบนสุดของหลังคามียอดสูงแหลมเรียว ซึ่งเป็นทรงเหลี่ยมหรือทรงกลมที่ชาวอีสานเรียกว่า ดวงปลี (อาจเทียบได้กับปล้องไฉน หรือปลียอด) มีเสาเหลี่ยมสี่ต้น องค์ปราสาทผนังเป็นอาคารโถงไม่มีผนัง ผนังปราสาทผนังเป็นทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ฐานยกพื้นสูงให้มีความสูงประมาณเท่ากับความสูงของเสา ฐานที่ยกพื้นสูงนี้ทำเป็นขั้น ๆ ช้อนลดหลั่นจากส่วนล่างสุดและส่วนบนสุดของฐานมาจรดที่กึ่งกลางของชั้นฐานทำให้มีลักษณะเหมือนฐานบัวคว่ำบัวหงาย ประกอบด้วย ฐานหน้ากระดานและฐานเขียง ซึ่งชาวอีสานเรียกลักษณะดังกล่าวว่า ฐานทรงแอมพัน และตรงฐานล่างสุดมีคานสำหรับหาม

จากการศึกษาของฉวีงาม มาเจริญ พบว่า บุษบกเป็น เรือนยอดขนาดเล็ก คือ หลังคาซ้อนกันเป็นขั้น ๆ ปลายสุดมียอดแหลม ชั้นของหลังคานี้จะค่อย ๆ ลดขนาดลงตามลำดับ ฉะนั้นทรงของหลังคาเรือนยอดจึงมีลักษณะเล็กเรียวขึ้นไป เรียกว่า ทรงจอมแห บุษบกส่วนมากมีผนังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง (ฉวีงาม มาเจริญ. 2520 : 5)

ชาวไทยนิยมสร้างบุษบกให้เป็นธรรมาส์สำหรับให้พระสงฆ์นั่งแสดงพระธรรมเทศนา ซึ่งมีลักษณะเป็นบุษบกที่มีขนาดใหญ่ที่พระสงฆ์สามารถเข้าไปนั่งได้ และมีบันไดนาคสำหรับขึ้นลง โดยเฉพาะบุษบกธรรมาส์ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้มักเป็นทรงเหลี่ยมค่อนข้างทึบ มียอดแบบปราสาทเป็นขั้น และฐานสูง (ฉวีงาม มาเจริญ. 2520 : 34) การสร้างบุษบกเพื่อใช้เป็นธรรมาส์มีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละภูมิภาค แต่ทั้งนี้โครงสร้างหลัก ๆ จะเหมือนกันคือ มีผนังเป็นสี่เหลี่ยม และมีหลังคาเป็นทรงสูงหรือซ้อนกันเป็นขั้น ๆ (ฉวีงาม มาเจริญ. 2520 : 6)

เมื่อตัดรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ เกี่ยวกับรูปแบบของบุษบกธรรมมาสน์ ออกไปแล้ว ก็จะได้เห็นว่าปราสาทผังแบบทรงบุษบกนี้มีลักษณะคล้ายกับบุษบกธรรมมาสน์ โดยสามารถ นำปราสาทผังแบบทรงบุษบก ไปเทียบเคียง ได้กับรูปแบบของบุษบกธรรมมาสน์ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะเทียบเคียง ได้กับลักษณะของบุษบกธรรมมาสน์จากวัดบ้านชัย อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ดังที่มีภาพตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือ บุษบกธรรมมาสน์ หน้า 84 รูปที่ 75 (ฉวีงาม มาเจริญ.

2520 : 34, 84) ซึ่งเป็นบุษบกทรงสี่เหลี่ยม เรือนโถง ส่วนยอดทำเป็นยอดปราสาทซ้อนกันสามชั้น

จากลักษณะรูปแบบของปราสาทผังแบบทรงบุษบกที่ได้กล่าวผ่านมานั้น ทำให้ทราบได้ว่า เป็นลักษณะของปราสาทผังที่ช่างผู้สร้าง ได้รับแนวความคิดมาจากลักษณะรูปแบบของบุษบก โดยเฉพาะบุษบกธรรมมาสน์ซึ่งมีปรากฏอยู่ตามวัดทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งในเขตจังหวัดสกลนคร ซึ่งน่าจะเป็นการแสดงถึงการสืบเนื่องในความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างบุษบกว่า เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อยกย่องเกียรติ อำนาจ และเสริมสร้างบารมี โดยเฉพาะบุษบกอันเนื่องด้วยพระมหากษัตริย์ ได้แก่ พระที่นั่งบุษบก บุษบกพระราชยาน (คานหาม) บุษบกราชรถ และเรือพระที่นั่งบุษบก นอกจากนี้บุษบกยังมีความสำคัญเกี่ยวกับกิจนิเวศทางศาสนาด้วยคือ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่สำคัญ พระบรมสารีริกธาตุ พระไตรปิฎก (ทำเป็นตู้ยอด) วางผ้าไตรในพิธีทอดกฐิน โดยเฉพาะบุษบกธรรมมาสน์ยังเป็นอาสนะคือที่นั่งของพระสงฆ์ในการแสดงพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะหรือในโอกาสต่าง ๆ อีกด้วย (ฉวีงาม มาเจริญ. 2520 : 3-9)

ความเป็นมาในการสร้างบุษบกธรรมมาสน์ถวายเป็นถวายแก่วัดนั้น ฉวีงาม มาเจริญ (2520 : 2-3) กล่าวไว้ว่า เดิมคงเป็นของหลวงพระราชทานแก่วัดซึ่งมีพระราชคณะหรือวัดสำคัญก่อน ต่อมาขุนนางข้าราชการตลอดจนผู้มีฐานะเห็นว่าเป็นของวิเศษ จึงสร้างถวายวัดของตนบ้างด้วยความศรัทธา ซึ่งนอกจากความศรัทธาต่อพุทธศาสนาแล้ว ยังสร้างขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติบรรพบุรุษหรือผู้มีพระคุณผู้ล่วงลับไปแล้ว ความคิดเห็นดังกล่าวได้สอดคล้องกับ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2525 : 177) ที่กล่าวถึงบุษบกธรรมมาสน์ในภาคเหนือว่า ธรรมมาสน์ คือปราสาทซึ่งใช้ในพิธีลากปราสาทหรือพิธีลากศพไปป่าช้า ต่อจากนั้นจึงได้ถวายปราสาทแก่วัด เพื่อเป็นการอุทิศ

ส่วนกุศโลให้แก่ผู้ตาย จากนั้นทางวัดจึงได้ตัดแปลง เป็นธรรมมาสน์สำหรับพระสงฆ์นั่งแสดงพระธรรมเทศนา

จะเห็นได้ว่าการสร้างบุษบกธรรมมาสน์เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายนั่น เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการอุทิศเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อชีวิตหลังความตาย โดยเฉพาะในส่วนของบุษบกธรรมมาสน์เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยหรือวิมานปราสาทของชีวิตหลังความตายแก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นการสร้างปราสาทซึ่งมีรูปทรงแบบบุษบกก็มีความเป็นมาและแนวคิดเช่นเดียวกับการสร้างบุษบกธรรมมาสน์นั่นเอง โดยได้ปรับความเชื่อเข้ากับความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องอานิสงส์ในการสร้างปราสาทซึ่ง ในส่วนที่เชื่อว่าปราสาทซึ่งสร้างขึ้นแบบหรือจำลองจากบุษบกที่มีลักษณะ เช่นเดียวกับบุษบกธรรมมาสน์นั้นสามารถใช้เป็น เรือนหรือปราสาทเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยหรือสิงสถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ หรือสร้างไว้เพื่ออานิสงส์แก่ตัวผู้สร้างเพื่อจะได้รับกุศลกรรมที่ได้จากการสร้างอุทิศถวายปราสาทซึ่งในโลกหน้าหลังจากผู้ที่อุทิศถวายนั้น ได้ถึงสิ้นอายุขัยไปแล้ว

ปราสาทซึ่งแบบทรงบุษบก จัดเป็นปราสาทซึ่งได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาจากปราสาทซึ่งแบบทรงหอฟี แต่ยังคงมีการสืบเนื่องความเชื่อเดิมอยู่คือ ความเชื่อเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของชีวิตหลังความตาย เพื่อให้ได้มีวิมานปราสาทเป็นที่อยู่อาศัย

ปราสาทซึ่งแบบที่ 4 แบบทรงจตุรมุข

ลักษณะรูปแบบขององค์ปราสาทซึ่งแบบที่ 4 ที่เรียกว่า ปราสาทซึ่งแบบทรงจตุรมุขนี้คือ ปราสาทซึ่งสร้างขึ้นเลียนแบบหรือมีลักษณะที่แสดงถึงการจำลองรูปแบบมาจากพระที่นั่งปราสาทราชมณเฑียรสถานในพระบรมมหาราชวัง แต่ได้สร้างขึ้นให้มีขนาดเล็กเป็นลักษณะของอาคารจำลอง ลักษณะรูปแบบของอาคารทรงจตุรมุขคือ อาคารที่มีแผนผังเป็นรูปกากบาท มีสิ่งหลังคาจั่วชั้นบนอยู่ในระดับเดียวกัน และออกมุขเสมอกันทั้งสี่ด้าน ที่หลังคามีจั่วหรือหน้าบันประจำมุขด้านละจั่วหรือด้านละหนึ่งหน้าบัน ด้วยเหตุที่มีการออกมุขทั้งสี่ด้านและประกอบด้วยหน้าบันสี่ด้าน จึงเรียกว่า ทรงจตุรมุข (ราชบัณฑิตยสถาน. 2530 : 107) ลักษณะรูปแบบของอาคารทรงจตุรมุขนี้ จัด

เป็นลักษณะรูปแบบของปราสาทอีกประเภทหนึ่ง ด้วยอาคารทรงจตุรมุขเป็นอาคารที่มีเรือนยอดเป็นชั้นสูงเช่นเดียวกับอาคารประเภทบุษบก (ฉวิงาม มาเจริญ. 2520 : 5-7) หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า อาคารทรงจตุรมุขเป็นอาคารทรงปราสาทอีกรูปแบบหนึ่งเช่นเดียวกับปราสาททรงบุษบก แต่ลักษณะเด่นของปราสาททรงจตุรมุขที่แตกต่างจากปราสาททรงบุษบกคือ การทำผังเป็นรูปกากบาท และมีการออกมุขทั้งสี่ด้านที่หลังคาทรงจั่ว

ในการสร้างปราสาทผังแบบทรงจตุรมุขอาจพิจารณาแบ่งรูปแบบออกได้เป็นสองกลุ่มตามระยะเวลาที่สร้างคือ ปราสาทผังแบบทรงจตุรมุขในระยะแรก ๆ ที่เคยสร้างเมื่อราวปี พ.ศ. 2481 ซึ่งยังมีปรากฏเป็นหลักฐานจากภาพถ่ายเก่าที่ชาวบ้านในเขตจังหวัดสกลนครได้ถ่ายบันทึกไว้ นั้น (วิศิษฐ์ วัฒนสุชาติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1353/2 ถนนสุขเกษม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2534) เป็นปราสาทผังที่มีผังเป็นทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสเท่านั้น ส่วนชั้นของหลังคาได้ทำเป็นหลังคาชั้นเดียวแบบจตุรทิศ คือมีหน้าจั่วอยู่ที่ทั้งสี่ด้าน (ดูภาพประกอบ 17-18) ซึ่งลักษณะของปราสาทผังแบบดังกล่าวนี้ คงเป็นจุดเริ่มต้นที่นำมาสู่การออกแบบสร้างปราสาทผังแบบจตุรมุขในช่วงต่อมา ส่วนปราสาทผังแบบทรงจตุรมุขที่สร้างขึ้นในช่วงหลัง ๆ ตั้งแต่ราว พ.ศ. 2487 จนถึงปัจจุบันนั้น ได้สร้างให้มีลักษณะเป็นอาคารแบบจตุรมุขอย่างแท้จริงคือ ทำเป็นอาคารทรงปราสาทโถง มีชั้นของหลังคาเป็นทรงสูงทรงมณฑป ผังของอาคารเป็นรูปกากบาท และที่หลังคาทำเป็นซุ้มออกมุขเสมอกันทั้งสี่ด้าน มีจั่วหรือหน้าบันอยู่ประจำทุกด้าน

ปัจจุบันการสร้างปราสาทผังแบบทรงจตุรมุขก็ยังคงได้รับความนิยมและมีการสร้างเพื่อเข้าร่วมขบวนแห่ในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งอย่างแพร่หลาย จากการสัมภาษณ์ช่างผู้มีประสบการณ์ในการสร้างปราสาทผึ้งทรงจตุรมุข ประกอบกับการสังเกตถึงกระบวนการสร้างปราสาทผึ้งทรงจตุรมุข ทำให้ทราบได้ว่า ถึงแม้ลักษณะรูปแบบของปราสาทผังแบบทรงจตุรมุขที่เคยมีมาตั้งแต่อดีต และมีการสร้างสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน จะมีรายละเอียดของรูปแบบแตกต่างกันอยู่บ้างในรายละเอียด แต่ทั้งนี้ขั้นตอนในการสร้างตลอดจนวัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างมิได้แตกต่างกันมากนัก

วิธีการสร้างปราสาทผึ้งทรงจตุรมุข

ในการศึกษาถึงวิธีการสร้างปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข หลังคาชั้นเดียว และมีจั่วสี่ด้านแบบจตุรทิศ ซึ่งเป็นปราสาทผึ้งในระยะเริ่มแรก และปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข หลังคาลดชั้น ประดับยอดทรงมณฑป ซึ่งเป็นปราสาทผึ้งที่ได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงต่อมา ในภายหลัง และได้มีการสืบทอดรูปแบบดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน ปราสาทผึ้งทั้งสองรูปแบบดังกล่าว ได้มีการใช้วัสดุอุปกรณ์และลำดับขั้นตอนในการสร้าง โดยจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

อนึ่งข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข หลังคาชั้นเดียว และมีจั่วสี่ด้านแบบจตุรทิศนั้น ได้จากการสัมภาษณ์ช่างสร้างปราสาทผึ้งที่เคยสร้างปราสาทผึ้งในรูปแบบดังกล่าวมาก่อน และข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข หลังคาลดชั้น มียอดทรงมณฑปนั้น ได้จากการสังเกตของผู้วิจัยเองถึงการสร้างปราสาทผึ้งของคุ้มวัดสว่างวัฒนาราม เมื่อปี พ.ศ. 2533 และจากการสัมภาษณ์ช่างสร้างปราสาทผึ้งของคุ้มวัดต่าง ๆ ซึ่งมีจำนวน 7 คน

1. วัสดุและอุปกรณ์ วัสดุที่ใช้ในการสร้างปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข หลังคาชั้นเดียว และมีจั่วสี่ด้านแบบจตุรทิศ ซึ่งเป็นระยะเริ่มแรกของการสร้างปราสาทผึ้งทรงจตุรมุข ประกอบด้วย ไม้ฉำฉา ชี้ผึ้งแท่งและใบตอง อุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการสร้างและการทำแบบพิมพ์ชี้ผึ้ง ได้แก่ เต้าไฟ ถาดโลหะ มีดบางขนาดเล็ก ฆ้อง ตะปู เลื่อย เข็มหมุด เส้นลวด สบู่สีขาว น้ำมันมะกอก หินอ่อนหรือไม้เนื้ออ่อนสำหรับทำแบบพิมพ์

ส่วนการสร้างปราสาทผึ้งทรงจตุรมุขที่มีผึ้งเป็นรูปกากบาท ออกมุขทั้งสี่ด้าน และมีหลังคาลดชั้น ประดับด้วยยอดทรงมณฑป ประกอบกับได้มีการสร้างปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขที่มีขนาดใหญ่ขึ้น และต้องการความแข็งแรงแน่นหนามากขึ้น จึงได้มีการนำไม้จริงทั้งไม้เนื้อแข็ง ไม้เนื้ออ่อน และไม้อัด มาสร้างเป็นโครงปราสาทผึ้ง ส่วนชี้ผึ้งก็ยังคงเป็นวัสดุหลักในการตกแต่งอยู่เช่นเดิม และในการหล่อชี้ผึ้งนั้น ได้ใช้วิธีการทำชี้ผึ้งประเภทติดพิมพ์ ดังนั้นอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างปราสาทผึ้งจึงมีเพิ่มมากยิ่งขึ้น ได้แก่ ปูนปลาสเตอร์สำหรับทำแบบพิมพ์ สีน้ำพลาสติก สีขาวและสีส้มสำหรับทาสีโครงไม้ สีผสมชี้ผึ้ง เครื่องเป่าลมสำหรับให้ความร้อน เครื่องเป่าลม

หัวแร่แข็ง แผ่นกระจกหรือแผ่นไฟไม้อัด ดินน้ำมัน กาวลาเท็กซ์ เชื่อมหมุด มัดปลายแหลม มัดแกะลาย นอกจากนั้นอุปกรณ์อื่น ๆ ก็มี เต้าไฟ ฟืน กะทะ หม้อสำหรับต้มซึ้ง ถังน้ำ กาละมัง ทัพพีกลม แผ่นตะแกรงมุ้งลวด สายวัด ไม้บรรทัด ปากกา ฆ้อน ตะปู เลื่อย เส้นลวด แผ่นสังกะสี แปรงทาสี ฯลฯ

2. ขั้นตอนการสร้าง ในการสร้างปราสาทผึ้งทรงจตุรมุขทั้งแบบ หลังคาชั้นเดียว มีจั่วสี่ด้านแบบจตุรทิศ และหลังคาลดชั้น ออกมุขทั้งสี่ด้าน ยอดทรงมณฑป มีลำดับ ขั้นตอนในการสร้างแบ่งออกเป็นสามขั้นตอน คือ การทำคานหาม การทำโครงปราสาทผึ้ง และการตกแต่งองค์ปราสาทผึ้ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การทำคานหาม ในการทำคานหามของปราสาทผึ้งที่มีหลังคา ชั้นเดียวแบบจตุรทิศ ในระยะเริ่มแรกนั้นเมื่อกำหนดโดยนำไม้จำจนวนสองท่อนมาทำคานให้มีลักษณะ หนาแน่น ต่อมาเมื่อพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาเป็นปราสาทผึ้งที่มีหลังคาลดชั้น ยอดทรงมณฑป ซึ่งได้สร้าง ปราสาทผึ้งให้มีขนาดใหญ่ขึ้น จึงได้ใช้ไม้เนื้อแข็งมาทำคานหาม คานหามของปราสาทผึ้งในรูปแบบ ดังกล่าวมีไว้สำหรับยกหรือเคลื่อนย้ายเท่านั้น โดยวางตั้งองค์ปราสาทผึ้งบนเกวียนหรือรถยนต์ในการ แห่ปราสาทผึ้ง

2.2 การทำโครงปราสาทผึ้ง โครงปราสาทผึ้งมีส่วนประกอบ สามส่วนคือ ฐาน องค์ปราสาทผึ้ง และหลังคา ในการทำโครงปราสาทผึ้งนั้นได้ เริ่มทำจากส่วนที่ อยู่ข้างล่างสุดขึ้นไปข้างบน

ในการทำโครงปราสาทผึ้งในระยะเริ่มแรกที่มีหลังคาชั้นเดียวแบบ จตุรทิศ ได้นำไม้จำจนวนมาทำส่วนฐานให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่ตรงกลางของคานหาม โดยทำเป็น ฐานสามชั้นซ้อนลดหลั่นกัน ส่วนบนสุดของฐานเป็นพื้นที่อยู่ติดกับฐานปราสาทผึ้ง จากนั้นทำเสาเหลี่ยม สี่ต้น แล้วทำหลังคาชั้นเดียวแบบจตุรทิศคือ เป็นหน้าจั่วสี่ด้าน หันจั่วหรือหน้าบันออกไปสี่ทิศ ในการ สร้างโครงปราสาทผึ้งนี้ใช้การตอกตะปูและใช้เส้นลวดมัดเพื่อตรึงยึดส่วนรอยต่อที่ต่าง ๆ จากนั้นจึง นำใบตองมาปิดทับโครง โดยใช้เชื่อมหมุดเป็นตัวปักยึด

ส่วนการสร้างโครงปราสาทผนังในช่วงหลัง ๆ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นปราสาทผนังแบบจตุรมุขที่มียอดทรงมณฑปนั้น ได้นำไม้จริงทั้งไม้เนื้อแข็ง ไม้เนื้ออ่อน และไม้อัดที่เตรียมไว้มาทำการสร้างตามผังที่ออกแบบไว้แล้วคือผนังทรงกากบาท โดยสร้างส่วนฐาน ส่วนองค์ปราสาทผนัง และส่วนยอด ตามลำดับ วิธีการสร้างคือ นำไม้เนื้ออ่อนสร้างส่วนฐานให้เป็นรูปกากบาท ส่วนฐานนี้มีสามชั้นซ้อนลดหลั่นกัน จากนั้นจึงทาสีขาวเป็นการรองพื้นแล้วทากับด้วยสีส้ม (ดูภาพประกอบ 19) ทำส่วนองค์ปราสาทผนังซึ่งประกอบด้วยพื้น เสา หลังคา โดยใช้ไม้อัดหนา 15 มิลลิเมตร ทำพื้น และใช้ไม้เนื้อแข็งหนา 1 นิ้วทำเสา จากนั้นใช้ไม้อัดหนา 4 มิลลิเมตรทำโครงหลังคาและหน้าบัน ใช้สีสีขาวทาสีส่วนองค์ปราสาทผนังแล้วจึงทากับด้วยสีส้ม (ดูภาพประกอบ 20) หลังจากนั้นจึงประกอบส่วนฐานเข้ากับส่วนโครงขององค์ปราสาทผนัง (ดูภาพประกอบ 21)

ขั้นต่อไปจึงทำส่วนยอดของอาคาร ซึ่งนิยมทำเป็นยอดทรงมณฑป โดยทำแยกเป็นสองส่วน คือ ส่วนล่างทำเป็นชั้นแบบชฎามุกฎ (ดูภาพประกอบ 22) และต่อด้านบนของปลียอดหรือดวงปลี ซึ่งเป็นยอดแหลม เมื่อสร้างเสร็จแล้วจึงนำมาปักประกอบต่อเข้าด้วยกัน โดยนำไม้อัดหนา 15 มิลลิเมตร มาทำส่วนฐานเป็นชั้น ๆ ซ้อนลดหลั่นกันห้าชั้น ชั้นบนสุดทำเป็นช่วงกลมไว้สำหรับเป็นที่ปักปลียอด และทำปลียอดโดยหล่อขี้ผึ้งลงในกรวยสังกะสีรูปทรงกลมที่มีไม้เนื้อแข็งเป็นแกนกลาง จากนั้นนำขี้ผึ้งไปกลึงโดยหยักให้เป็นปล้อง ๆ แลดูคล้ายกระเปาะเรียงต่อกัน (ดูภาพประกอบ 23)

2.3 การตกแต่งปราสาทผนัง ในการตกแต่งปราสาทผนังนั้นมีสามขั้นตอนคือ การทำแบบพิมพ์ การหล่อขี้ผึ้ง และการติดขี้ผึ้ง การตกแต่งปราสาทผนังในช่วงแรก ๆ ซึ่งเป็นอาคารที่มีหลังคาชั้นเดียวแบบจตุรทิศนั้น เริ่มด้วยการนำหินอ่อนหรือไม้มาแกะทำแบบพิมพ์เป็นบ้ำตัวเมีย โดยเขียนลายแล้วแกะเป็นลายต่าง ๆ ตามต้องการ จากนั้นนำขี้ผึ้งแท้มานวดกับสบู่แล้วกดลงในเป่าแม่พิมพ์ที่ทำด้วยน้ำมันมะกอก โดยใช้ขวดกลิ้งอัดให้เรียบ เมื่อแกะขี้ผึ้งออกก็จะได้ขี้ผึ้งที่มีลวดลายตามต้องการ จากนั้นจึงนำขี้ผึ้งที่มีลวดลายไปติดประดับตามส่วนต่าง ๆ ของโครงปราสาทผนัง โดยใช้เข็มหมุดปักตรึงยึดไว้

ต่อมาได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาเป็นการทำซี้ผึ้งประเภทติดนิมฟ์
 ดังนั้นในการตกแต่งปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข หลังคามียอดทรงมณฑป จึงใช้แบบนิมฟ์ที่ทำจากปูน
 ปลาสเตอร์ โดยออกแบบนั้นลายด้วยดินน้ำมันที่วางแล้วกดให้เรียบกับแผ่นกระจก จากนั้นจึงนำ
 ปูนปลาสเตอร์มาเททับบนดินน้ำมันที่นั้นลายไว้แล้วแกะออก ก็จะได้ ปั้นแม่พิมพ์ต้นแบบนิมฟ์ถาวร
 เพื่อให้หล่อแม่พิมพ์ตัวเมียแบบซ้ำ ๆ กันนี้ต่อไป (ดูภาพประกอบ 24) ในการหล่อซี้ผึ้งต้นทำโดย
 เทซี้ผึ้งเหลวลงในปั้นแม่พิมพ์ (ดูภาพประกอบ 25) ทิ้งไว้สักครู่เพื่อให้ซี้ผึ้งแข็งตัวแล้วนำไปแช่ใน
 น้ำเย็น จากนั้นจึงแกะซี้ผึ้งออก ก็จะได้แผ่นซี้ผึ้งที่มีลวดลาย (ดูภาพประกอบ 26) แล้วนำไปตกแต่ง
 ตัดส่วนที่ไม่ต้องการออก (ดูภาพประกอบ 27) นำซี้ผึ้งที่มีลายนี้ไปติดประดับตามส่วนต่าง ๆ ของ
 โครงปราสาทผึ้ง โดยใช้ซี้ผึ้งแท้ กาวลาเท็กเป็นตัวยึด หรือตอกตะปูในส่วนที่ต้องการความแข็งแรง
 เช่น เพดาน จากนั้นจึงใช้ความร้อนจากหัวแร้งลนเชื่อมรอยต่อส่วนต่าง ๆ ของแผ่นลวดลายซี้ผึ้ง
 ที่ติดประดับไว้ (ดูภาพประกอบ 28)

จากรายละเอียดเกี่ยวกับกรรมวิธีการสร้างปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข
 ตามที่ได้กล่าวผ่านมา ย่อมทำให้ทราบได้ว่าการสร้างปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครในช่วงหลัง ๆ
 มาจนถึงปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนการติด
 ประดับตกแต่งปราสาทผึ้งนั้น ซี้ผึ้งที่นำมาติดตกแต่งในช่วงหลังไม่ได้ทำเป็นดอกผึ้งเลียนแบบ
 กลีบดอกไม้้อีกแล้ว แต่ได้ทำการตกแต่งด้วยการหล่อซี้ผึ้งตามแบบนิมฟ์ที่มีลวดลายหลากหลาย
 มากยิ่งขึ้น

ลักษณะรูปแบบปราสาทผึ้งทรงจตุรมุข

จากหลักฐานจากภาพถ่ายเก่าที่ชาวบ้านในเขตจังหวัดสกลนคร ได้ถ่ายบันทึกไว้
 เมื่อราวปี พ.ศ. 2481 (ดูภาพประกอบ 17-18) ทำให้ทราบถึงลักษณะรูปแบบปราสาทผึ้งที่สร้าง
 เลียนแบบอาคารทรงจตุรมุข ซึ่งลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้งทรงจตุรมุขในระยะเริ่มแรกนั้นมี
 ลักษณะรูปทรงของหลังคาเป็นแบบจตุรทิศซึ่งมีจั่วสี่ด้าน หลังคาชั้นเดียว องค์กรปราสาทผึ้งเป็นอาคาร
 โถง ไม่มีผนัง มีเสาเหลี่ยมสี่ต้น ผนังหรือผนังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ฐานยกพื้นสูงให้มีความสูง

ประมาณเท่ากับความสูงของเสา ฐานที่ยกพื้นสูงนี้ทำเป็นชั้น ๆ ซ้อนลดหลั่นกัน และตรงฐานล่างสุด มีคานสำหรับยกเคลื่อนย้าย (วิศิษฐ์ วัฒนสุชาติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์วิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1353/2 ถนนสุขเกษม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2534) รูปแบบปราสาทผึ้งทรงจตุรมุขในระยะเริ่มแรกนั้น มีหลังคาเป็นจั่ว แบบจตุรทิศ แต่พื้นหรือผนังอาคารมีลักษณะเป็นผนังแบบสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของการสร้างปราสาทผึ้งทรงจตุรมุข หรือเป็นการคลี่คลายรูปแบบมาจากปราสาทผึ้งทรงบุษบกที่เคยได้รับความนิยมและสร้างมาก่อนแล้ว

ในระยะเวลาต่อมา การสร้างปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขได้มีการพัฒนารูปแบบไปอีก โดยเปลี่ยนแปลงพื้นหรือผนังอาคารจากรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมาเป็นผนังรูปกากบาท ซึ่งเป็นผนังอาคารแบบจตุรมุขที่มีมุขยื่นออกทั้งสี่ด้าน แต่ละด้านยื่นออกไปเท่า ๆ กัน และมียอดทรงมณฑปประดับที่กึ่งกลางของหลังคา และได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปทรงของหลังคาที่เป็นหลังคาชั้นเดียวมาเป็นหลังคาซ้อนชั้นกันหลายชั้น หรือที่เรียกว่า หลังคาลดชั้น ดังนั้นรูปแบบปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขจึงมีหลังคาออกมูขทั้งสี่ด้าน ที่หลังคามีจั่วหรือหน้าบันด้านละจั่ว มีหลังคาลดชั้นเท่ากัน ซึ่งปราสาทผึ้งบางองค์มีหลังคาลดชั้นสองชั้น บางองค์ลดชั้นสามชั้น หลังคาประกอบด้วยกรอบหน้าบัน ซ่อฟ้า ไบระกา และหางหงส์ (ดูภาพประกอบ 29-30) ตรงกลางของหลังคาประดับด้วยยอดทรงมณฑป ซึ่งมีรูปแบบเป็นยอดทรงชฎามกุฏ (ดูภาพประกอบ 30-32) ยอดทรงเจดีย์ (ดูภาพประกอบ 33) ยอดทรงปราสาทองค์ปราสาทผึ้งเป็นอาคารโถงไม่มีผนัง มีเสาเหลี่ยมหรือเสากลม 12 ต้น มีผนังเป็นรูปกากบาท ออกมูขเสมอกันทั้งสี่ด้าน แต่ละด้านยื่นออกไปเท่า ๆ กัน มีทั้งแบบมีระเบียงและไม่มีระเบียง ฐานยกพื้นสูงให้มีความสูงประมาณเท่ากับความสูงของเสาหรือน้อยกว่า ฐานที่ยกพื้นสูงนี้มีหลายรูปแบบ เช่น ทำเป็นชั้น ๆ ซ้อนลดหลั่นกัน มีลักษณะเหมือนฐานไพฑูริ หรือทำเป็นชั้น ๆ ลดหลั่นจากส่วนล่างสุดและส่วนบนสุดของฐานมาจรดที่กึ่งกลางของชั้นฐาน ทำให้มีลักษณะเหมือนฐานบัวคว่ำบัวหงาย ประกอบด้วยฐานหน้ากระดาน และฐานเขียง ซึ่งชาวอีสานเรียกลักษณะดังกล่าวว่า ฐานทรงแอมพันที่บริเวณกึ่งกลางฐานมีบันไดทอดลงมาจรดฐานตอนล่าง ซึ่งมีทั้งแบบบันไดเดี่ยวที่มีเฉพาะด้านหน้า

หรืออาจทำเป็นบันไดที่ฐานทั้งสี่ด้านก็ได้ ตรงฐานล่างสุดมีคานสำหรับยกเคลื่อนย้าย (เลิศทวี สุวรรณเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 528/2 ซอย 1 ถนนใจผาสุก อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2534)

อันหนึ่งรูปแบบปราสาทผึ้งทรงจตุรมุขนี้ได้สร้างเลียนแบบหรือจำลองรูปแบบมาจากอาคารแบบจตุรมุขที่มีปรากฏเป็นสถาปัตยกรรมไทยภาคกลาง ทั้งนี้เพราะช่างผู้สร้างหลายคนเป็นอาจารย์สอนวิชาศิลปะและได้รับการศึกษาจากโรงเรียนเพาะช่าง จึงได้นำรูปแบบอาคารจตุรมุขที่เป็นสถาปัตยกรรมไทยภาคกลางนี้มาเป็นแบบในการสร้าง (ชัยวัฒน์ สิงหนุต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 144 หมู่ 9 ตำบลดงมะไฟ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ.2534) ซึ่งอาคารที่มีรูปทรงเป็นอาคารแบบจตุรมุขรุ่นแรก ๆ เคยมีปรากฏมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา เช่น พระที่นั่งสุริยามรินทร์มหาปราสาท พระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์มหาปราสาท (สมภพ ภิรมย์. 2513 : 39-41) อิทธิพลของปราสาทแบบจตุรมุขที่เคยมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาได้มีสืบต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์อีกด้วย ปราสาทพระราชมณเฑียรสถานที่มีผังเป็นแบบจตุรมุขรุ่นแรก ๆ ที่ปรากฏในพระบรมมหาราชวังคือ พระที่นั่งอมรินทราภิเชกมหาปราสาท (ปัจจุบันคือพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท) พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท (กรมศิลปากร. 2525 : 8, 12) ช่างภาคกลางได้นำรูปแบบดังกล่าวมาสร้างปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร และช่างสร้างปราสาทผึ้งได้ถือเป็นแบบในการสร้างมาจนถึงปัจจุบัน

ในการสร้างปราสาทผึ้งได้มีการสืบทอดรูปแบบดังกล่าวกันมาโดยตลอด ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียดปลีกย่อยคือ ในด้านขนาด ได้สร้างปราสาทผึ้งให้มีขนาดใหญ่ขึ้นจนไม่สามารถแบกหามได้ จึงวางตั้งองค์ปราสาทผึ้งบนเกวียนหรือรถชนิดใดในขบวนแห่ปราสาทผึ้ง และลวดลายที่ใช้ในการตกแต่งนั้นได้นำแบบแผนของลายไทยมาใช้ นอกจากนั้นความประณีตในการสร้างได้คิดสร้างสรรค์รูปทรงใหม่ ๆ และตกแต่งให้สวยงามยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะได้มีการจัดประกวดปราสาทผึ้งนั่นเอง

จนกระทั่งต่อมาได้มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนผังอาคารแบบจตุรมุข แบบมีหน้ามุขยื่นออกทั้งสี่ด้าน แต่ละด้านออกมุขเสมอกัน โดยการสร้างปราสาทผนังทรงจตุรมุขให้มีผังแบบซีกปีกซ้ายขวาให้ยาวออกไปอีกด้วย ซึ่งจากมุขด้านหน้าและด้านหลังที่อยู่กึ่งกลางซีกปีกยาวออกไปทางด้านซ้ายและด้านขวา ความยาวเท่า ๆ กัน โดยทุกด้านทำเป็นมุขยื่นออกไปทั้งหมด มุขด้านซ้ายและด้านขวาก็ได้ทำหลังคาลดชั้น โดยลดชั้นด้านละสามชั้น มุขด้านหน้าและด้านหลังมีหลังคาลดชั้นเพียงด้านละสองชั้น การลดชั้นของหลังคาจะลดได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความยาวของหลังคาที่ซีกปีกออกแต่ละด้านนั่นเอง จำนวนเสาที่เพิ่มมากขึ้นคือมีจำนวน 54 ต้น และ 72 ต้น ตามสัดส่วนความใหญ่ขององค์ปราสาทผนัง ส่วนประกอบขององค์ปราสาทผนังประกอบด้วยชนบ้าน ช่อฟ้า ใบระกา ทางหงส์ คันทวน รวงผึ้ง สหรัย (ดูภาพประกอบ 31-32)

ในการสร้างปราสาทผนังนั้นช่างในบางคุ้มวัดได้คิดสร้างสรรค์รูปแบบให้แปลกไปจากเดิม เช่น ในปี พ.ศ. 2520 คุ้มวัดศรีชมภู ได้สร้างเป็นปราสาทผนังสามองค์ เรียงกันมีมุขกระสันเชื่อมต่อกันโดยตลอด (ดูภาพประกอบ 33) ในปี พ.ศ. 2532 คุ้มวัดสว่างวัฒนาราม ได้สร้างเป็นปราสาทผนังห้าองค์ โดยมีปราสาทผนังองค์กลางมีขนาดใหญ่ที่สุด ส่วนปราสาทผนังอีกสี่องค์มีขนาดเล็กเท่า ๆ กัน ตั้งอยู่ตรงมุมทั้งสี่ทิศ (ดูภาพประกอบ 34) นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2533 คุ้มวัดนี้ได้สร้างเป็นปราสาทผนังแบบจตุรมุขของค์เดียว แต่มียอดทรงมณฑปแบบชฎามกุฎประดับไว้เจ็ดยอดบนชั้นของหลังคา (ดูภาพประกอบ 35) ซึ่งการทำปราสาทผนังในช่วงหลัง ๆ นี้นิยมทำกำแพงเดี่ยว ๆ แบบกำแพงแก้วล้อมรอบไว้ด้วย (ดูภาพประกอบ 34-35) ในส่วนยอดที่ประดับบนชั้นของหลังคายังคงมีลักษณะเฉพาะอย่างชัดเจนคือ ทำเป็นยอดแหลมทรงมณฑป โดยทำทั้งแบบมณฑปเดี่ยวในกรณีที่เป็นปราสาทผนังที่มีขนาดเล็ก และอาจมียอดมณฑปเพิ่มเป็นสามยอดหรือห้ายอดหรือเจ็ดยอดในกรณีที่เป็นปราสาทผนังที่มีขนาดใหญ่ (ดูภาพประกอบ 33-35)

การสร้างอาคารทรงปราสาทจตุรมุขให้มีหลังคาซ้อนกันหลายชั้นหรือหลังคาลดชั้นนั้น สมเด็จพระบรมวงศ์เชอกรมพระยาตำราจันทราภาพ (2505 : 198) ทรงแสดงความคิดเห็นไว้ว่า การสร้างปราสาทหลังคาซ้อนเป็นชั้นคงเริ่มมาจากการสร้างเทวสถาน เริ่มแรก

ต้องการสร้างเพียงชั้นเดียว แต่ต้องการแสดงศักดิ์ให้สูงสมกับเป็นเทวสถาน จึงทำเป็นปราสาทไว้กลางตรงห้องที่ไว้เทวรูปแล้วต่อมุขออกมา ต่อมาปราสาทสมัยหลังจึงถือเป็นแบบสร้างกันเรื่อยมา แม้แต่หลังคามณฑป บุษบก ตลอดจนโกศก็ทำแบบปราสาท เพราะต้องการแสดงว่าสิ่งที่ประดิษฐานอยู่ภายในนั้นสูงศักดิ์ ประกอบกับเหตุผลที่ โชติ กัลยาณมิตร (2522 : 12-13) ได้วิเคราะห์รูปสัญลักษณ์ทางวัตถุในพุทธศาสนาโดยกล่าวไว้ว่า การซ้อนชั้นหลังคาหรือลดชั้นหลังคาทำให้เกิดความรู้สึกเบาและลอยตัว การสร้างความรู้สึกดังกล่าวนี้ น่าจะเกิดขึ้นเพราะคติความเชื่อในพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับเรื่องราวในมิติของสวรรค์อันกล่าวถึง เทววิมานผสมกับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เกี่ยวกับลัทธิเทวราช ที่พระมหากษัตริย์ทรงได้รับการยกย่องเป็นสมมติเทพหรือเทพเจ้า จึงทำให้ช่างพยายามคิดค้นลักษณะสถาปัตยกรรมที่จะให้คล้ายตามความรู้สึกเกี่ยวกับวิมานในเทวโลกให้ได้มากที่สุด

จากความคิดเห็นดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การทำหลังคาให้ซ้อนชั้นกันหลายชั้นหรือหลังคาลดชั้นนั้นมีความเกี่ยวข้องกับคติทางศาสนา ได้แก่ เป็นอาคารที่สร้างขึ้นเป็นศาสนสถาน และเป็นที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงศักดิ์ เช่น รูปเคารพ บุษบกเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ มณฑปเป็นที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น มณฑปประดิษฐานพระพุทธรูป ตลอดจนใช้เป็นที่บรรจุพระบรมศพของพระมหากษัตริย์และขุนนางชั้นสูง นอกจากนี้ลักษณะหลังคาลดชั้นดังกล่าวทำให้เกิดความรู้สึกเบาและลอยตัวคล้ายกับเป็นการลอยขึ้นสู่สวรรค์ไปสถิตย์ยังวิมานปราสาท ดังนั้นในการสร้างปราสาทผังทรงจตุรมุข หลังคาลดชั้น ยอดทรงมณฑป ก็น่าจะได้รับอิทธิพลทางแนวความคิดและความเป็นมาจากการสร้างอาคารทรงปราสาทจตุรมุขให้มีหลังคาลดชั้นดังที่ได้กล่าวผ่านมาแล้ว โดยเฉพาะเชื่อว่าเป็นอาคารที่เนื่องด้วยบุคคลชั้นสูง หรือเป็นที่ประดิษฐานสิ่งสมควรค่าแก่การเคารพนับถือ

จากลักษณะรูปแบบของปราสาทผังแบบทรงจตุรมุข ซึ่งได้สร้างเลียนแบบมาจากอาคารทรงจตุรมุขที่นิยมสร้างเป็นศาสนสถานตลอดจนปราสาทราชมณเฑียรที่มีปรากฏอย่างแพร่หลายในภาคกลางของประเทศไทย โดยเฉพาะในเขตที่เคยเป็นศูนย์กลางของราชธานีไทยมาก่อน เช่น

การจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง

ในการศึกษาถึงพัฒนาการของการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร ได้แบ่งลักษณะรูปแบบของการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งออกเป็นสามช่วงระยะเวลา คือ ลักษณะของขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงแรกที่มีอายุอยู่ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 ลักษณะของขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงที่สองซึ่งอยู่ในช่วงระยะเวลาจากหลังปี พ.ศ. 2480 ถึงปี พ.ศ. 2522 และลักษณะของขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงที่สามซึ่งอยู่ในช่วงระยะเวลาจากหลังปี พ.ศ. 2522 จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ในการกล่าวถึงการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งในแต่ละช่วงเวลานั้นจะได้บอกถึงรายละเอียดซึ่งเป็นองค์ประกอบและกิจกรรมที่ร่วมในขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ตลอดจนลักษณะการแต่งกายของผู้เข้าร่วมขบวนแห่ในแต่ละช่วงเวลาโดยลำดับ

ขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480

การจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 ได้มีผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นหัวหน้าหมู่บ้านและเป็นหัวหน้าคุ้มวัดเป็นองค์หลักในการจัดงาน เพื่อสืบทอดประเพณีท้องถิ่น ซึ่งบางหมู่บ้านอาจมีคุ้มวัดจำนวนหนึ่งคุ้มวัดหรือสองคุ้มวัด ในอำเภอเมืองสกลนครในขณะนั้นมีคุ้มวัด 13 คุ้มวัด คือ คุ้มวัดศรีสะเกษ คุ้มวัดสะพานคำ คุ้มวัดศรีโพนเมือง คุ้มวัดเหนือ คุ้มวัดโพธิ์ชัย คุ้มวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร คุ้มวัดศรีสมังคล์ คุ้มวัดแจ้งแสงอรุณ คุ้มวัดศรีขมพู คุ้มวัดกลาง คุ้มวัดศรีบุญเรือง คุ้มวัดสระแก้ว และคุ้มวัดยอดแก้ว

การจัดงานแห่ปราสาทผึ้งซึ่งเดิมเรียกว่าต้นผึ้งนั้นเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างผู้ใหญ่บ้าน ชาวคุ้มวัด และพระสงฆ์ ซึ่งมีหน้าที่ดังนี้

ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่จัดประชุม โดยมีกรรมการหมู่บ้านซึ่งเดิมเรียกว่าเถ้าแก่บ้านประมาณ 6-10 คน มีลูกบ้านจากทุกครัวเรือนๆ ละหนึ่งคน เพื่อร่วมปรึกษาวางแผนในการจัดสร้างปราสาทผึ้ง การจัดขบวนแห่ และการแบ่งหน้าที่ต่าง ๆ นอกจากนั้นผู้ใหญ่บ้านยังมีหน้าที่แจ้ง

ข่าวสารต่าง ๆ ตลอดจนประสานงานทั่วไปในคุ้มวัดและระหว่างคุ้มวัดอื่น ๆ ตลอดจนงานการเข้าร่วมในขบวนแห่ปราสาทผึ้งกับชาวคุ้มวัด

ชาวคุ้มวัด มีหน้าที่จัดหาขี้ผึ้งแท่งแล้วนำมารวมกันเพื่อจัดสร้างปราสาทผึ้ง โดยถือเป็นการทำบุญด้วยขี้ผึ้ง ช่วยเหลือในการจัดสร้างปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ นอกจากนี้ยังได้เข้าร่วมในขบวนแห่ปราสาทผึ้ง โดยร่วมเดินในขบวนแห่ ร่วมฟ้อนรำ ร่วมแสดงการละเล่น และร่วมแสดงวิถีชีวิตต่าง ๆ

พระสงฆ์ มีหน้าที่ชักชวนชาวคุ้มวัดให้ทำบุญสร้างกุศลด้วยการนำขี้ผึ้งแท่งมารวมกัน และร่วมมือกันในการสร้างปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ นอกจากนี้พระสงฆ์ยังได้ให้ใช้บริเวณวัดเป็นสถานที่ในการจัดสร้าง ตลอดจนจัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการสร้างปราสาทผึ้ง ส่วนพระสงฆ์ที่มีฝีมือในเชิงช่างก็อาจช่วยสร้างปราสาทผึ้ง (อาคม พรหมสาขา ณ สกลนคร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 215/1 ถนนเปรมปรีดา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

การจัดสร้างปราสาทผึ้ง ได้จัดสร้างในวันออกพรรษา คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 (ประมาณกลางเดือนตุลาคม) ในตอนสายเวลาประมาณ 9.00 น. ผู้ใหญ่บ้านจะตีกลองให้สัญญาณเพื่อให้ชาวคุ้มวัดได้มารวมกันที่วัดแล้วช่วยกันจัดสร้างปราสาทผึ้ง ซึ่งชาวคุ้มวัดจะนำขี้ผึ้งมารวมกันด้วยโดยถือเป็นการทำบุญด้วยขี้ผึ้ง ผู้ชายจะช่วยกันทำโครงปราสาทผึ้ง ผู้หญิงจะช่วยกันตกแต่งปราสาทผึ้ง (ชูศักดิ์ อินธิแสน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 174 ถนนมรรคาชัย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

การจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง เมื่อจัดสร้างปราสาทผึ้งเรียบร้อยแล้ว ในตอนบ่ายเวลาประมาณ 14.00 น.-16.00 น. ทั้งหมดแล้วแต่ความพร้อมของแต่ละคุ้มวัดซึ่งมิได้มีการนัดเวลาให้แน่นอนลงไป ชาวคุ้มวัดจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งจากคุ้มวัดของตนไปยังวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร แล้วแห่ปราสาทผึ้งรอบองค์พระธาตุเชิงชุมสามรอบ เป็นการทำประทักษิณ คือ การเดินเวียนไปทางขวา โดยถือเป็นการทำความเคารพบูชาพระธาตุเชิงชุม แล้วจัดตั้งปราสาทผึ้งที่บริเวณรอบองค์พระธาตุเชิงชุม จากนั้นชาวคุ้มวัดประกอบพิธีกรรมถวายปราสาทผึ้ง โดยมีผู้ใหญ่บ้าน หรือ

ผู้อาวุโสของคุ้มวัดพากล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย คำนมัสการพระธาตุเชิงชุม และคำถวายปราสาทผึ้งตามลำดับ (รายละเอียดคำนมัสการพระธาตุเชิงชุมและคำถวายปราสาทผึ้ง ดูที่ภาคผนวก)

เมื่อกล่าวคำถวายแล้ว พระสงฆ์วัดพระธาตุเชิงชุมคนหนึ่งรูปกล่าวคำอนุโมทนา เป็นเสร็จพิธีกรรมถวายปราสาทผึ้ง อนึ่งชาวคุ้มวัดถวายปราสาทผึ้งให้ไว้ที่วัดพระธาตุเชิงชุมฯ จากนั้นทางวัดก็จะแกะดอกผึ้งออกจากโครงปราสาทผึ้ง เพื่อนำดอกผึ้งนั้นไปหล่อทำเทียนใช้จุดให้แสงสว่างต่อไป (สุพจน์ ไชยเชษฐ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1683/25 ซอยร่วมมิตร ถนน ต.พัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

ในระยะเวลาต่อมาคือในปี พ.ศ. 2473 ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นหัวหน้าในแต่ละคุ้มวัดได้เริ่มมีการกำหนดเวลาอย่างชัดเจนในการถวายปราสาทผึ้งแด่องค์พระธาตุเชิงชุมพร้อมกัน โดยกำหนดให้ทุกคุ้มวัดแห่งปราสาทผึ้งไปรวมและพร้อมกันที่วัดพระธาตุเชิงชุมฯ ในเวลาประมาณ 16.00 น. แล้วจึงประกอบพิธีกรรมถวายปราสาทผึ้งพร้อมกัน

จากการที่ทุกคุ้มวัดได้แห่งปราสาทผึ้งไปรวมกันอย่างพร้อมเพรียงนี้เอง จึงได้เริ่มให้มีการประกวดปราสาทผึ้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478 ซึ่งรูปแบบขององค์ปราสาทผึ้งในช่วงขณะนั้นได้เริ่มพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาสร้างเป็นปราสาทผึ้งแบบทรงบุษบกแล้ว แต่ในบางคุ้มวัดก็ยังคงเป็นปราสาทผึ้งแบบทรงหอยอยู่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ของช่างสร้างปราสาทผึ้งในแต่ละคุ้มวัดนั่นเอง (เกษม อุพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1619/1 ถนนกำจัดภัย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

ขบวนแห่งปราสาทผึ้งในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 มีองค์ประกอบของริ้วขบวน และลักษณะการแต่งกายของผู้เข้าร่วมขบวน ดังนี้

องค์ประกอบของริ้วขบวน ขบวนแห่งปราสาทผึ้งในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 องค์ประกอบหลักของริ้วขบวนประกอบด้วยองค์ปราสาทผึ้ง และชาวบ้านแต่ละคุ้มวัดเป็นหลัก

แต่ในบางคุ้มวัดอาจมีกลุ่มเล่นดนตรีพื้นเมืองประกอบด้วย ในการแห่ปราสาทผึ้งได้ใช้ชาวคุ้มวัดสองคน ซึ่งเป็นผู้ชายทำหน้าที่ยกคานหามขึ้นผาดป่าแล้วเดินท่องคปราสาทผึ้ง ผู้เข้าร่วมในขบวนแห่คือ ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกในแต่ละคุ้มวัดนั่นเอง

การจัดระเบียบในขบวนแห่ยังไม่มีความแน่นอนที่แน่นอนตายตัวคือ ขบวนแห่บางคุ้มวัดได้จัดให้องค์ปราสาทผึ้งไว้หน้าขบวน แล้วจึงต่อด้วยกลุ่มผู้คนที่ร่วมขบวนแห่ บางคุ้มวัดก็จัดองค์ปราสาทผึ้งไว้หน้าขบวนเช่นกัน ต่อด้วยกลุ่มนักดนตรีพื้นเมือง แล้วจึงตามด้วยชาวบ้านผู้ร่วมขบวนแห่ บางคุ้มวัดจัดกลุ่มผู้เล่นดนตรีพื้นเมืองไว้หน้าหน้าขบวน ต่อมาจึงเป็นองค์ปราสาทผึ้งและตามด้วยชาวบ้านผู้ร่วมขบวน อนึ่งลักษณะการเดินของผู้เข้าร่วมขบวนแห่ยังไม่มีการจัดระเบียบที่แน่นอน คือ ต่างคนต่างเดินหรืออาจเดินจับกลุ่มกันตามอัธยาศัย

ขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 ยังไม่มีการแสดงใด ๆ มาประกอบขบวนแห่ ส่วนการละเล่นก็มีเพียงการเล่นดนตรีพื้นเมือง คือ เป่าแคน ตีฆ้องและกลอง ซึ่งก็มีในบางคุ้มวัดเท่านั้น และอาจมีชาวคุ้มวัดบางคนเพื่อนำตามจังหวะดนตรีเพื่อความสนุกสนานร่วมไปในขบวนแห่ (สี ภูละคร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรฯ สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 168/1 หมู่ 2 ถนนมรรคาสัย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

การแต่งกาย ผู้เข้าร่วมในขบวนแห่มีเพียงชาวคุ้มวัดและผู้ใหญ่บ้านซึ่งได้แต่งกายเช่นเดียวกับชาวคุ้มวัด จากการสัมภาษณ์และประกอบกับหลักฐานภาพถ่ายที่สำเนาจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ ที่ถ่ายไว้เมื่อครั้งที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จตรวจมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ด เมื่อปี พ.ศ. 2449 ในภาพเป็นการแห่ปราสาทผึ้งเพื่อถวายแด่องค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม (ดูภาพประกอบ 36) ทำให้ทราบถึงลักษณะการแต่งกายของผู้เข้าร่วมขบวนแห่ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 ดังนี้ (แพรว ศิริตัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรฯ สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1837 ถนนเปรมปรีดา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

ผู้ชาย สวมเสื้อม่อฮ่อมแขนยาวหรือเสื้อคอกลมแขนสั้น สวมโสร่งหรือกางเกง
ชาก๊วย และมีผ้าขาวม้าคาดเอว

ผู้หญิง สวมเสื้อคอกลมแขนกระบอกหรือแขนยาวแล้วห่มผ้าสไบเฉียง หรือ
อาจไม่สวมเสื้อ ใช้การห่มผ้าสไบเฉียงแทน และสวมผ้าถุงซึ่งเป็นผ้าทอพื้นเมือง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 ได้มีพระราชบัญญัติเทศบาล โดยจัดระเบียบเทศบาล
เป็นสามระดับ คือ เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง และเทศบาลนคร (ศักดิ์ ผาสุขนิรันดร์. 2514 :
316-318) เทศบาลเมืองสกลนครได้รับการจัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งเทศบาลเมืองสกลนคร
จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2479 โดยมีขุนอิริยมัยสิทธิการ (นายภูแก้ว พรหมสาขา
ณ สกลนคร) เป็นนายกเทศมนตรีคนแรก (จังหวัดสกลนคร. 2531 : 37) ดังนั้นเทศบาล
เมืองสกลนครจึงเป็นองค์กรหลักในการจัดงานประเพณีท้องถิ่น เช่น งานประเพณีขึ้นปีใหม่ ประเพณี
สงกรานต์ ประเพณีเข้าพรรษาและออกพรรษารวมทั้งประเพณีแห่ปราสาทผึ้งด้วย ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง
นั้น เทศบาลเมืองสกลนครได้ดำเนินการจัดงานครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2480 ดังนั้นจึงทำให้มีการ
ปรับเปลี่ยนการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งให้มีระเบียบแบบแผนแตกต่างไปจากเดิม

ขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 ถึงปี พ.ศ. 2522

เมื่อเทศบาลเมืองสกลนครได้ดำเนินการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งในปี พ.ศ.
2480 เป็นครั้งแรก จึงได้ขอความร่วมมือจากหน่วยงานทางราชการจังหวัดได้ร่วมสนับสนุนคุ้มวัด
ต่าง ๆ ในการจัดสร้างปราสาทผึ้งรวมทั้งการจัดขบวนแห่ ดังนั้นในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ.
2480 ถึงปี พ.ศ. 2522 องค์กรหลักในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจึงเป็นเทศบาลเมือง
สกลนคร

เทศบาลเมืองสกลนครซึ่งเป็นหลักในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง มีหน้าที่
ในการประสานงานและดำเนินงาน ดังนี้

1. จัดประชุมเตรียมงานร่วมกับหน่วยงานราชการจังหวัด หัวหน้าคุ้มวัด และ
ผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อปรึกษาและวางแผนงานในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

2. ออกคำสั่งแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย
3. ประสานงานกับหัวหน้าคัมภีร์ในการแจ้งรายละเอียดต่าง ๆ เช่น เงื่อนไขในการสร้างปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ สถานที่และเวลาในการจัดตั้งขบวนแห่ ตลอดจนเส้นทางในการแห่ เป็นต้น
4. สนับสนุนในด้านการเงินแก่คัมภีร์ในการจัดสร้างปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ โดยใช้เงินงบประมาณของเทศบาลเมืองสกลนคร
5. จัดหารางวัลการประกวด ได้แก่ เงิน สิ่งของ ถ้วยรางวัล ส่วนหน่วยงานทางราชการอื่น ๆ ที่เข้าร่วมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง มีหน้าที่และมีส่วนสนับสนุนในการจัดงาน ดังนี้
 1. สนับสนุนคัมภีร์ของแต่ละหน่วยงานเข้าร่วมในด้านปัจจัย และความร่วมมือต่าง ๆ เพื่อจัดสร้างปราสาทผึ้งและจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง
 2. ช่วยเหลือในการจัดหาพาหนะบรรทุกองค์ปราสาทผึ้งเพื่อเข้าร่วมขบวนแห่ ซึ่งส่วนใหญ่ได้ใช้รถยนต์ของหน่วยงานของทางราชการ
 3. เข้าร่วมในขบวนแห่ปราสาทผึ้งร่วมกับชาวจังหวัด โดยเดินร่วมในขบวนแห่หรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมในขบวนแห่ (วิศิษฐ์ วัฒนสุขชาติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรฯ สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1353/2 ถนนสุขเกษม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

การที่เทศบาลเมืองสกลนครเป็นองค์กรหลักในการดำเนินการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง จึงทำให้งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งมีระเบียบแบบแผนมากขึ้น โดยเฉพาะระยะเวลาในการจัดงาน กำหนดวันเวลา และสถานที่ในการแห่

ในปี พ.ศ. 2481 ได้กำหนดจุดรวมและเวลาเคลื่อนขบวนแห่ คือ ในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ในตอนเย็นทุกคัมภีร์จัดตั้งขบวนแห่ปราสาทผึ้งทางน้ำที่หนองหาน โดยเริ่มจากบริเวณ

ด้านหลังของแขวงการทาง ผ่านด้านหลังโรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล และสถานีประมงไปรวมกัน ที่บริเวณสระวังทอง ริมหนองหาน ซึ่งอยู่ด้านหลังวัดพระธาตุเชิงชุมฯ จากนั้นมีการประกวดปราสาทผึ้ง และมอบรางวัลการประกวด แล้วมีการสมโภชฉลองปราสาทผึ้ง ในวันรุ่งขึ้นคือวันขึ้น 15 ค่ำ ในตอนเช้าทุกคุ้มวัดจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ไปยังวัดพระธาตุเชิงชุมฯ เพื่อประกอบพิธีกรรมถวาย ปราสาทผึ้งแด่องค์พระธาตุเชิงชุม (กาสิน ทอนฮามแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรฯ สุรพันธ์วิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1684/2 ถนนโสภว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

ลักษณะการจัดงานดังกล่าว ได้ถือเป็นแนวปฏิบัติในเวลาต่อมา คือ การใช้ระยะเวลาในการจัดงานสองวัน การกำหนดจุดรวมและเวลาเคลื่อนขบวนแห่ และการสมโภชฉลองปราสาทผึ้ง ในตอนกลางคืน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2482 เทศบาลเมืองนครได้เปลี่ยนแปลงจุดรวมและเวลาเคลื่อนขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ซึ่งลักษณะดังกล่าว ได้ถือเป็นแนวปฏิบัติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 จนถึงปี พ.ศ. 2519 คือ ในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ในตอนบ่ายทุกคุ้มวัดจัดตั้งขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่ถนนโสภว้าง บริเวณหน้าโรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล แล้วเคลื่อนขบวนแห่จากถนนโสภว้างแล้วเลี้ยวซ้ายไปตามถนนเปรมปรีดา เลี้ยวซ้ายไปตามถนนเจริญเมือง แล้วตรงไปยังวัดพระธาตุเชิงชุมฯ จากนั้นทุกคุ้มวัดประกอบพิธีกรรมถวายปราสาทผึ้งพร้อมกัน ในตอนค่ำมีการประกาศผลการตัดสินการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ แล้วมีการสมโภชฉลองปราสาทผึ้งที่วัดพระธาตุเชิงชุมฯ ในวันสุดท้ายคือวันขึ้น 15 ค่ำ ในตอนเช้ามีการทำบุญตักบาตรรอบองค์พระธาตุเชิงชุม แล้วมีพิธีมอบรางวัลการประกวด (ศาสตราจารย์พรหมสาขา ณ สกลนคร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรฯ สุรพันธ์วิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 433 ถนนเจริญเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2520 เทศบาลเมืองสกลนครได้เพิ่มระยะเวลาในการจัดงานจากสองวันเป็นสามวัน และได้กำหนดจุดให้แต่ละคุ้มวัดจัดตั้งขบวนแห่ และกำหนดลำดับที่ของคุ้มวัด

ในการเคลื่อนขบวนแห่ คือ ในวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 ในตอนเย็นทุกคุ้มวัดนำปราสาทผึ้งไปตั้งรวมกันที่บริเวณสนามมิ่งเมือง (หน้าศาลากลางหลังเก่า) มีพิธีเจริญพระพุทธมนต์ จากนั้นมีการสมโภชฉลองปราสาทผึ้งในวันรุ่งขึ้น คือ วันขึ้น 14 ค่ำ ในตอนเช้าทุกคุ้มวัดจัดตั้งขบวนแห่ตามจุดที่กำหนดให้ จากนั้นทุกคุ้มวัดเคลื่อนขบวนแห่ตามลำดับที่จากถนนไสสุว่างแล้วเลี้ยวซ้ายไปตามถนนเปรมปรีดา เลี้ยวซ้ายไปตามถนนเจริญเมือง ตรงไปยังวัดพระธาตุเชิงชุมฯ แล้วประกอบพิธีกรรมถวายปราสาทผึ้งพร้อมกัน ในตอนเย็นมีการประกาศผลการตัดสินการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ในวันสุดท้าย คือ วันขึ้น 15 ค่ำ ในตอนเช้ามีการทำบุญตักบาตรรอบองค์พระธาตุเชิงชุม แล้วมีพิธีมอบรางวัลการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ (สินวล บุตรราช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 87 ถนนมรรคาสัย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคมพ.ศ. 2534)

ขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 ถึงปี พ.ศ. 2522 มีองค์ประกอบของริ้วขบวน และการแต่งกายของผู้เข้าร่วมขบวนแห่ ดังนี้

องค์ประกอบของริ้วขบวน ขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 ยังคงมีองค์ประกอบของริ้วขบวนเช่นเดียวกับขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 คือ มีเพียงปราสาทผึ้งและชาวคุ้มวัดเท่านั้น ซึ่งในบางคุ้มวัดอาจมีกลุ่มเล่นดนตรีพื้นเมืองประกอบด้วย การจัดลำดับในขบวนแห่ยังไม่มีความแน่นอนเช่นกัน

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2490 เทศบาลเมืองสกลนครได้กำหนดให้มีการประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้งขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนนขบวนแห่โดยพิจารณาจากความครึกครื้นในการจัดขบวนแห่ ดังนั้นในขบวนแห่ของคุ้มวัดส่วนใหญ่ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ จึงได้จัดให้มีกลุ่มการเล่นดนตรีพื้นเมืองและการพ้อนรำตามจังหวะดนตรี เพื่อให้เกิดความสนุกสนานครึกครื้นประกอบด้วย แต่ในบางคุ้มวัดก็ไม่ได้จัดการเล่นดนตรีพื้นเมืองประกอบแต่อย่างใด (อุดร บุณนาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1083 ถนนใจผาสุก อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

จากการสัมภาษณ์ประกอบกับจากภาพถ่ายที่ชาวบ้านได้บันทึกไว้เมื่อปี พ.ศ. 2493 และ พ.ศ. 2495 ทำให้ทราบว่า องค์ประกอบของริ้วขบวนในบางคุ้มวัดนั้น นอกจากจะมีปราสาทผึ้ง ชาวคุ้มวัด กลุ่มนักดนตรีพื้นเมืองแล้ว (ดูภาพประกอบ 37) ยังได้มีนางฟ้านั่งประจำปราสาทผึ้ง อีกด้วย การจัดกระทำดังกล่าวน่าจะเป็นจินตนาการที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อในการทำบุญด้วยผึ้ง ที่ว่า เมื่อตายไปแล้วจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ มีวิมานเป็นที่อยู่อาศัย และมีนางอัปสรหรือนางฟ้า เป็นบริวาร ปราสาทผึ้งและนางฟ้าประจำปราสาทผึ้งจึงเป็นการจำลองมาจากวิมานบนสวรรค์นั่นเอง นางฟ้าประจำปราสาทผึ้งจะนั่งบนรถปราสาทผึ้ง หรือนั่งบนเกวียนที่ประดิษฐานองค์ปราสาทผึ้ง หรือเดินใกล้กับองค์ปราสาทผึ้งแบบที่ใช้คานหามมาร่วมขบวนแห่ จำนวนนางฟ้ามีประมาณ 4-10 คน (ดูภาพประกอบ 38-40)

นอกจากนั้นสถานศึกษาต่าง ๆ ยังได้จัดนักเรียนเข้าร่วมเดินในขบวนแห่ โดย แต่งกายด้วยเครื่องแบบชุดนักเรียน (ดูภาพประกอบ 41) ประกอบกับในปี พ.ศ. 2490 ได้มีการ ประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง โดยพิจารณาจากความครึกครื้นของการจัดขบวนแห่ ดังนั้นผู้เข้าร่วม ขบวนแห่ในบางคุ้มวัดจึงแต่งกายให้ดูตลกขบขันด้วยการหาใบไม้ดอกไม้มาประดับตามร่างกาย และทาทัวด้วยสีดำ และการแต่งกายแบบแฟนซี (ดูภาพประกอบ 42) ดังนั้น ขบวนแห่ในช่วงปี พ.ศ. 2495 จึงประกอบไปด้วยองค์ปราสาทผึ้ง นางฟ้าประจำปราสาทผึ้ง ชาวคุ้มวัดและนักเรียน ที่ร่วมเดินในขบวนแห่ นอกจากนั้นยังมีกลุ่มเล่นดนตรีพื้นเมือง กลุ่มฟ้อนรำตามจังหวะดนตรี แต่ทั้งนี้ ยังไม่มีการแสดงประกอบในขบวนแห่แต่อย่างใด

ส่วนการจัดระเบียบในขบวนแห่ก็ยังไม่มียุทธวิธีที่แน่นอนเช่นกัน คือ อาจจัดให้มี องค์ปราสาทผึ้งนำหน้าขบวน แล้วจึงต่อด้วยขบวนชาวบ้าน นักเรียน และกลุ่มนักดนตรี แต่ในบางคุ้มวัด อาจจัดขบวนแห่เป็นแถวที่เป็นระเบียบยิ่งขึ้น โดยการจัดให้ผู้เข้าร่วมขบวนแห่เดินเรียงเป็นแถวคู่กัน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบสวยงาม (ดูภาพประกอบ 41 และภาพประกอบ 43)

(อุทัย ศุภรัตน์สมบัติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรฯ สุพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 59 หมู่ 3 บ้านกกส้มโฮ้ง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา เทศบาลเมืองสกลนครได้กำหนดจำนวนนางฟ้าประจำปราสาทผึ้งให้มีจำนวนห้าคน โดยคนหนึ่งนั้นคือเทพีประจำปราสาทผึ้งและอีกสี่คนคือบริวาร และได้กำหนดให้มีการจัดระเบียบขบวนแห่ เรียงตามลำดับ คือ มีผู้ถือป้ายชื่อคุ้มวัดนำหน้าขบวนแห่ ต่อมาเป็นรถปราสาทผึ้งพร้อมทั้งเทพีและบริวาร จากนั้นเป็นกลุ่มขบวนนักฟ้อนรำและการละเล่นตามด้วยกลุ่มชาวกุ่มวัดและนักเรียนที่ร่วมเดินในขบวนแห่ นอกจากนี้ยังได้กำหนดเพิ่มเกณฑ์การให้คะแนนขบวนแห่ คือ เพิ่มความสวยงามในการตกแต่งรถปราสาทผึ้ง การแต่งกายและความสวยงามของเทพีและบริวารอีกด้วย

การละเล่นและการแสดงในช่วงดังกล่าว ได้มีการฟ้อนรำ คือ รำเซิ้งต่าง ๆ เช่น เซิ้งกระดัง เซิ้งสวิง เซิ้งกลองยาว ซึ่งลักษณะการฟ้อนรำนั้นเพื่อความสนุกสนานเป็นแบบพื้นบ้าน และมีขบวนนักดนตรีพื้นเมืองประกอบ คือ การเป่าแคนและกระจับปี่ การตีกลองยาว และการตีตุง

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2507 แต่ละคุ้มวัดได้จัดให้มีการฟ้อนรำเข้ามาร่วมขบวนแห่ด้วย ขบวนฟ้อนรำที่ร่วมขบวนแห่นี้เป็นการฟ้อนรำที่เป็นแบบแผนยิ่งขึ้น คือ มีการช่อมรำและรำยรำอย่างพร้อมเพรียงกัน เช่น รำเซิ้ง รำผู้ไท นอกจากนี้ได้มีการละเล่นดนตรีพื้นเมือง คือ การเล่นกลองยาว การฟ้อนรำและการละเล่นต่าง ๆ มีทั้งที่แสดงโดยนักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ และชาวบ้านจากคุ้มวัด โดยมีครูอาจารย์ของโรงเรียนต่าง ๆ เป็นผู้ฝึกซ้อม (ดำรง เจริญกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 577 ถนนเจริญเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

พอถึงปี พ.ศ. 2514 จนถึงปี พ.ศ. 2522 เทศบาลเมืองสกลนครได้เพิ่มเกณฑ์การให้คะแนนขบวนแห่ คือ ความเป็นระเบียบของการจัดขบวนแห่ ดังนั้นผู้ร่วมเดินในขบวนแห่ ซึ่งประกอบด้วยชาวบ้าน นักเรียน และข้าราชการจากหน่วยงานราชการได้เดินเรียงเป็นแถว ๆ ละสี่คน ในวันนี้ได้เริ่มมีการแสดง ซึ่งแสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่รวมทั้งความเชื่อ เช่น การแสดงการทำนา โดยมีรถบรรทุกจัดตกแต่งจำลองเป็นท้องนาแล้วแสดงวิถีการปลูกข้าวหรือดำนา

การแสดงการบาศรีสู่ขวัญในงานแต่งงาน การแสดงให้เห็นถึงนรกและสวรรค์ ในส่วนของนรก มีการแสดงเป็นยมทูตถือหอกคอยตีแทงคนที่ตกนรก ส่วนของสวรรค์ได้แสดงให้เห็นเทวดาและ นางฟ้าแวดล้อมด้วยดอกไม้ และแสดงการเล่นผีตาโชน ซึ่งเชื่อว่าเป็นผีที่ถูกปลดปล่อยให้มารับ ส่วนกุศล โดยแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่รุ่มร่าม สวมหน้ากากหรือหัวโชน และทาตัวด้วยสีดำ (พระมหา วารีย์ อินทปัญญา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดโพธิ์ชัย ถนนใจผาสูก อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของริ้วขบวนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 ถึงปี พ.ศ. 2522 องค์ประกอบของริ้วขบวนมีแบบแผนเดียวกัน คือ ประกอบด้วยผู้ถือป้ายชื่อคุ้มวัดนำหน้าขบวน ต่อด้วย ขบวนรถปราสาทผึ้งพร้อมทั้งเทพีและบริวาร ตามด้วยกลุ่มขบวนนักป้อนรำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนจาก โรงเรียนต่าง ๆ การละเล่นและการแสดงต่าง ๆ จากนั้นเป็นกลุ่มผู้เข้าร่วมเดินในขบวนเห่ คือ ชาวบ้านจากแต่ละคุ้มวัด และข้าราชการจากแต่ละหน่วยงาน

อนึ่งการละเล่นและการแสดงในช่วงหลังปี พ.ศ. 2514 จนถึงปี พ.ศ. 2522 มีลักษณะการละเล่นและการแสดงเช่นเดียวกับกับการละเล่นและการแสดงในช่วง ปี พ.ศ. 2514 ดังที่ได้กล่าวผ่านมาแล้ว เพียงแต่เพิ่มเติมในรายละเอียดปลีกย่อย คือ ในด้านการแสดงวิถีชีวิต ได้มีการแสดงประเพณีทอดกฐิน การลงช่่วง การทอผ้า ในด้านความเชื่อ ได้มีการแสดงพุทธประวัติตอน ที่สำคัญ ๆ คือ ตอนประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน การแสดงบางอย่างก็จัดแสดงบนรถยนต์ แต่การแสดงบางอย่างจัดแสดงโดยเดินไปตามถนน (ร.ต.ต. ส่วน ศรีละวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรา สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 1664 ซอยอารยะ ถนนยุวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

การแต่งกาย ผู้เข้าร่วมในขบวนเห่ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 ถึงปี พ.ศ. 2522 ประกอบด้วยผู้ถือป้ายชื่อคุ้มวัด นางฟ้าประจำปราสาทผึ้ง กลุ่มการป้อนรำการละเล่นและการแสดง กลุ่มผู้เข้าร่วมเดินในขบวนเห่ จากการสัมภาษณ์และประกอบกับภาพถ่ายที่ชาวบ้านได้บันทึกไว้ ทำให้ทราบลักษณะการแต่งกายของผู้เข้าร่วมขบวนเห่ดังนี้

ผู้ถือป้ายชื่อคุ้มวัด แต่งกายแบบชุดไทยภาคกลาง คือ ชุดไทยสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นชุดไทยแบบประยุกต์ โดยสวมเสื้อผ้าลูกไม้และนุ่งโจงกระเบนหรือสวมผ้าถุงยาว หรือห่มสไบเฉียงจับจีบเป็นริ้วและนุ่งโจงกระเบน หรืออาจแต่งกายแบบชุดไทยเรือนต้น คือ สวมเสื้อคอกลม แขนกระบอกและสวมผ้าถุงยาว (ดูภาพประกอบ 44)

นางฟ้าประจำปราสาทผึ้ง จากภาพถ่ายที่ชาวบ้านได้บันทึกไว้เมื่อปี พ.ศ. 2493 และพ.ศ. 2495 นางฟ้าประจำปราสาทผึ้งในบางคุ้มวัดได้แต่งกายแบบพื้นเมืองอีสาน คือ ใช้ผ้าขาวม้าห่มเฉียงเปิดไหล่ซ้ายและสวมผ้าถุงซึ่งเป็นผ้าทอพื้นเมือง (ดูภาพประกอบ 39) แต่ในบางคุ้มวัดได้แต่งกายแบบชุดไทยภาคกลางในสมัยนั้น คือ ใช้ผ้าสไบห่มเฉียงเปิดไหล่ซ้ายและสวมผ้าถุงซึ่งเป็นผ้าสีล้วนปักดิ้นเงิน และสวมมงกุฎ (ดูภาพประกอบ 45) จนถึงปี พ.ศ. 2514 นางฟ้าประจำปราสาทผึ้งและผู้ถือป้ายส่วนใหญ่จะแต่งกายแบบชุดไทยพระราชานิยมคือ ชุดไทยจักรพรรดิ โดยห่มสไบเฉียงเปิดไหล่ขวาและสวมผ้าถุงจับหน้านางปักดิ้นทองทั้งชุด (ดูภาพประกอบ 46) นางฟ้าประจำปราสาทผึ้งและผู้ถือป้ายชื่อคุ้มวัดจะแต่งกายลักษณะเช่นนี้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ชาวคุ้มวัด จากภาพถ่ายที่ชาวบ้านได้บันทึกไว้เมื่อปี พ.ศ. 2481 (ดูภาพประกอบ 17) และเมื่อปี พ.ศ. 2493 (ดูภาพประกอบ 47) ทำให้ทราบว่าเป็นการแต่งกายแบบพื้นเมืองอีสาน คือ

ผู้หญิง สวมเสื้อคอกลมแขนสั้นหรือแขนยาวแล้วห่มผ้าสไบ หรือใช้ผ้าขาวม้าห่มสไบเฉียงแทนการสวมเสื้อ และสวมผ้าถุงซึ่งเป็นผ้าทอพื้นเมือง
ผู้ชาย สวมเสื้อเชิ้ตแขนยาวหรือแขนสั้นหรือเสื้อฮาวายและสวมกางเกงขาก๊วยหรือกางเกงขายาว หรือสวมเสื้อคอกลมแขนสั้นและนุ่งโจงกระเบนหรือนุ่งผ้าโจงกระเบน
อาจมีผ้าขาวม้าโพกศีรษะและคาดเอว

ข้าราชการที่เข้าร่วมขบวนแห่จะแต่งกายเช่นเดียวกับชาวคุ้มวัดหรือชาวบ้านที่มาร่วมขบวนแห่ หรืออาจแต่งกายแบบภาคกลาง โดยผู้หญิงแต่งกายแบบชุดไทยพระราชานิยม คือ ชุดไทยเรือนต้น ส่วนผู้ชายสวมเสื้อราชปะแตนและนุ่งโจงกระเบนสวมถุงเท้ายาว ส่วน

ข้าราชการทหารซึ่งได้ร่วมเดินถือธงก็แต่งกายด้วยเครื่องแบบทหาร (ดูภาพประกอบ 48)

กลุ่มนักฟ้อนรำการละเล่นและการแสดง มีลักษณะการแต่งกายเช่นเดียวกับชาวมั่ววัด คือ แต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองอีสาน ทั้งนี้เพราะการฟ้อนรำ การละเล่น และการแสดงล้วนเป็นแบบของชาวอีสานทั้งสิ้น (ประพันธ์ สุวรรณเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เกสรฯ สุรพันธ์พิชิต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 528 ซอย 1 ถนนใจผาสุก อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2534)

ขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2522 ถึงปัจจุบัน

ในการศึกษาถึงขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2522 ถึงปัจจุบัน ข้อมูลส่วนหนึ่งได้จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลอีกส่วนหนึ่งได้จากการสังเกตงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งประจำปี 2533 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2522 จังหวัดสกลนครและเทศบาลเมืองสกลนครได้ส่งเสริมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เพื่อให้เป็นงานที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสกลนคร และได้รับความร่วมมือจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นงานประเพณีระดับประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา ดังนั้นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงเป็นองค์กรหลักองค์กรหนึ่งในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนครด้วย ซึ่งมีหน้าที่ดังนี้

1. ส่งเจ้าหน้าที่หรือตัวแทนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมาร่วมในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง โดยร่วมเป็นกรรมการตัดสินการประกวดปราสาทผึ้ง และให้คำแนะนำต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดงาน
2. สนับสนุนด้านรางวัลการประกวด โดยมอบโล่รางวัลแก่คุ้มวัดที่ชนะเลิศการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ปราสาทผึ้ง
3. สนับสนุนด้านการเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เช่น ในปี พ.ศ. 2523 ได้สนับสนุนด้านการเงินจำนวน 10,000 บาท (หนึ่งหมื่นบาทถ้วน) และในปี พ.ศ. 2533 ได้สนับสนุนด้านการเงินจำนวน 600,000 บาท (หกแสนบาทถ้วน)

4. จัดพิมพ์ภาพโฆษณาประชาสัมพันธ์เผยแพร่งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

จังหวัดสกลนคร

อนึ่ง จังหวัดสกลนครได้ขอความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน ในจังหวัดสกลนคร เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนคุ้มวัดต่าง ๆ เช่นเดียวกับหน่วยงานของทางราชการ

ลักษณะการจัดงานในปี พ.ศ. 2520 ซึ่งได้มีระยะเวลาในการจัดงานสามวัน ลักษณะการจัดงานดังกล่าวได้ถือเป็นแนวปฏิบัติมาจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2533 ลักษณะการจัดงาน ยังคงเป็นเช่นเดิม เพียงแต่ได้เปลี่ยนแปลงสถานที่ที่เป็นจุดรวมและเส้นทางที่ใช้ในการเคลื่อนขบวนแห่ ทั้งนี้เนื่องจากทุกคุ้มวัดได้จัดขบวนแห่อย่างใหญ่โต และมีผู้เข้าร่วมในขบวนแห่เป็นจำนวนมาก ตลอดจนได้มีการพ้อนรำการละเล่นและการแสดงต่าง ๆ มากมาย จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงเส้นทาง ในการแห่ปราสาทผึ้งให้มีระยะทางที่ยาวขึ้นจนถึงประมาณสองกิโลเมตร ลักษณะการจัดงานในปี พ.ศ. 2533 ซึ่งตรงกับวันขึ้น 13 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ เดือน 11 (ประมาณต้นเดือนตุลาคม) มีดังนี้

ในวันแรกของงาน ในตอนเย็นชาวบ้านแต่ละคุ้มวัดนำปราสาทผึ้ง ไปตั้งรวมกัน ที่บริเวณลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 (หน้าศาลากลางหลังใหม่) ตามจุดที่กำหนดให้ จากนั้นมีพิธี เจริญพระพุทธรูปมนต์และการสมโภชฉลองปราสาทผึ้ง ในวันที่สองของงาน ในตอนเช้าทุกคุ้มวัด จัดตั้งขบวนแห่ตามจุดที่กำหนดให้ คือ บริเวณลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 ถนนหน้าศูนย์ราชการ และถนนสุขเกษม จากนั้นทุกคุ้มวัดเคลื่อนขบวนแห่ตามลำดับที่จากบริเวณหน้าหอนาฬิกา ถนนสุขเกษม ผ่านหน้าสำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร เลี้ยวซ้ายผ่านสี่แยกหน้าธนาคารศรีนคร แล้วเลี้ยวขวา ไปตามถนนเจริญเมือง ตรงไปยังวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร แล้วประกอบพิธีกรรมถวายปราสาทผึ้ง พร้อมกัน ในตอนเย็นมีการประกาศผลการตัดสินการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ ในวันสุดท้าย ของงาน ในตอนเช้ามีพิธีมอบรางวัลการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ที่วัดพระธาตุเชิงชุมฯ จากนั้นมีการทำบุญตักบาตร

องค์ประกอบของริ้วขบวน เนื่องจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามา ส่งเสริมและสนับสนุนงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร จึงทำให้มีผู้มาเที่ยวชมงาน

เป็นจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังนั้นจึงได้มีการกำหนดแบบแผนของขบวนแห่ที่มีรูปแบบเป็นระเบียบมากยิ่งขึ้น โดยจัดเรียงตามลำดับ ดังนี้

1. ขบวนแห่หน้าคุ้มวัด เริ่มด้วยรถตำรวจนำขบวน ต่อด้วยวงโยธวาทิต แฉ่นป้ายซึ่งเขียนข้อความว่า งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2523 จังหวัดสกลนคร ขบวนต่อมา คือ การแสดงรำมวยโบราณ ต่อด้วยรถประดิษฐานองค์ปราสาทผึ้งแบบโบราณ

2. ขบวนแห่ของแต่ละคุ้มวัด เริ่มด้วยผู้ถือป้ายชื่อคุ้มวัด ต่อด้วยวงดุริยางค์ รถนางฟ้าประจำปราสาทผึ้ง ขบวนต่อมา คือ รถปราสาทผึ้ง ต่อด้วยกลุ่ม นักฟ้อนรำ การละเล่นและการแสดงต่าง ๆ ต่อมาเป็นกลุ่มผู้เข้าร่วมเดินในขบวนแห่ปราสาทผึ้ง

การละเล่นและการแสดง ขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2522 ถึงปัจจุบัน มีการละเล่นและการแสดงคล้ายคลึงกับขบวนแห่ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2522 แต่ได้มีการเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับการแสดง คือ

การฟ้อนรำ เช่น รำเชิงกระดัง (ดูภาพประกอบ 49) รำเชิงสวิง รำเชิงกลองยาว รำผู้ไท รำสองเฒ่าไท ก๊วย-กะเลิง รำโปงลาง

การละเล่น เช่น การเล่นดนตรีพื้นเมือง มีการเป่าแคน การตีกลอง การตีตุง และการเล่นกลองยาว (ดูภาพประกอบ 50)

การแสดงวิถีชีวิตและความเชื่อ เช่น การแสดงประเพณีการแต่งงาน ลอยกระทง ทอดกฐิน และการลงช่วง การดำข้าว การทอผ้า (ดูภาพประกอบ 51) แสดงความเชื่อทางศาสนา เช่น การแสดงเกี่ยวกับพุทธประวัติตอนประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน และชาดก เช่น ตอนชู้ชกและกัณหาชालี การแสดงเกี่ยวกับนรกและสวรรค์ การแสดงการต้อนรับการกลับจากเทวโลกของพระพุทธรเจ้า นอกจากนั้นก็มีแสดงเกี่ยวกับความเชื่อของกลุ่มชน เช่น การแสดงพิธีเหยา ซึ่งเป็นการรักษาผู้ป่วยแบบพื้นบ้านของชาวกะเลิงและชาวโล้ การรำผีหมอ ซึ่งเป็นการรักษาผู้ป่วยแบบพื้นบ้านของชาวก๊วย (ดูภาพประกอบ 52) และการแสดงการประกอบพิธีกรรมโล้กั้งบั้งของชาวโล้ ตลอดจนการแสดงความเชื่อเกี่ยวกับภินิหารพื้นบ้าน เรื่องผาแดงนางไอ่

การแต่งกาย ผู้เข้าร่วมในขบวนแห่หลังปี พ.ศ. 2522 ถึงปัจจุบัน มีลักษณะการแต่งกายเช่นเดียวกับผู้เข้าร่วมขบวนแห่ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2522 ดังนี้

นักดนตรีในวงดุริยางค์ แต่งกายโดยการสวมเสื้อแขนยาวคอปกสีแดง และสวมกางเกงขายาวสีขาว สวมหมวกสีขาวและรองเท้าน้ำสีดำ (ดูภาพประกอบ 53)

ผู้ถือป้ายนำขบวนแห่ปราสาทผึ้ง คือ นักมวยโบราณ แต่งกายโดยนุ่งโจงกระเบนสีนเห็นเนื้อเข้า ไม่สวมเสื้อ (ดูภาพประกอบ 54)

ผู้ถือป้ายชื่อคุ้มวัดและนางฟ้าประจำปราสาทผึ้ง มีลักษณะการแต่งกายเช่นเดียวกัน คือ แต่งกายแบบชุดไทยภาคกลาง ได้แก่ ชุดไทยสมัยรัชการที่ 5 โดยสวมเสื้อผ้าลูกไม้และนุ่งโจงกระเบน หรือสวมผ้าถุงยาวและแต่งกายแบบชุดไทยจักรพรรดิ โดยห่มสไบเฉียงเปิดไหล่ขวา และสวมผ้าถุงจีบหน้านาง ปักดันทองทั้งชุด

ชาวบ้านจากคุ้มวัดต่าง ๆ แต่งกายเช่นเดียวกับชาวอีสานโดยทั่วไป คือ ผู้หญิง สวมเสื้อคอกลมแขนสั้นหรือแขนยาวแล้วห่มผ้าสไบ หรือใช้ผ้าขาวม้าห่มสไบเฉียงแทนการสวมเสื้อ และสวมผ้าถุงซึ่งเป็นผ้าทอพื้นเมือง

ผู้ชาย สวมเสื้อเชิ้ตแขนยาวหรือแขนสั้นหรือเสื้อฮาวาย และสวมกางเกงขาก๊วยหรือกางเกงขายาว หรือสวมเสื้อคอกลมแขนสั้น และนุ่งโสร่งหรือนุ่งโจงกระเบน อาจมีผ้าขาวม้าในกรณีชะและคาดเอว

ข้าราชการที่เข้าร่วมเดินในขบวนแห่แต่งกายเช่นเดียวกับชาวบ้านจากคุ้มวัดหรืออาจแต่งกายแบบภาคกลาง โดยผู้หญิงแต่งกายแบบชุดไทยพระราชนิยม คือ ชุดไทยเรือนต้น ส่วนผู้ชายสวมเสื้อราชปะแตนและนุ่งโจงกระเบน สวมถุงเท้าขาว

กลุ่มนักฟ้อนรำการละเล่นและการแสดงก็จะแต่งกายเช่นเดียวกับชาวคุ้มวัด คือ แต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองอีสาน ทั้งนี้เพราะการฟ้อนรำ การละเล่น และการแสดงต่าง ๆ ล้วนเป็นแบบของชาวอีสานทั้งสิ้น

ข้อมูลทีกล่าวผ่านมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การจัดชบวนแห่ปราสาทผึ้งที่
จังหวัดสกลนคร ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ทั้งในด้านองค์ประกอบของริ้วชบวน
กิจกรรมที่ร่วมในชบวนแห่ ตลอดจนลักษณะการแต่งกายของผู้เข้าร่วมชบวนแห่

บทสรุป

การศึกษาเรื่องความเชื่อและพัฒนาการของประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับเทศกาลตามจารีตประเพณีอย่างหนึ่งของชาวอีสาน ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง เป็นประเพณีหนึ่งของงานบุญประเพณีในจารีตสิบสองเดือนหรือประเพณีตามฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดอยู่ในงานบุญออกพรรษาหรืองานบุญเดือนสิบเอ็ด โดยทั่วไปแล้วประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งเป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนชาวอีสานจะจัดขึ้นในช่วงแรก ๆ ของเทศกาลออกพรรษา ซึ่งตรงกับเดือนสิบเอ็ดหรือประมาณครึ่งแรกของเดือนตุลาคมในแต่ละปี องค์ประกอบที่สำคัญในประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งคือการสร้างปราสาทผึ้งด้วยกาบกล้วยหรือวัสดุประเภทไม้ที่หาได้ในท้องถิ่น โดยการสร้างให้มีลักษณะเป็นรูปทรงอาคารสถาปัตยกรรมที่มีขนาดเล็ก แล้วประดับตกแต่งด้วยการนำขี้ผึ้งมาทำให้เป็นดอกดวงแลดูคล้ายดอกไม้ หรือทำให้เป็นหลอดลายตามต้องการประดับทั่วทั้งองค์ปราสาทผึ้ง จากนั้นจึงจัดขบวนแห่นำองค์ปราสาทผึ้งไปถวายตามวัดหรือตามเจดีย์สถานที่เป็นที่เคารพนับถือหรือเป็นศูนย์กลางของชุมชน ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งที่มีการถือปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายคือประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ตั้งจุดมุ่งหมายไว้สองประการคือ เพื่อศึกษาถึงคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการสร้างปราสาทผึ้ง และเพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งเฉพาะในเขตจังหวัดสกลนคร โดยได้ทำการศึกษาถึงพัฒนาการทั้งทางด้านลักษณะรูปแบบขององค์ปราสาทผึ้ง และการจัดขบวนแห่

ส่วนวิธีการดำเนินการศึกษา ได้ใช้วิธีการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารในส่วนที่เกี่ยวข้องเรื่องความเป็นมาของประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง ตลอดจนคติความเชื่อที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาจาก

ข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จังหวัดสกลนครทั้ง 16 คຸ້มวัดที่เคยสร้างปราสาทผึ้งและจัดชบวนแห่เข้าร่วมในประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามนี้ได้ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยเฉพาะการสังเกตถึงกระบวนการสร้างปราสาทผึ้งและการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครนั้น ได้สังเกตและรวบรวมข้อมูลเฉพาะในปี 2533 ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้รู้จาก 16 คຸ້มวัดในเขตจังหวัดสกลนคร ซึ่งในการสัมภาษณ์ได้แบ่งกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลออกเป็นสามกลุ่มคือ กลุ่มผู้อาวุโศที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ช่างสร้างปราสาทผึ้ง และหัวหน้าคຸ້มวัดในแต่ละคຸ້มวัดรวม 48 คน และยังได้สัมภาษณ์จากนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมอีกด้วย

ผลของการศึกษา เรื่องความเชื่อและน้ลนการของประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร แยกกล่าว ได้ดังนี้

1. ในการศึกษาถึงคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการสร้างปราสาทผึ้งนั้น มีรากฐานของความเชื่อที่เนื่องมาจากความเชื่อในพุทธศาสนา ความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณ และความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งจากความเชื่อดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับการสร้างปราสาทผึ้ง มีรายละเอียดที่แตกต่างกันดังนี้

1.1 ความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นความเชื่อที่ทำให้พุทธศาสนิกชนถือเป็นปรัชญาคตินำมาสู่การสร้างปราสาทผึ้งนั้นเมื่ออยู่สี่ประการ คือ ความเชื่อที่มีที่มาจากเรื่องราวในพุทธประวัติ ความเชื่อที่มีที่มาจากเรื่องราวในไตรภูมิในพุทธศาสนา ความเชื่อที่มีที่มาจากเรื่องประวัติพระมาลัยอรหันต์ และความเชื่อที่มีที่มาจากเรื่องการประกอบพิธีพลีดวงวิญญาณหรือพิธีงเด็ก ซึ่งเป็นความเชื่อในพุทธศาสนาหลักมหายาน ความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนาทั้งสี่ประการ

แยกกล่าว ได้ดังนี้

1.1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างปราสาทผึ้งที่มีที่มาจากเรื่องราวในพุทธประวัติ ซึ่งมีปรากฏในเหตุการณ์ที่สำคัญสองประการคือ เหตุการณ์ตอนที่พระพุทธองค์เสด็จไปจำพรรษาที่ป่าปาริไลยก์ ได้พบช้างและลิงที่มาทำหน้าที่เป็นอุปัชฌาย์ โดยเฉพาะลิงนั้นได้นำรวงผึ้งมาถวายแด่พระพุทธองค์ เมื่อพระพุทธองค์รับรวงผึ้งนั้น ไปฉัน ทำให้ลิงกระโดดด้วยความดีใจ

จนพลาดตกต้นไม้ลงมาตาย ด้วยอาณิสส์ที่ลิ่งได้ถวายรวงผึ้งแด่พระพุทธรูปองค์ ทำให้ได้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และเหตุการณ์ตอนที่พระพุทธรูปองค์ทรงแสดงมหาปาฏิหาริย์ ขณะเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ภายหลังจากที่เสด็จไปจำพรรษาที่เขตนาคปรกพระพุทธรูปมารดา และเหล่าเทวดาด้วยการเปิดโลกทั้งสามคือ สวรรค์ภูมิ มนุษย์ภูมิ และนรกภูมิ ได้เห็นซึ่งกันและกันโดยตลอด ซึ่งเรียกเหตุการณ์ตอนนี้ว่า เทโวโรหนปริวัตต์ ทำให้ผู้คนเห็นความแตกต่างของความสะอาดสวยงามบนสวรรค์ภูมิ และความขากลำบากในนรกภูมิ ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้พุทธศาสนิกชนได้คิดสร้างอาคารศาสนสถานถวายเป็นพุทธรูป ด้วยหวังให้เป็นอาณิสส์เพื่อที่จะได้ไปเกิดบนสวรรค์

1.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างปราสาทผึ้งที่มีที่มาจาก เรื่อง ไตรภูมิในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคำสอนที่มีปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาที่ว่าด้วยการที่มนุษย์ต้องเวียนว่ายตายเกิดในโลกภูมิต่าง ๆ ตามที่ได้ประกอบกรรมดี หรือกรรมชั่วไว้ โดยเฉพาะความเชื่อที่ว่าผู้ประกอบกรรมดีก็จะได้ไปเกิดบนสวรรค์ภูมิชั้นต่าง ๆ ที่มีวิมานปราสาทเป็นเรือนที่อยู่อาศัยอย่างสะอาดสวยงาม

1.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างปราสาทผึ้งที่มีที่มาจาก เรื่องราวที่ปรากฏในคัมภีร์มาเลชยเทเวตเถรวัตถุ ที่ได้กล่าวถึงพระมัลลยอรหันต์ซึ่งเป็นพุทธสาวกองค์หนึ่งขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เคยไปเขตนาคปรกสถิตวันรอกในนรกภูมิ และได้เสด็จขึ้นไปบนสวรรค์เพื่อไหว้องค์พระโพธิสัตว์ศรีอาริยมต ไตรยที่จะเสด็จมาตรัสรู้เป็นองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาล หลังจากนั้นพระมัลลยอรหันต์ได้เขตนาคปรกแก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้ทราบถึงวิธีการสร้างบุญกุศลเพื่อที่จะได้ไปเกิดบนสวรรค์ รวมทั้งการสร้างอาคารศาสนสถานถวายเป็นพุทธรูปชานนั้นเป็นหนทางหนึ่งที่เป็นอาณิสส์นำพาให้ได้ไปเกิดบนสวรรค์ มีวิมานเป็นที่อยู่อาศัย และมีเหล่านางฟ้าเป็นบริวารด้วย

1.1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างปราสาทผึ้งที่มีที่มาจาก เรื่องการประกอบพิธีปลีดวงวิญญาณหรือพิธีงเต็กตามคติในพุทธศาสนาเถรวาท โดยการจัดทำสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนการสร้างบ้านเรือนด้วยกระดาษ ในลักษณะของสิ่งของเครื่องใช้และบ้านจำลองแล้วนำมาเผาอุทิศส่วนกุศล ไปให้แก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษผู้ล่วงลับได้นำไปใช้อยู่อาศัยในโลกหน้าต่อไป ความเชื่อดังกล่าวนี้มีปรากฏในหมู่พุทธศาสนิกชนชาวจีนอย่างแพร่หลาย

จากความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนาตามที่ได้กล่าวผ่านมานั้น คือ กรอบแนวคิดที่ผสมผสานเข้าด้วยกัน จนกลายเป็นความเชื่อพื้นฐานที่ทำให้พุทธศาสนิกชน ได้ถือปฏิบัติในการสร้างอาคารศาสนสถานถวายเป็นพุทธบูชา เพื่อที่จะได้เป็นอานิสงส์นำมาให้ตนเองหรือเป็นอานิสงส์แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะได้ไปเกิดบนสวรรค์ มีวิมานมีปราสาทเป็นที่อยู่อาศัย และจากแนวความคิดความเชื่อดังกล่าวนี้เอง ได้นำมาสู่การปรับเปลี่ยนให้มีการสร้างอาคารศาสนสถานเป็นอาคารจำลองในลักษณะขององค์ปราสาทผึ้ง เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ถวายเป็นพุทธบูชา แทนการสร้างอาคารศาสนสถานขนาดใหญ่ ที่ต้องลงทุนสูงกว่า แต่ก็หวังว่าจะได้อานิสงส์เช่นเดียวกันกับการสร้างอาคารศาสนสถานขนาดใหญ่ด้วยเช่นกัน

1.2 ความเชื่อที่เนื่องในภูตผีวิญญาณ ซึ่งเป็นความเชื่อพื้นบ้านที่ทำให้ชาวอีสาน ถือเป็นปรัชญาคติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างปราสาทผึ้ง คือ ความเชื่อที่ว่าคนที่ตายไปแล้วดวงวิญญาณก็ยังคงต้องการสิ่งต่าง ๆ เช่นเดียวกับเมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่เป็นคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การต้องการที่อยู่อาศัย ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้มีการประกอบพิธี เช่น สรงดวงวิญญาณ ตลอดจนการสร้างเรือนจำลองในลักษณะของศาลหรือหอฟี เพื่ออุทิศให้ เป็นที่สิงสถิตแก่ดวงวิญญาณด้วย

จากความเชื่อดังกล่าวจึงเป็นแนวคิดส่วนหนึ่งที่ปรับเปลี่ยน เข้ากับการสร้างปราสาทผึ้ง ซึ่งมีลักษณะเป็นอาคารจำลอง เพื่ออุทิศส่วนกุศลจากการสร้างปราสาทผึ้งแก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ หรือเจ้ากรรมนายเวรผู้ล่วงลับ

1.3 ความเชื่อที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับความนิยมในการสร้างปราสาทหินหรือเทวาลัยให้เป็นอาคารเทวสถานที่เชื่อว่า เป็นวิมานที่ประทับของเทพเจ้าสำคัญในศาสนาพราหมณ์ เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ โดยเชื่อว่าการสร้างเทวาลัยอุทิศถวายแด่เทพเจ้านั้นเป็นอานิสงส์อย่างสูงสุด อีกทั้งยังเชื่อว่าเป็นอานิสงส์ของผู้ที่สร้างเทวาลัยอุทิศถวายนั้น จะส่งผลให้ชีวิตหลังความตายคือดวงวิญญาณจะได้ เข้าไปรวมกับองค์เทพเจ้าที่ประดิษฐานอยู่ในอาคารเทวาลัยที่ได้สร้างไว้

จากความเชื่อดังกล่าวจึงเป็นอีกแนวความเชื่อหนึ่งที่มีส่วนปรับปรนเข้ากับประเพณีการสร้างปราสาทผึ้ง ในลักษณะของอาคารจำลองด้วยหวงในอนิสงส์จากการที่ได้สร้างปราสาทผึ้งขึ้นไว้ เมื่อตายไปก็จะได้มีปราสาทเป็นที่อยู่อาศัยนั่นเอง

อย่างไรก็ตามจากรายละเอียดของคติความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนา ที่เนื่องในเรื่องกตุมพีวิภูฏาน และที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นต้นเค้าของความเชื่อที่นำมาสู่ประเพณีการสร้างปราสาทผึ้งนั้น เป็นความเชื่อที่สั่งสมสืบต่อกันมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน จนเกิดการปรับปรนผสมผสาน เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้อย่างแนบเนียนและเหมาะสมกลมกลืน จนมีอาจที่จะแยกออกจากกันได้ แต่ทั้งนี้จากการศึกษาภาคสนามและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดสกลนครที่มาร่วมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ประกอบกับข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย ทำให้ทราบได้ว่า คติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้งซึ่งเป็นความเชื่อหลักที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย คือ ความเชื่อที่เนื่องในพุทธศาสนา โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องสิงถวยารวงผึ้ง และความเชื่อเรื่องเทโวโรหนะปริวัตต์ ซึ่งเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง ความเชื่อที่เกี่ยวข้องรองลงมาคือ ความเชื่อที่เกี่ยวกับกตุมพีวิภูฏาน และความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์โดยลำดับ

2. ทางด้านการดำเนินการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครนั้น

เป็นงานประเพณีที่มีจุดเริ่มต้นที่เกิดจากความเชื่อและความศรัทธาของชาวบ้านในจังหวัดสกลนคร ที่มีต่องานบุญประเพณีตามจารีตในพุทธศาสนาที่เนื่องในเทศกาลออกพรรษา ชาวบ้านในแต่ละคุ้มวัดจึงได้ร่วมมือจัดกันเอง โดยได้แห่ปราสาทผึ้งซึ่งในระยะแรกนั้นชาวบ้านเรียกว่า ต้นผึ้ง ไปทำพิธีถวายที่วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จนกระทั่งเมื่อมีการจัดตั้งเทศบาลเมืองสกลนครในราวปี พ.ศ. 2479 เทศบาลเมืองสกลนครจึงเป็นองค์กรหลักในการจัดงานประเพณีออกพรรษา โดยได้จัดให้มีการแห่ปราสาทผึ้งในงานออกพรรษานั้นด้วย ในการจัดสร้างปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ ในช่วงต่อมาได้มีหน่วยงานทางราชการ เอกชน และรัฐวิสาหกิจเป็นผู้ให้การสนับสนุนแต่ละคุ้มวัด ซึ่งมีทั้งการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่สืบต่อมาทุกปี ต่อมาจังหวัดสกลนครก็ได้จัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งในลักษณะของการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริม และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

อีกทั้งยังถือว่าประเพณีแห่ปราสาทผึ้งเป็นงานประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดสกลนคร และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ให้การสนับสนุนในการจัดงานแห่ปราสาทผึ้งของจังหวัดสกลนคร อีกทั้งยังได้บรรจุงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของจังหวัดสกลนครไว้ในปฏิทินท่องเที่ยวในระดับประเทศอีกด้วยจึงทำให้งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครเป็นงานประเพณีที่มีความสำคัญในระดับชาติซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

3. ในการศึกษาถึงลักษณะรูปแบบขององค์ปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครนั้น ได้พบว่า ทั้งลักษณะรูปแบบทางศิลปกรรมขององค์ปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ ได้มีพัฒนาการมาโดยลำดับ ซึ่งแยกกล่าวได้ดังนี้

3.1 ลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้ง ถึงแม้ว่าจุดประสงค์หลักของการสร้างองค์ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครคือ การจัดสร้างให้มีลักษณะเป็นอาคารสิ่งก่อสร้างจำลองแล้วตกแต่งด้วยผึ้ง เพื่อนำไปใช้แห่ในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง แต่จากการศึกษาจากภาพถ่ายเก่าทั้งที่มีรวบรวมไว้ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติกับที่ชาวบ้านในจังหวัดสกลนคร ได้ถ่ายบันทึกไว้ ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และจากการที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมสังเกตการจัดงานแห่ปราสาทผึ้งเมื่อปี พ.ศ. 2533 ทำให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านลักษณะรูปแบบของปราสาทผึ้ง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 รูปแบบ ตามลักษณะทางศิลปกรรม ดังนี้

ปราสาทผึ้งแบบที่ 1 แบบทรงพระธาตุ (ดูภาพประกอบ 1-2) ซึ่งเป็นปราสาทผึ้งที่ช่างผู้สร้างได้รับแนวคิดมาจากลักษณะรูปแบบขององค์สถูปเจดีย์หรือพระธาตุที่มีปรากฏอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยได้สร้างปราสาทผึ้งที่มีรูปแบบทางศิลปกรรมที่ย่อส่วนมาจากเจดีย์ทรงดอกบัวเหลี่ยม ซึ่งลักษณะของเจดีย์ทรงดอกบัวเหลี่ยมนี้เป็นเอกลักษณ์ของเจดีย์ที่มีพบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยที่ชาวบ้านที่จังหวัดสกลนครเรียกปราสาทผึ้งทรงพระธาตุนี้ว่า ต้นผึ้ง หรือ ต้นดอกผึ้ง การสร้างปราสาทผึ้งทรงพระธาตุนี้เป็นการกระทำที่สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องการสร้างอานิสงส์ด้วยการสร้างสถูปเจดีย์ถวายเป็นนุกนวมบูชา

ปราสาทผึ้งแบบที่ 2 แบบทรงห่อผี (ดูภาพประกอบ 14) ซึ่งเป็นปราสาทผึ้งที่ช่างผู้สร้างได้สร้างเลียนแบบอาคารเรือนที่อยู่อาศัยแบบพื้นเมืองของชาวอีสานโดยทั่วไป แต่ได้สร้างให้มีลักษณะเป็นเรือนจำลองแล้วประดับตกแต่งด้วยผึ้งที่ทำเป็นรูปดอกไม้ อย่างไรก็ตามการสร้างปราสาทผึ้งให้มีลักษณะทางศิลปกรรมแบบเรือนที่อยู่อาศัยจำลองย่อส่วนลงมา จึงทำให้คล้ายกับศาลพระภูมิหรือห่อผี ที่ชาวอีสานนิยมสร้างกันโดยทั่วไป ดังนั้นการสร้างปราสาทผึ้งทรงห่อผีจึงสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องการสร้างเรือนที่อยู่อาศัย หรือการสร้างศาลอุทิศส่วนกุศลให้แก่วิญญาณบรรพบุรุษ เพื่อที่จะได้ใช้เป็นบ้านที่อยู่อาศัยในชีวิตหลังความตาย

ปราสาทผึ้งแบบที่ 3 แบบทรงบุษบก (ดูภาพประกอบ 15-16) ซึ่งเป็นปราสาทผึ้งที่ช่างผู้สร้างได้สร้างเลียนแบบมาจากอาคารสถาปัตยกรรมทรงบุษบก ซึ่งเป็นอาคารที่มีโครงผนังค่อนข้างสูง มีหลังคาเป็นทรงสี่เหลี่ยมซ้อนเป็นชั้น ๆ สอปเข้าหากัน ประดับด้วยปลียอดแหลม การสร้างอาคารทรงบุษบกนี้ถือว่าเป็นอาคารชั้นสูงที่นิยมสร้างเนื่องในกิจการที่เกี่ยวกับศาสนาหรือพระมหากษัตริย์ เช่น สร้างเป็นธรรมมาสน์ให้พระสงฆ์ใช้นั่งเทศน์ ดังนั้นการสร้างปราสาทผึ้งให้มีลักษณะทางศิลปกรรมเป็นทรงบุษบก จึงสอดคล้องกับความเชื่อในเรื่องการสร้างอันนิสงส์ด้วยการสร้างอาคารบุษบกถวายเป็นพุทธบูชา และยังเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องการยกย่องวิญญาณบรรพบุรุษด้วยการสร้างปราสาทผึ้งทรงบุษบก เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณบรรพบุรุษได้ใช้เป็นที่อยู่อาศัยประหนึ่งว่าได้อยู่ในวิมานบนสวรรค์นั่นเอง

ปราสาทผึ้งแบบที่ 4 แบบทรงจตุรมุข (ดูภาพประกอบ 17-18, 29-35) ซึ่งเป็นปราสาทผึ้งที่ช่างผู้สร้างได้สร้างจำลองเลียนแบบมาจากลักษณะของอาคารปราสาทพระราชมณเฑียรสถานที่มีอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเป็นอาคารที่มีโครงสร้างหลักของผนังเป็นรูปกากบาท และมีซุ้มยื่นเป็นมุขออกไปทั้งสี่ด้าน การสร้างปราสาทผึ้งทรงจตุรมุขก็มีความสอดคล้องกับความเชื่อในเรื่องการสร้างอันนิสงส์ ด้วยการถวายอาคารสิ่งก่อสร้างเป็นพุทธบูชา และผสมผสานกับความเชื่อเกี่ยวกับการยกย่องวิญญาณบรรพบุรุษด้วย การสร้างปราสาทผึ้งทรงจตุรมุข แล้วอุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณบรรพบุรุษได้ใช้เป็นที่อยู่อาศัยประหนึ่งว่าได้อยู่ในวิมานบนสวรรค์เช่นกัน

การสร้างปราสาทผึ้งทั้งสี่แบบดังกล่าวนั้น ได้ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างตลอดจนลำดับขั้นตอนในการสร้างที่เป็นแนวทางเดียวกันคือ เริ่มสร้างจากส่วนฐานหรือคานหามก่อน แล้วจึงสร้างในส่วนขององค์ปราสาทผึ้งประกอบเข้าด้วยกัน วัสดุที่ใช้ทำโครงนั้นส่วนใหญ่ได้ใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นนั้นเอง เช่น ต้นกล้วย ไม้ไผ่ ไม้เนื้ออ่อน ไม้อัด ส่วนการตกแต่งนั้นใช้ขี้ผึ้งเป็นวัสดุหลักในการตกแต่ง โดยมีทั้งการนำขี้ผึ้งมาทำเป็นดอกไม้ซึ่งใช้หมากสุมพะลี (ผล โป๊ยศรีป่า) เป็นแบบในการหล่อแล้วจึงนำไปติดประดับตกแต่ง และการตกแต่งด้วยการใช้ขี้ผึ้งมาหล่อพิมพ์ให้เป็นลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายเทพนม ช่อฟ้า ไบระกา หางหงส์ แล้วจึงนำไปติดตกแต่งในตำแหน่งต่าง ๆ ตามต้องการ ทั้งนี้พบว่า การสร้างปราสาทผึ้งทรงพระราชูปถัมภ์ และปราสาทผึ้งทรงบุษบกนั้นนิยมตกแต่งด้วยขี้ผึ้งที่หล่อเป็นดอกไม้ ส่วนปราสาทผึ้งทรงจตุรมุขนั้นนิยมตกแต่งด้วยขี้ผึ้งที่หล่อพิมพ์เป็นลวดลายต่าง ๆ

3.2 การจัดชบวนแห่ปราสาทผึ้ง พัฒนาการของการจัดชบวนแห่ในงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนครแบ่งออกได้เป็นสามช่วงระยะเวลาดังนี้

ช่วงแรก ซึ่งเป็นการแห่ปราสาทผึ้งในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 เป็นการจัดชบวนแห่แบบตามอริยชาติ มีองค์ปราสาทผึ้งที่ชาวบ้านหามมาเป็นประธานหลักของชบวน อาจมีวงดนตรีพื้นเมืองที่เล่นโดยชาวบ้านนำหน้าชบวน การแต่งกายของผู้เข้าร่วมชบวนก็แต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวอีสาน (ดูภาพประกอบ 36)

ช่วงที่สอง ซึ่งเป็นการจัดชบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 ถึงปี พ.ศ. 2522 องค์ประกอบของริ้วชบวนในระยะเริ่มแรกประกอบด้วยองค์ปราสาทผึ้ง นางฟ้าประจำปราสาทผึ้ง ชาวคุ้มวัดและนักเรียนที่ร่วมเดินในชบวนแห่ นอกจากนั้นยังมีกลุ่มเล่นดนตรีพื้นเมือง กลุ่มฟ้อนรำตามจังหวะดนตรี การจัดระเบียบในชบวนแห่ก็ยังไม่มีการกำหนด เช่น เดิมคือ เป็นการเดินแห่ตามอริยชาติ (ดูภาพประกอบ 37-43) จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2500 ริ้วชบวนได้เป็นระเบียบแบบแผนมากขึ้นคือ จัดให้ผู้ที่ถือป้ายชื่อคุ้มวัดนำหน้าชบวนแห่ ตามด้วยรถปราสาทผึ้งพร้อมทั้งนางฟ้าประจำปราสาทผึ้ง จากนั้นเป็นกลุ่มของชบวนฟ้อนรำและการละเล่น

และปิดท้ายขบวนด้วยผู้ร่วมเดินในขบวนแห่ คือ ชาวคุ้มวัด ข้าราชการจากหน่วยงานราชการ และนักเรียน ในปี พ.ศ. 2507 ได้เริ่มจัดให้มีกลุ่มนักฟ้อนรำซึ่งเป็นการฟ้อนรำที่เป็นแบบแผนพร้อมเพรียงกัน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2514 ได้จัดให้มีขบวนแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่และความเชื่อต่าง ๆ ขบวนแห่ได้ถูกจัดให้เดินอย่างเป็นระเบียบ

ส่วนการแต่งกายของผู้เข้าร่วมขบวนแห่นั้น ผู้ถือป้ายชื่อคุ้มวัดและนางฟ้าประจำปราสาทผึ้งแต่งกายด้วยชุดไทยเรือนต้น หรือชุดไทยแบบประยุกต์คือชุดไทยสมัยรัชกาลที่ 5 หรือชุดไทยจักรพรรดิ ชาวบ้านและข้าราชการที่ร่วมขบวนแห่แต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองอีสานหรืออาจแต่งกายแบบชุดไทยภาคกลาง คือ ผู้หญิงสวมชุดไทยเรือนต้น ผู้ชายสวมเสื้อราชปะแตนและนุ่งโจงกระเบน ส่วนนักเรียนแต่งกายด้วยเครื่องแบบชุดนักเรียน (ดูภาพประกอบ 40-48)

ช่วงที่สาม ซึ่งเป็นการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2522 ถึงปัจจุบัน การจัดงานในช่วงนี้ได้มีการกำหนดแบบแผนของริ้วขบวนแห่ที่มีรูปแบบเป็นแบบแผนมากยิ่งขึ้นโดยมีรถตำรวจนำขบวน ต่อด้วยวงโยชวาทิต และผู้ถือป้ายแสดงชื่องาน ขบวนต่อมาเป็นการแสดงรำมวยโบราณ ต่อด้วยรถประดิษฐานองค์ปราสาทผึ้งแบบดั้งเดิมที่ทำเป็นแบบทรงพระธาตุตามด้วยขบวนแห่ของแต่ละคุ้มวัดตามลำดับ ซึ่งนำด้วยผู้ถือป้ายชื่อคุ้มวัด ต่อด้วยวงดุริยางค์ รถมางฟ้าประจำปราสาทผึ้ง ขบวนต่อมาเป็นรถปราสาทผึ้ง ต่อด้วยขบวนนักฟ้อนรำการละเล่นและการแสดงต่าง ๆ และปิดท้ายขบวนด้วยกลุ่มผู้เข้าร่วมเดินในขบวนแห่ การแต่งกายของผู้เข้าร่วมขบวนก็เป็นเช่นเดียวกับที่ผ่านมา (ดูภาพประกอบ 44, 46, 48, 53-54)

อย่างไรก็ตามการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งตั้งแต่ช่วงหลังปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน มีลักษณะเป็นขบวนแห่ประกอบกับการแสดง ซึ่งในแต่ละขบวนได้จัดให้มีการแสดงเกี่ยวกับการฟ้อนรำแบบพื้นเมือง และการแสดงเชิงสาธิตถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ประเพณี และพิธีกรรม ตลอดจนความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวจังหวัดสกลนครและชาวอีสานโดยทั่วไปมาร่วมแห่ในขบวนแห่ปราสาทผึ้งด้วย (ดูภาพประกอบ 49-52) ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้จุดประสงค์ของการจัดงานแห่ปราสาทผึ้ง และลักษณะรูปแบบของการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่จังหวัดสกลนคร

ได้มีความผันแปร ไปจากเดิมที่มีลักษณะของงานประเพณีตามจารีตและความเชื่อแบบพื้นเมืองดั้งเดิม มาเป็นงานประเพณีที่จัดขึ้น เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดสกลนคร ด้วยการนำงานประเพณี แห่งปราสาทผึ้งมาปรับปรุงผสมผสานให้เป็นงานเทศกาล เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางประเพณี และวัฒนธรรมในระดับชาติ

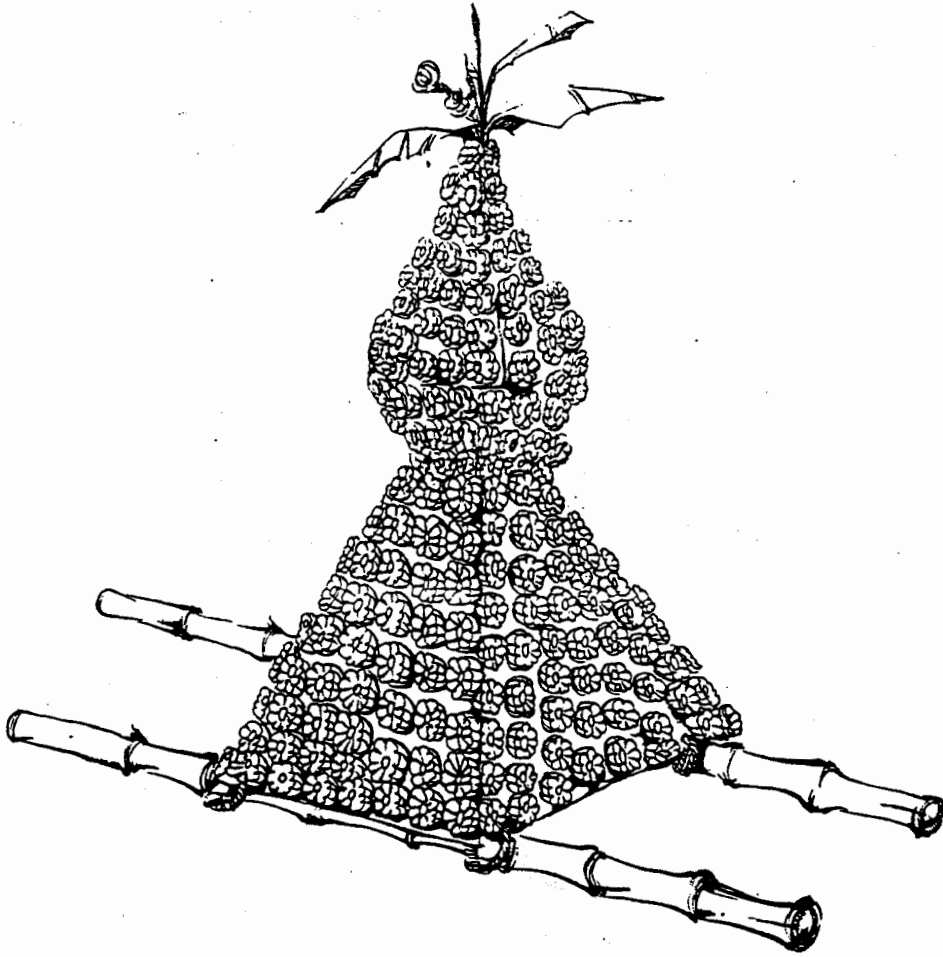
ข้อเสนอแนะ

จากผลของการศึกษา เรื่องความเชื่อและพัฒนาการของประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง จังหวัดสกลนคร ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง ตลอดจนได้ทราบถึงคติความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังได้ทราบถึงลักษณะรูปทรงของปราสาทผึ้งและการจัดขบวนแห่ที่เป็นประเพณีนิยมและได้ปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นความรู้ที่มีคุณค่าทางวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่งและควรที่จะได้มีการศึกษาประเพณีอื่น ๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นต่อไป ในที่นี้จึงขอเสนอแนะสำหรับผู้สนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริม และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ควรได้มีการศึกษาถึงคติความเชื่อซึ่งเป็นที่มาของการจัดงานเทศกาลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประเพณีที่มีปรากฏในภาคอีสานหรือที่มีปรากฏในภูมิภาคอื่น ๆ อีกทั้งยังควรได้ศึกษาถึงพัฒนาการเกี่ยวกับวิถีการจัดงานประเพณี เหล่านี้เป็นอย่างลึกซึ้งต่อไป

ภาพประกอบ

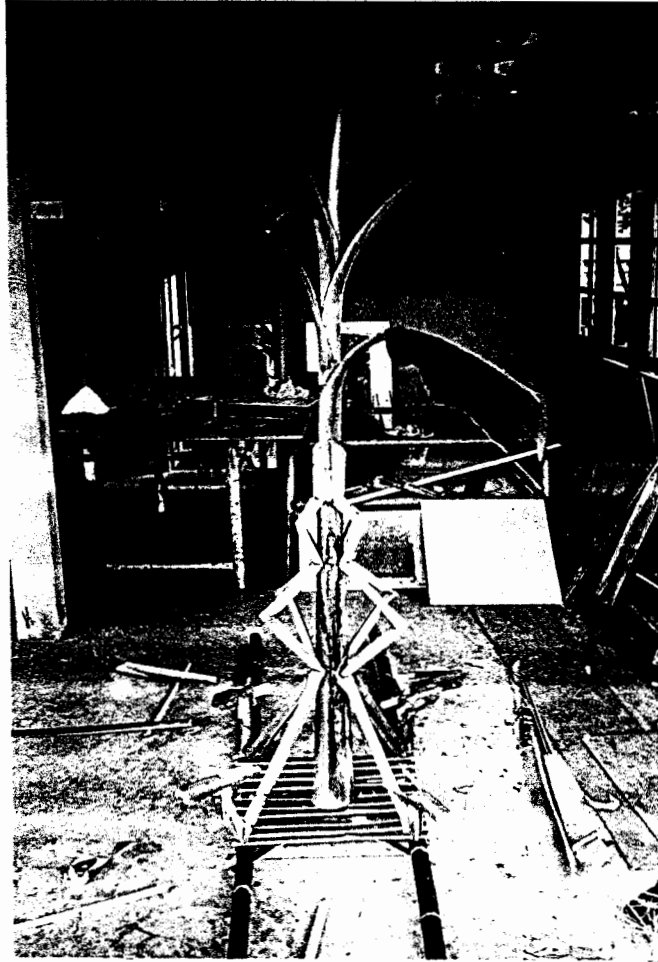
ภาพประกอบ 1 ลักษณะรูปแบบปราสาทตั้งแบบทรงพระธาตุที่ถ่ายบันทึกไว้เมื่อราวปี พ.ศ. 2449
(สำเนาจากภาพถ่ายของกองจดหมายเหตุแห่งชาติ)

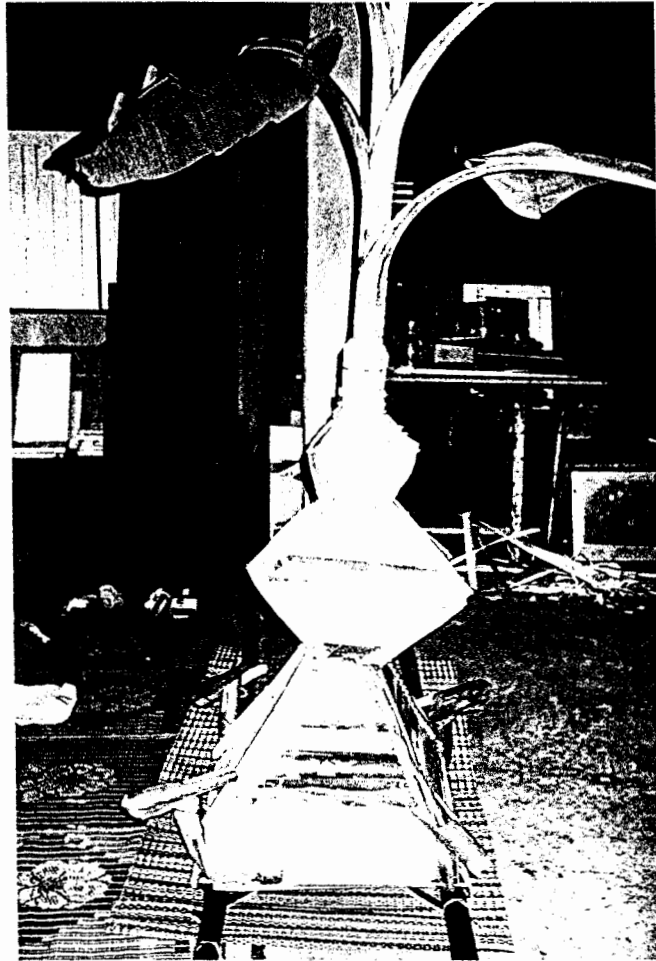
ภาพประกอบ 2 ภาพลายเส้นขยายจากภาพประกอบ 1 แสดงรูปทรงของปราสาทผึ้งแบบทรงพระธาตุ

ภาพประกอบ 3 การทำคานหามและฐานของปราสาทฝังแบบทรงพระธาตุ

ภาพประกอบ 4 การใช้ต้นกล้วยทำโครงปราสาทผึ้งแบบทรงพระธาตุ

ภาพประกอบ 5 การใช้กานกล้วยประกอบเป็นโครงสร้างตั้งแบบทรงพระธาตุ

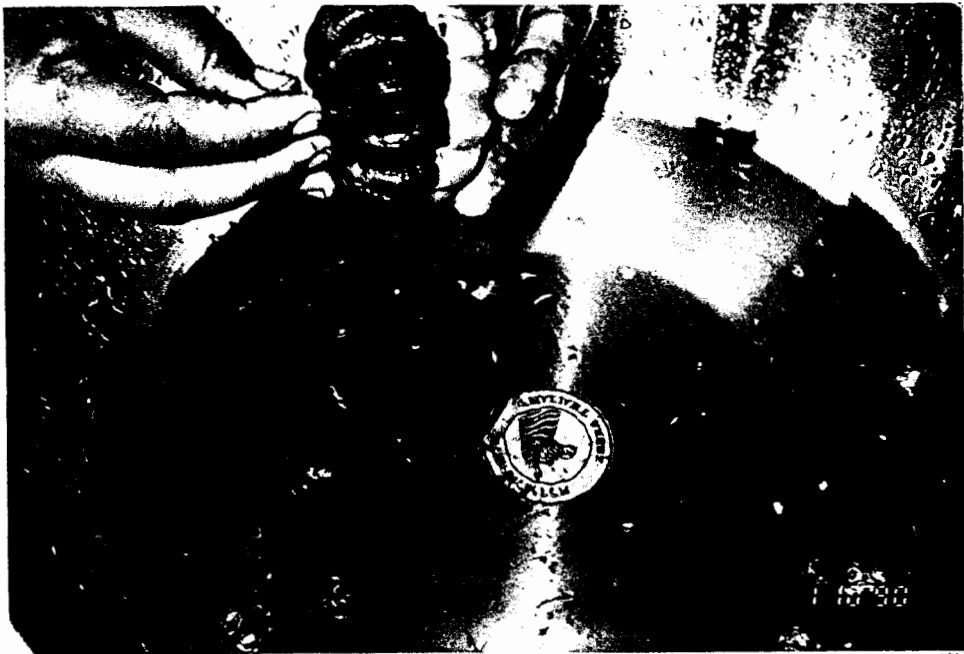
ภาพประกอบ 6 หมากลิ้มพะลี (ผลโพธิ์ศรีป่า) ที่นำมาเป็นแม่แบบในการหล่อดอกผึ้ง

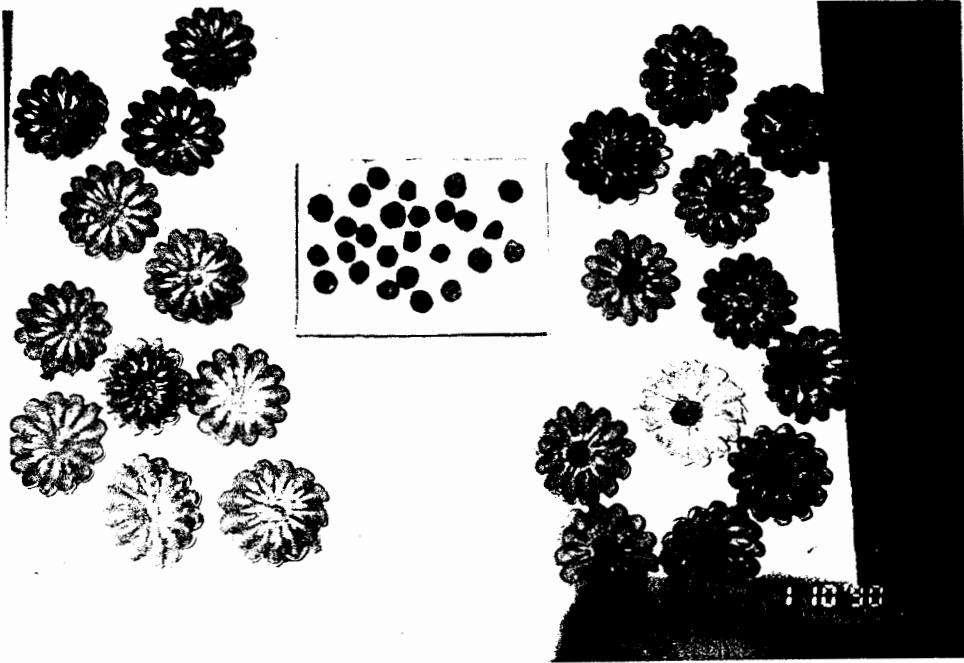
ภาพประกอบ 7 การจุ่มหมากลิ้มพะลีครึ่งผลลงในผึ้งเหลวเพื่อทำเป็นดอกผึ้ง

ภาพประกอบ 8 การนำหมากสิมพะลีมาแช่ลงในน้ำเย็นเพื่อให้ซั้งเย็นและแข็งตัว

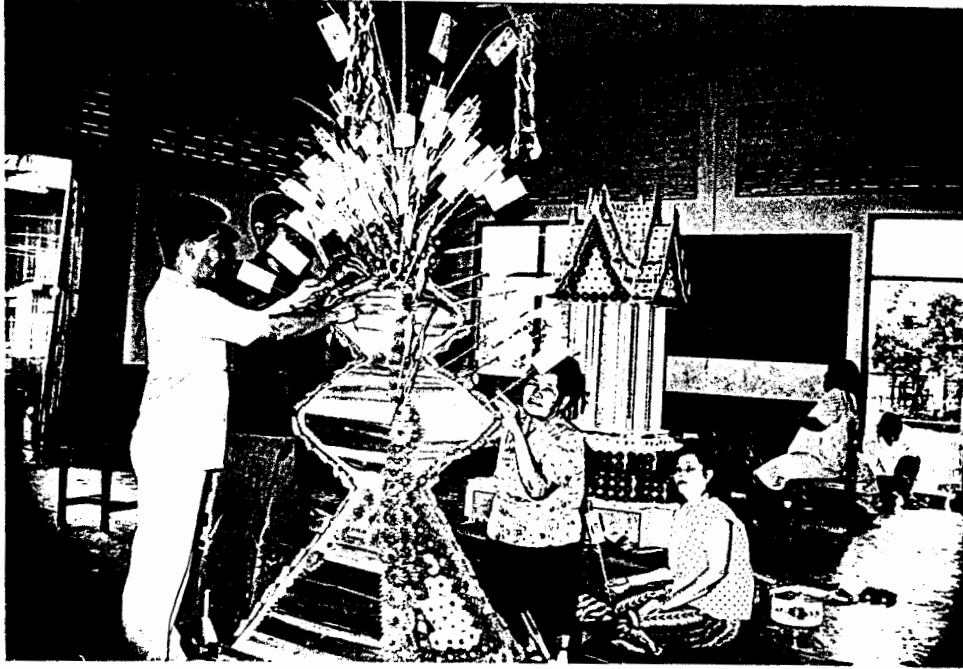
ภาพประกอบ 9 การแกะซั้งที่หล่อแล้วออกจากหมากสิมพะลีที่ใช้ทำเป็นแม่พิมพ์ดอกซั้ง

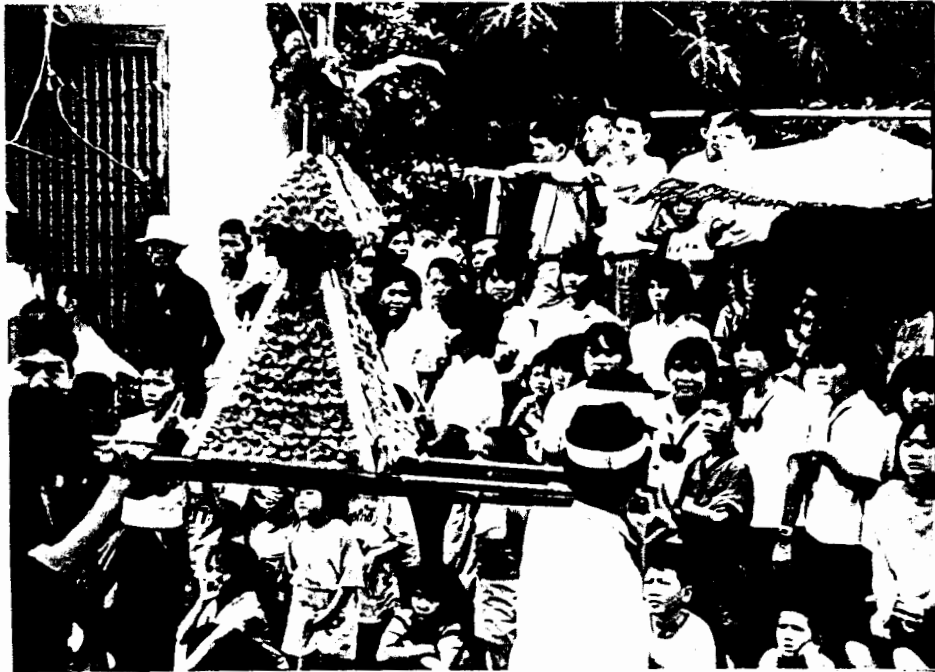
ภาพประกอบ 10 ชี้นำที่หล่อออกมาเป็นดอกผึ้งแล้วและนำมาติดเกสร

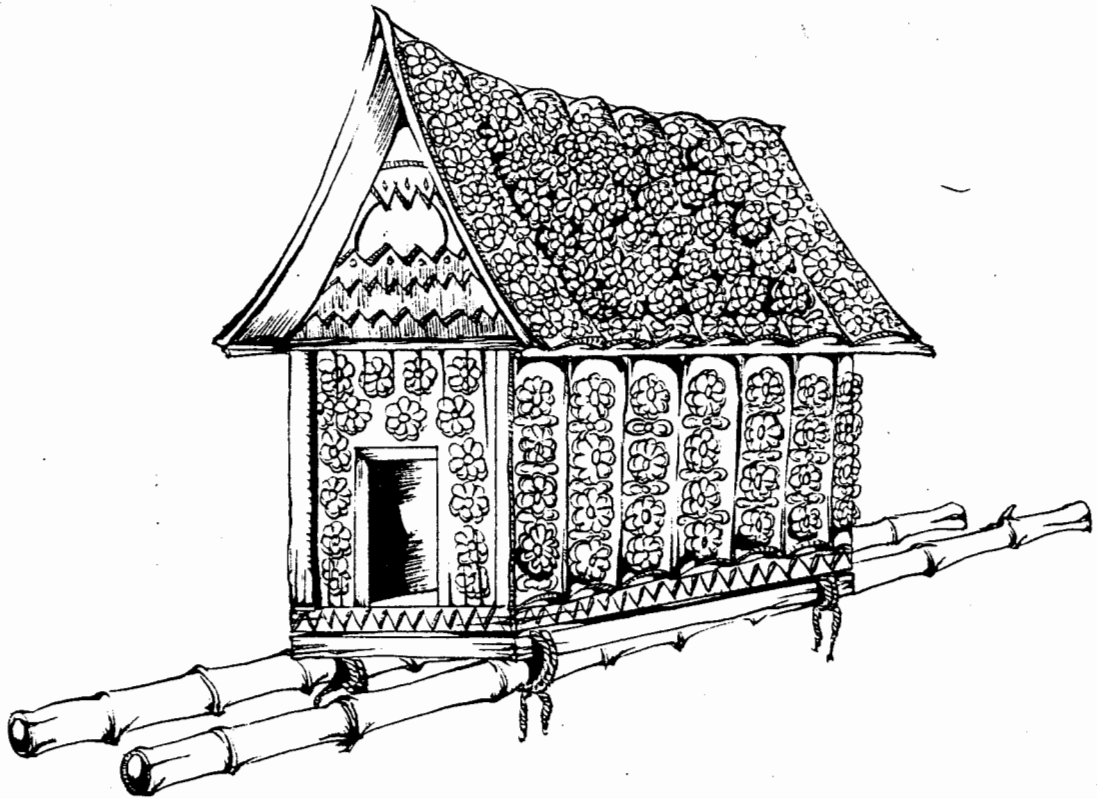
ภาพประกอบ 11 การนำดอกผึ้งมาติดตกแต่งต้นผึ้งแบบทรงพระธาตุ

ภาพประกอบ 12 การนำเครื่องปัจจัยไทยทานมาปักประดับต้นผึ้ง

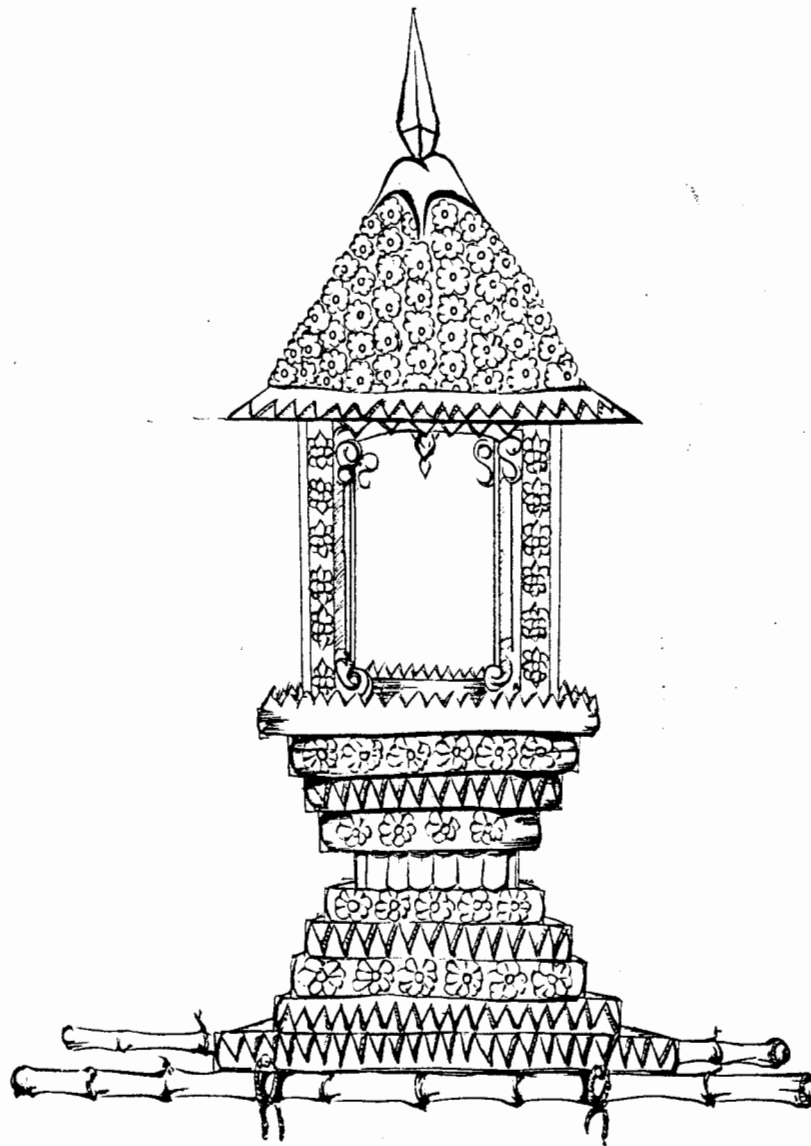
ภาพประกอบ 13 ปราสาทผึ้งแบบทรงพระธาตุในขอนแก่น

ภาพประกอบ 14 ภาพลายเส้นแสดงลักษณะรูปแบบปราสาทผึ้งแบบทรงหอผี

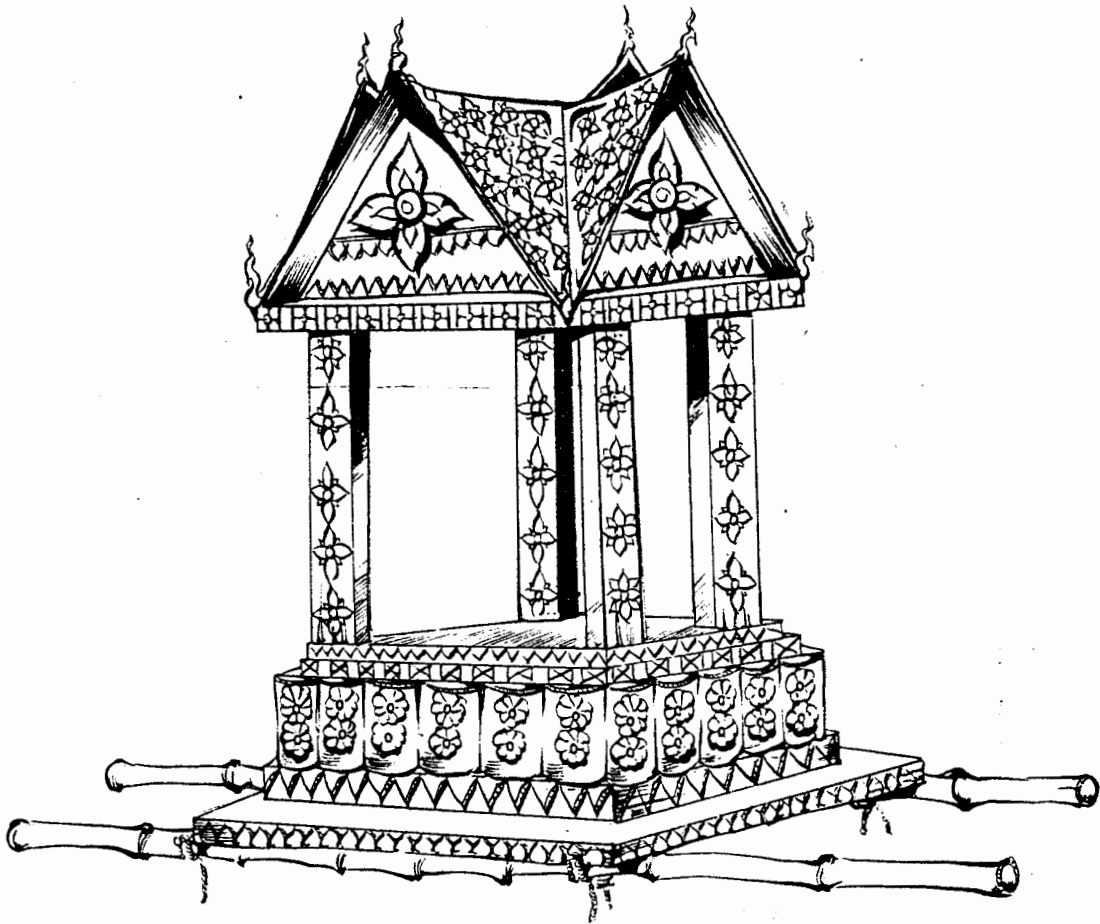
ภาพประกอบ 15 ลักษณะของปราสาทผึ้งแบบทรงบุษบกที่ถ่ายบันทึกไว้เมื่อราวปี พ.ศ. 2449
(สำเนาจากภาพถ่ายของกองจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพประกอบ 16 ภาพลายเส้นแสดงลักษณะรูปแบบปราสาทผึ้งแบบทรงบุษบก

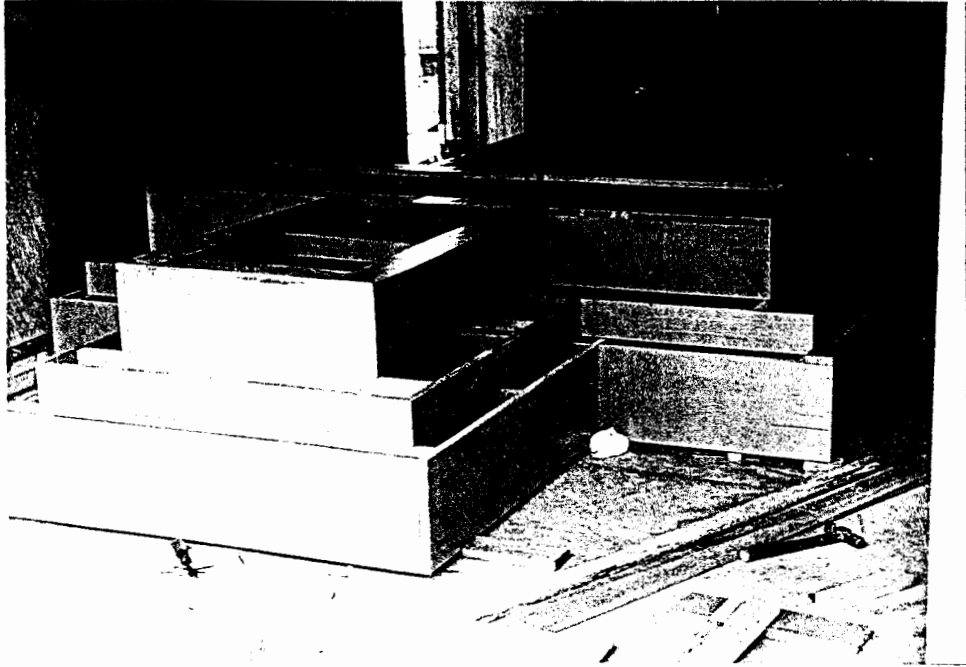

ภาพประกอบ 17 ลักษณะรูปแบบปราสาทฝั่งแบบทรงจตุรมุข ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2481

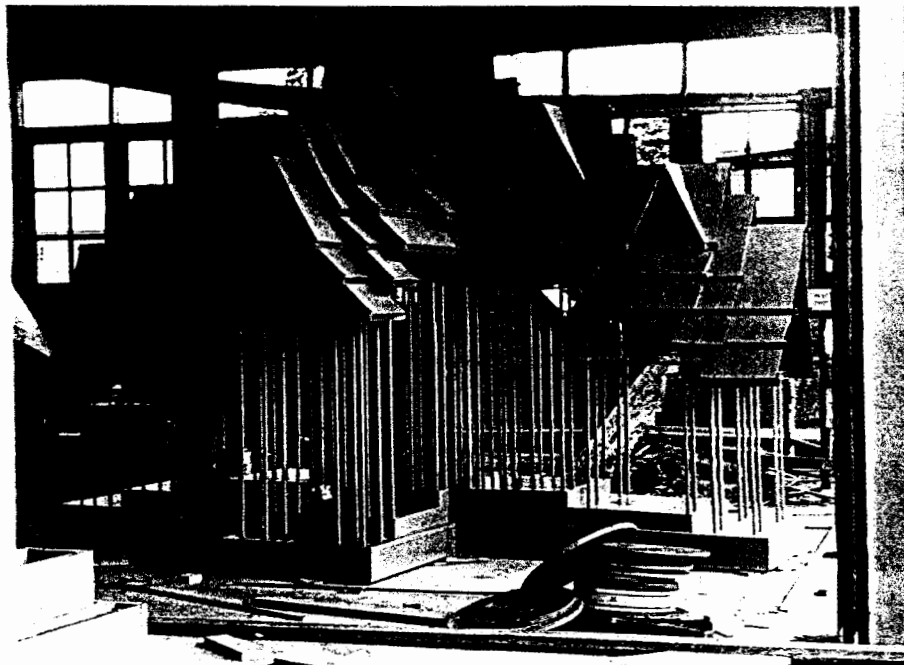

ภาพประกอบ 18 ภาพลายเส้นขยายจากภาพประกอบ 17 แสดงรูปทรงของปราสาทผึ้ง

แบบทรงจตุรมุข

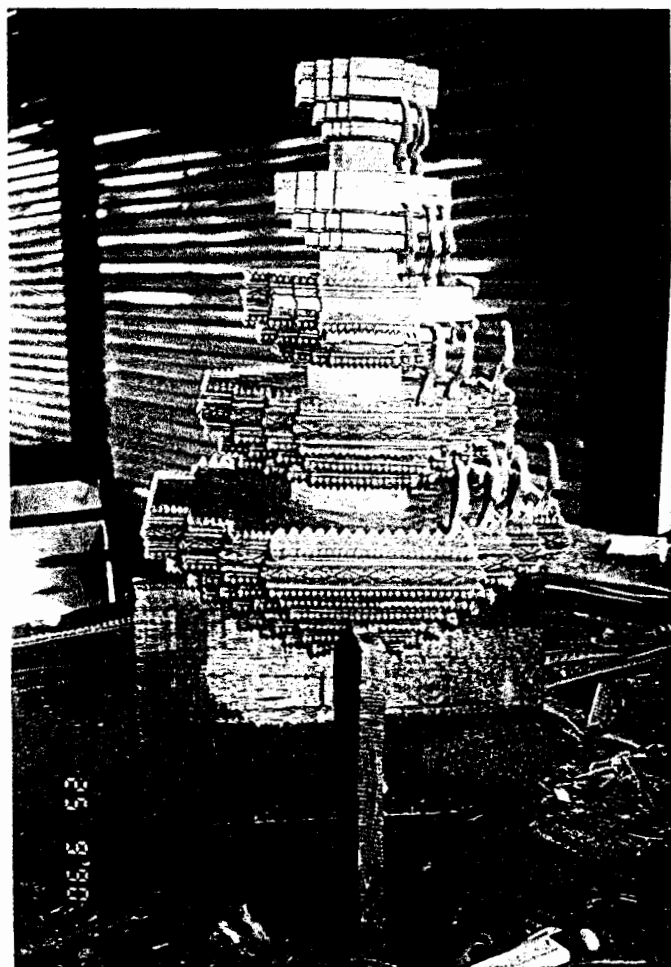
ภาพประกอบ 19 การสร้างส่วนฐานของปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข

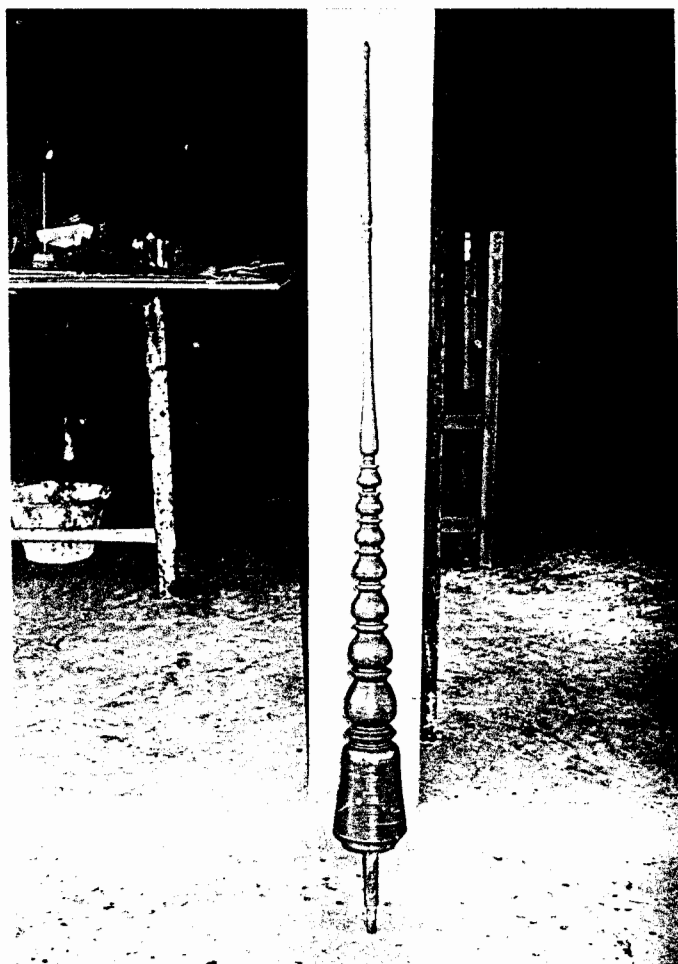
ภาพประกอบ 20 การสร้างโครงของส่วนองค์ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุข

ภาพประกอบ 21 การประกอบโครงจตุรมุขเข้ากับฐานทรงกากบาท

ภาพประกอบ 22 การสร้างยอดทรงมณฑปขององค์ปราสาทผึ้ง

ภาพประกอบ 23 ส่วนของปด็ยอดสำหรับป้กที่ส่วนบนสุดของกั้นของหลังคามณฑป

ภาพประกอบ 24 แบบพิมพ์ปูนปลาสเตอร์ที่ใช้เป็นแม่แบบพิมพ์ถาวรในการหล่อซีเมนต์ให้เป็นลวดลาย

ภาพประกอบ 25 การเทซีเมนต์เหลวลงในเบ้าแม่พิมพ์หลาย

ภาพประกอบ 26 การแกะขี้ผึ้งออกจากน้ำแม่พิมพ์

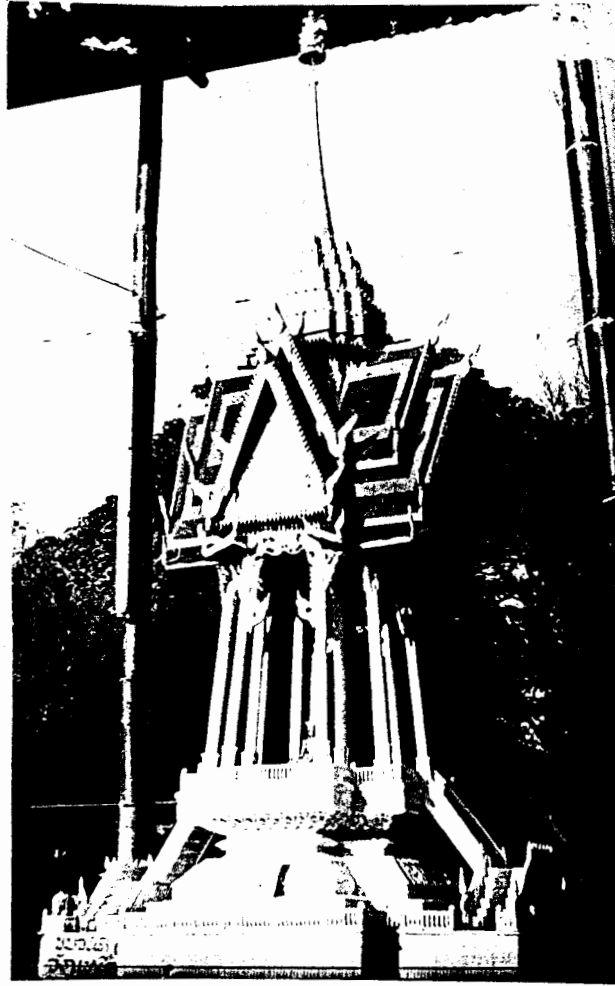
ภาพประกอบ 27 การตัดตกแต่งชิ้นที่หล่อพิมพ์แล้ว

ภาพประกอบ 28 การติดลายแผ่นขี้ผึ้งเพื่อตกแต่งองค์ปราสาทผึ้ง

ภาพประกอบ 29 ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดศรีสะเกษ เมื่อปี พ.ศ. 2495

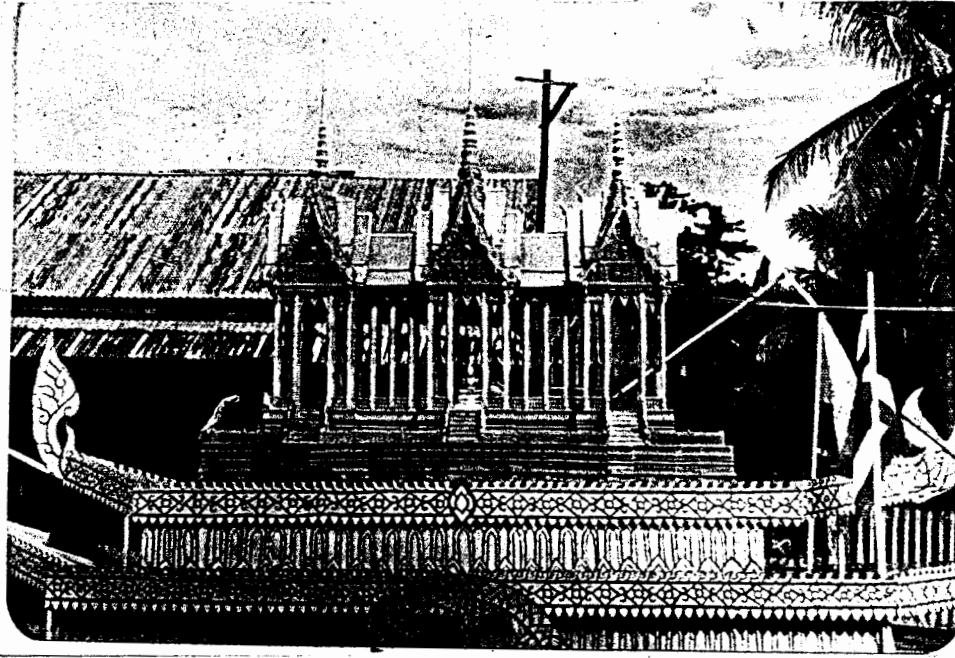
ภาพประกอบ 30 ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดเหนือ เมื่อปี พ.ศ. 2512

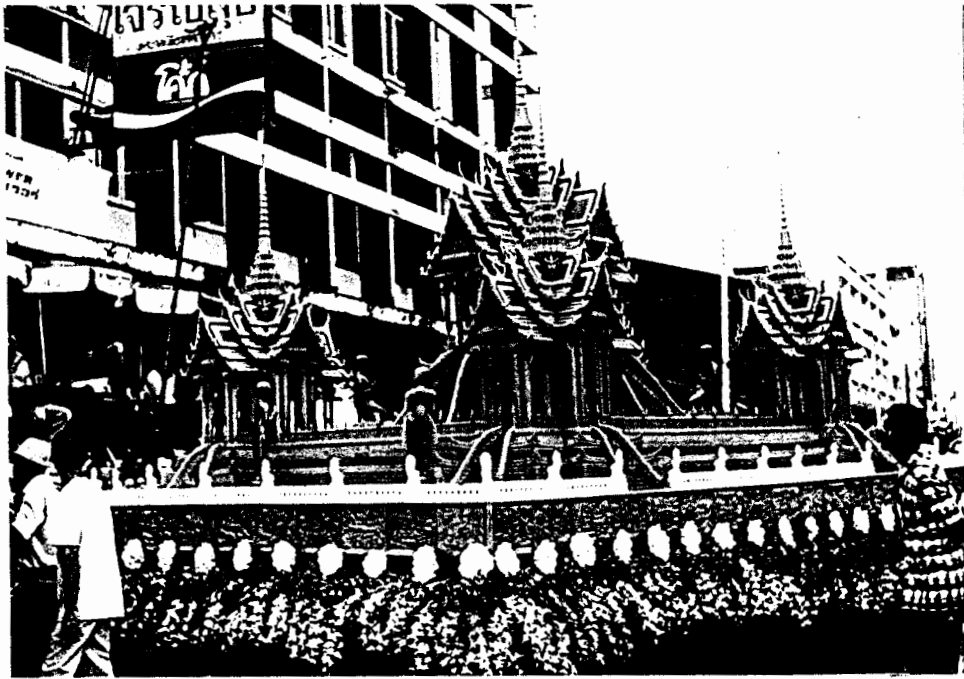
ภาพประกอบ 31 ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดศรีสุมังคัล เมื่อปี พ.ศ.2519

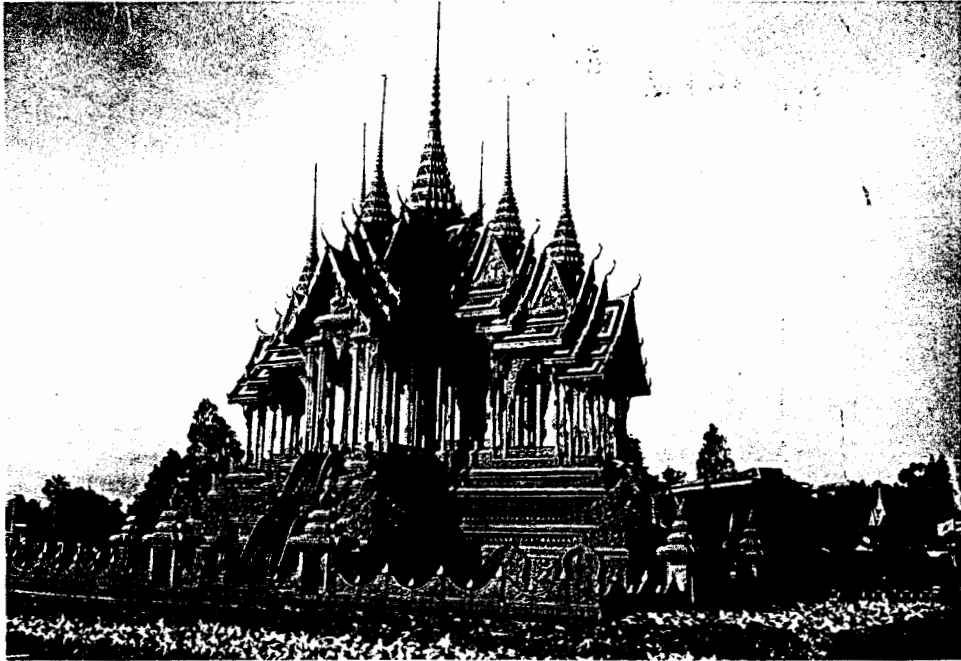
ภาพประกอบ 32 ปราสาทฝั่งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดศรีสะเกษ เมื่อปี พ.ศ. 2531

ภาพประกอบ 33 ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดศรีชมภู เมื่อปี พ.ศ. 2521
ซึ่งสร้างเป็นปราสาทสามองค์ เรียงกันเชื่อมด้วยมุขกระสัน

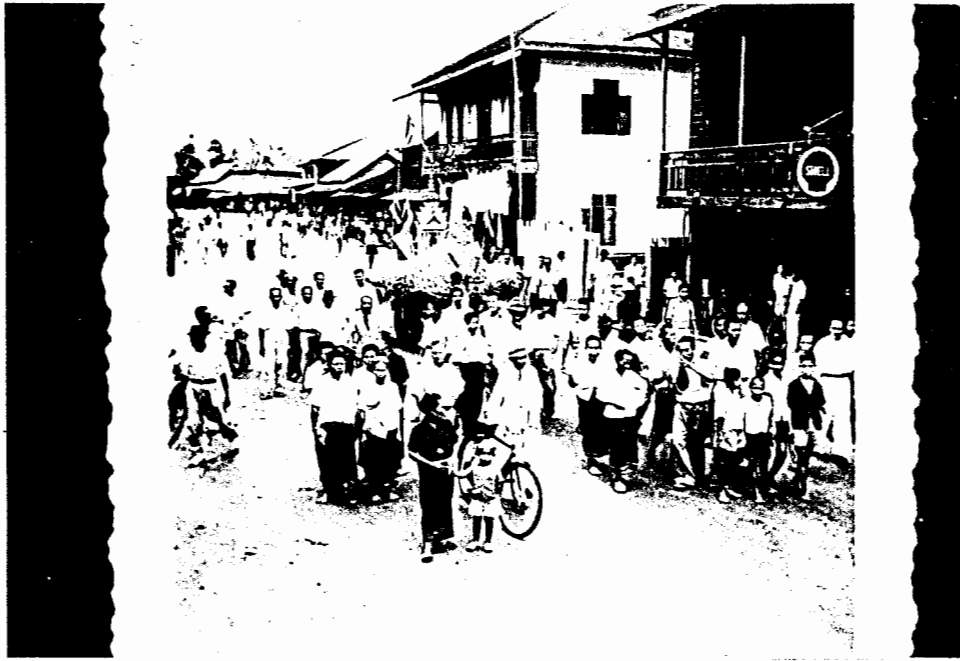
ภาพประกอบ 34 ปราสาทผึ้งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดสว่างวัฒนาราม เมื่อปี พ.ศ. 2532
ซึ่งสร้างเป็นปราสาทจตุรมุขห้าองค์

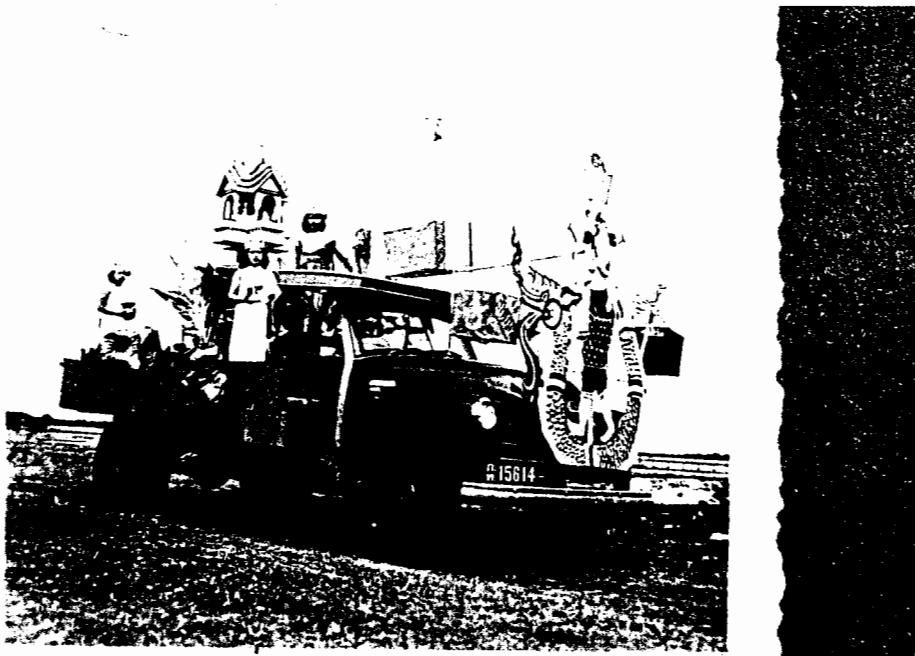
ภาพประกอบ 35 ปราสาทฝั่งแบบทรงจตุรมุขของคุ้มวัดสว่างวัฒนาราม เมื่อปี พ.ศ. 2533
ซึ่งสร้างเป็นปราสาทจตุรมุขประดับด้วยยอดทรงมณฑปเจ็ดยอด

ภาพประกอบ 36 ขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่วัดพระธาตุนมอมมหาวิหาร จังหวัดนครพนม
ซึ่งถ่ายบันทึกไว้เมื่อปี พ.ศ. 2449 (สำเนาจากภาพถ่ายของกองจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพประกอบ 37 ขบวนแห่ปราสาทผึ้งเมื่อปี พ.ศ. 2493

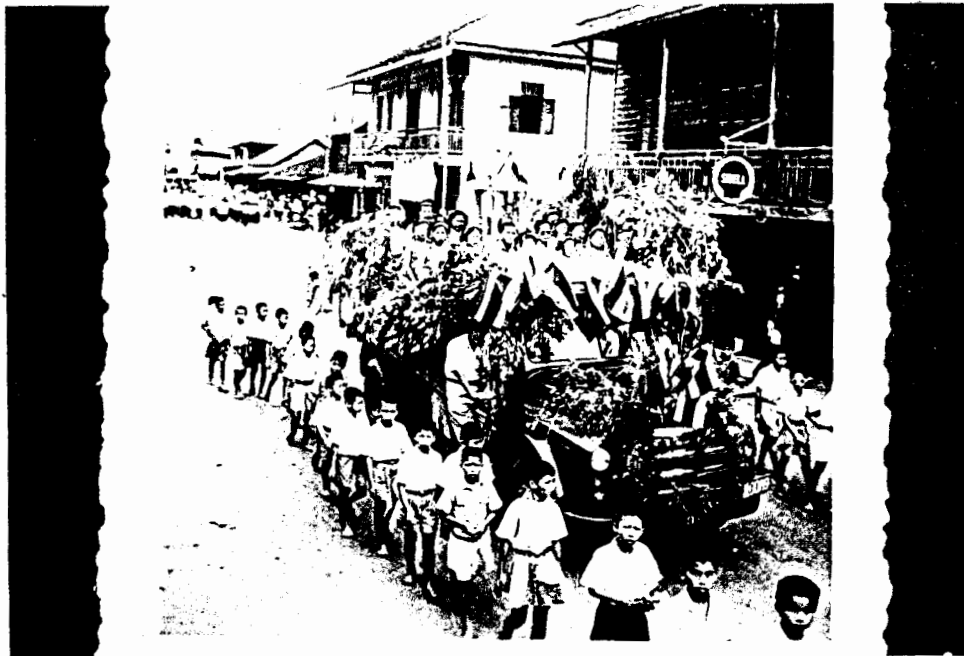
ภาพประกอบ 38 รถแห่ปราสาทผึ้งมีนางฟ้าประจำองค์ปราสาทผึ้งของคุ้มวัดศรีสะเกษ
เมื่อปี พ.ศ. 2493

ภาพประกอบ 39 เกวียนห้องค์ปราสาทผึ้งและนางฟ้าประจำปราสาทผึ้งของคุ้มวัด
ป่าสุทธาวาส เมื่อปี พ.ศ. 2495

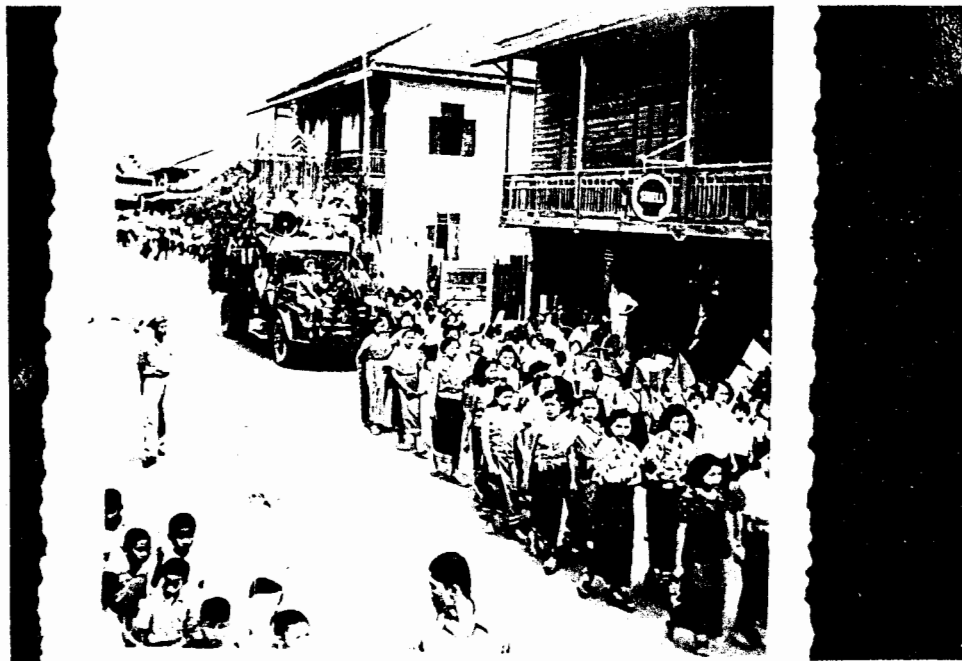
ภาพประกอบ 40 ชบวนแห่ปราสาทผึ้งของคุ้มวัดสะพานคำ เมื่อปี พ.ศ. 2493

ภาพประกอบ 41 แถวของนักเรียนที่เข้าร่วมชบวนแห่ปราสาทผึ้ง เมื่อปี พ.ศ. 2493

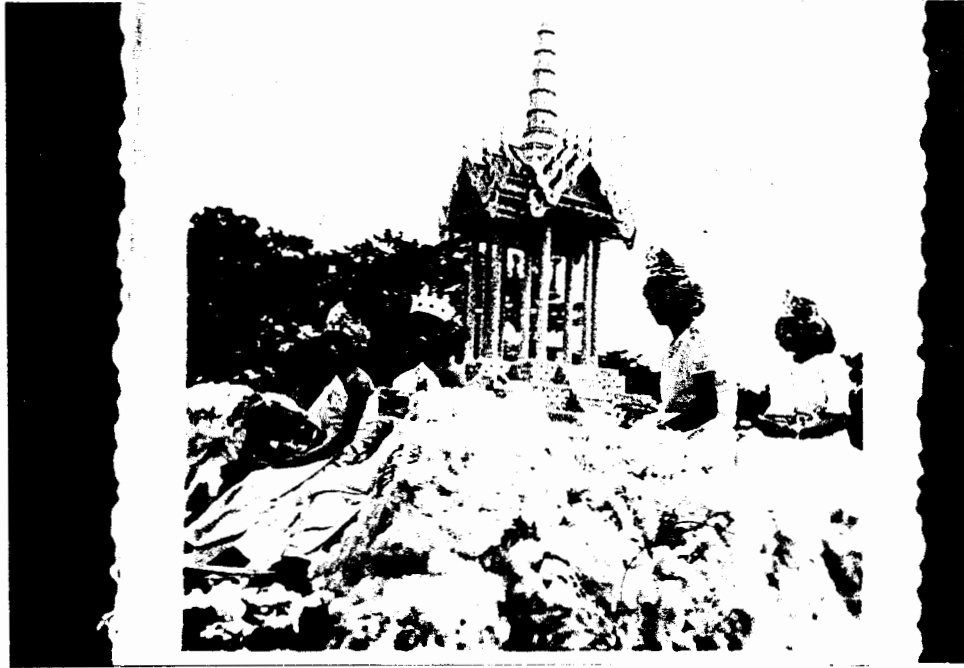
ภาพประกอบ 42 ผู้เข้าร่วมขบวนแห่ปราสาทผึ้งซึ่งเป็นขบวนแห่ของโรงเรียนชายหญิง
เมื่อปี พ.ศ. 2493

ภาพประกอบ 43 แถวของชนวนแห่ปราสาทผึ้ง เมื่อปี พ.ศ. 2493

ภาพประกอบ 44 ลักษณะการแต่งกายและชนวนแห่ปราสาทผึ้ง เมื่อปี พ.ศ. 2533

ภาพประกอบ 45 แสดงการแต่งกายของนางฟ้าประจำปราสาทผึ้งในขบวนแห่ปราสาทผึ้ง
เมื่อปี พ.ศ. 2493

ภาพประกอบ 46 ลักษณะการแต่งกายของนางฟ้าประจำปราสาทผึ้ง ในช่วงปี พ.ศ. 2533

ภาพประกอบ 47 การแต่งกายของชนวนักเพื่อนรำในชบวนแห่ปราสาทผึ้ง ในช่วงปี พ.ศ. 2493

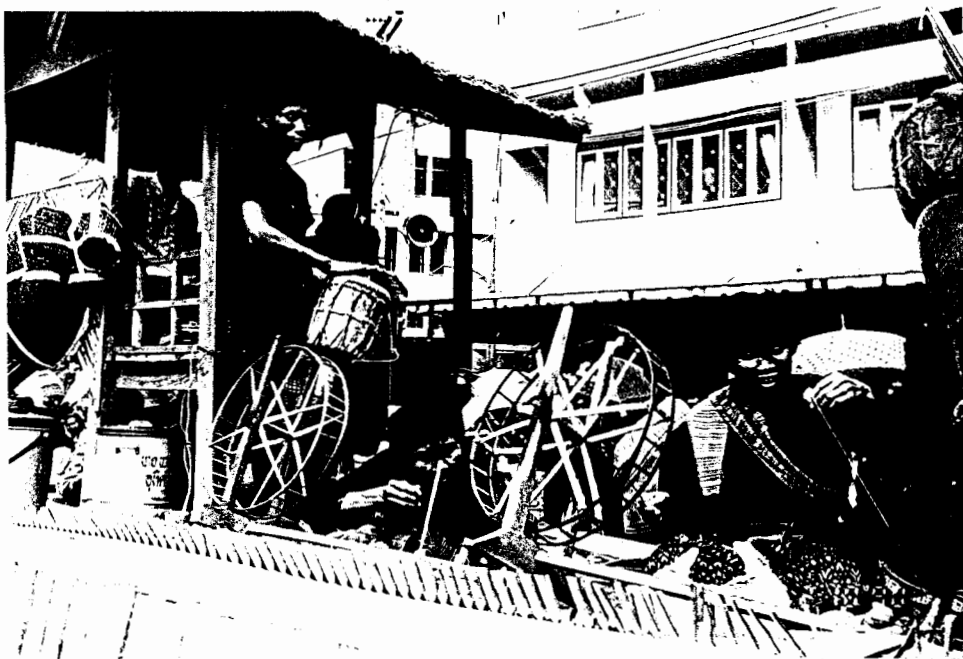
ภาพประกอบ 48 การแต่งกายของผู้ชายที่ร่วมชบวนแห่ปราสาทผึ้ง ในช่วงปี พ.ศ. 2533

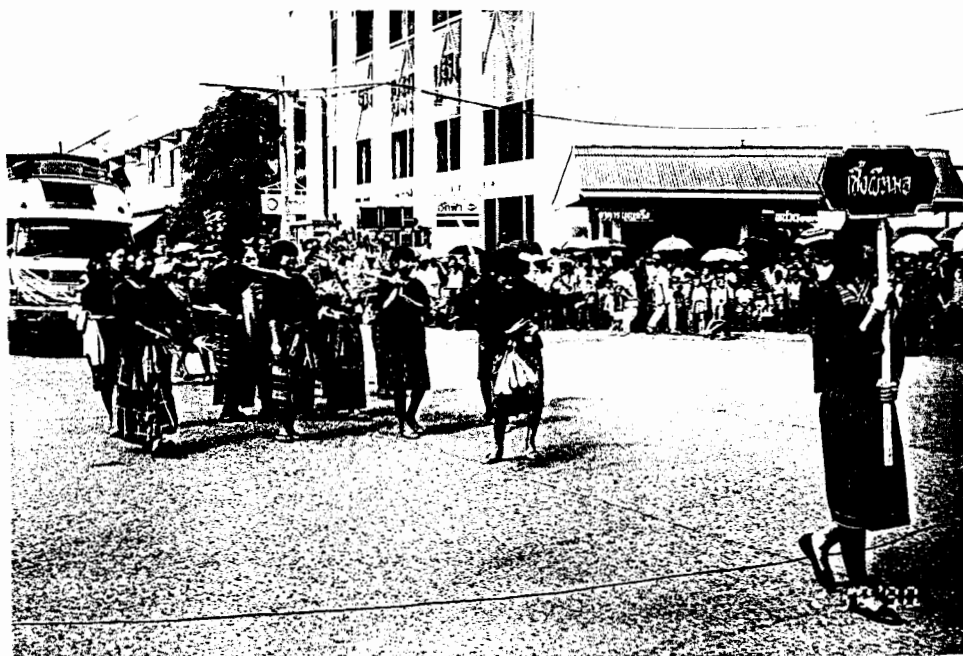
ภาพประกอบ 49 การแสดงรำเซ็งในชบวนแห่ปราสาทผึ้ง

ภาพประกอบ 50 ชบวนของนักดนตรีพื้นเมืองในชบวนแห่ปราสาทผึ้ง

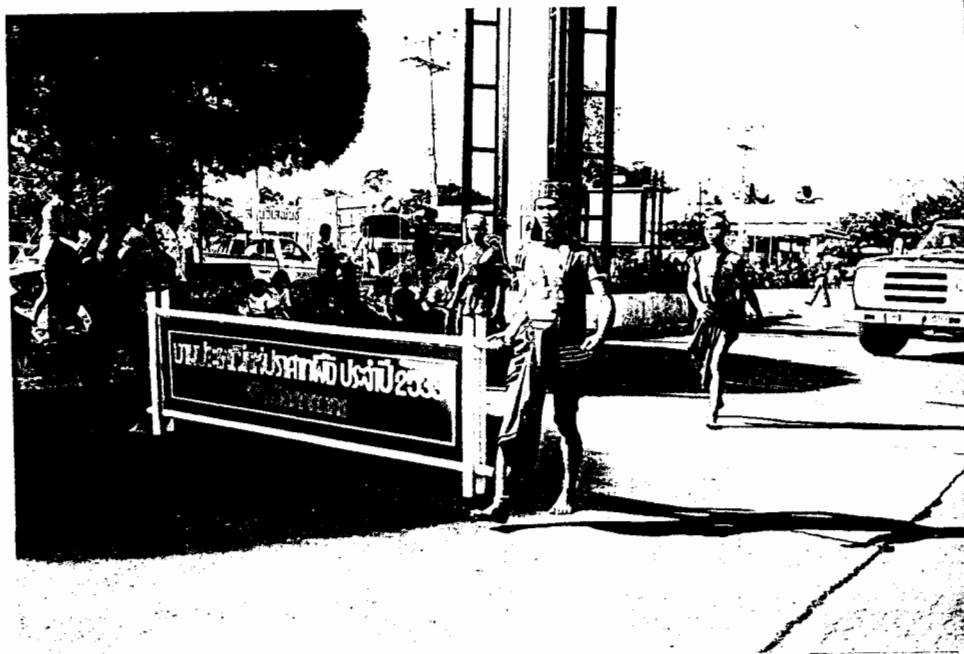
ภาพประกอบ 51 การสาธิตวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแห่งปราสาทผึ้ง

ภาพประกอบ 52 การแสดงงานประเพณีตามคติความเชื่อที่ร่วมในชุมชนแห่งปราสาทผึ้ง

ภาพประกอบ 53 ขบวนวงดุริยางค์ที่นำหน้าขบวนแห่ปราสาทผึ้ง

ภาพประกอบ 54 ผู้ถือป้ายนำหน้าขบวนแห่ปราสาทผึ้งซึ่งแต่งกายด้วยชุดรำมวยโบราณ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิ่งแก้ว อรรถาการ. คติชนวิทยา. พระนคร : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2519.
- กาญจนา ส่วนประดิษฐ์. ผีตาโชน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2533.
- จารุวรรณ ชรรณวัตร. ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสาน. กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, 2524.
- . คติชาวบ้านอีสาน. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา, 2521.
- . "บุญปราสาทผึ้งที่สกลนคร," มศว มหาสารคาม. 2(1) : 23-33 ; มกราคม-มิถุนายน 2526.
- จิราภรณ์ ภัทราภานภัทร. สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย. กรุงเทพฯ : โครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- เจือ สตะเวทิน. คติชาวบ้านไทย ภาษาไทยเล่ม 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์, 2517.
- ฉวีงาม มาเจริญ. บุษบกธรรมาสน์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2520.
- ชัยมงคล จินดาสมุทร. สถาปัตยกรรมของพระธาตุพนมและพระธาตุอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2532.
- ชำนัญ รอดเหตุภัย และบุญยงค์ เกศเทศ. "บ่อเกิดของความเชื่อและประเพณี," ใน คติชนวิทยา. หน้า 91-117. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2520.
- โชติ กัลยาณมิตร. พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปเกี่ยวเนื่อง. พระนคร : โรงพิมพ์ศิริมิตร การพิมพ์, 2518.
- . "รูปสัญลักษณ์ทางวัตถุในพุทธศาสนา," มหาวิทยาลัยศิลปากร. 3(1) : 5-15 ; กรกฎาคม-ธันวาคม 2522.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. ตำนานนพทศเจดีย์. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2514.

———. สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. พระนคร : องค์การตำราสารศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย, 2505.

———. เรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ 4 ว่าด้วยมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ด.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463.

เติม วิชาคหบดีพจนานุกรม. ประวัติศาสตร์อีสาน เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สมาคม

สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515.

———. ประวัติศาสตร์อีสาน เล่ม 2. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย,

2513.

ทัศนีย์ บุญชูวิทย์. "แห่ปราสาทผึ้ง จังหวัดสกลนคร," หอสมุดกลาง มข. 7(3) : 41-43 ;

กันยายน 2528.

เทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร. กำหนดการแถลงข่าวงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

จังหวัดสกลนคร ประจำปี 2533. สกลนคร : กองการศึกษาเทศบาลเมืองสกลนคร,

2533 ก.

———. คำสั่งที่ 358/2533. เรื่องแต่งตั้งกรรมการเจ้าหน้าที่จัดงานประเพณีออกพรรษา
แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533. ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2533 ข.

———. คำสั่งที่ สน. 5206/1694 เรื่องขอเชิญประชุมจัดงานประเพณีออกพรรษา.

ลงวันที่ 30 กรกฎาคม 2533 ค.

———. คำสั่งที่ สน. 5206/1909 เรื่องขอเชิญประชุมจัดงานประเพณีออกพรรษา. ลงวันที่

21 สิงหาคม 2533 ง.

———. เอกสารจัดงานออกพรรษาของจังหวัดสกลนคร ปี 2526. สกลนคร : กองการศึกษา

เทศบาลเมืองสกลนคร, 2526.

———. โครงการจัดงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533.

สกลนคร : กองการศึกษาเทศบาลเมืองสกลนคร, 2533 จ.

- เทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร. เอกสารบทความ-สารคดีเพื่อเผยแพร่ประเพณี
แห่งปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนครปี พ.ศ. 2531. สกลนคร : กองการศึกษาเทศบาล
 เมืองสกลนคร, 2531.
- ธวัช บุญโศภก. "ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน," ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน :
คติความเชื่อ. หน้า 350-392. กรุงเทพฯ : โครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- . เที่ยวอีสาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เกษตร, 2532.
- นันทนา ชุตินวงศ์. รอยพระพุทธรูป. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2533.
- ปรมาภรณ์ชิตติโนรส, สมเด็จพระนเรศวรมหาราช. พระปฐมสมโพธิกถา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง
 จงเจริญ, 2514.
- ประกอบ โชประการ. วิวัฒนาการทางขนบธรรมเนียมประเพณี. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,
 2513.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. วัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, 2531.
- ประยุทธ์ กุศลสาร. "ประเพณีแห่งปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร," ใน บทความทางวิชาการ
เกี่ยวกับจังหวัดสกลนคร. หน้า 65-80. สกลนคร : คณะมนุษยศาสตร์และ
 สังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูสกลนคร, 2529.
- ประสาธ อิศรปริดา และคนอื่น ๆ. ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน.
 กาลสินธุ์ : โรงพิมพ์จินตทัศน์การพิมพ์, 2518.
- ปรีชา นิคมทอง. ประเพณีโบราณอีสาน. อุดรราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, 2510.
- แปลก สันธิรักษ์. พิธีกรรมและลัทธิประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ 6. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช,
 2504.
- พเยาว์ เข็มนาค. เอกสารชุดที่ 6 ถ้ำผาขันธ์. ม.ป.ท., 2530.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช 2530 เล่ม 26.
 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2531.

พิชัย น้อยวัฒน์. "ประเพณีและเทศกาลของอีสาน," ใน อีสานของเรา. หน้า 37-53.

กรุงเทพฯ : เอส.ซี.พับลิเคชั่น., 2528.

พิสิฐ เจริญวงศ์. "ภูมิหลังของอีสาน" ใน ปราสาทพนมรุ้ง. กรุงเทพฯ : อมรินทร์
พรินติ้ง กรู๊ป, 2531.

พูนพิสมัย ดิศกุล, หม่อมเจ้า. ประเพณีวิถีไทย. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2522.

ภิญโญ จิตต์ธรรม. "ความเชื่อ," รวมคำแหง. 2 : 54-72 ; กรกฎาคม 2518.

———. ความเชื่อ. สงขลา : โรงพิมพ์มิ่งมงคลการพิมพ์, 2522.

มณี พยอมยงค์. "ความเชื่อของคนไทย," ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ.

หน้า 66-122. กรุงเทพฯ : โครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2528.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระขัมมปฏิญญกถาแปล ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2492.

มาดแลน จีโต. ประวัติเมืองพระนคร (angkor) ของขอม. แปลโดย หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ
ดิศกุล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จันทรา, 2526.

มานิต วัลลิโภดม. "วาลูกะเจตีย์," เมืองโบราณ. 2(3) : 16-32 ; เมษายน-มิถุนายน
2519.

ยอช เซเดส์. นครวัด. แปลโดย ปราณี วงษ์เทศ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2529.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรมอักษร ฮ-ฉ. กรุงเทพฯ : บริษัทเพื่อนพิมพ์ จำกัด,
2530.

วารีย์ อินทปัญญา, พระมหา. "ประวัติการทำปราสาทผึ้ง," ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ
พระเทพวิมลเมธี (วันดี ลีริวัฒน์) ณ เมรุวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร อำเภอเมือง
จังหวัดสกลนคร วันอาทิตย์ที่ 10 เมษายน 2531. หน้า 69-72. ม.ป.ท., 2531.

วิจิตร ขอนยาง. การศึกษาประเพณีจากวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน. ปรินท์งานพิมพ์ ศศ.ม.

มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2532.

วิทย์ วัฒนเงิน. ศิลปกรรมและงานช่างของไทย. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2512.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. ศิลปินารุในสองศตวรรษ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์แอนด์, 2525.

ศักดิ์ ผาสุนิรันต์. การปกครองของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ท., 2514.

ศรีศักร วัลลิโภดม. "อารยธรรมบ้านเชียงกับความวิเศษของมรดกทางวัฒนธรรมอีสาน

ในแอ่งสกลนคร," เมืองโบราณ. 9(1) : 27-29 ; ธันวาคม 2525-มีนาคม 2526.

ศิลปากร, กรม. ไตรภูมิภิกขา หรือไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์พระมหาธรรมราชา ที่ 1

พญาภิไทย ฉบับตรวจสอบชำระใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร,

2526.

———. นำชมกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2525.

———. สรุปผลการสัมมนาเรื่องไตรภูมิพระร่วง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2527.

สกลนคร, จังหวัด. คำสั่งที่ สน. 0013/23044 เรื่องการจัดงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ
และแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533. ลงวันที่ 7 กันยายน 2533 ข.

———. คำสั่งที่ 2537/2533 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ
และแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533. ลงวันที่ 7 กันยายน 2533 ก.

———. ชุมเมืองสกลนคร. สกลนคร : จังหวัดสกลนคร, 2531.

สกลนคร, สำนักงานจังหวัด. บรรยายสรุปข้อราชการจังหวัดสกลนคร ปี พ.ศ. 2532.

สกลนคร : สำนักงานจังหวัดสกลนคร, 2532.

สงวน รอดบุญ. พุทธศิลป์รัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองวัฒนา, 2526.

สมชาติ มณีโชติ. เทศกาลและประเพณีไทย. มหาสารคาม : วิทยาลัยครุมหาสารคาม, 2535.

สมบัติ จำปาเงิน. "ศาลพระภูมิ," เมืองโบราณ. 2(3) : 28-39 ; เมษายน-มิถุนายน

2519.

- สมภพ ภิรมย์, น.อ. กฏาการ. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2513.
- สาร สาระทัศนากันท์. "ยึดลึบสอง," ใน เชิดชูเกียรติ สาร สาระทัศนากันท์. หน้า 39-92. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2527.
- สุขุม นวลสกุล และคนอื่น ๆ. การเมืองและการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. ม.ป.ท., 2523.
- สุนทร ตุลยสุข. "ชุมชนชนบทและบ้านชนบทภาคอีสาน," ใน สัมมนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมอีสาน หน้า 29-77. กรุงเทพฯ : บริษัทเมฆาเพรสจำกัด, 2530.
- สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์. "มูมั่ง : ปราสาทผึ้ง," คำ. 4(7) : 112-119 ; ตุลาคม 2527.
- สุนัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรม ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2520.
- สุรัตน์ วรากรณ์รัตน์. "ประวัติศาสตร์เมืองสกลนคร," ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพวิมลเมธี (วันดี ลีวิวัฒน์) ณ เมรุวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร วันอาทิตย์ที่ 10 เมษายน 2531. หน้า 96-114. สกลนคร : ม.ป.ท., 2531.
- . "ปราสาทผึ้ง," ใน เรื่องของดีเมืองสกล เล่ม 2. หน้า 127-141. สกลนคร : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูสกลนคร, 2532.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2522.
- . ศาสนารามณ์ในอาณาจักรขอม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์แอนด์, 2516.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- เสวีชัย พันธรังษี. พุทธศาสนamahayan. ธนบุรี : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2512.

- แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, ม.ร.ว. พระมหาปราสาทและพระราชมณเฑียรสถาน. พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2521.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดสกลนคร. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : จินดาสาส์น, 2531.
- อนุวิทย์ เจริญศุกุล. "จุดเด่นในงานสถาปัตยกรรมอีสาน," หน้าจั่ว. 7 : 21-48 ; ปีการศึกษา
2530.
- อนุমানราชชน, พระยา. การตาย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : แม่คำผาง, 2532.
- . การศึกษาเรื่องประเพณี. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2505.
- . ประเพณีเบ็ดเตล็ด. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย,
2516.
- . เรื่องวัฒนธรรม วัฒนธรรมสาร. พระนคร : โรงพิมพ์ศักดิ์ประดิษฐ์, 2497.
- . คำสน่าเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : บรรณาการ, 2515.
- อริยานุวัตร เขมจารีเถระ, พระ. "คติความเชื่อของชาวอีสาน". ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน :
คติความเชื่อ. หน้า 1-65. กรุงเทพฯ : โครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- . ประเพณีอีสานโบราณบางเรื่อง เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาสารคาม :
ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม วิทยาลัยครูมหาสารคาม, 2526.
- อ่ำไพ คำโท. ประวัติพระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร. สกลนคร : สกลนครการพิมพ์, 2527.
- อุทัย หิรัญโต. สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2526.
- อุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ), พระ. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ, 2534.

Coomaraswamy, Aranda K. History of Indian and Indonesian Art. New York :
Dover Publications, Inc, 1985.

Ions, Veronica. Indian Mythology. England : Newnes Books, 1983.

Getty, Alice. The Gods of Northern Buddhism. New Delhi : Munshiram
Manoharlal Publisher Put. Ltd. , 1978.

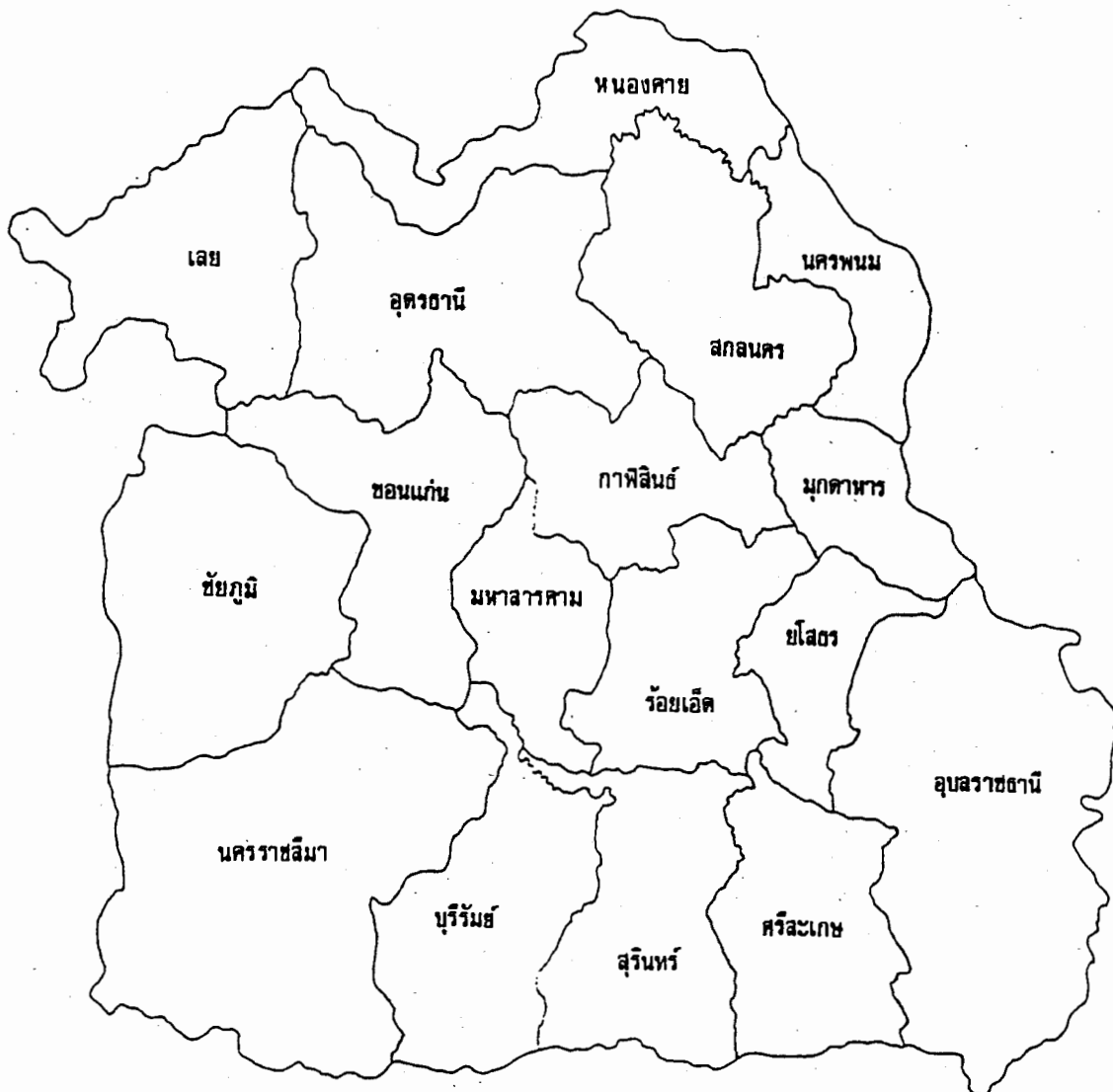
Zimmer, Heinrich. Myths and Symbols in Indian Art and Civilization.
New York : Pantheon Books Inc. , 1947.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

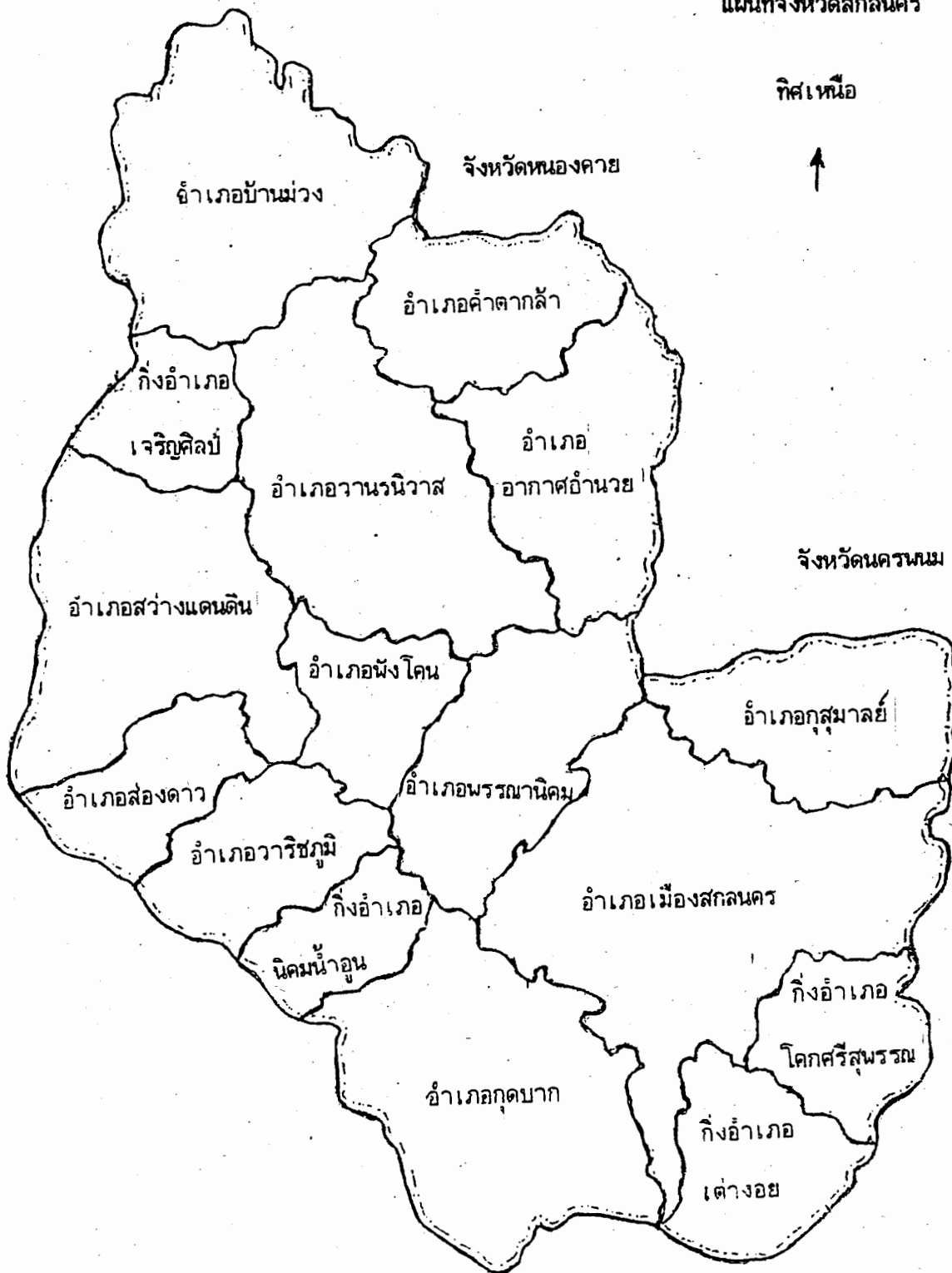
แผนที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือแสดงที่ตั้งจังหวัดสกลนคร

แผนที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือแสดงที่ตั้งจังหวัดสกลนคร

ภาคผนวก ข
แผนที่จังหวัดสกลนคร

แผนที่จังหวัดสกลนคร

ทิศเหนือ

จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาคผนวก ค

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ระหว่างวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2533 ถึงวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2533

พระครูสังฆรักษ์ (เอาด) สุภาจาโร อายุ 48 ปี วัดศรีสะเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

พระอธิการกาลิป ชาตะบุญโญ อายุ 50 ปี วัดบ้านพะเนา ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง

จังหวัดสกลนคร

ปรีชา พิมพ์ทอง อายุ 74 ปี โรงพิมพ์ศิริธรรม ถนนชยางกูร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

सार สารทัศนพันธ์ อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 16 ถนนสกลเชียงคาน ซอย 1 อำเภอเมือง

จังหวัดเลย

รายนามผู้ซื้อของคัมวัดผู้ให้สัมภาษณ์

ระหว่างวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2534 ถึงวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2534

คัมวัดแจ้งแสงอรุณ

1. ผู้อาวุโส : นายประพันธ์ จันทะ อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 60/ก ถนนกำจัดภัย
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายชัยวัฒน์ สิงห์บุตร อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 144 หมู่ 9
ตำบลดงมะไฟ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

3. หัวหน้าคัมวัด : นายอุดร บุนนาค อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 1083 ถนนใจवासูก
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดบ้านกกส้มโฮง (วัดป่าลำธารรัตน์)

1. ผู้อาวุโส : นางจุม พรหมดิเรก อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 70 หมู่ 3 บ้านกกส้มโฮง ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายอ อ แก้วมะ อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 45 หมู่ 3 บ้านกกส้มโฮง ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
3. หัวหน้าคุ้มวัด : นายอุทัย ศุภรัตนสมบัติ อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 59 หมู่ 3 บ้านกกส้มโฮง ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดบ้านพะเนา

1. ผู้อาวุโส : นายพรมมา ม่อมพะเนา อายุ 68 ปี บ้านเลขที่ 40 หมู่ 7 ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายเลิศทวี สุวรรณเจริญ อายุ 47 ปี บ้านเลขที่ 528/2 ซอย 1 ถนนใจผาสก อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
3. หัวหน้าคุ้มวัด : นายประทีน ร้อยพิลา อายุ 38 ปี บ้านเลขที่ 164 หมู่ 7 ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดป่าสุทธาวาส

1. ผู้อาวุโส : นายสุพนธ์ ไชยเชษฐ์ อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 1683/25 ซอยร่วมมิตร ถนน ต.พัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายวิศิษฐ์ วัฒนสุชาติ อายุ 84 ปี บ้านเลขที่ 1353/2
ถนนสุขเกษม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

3. หัวหน้าคุ้มวัด : นายเพชร ชัมมะจันทร์ อายุ 47 ปี บ้านเลขที่ 338 หมู่ 10
ซอย 15 บ้านคำสะอาด อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร

1. ผู้อาวุโส : พระครูบริหารสกลกิจ อายุ 61 ปี วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายประสัท ต้องโพนทอง อายุ 45 ปี บ้านเลขที่
1492/2 หมู่ 10 อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

3. หัวหน้าคุ้มวัด : นายเทอดธรรม ชรรมรักษ์ อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 792
ซอยหลังเทศบาล อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์เจงเวง

1. ผู้อาวุโส : นางศรีไคร จันทะพรหม อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 145 หมู่ 11
บ้านธาตุนาเวง ตำบลธาตุนาเวง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายคำผา หนูอิน อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 149 หมู่ 11
บ้านธาตุนาเวง ตำบลธาตุนาเวง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

3. หัวหน้าคุ้มวัด : นายกัณฑ์ มุลรัตน์ อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 49 หมู่ 11 บ้านธาตุนาเวง ตำบลธาตุนาเวง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดโพธิ์ชัย

1. ผู้อาวุโส : พระมหาวาจารย์ อินทปัญโญ อายุ 62 ปี วัดโพธิ์ชัย อำเภอเมือง
จังหวัดสกลนคร
2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายสุมิตร พรหมสาขา ณ สกลนคร อายุ 64 ปี
บ้านเลขที่ 486 ถนนใจผาสุก อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
3. หัวหน้าคุ้มวัด : นายประพันธ์ สุวรรณเจริญ อายุ 76 ปี บ้านเลขที่ 528 ซอย 1
ถนนใจผาสุก อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดศรีชมภู

1. ผู้อาวุโส : นายเกษม อุพงษ์ อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 1619/1 ถนนกำจัดภัย
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายช่มพร ศรีเชษฐา อายุ 41 ปี บ้านเลขที่ 1271/6
ถนนเปรมปรีดา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
3. หัวหน้าคุ้มวัด : ร้อยตำรวจตรีสว่าง ศรีละวรรณ อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 1664
ซอยอารยะ ถนนยุวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดศรีโพธิ์เมือง

1. ผู้อาวุโส : นายกาลสิน ทอนฮามแก้ว อายุ 79 ปี บ้านเลขที่ 1684/2 ถนนใสสว่าง
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายนิยม โทษาธรรม อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 265 ซอย 20
ถนนเจริญเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

3. หัวหน้าคุ้มวัด : นางประเทือง ดาบลอ่อน อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 274 ซอย 20 ถนนเจริญเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดศรีวิชา

1. ผู้อาวุโส : นายเจียง แสงพรหมสี อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 18 หมู่ 1 บ้านศรีวิชา ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายจันทา เจ็ดพันธุ์ อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 8 หมู่ 1 บ้านศรีวิชา ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

3. หัวหน้าคุ้มวัด : นายคำภา หาญชัย อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 119 หมู่ 1 บ้านศรีวิชา ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดศรีสะเกษ

1. ผู้อาวุโส : นายแพร ศิริขัน อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 1837 ถนนเปรมปรีดา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายดำรง เจริญกุล อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 577 ถนนเจริญเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

3. หัวหน้าคุ้มวัด : นายสินวล บุตราช อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 87 ถนนมรรคาลัย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดศรีมงคล

1. ผู้อาวุโส : นายสอน อักษาด อายุ 71 ปี บ้านเลขที่ 1146 ซอย 2 ถนนเจริญเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายพิบ พรหมบุรณย์ อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 38 ซอย 4
ถนนเจริญเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
3. หัวหน้าคุ้มวัด : นายบุญธาตุ กาวรรณง อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 1190 ซอย 6
ถนนเจริญเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดสว่างวัฒนาราม

1. ผู้อาวุโส : นายปาน ม่อมพะเนา อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 17 หมู่ 1 ตำบลดงมะไฟ
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายสนั่น นิมิตร อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 1630/9
ถนนใสสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
3. หัวหน้าคุ้มวัด : นายเกิ่ง ดงภูยาว อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 37 หมู่ 1 ตำบลดงมะไฟ
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดสะพานคำ

1. ผู้อาวุโส : นายชูศักดิ์ อินธิเสน อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 174 ถนนมรรคาลัย
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายอาคม พรหมสาขา ณ สกลนคร อายุ 73 ปี
บ้านเลขที่ 215/1 ถนนเปรมปรีดา อำเภอเมือง-จังหวัดสกลนคร

3. หัวหน้าคุ้มวัด : นายสี ภูละคร อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 168/1 ถนนมรรคาลัย
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดสะพานศรี

1. ผู้อาวุโส : นายทอง พานาดา อายุ 66 ปี บ้านเลขที่ 18 หมู่ 10 ตำบลขม้น
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายเฮียง พอนะ อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 27 หมู่ 10
ตำบลขม้น อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

3. หัวหน้าคุ้มวัด : นายเฉลิมชัย คำศรี อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 1 หมู่ 8 ตำบลขม้น
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คุ้มวัดเหนือ

1. ผู้อาวุโส : นายศาสตร์ พรหมสาขา ณ สกลนคร อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 433
ถนนเจริญเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

2. ช่างสร้างปราสาทผึ้ง : นายวิชัย ฤทธิฤทธิชัย อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 355/3
ถนนสุขเกษม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

3. หัวหน้าคุ้มวัด : นายโชติ ครุฑคำ อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 321 ถนนกำจัดภัย
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

ภาคผนวก ง
แบบสัมภาษณ์

1. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
2. ที่อยู่.....
.....
3. อยู่คุ้มวัด.....
4. ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งอย่างไร
 - () ผู้อาวุโส อายุ 60 ปีขึ้นไป
 - () ช่างสร้างปราสาทผึ้ง
 - () หัวหน้าคุ้มวัด
5. ท่านเคยเห็นประเพณีแห่ปราสาทผึ้งครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ไດ
.....
6. ท่านมีประสบการณ์ในการร่วมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งมาแล้วกี่ครั้ง
.....
.....

ตอนที่ 1

ความเชื่อในประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

1. สาเหตุของการทำต้นผึ้ง มีตำนานหรือมีเรื่องเล่าความเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2. สาเหตุของการถวายต้นผึ้งในวันออกพรรษา มีตำนานหรือมีเรื่องเล่า
ความเป็นมาอย่างไร

.....
.....

3. ต้นผึ้งที่ถวายแด่พระธาตุเชิงชุมในวันออกพรรษา มีจุดมุ่งหมายทำอะไร

.....
.....

และมีความเชื่ออย่างไร

.....
.....

4. ต้นผึ้งที่ถวายแด่พระสงฆ์ในการทำบุญจกข้าว มีจุดมุ่งหมายทำอะไร

.....
.....

และมีความเชื่ออย่างไร

.....
.....

ปัจจุบันยังมีการถวายต้นผึ้งในการทำบุญจกข้าวอยู่หรือไม่

.....
.....

5. ท่านคิดว่าต้นผึ้งมีลักษณะรูปร่างเหมือนหรือคล้ายกับอะไร

.....
.....

.....

พัฒนาการของรูปแบบปราสาทผึ้ง

1. ต้นผึ้งทรงเจดีย์พระธาตุ หมดไปประมาณปี พ.ศ. ใด

.....
.....

2. ต้นผึ้งที่มีลักษณะรูปร่างเหมือนเจดีย์พระธาตุ ต่อมาเปลี่ยนเป็นทรงอะไรบ้าง
มีลักษณะรูปร่างและการใช้วัสดุอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

และเรียกว่าต้นผึ้งหรือปราสาทผึ้ง

.....
.....

3. เพราะเหตุใดจึงเปลี่ยนจากต้นผึ้งมาเป็นปราสาทผึ้ง

.....
.....
.....
.....
.....

ได้รับแนวความคิดนี้มาจากใครหรือที่ใด

.....

4. ปราสาทผึ้งทรงอาคารจตุรมุข หลังคาเป็นจตุรมุข มีจั่ว 4 ด้าน ทำโครงด้วยไม้จริง ใช้แม่พิมพ์หิน ไม้หรือปูนปลาสเตอร์เป็นแบบ และไม่มีกานกล้วย ดอกผึ้งจุ่ม เริ่มมีประมาณ ปี พ.ศ. ใด.....

.....

5. คำว่า ต้น ต้นผึ้ง ปราสาท ปราสาทผึ้ง หมายความว่าอย่างไร

ต้น

ต้นผึ้ง

ปราสาท

ปราสาทผึ้ง

ตอนที่ 3

พัฒนาการของขบวนแห่

1. องค์การในการจัด

ก่อนปี พ.ศ. 2480 ยังไม่มีเทศบาลเมืองสกลนคร ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน

(หัวหน้าคุ้มวัด) ชาวคุ้มวัด และพระสงฆ์ มีหน้าที่อย่างไร

ผู้ใหญ่บ้าน

.....

ชาวคุ้มวัด

.....

.....

พระสงฆ์
.....
.....

พ.ศ. 2480 ประกอบด้วย เทศบาลเมืองสกลนคร หน่วยงานราชการจังหวัด ชาวคุ้มวัด และพระสงฆ์มีหน้าที่อย่างไร

เทศบาลเมืองสกลนคร
.....
.....

หน่วยงานราชการจังหวัด
.....
.....

ชาวคุ้มวัด
.....
.....

พระสงฆ์
.....
.....
.....

พ.ศ. 2523 ประกอบด้วย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เทศบาลเมืองสกลนคร หน่วยงานราชการจังหวัด ชาวคุ้มวัด และพระสงฆ์ มีหน้าที่อย่างไร

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

.....
.....

เทศบาลเมืองสกลนคร

.....
.....

หน่วยงานราชการจังหวัด

.....
.....

ชาวจังหวัด

.....
.....

พระสงฆ์

.....
.....

2. รูปแบบของขบวนแห่ (เวลาแห่และการเคลื่อนขบวนแห่)

2.1 ทุกคุ้มวัดตั้งขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่วัดตน แล้วแห่ไปวัดพระธาตุเชิงชุมฯ ในช่วง
บ่ายถึงเย็น โดยไม่ได้นัดเวลากัน ซึ่งแต่ละคุ้มวัดต่างทำพิธีกรรมถวายปราสาทผึ้งแล้วถวายไว้ที่วัด
พระธาตุเชิงชุมฯ เริ่มประมาณ ปี พ.ศ.ใด.....

2.2 ทุกคุ้มวัดตั้งขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่วัดตน แล้วแห่ไปรวมและพร้อมกันที่วัดพระธาตุ
เชิงชุมฯ ในตอนเย็น แล้วทำพิธีกรรมถวายปราสาทผึ้งพร้อมกัน บางคุ้มวัดนำปราสาทผึ้งกลับไป
ฉลองสมโภชวัดตน แต่บางคุ้มวัดก็ถวายไว้ที่วัดพระธาตุเชิงชุมฯ เริ่มประมาณปี พ.ศ. ใด.....

.....
.....

2.3 ทุกคุ้มวัดตั้งขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่บริเวณหน้าโรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล ในตอนบ่าย แล้วแห่ไปวัดพระธาตุเชิงชุมฯ ทำพิธีกรรมถวายปราสาทผึ้งพร้อมกัน โดยจัดตั้งปราสาทผึ้งไว้ที่วัดพระธาตุเชิงชุมฯ 1 คืบ มีฉลองสมโภชปราสาทผึ้ง และประกาศผลการประกวดปราสาทผึ้ง และขบวนแห่ในวันรุ่งขึ้นตอนเช้าทำพิธีมอบรางวัลการประกวด แล้วนำปราสาทผึ้งกลับวัดตน เริ่มประมาณ ปี พ.ศ.ใด.....

2.4 ทุกคุ้มวัดนำปราสาทผึ้งไปรวมกันที่หน้าสนามมิ่งเมืองในตอนเย็น มีฉลองสมโภชปราสาทผึ้ง 1 คืบ ในวันรุ่งขึ้นตอนเช้าจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งไปวัดพระธาตุเชิงชุมฯ ตอนบ่ายทำพิธีกรรมถวายปราสาทผึ้งพร้อมกัน โดยจัดตั้งปราสาทผึ้งไว้ที่วัดพระธาตุเชิงชุมฯ 1 คืบ และประกาศผลการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ ในวันรุ่งขึ้นตอนเช้าทำพิธีมอบรางวัลการประกวด แล้วนำปราสาทผึ้งกลับวัดตน เริ่มประมาณ ปี พ.ศ. ใด.....

3. ผู้เข้าร่วมในขบวนแห่และการแต่งกาย

ก่อนปี พ.ศ. 2480 ในขบวนแห่ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน (หัวหน้าคุ้มวัด) และชาวคุ้มวัด มีการแต่งกายอย่างไร

ผู้ใหญ่บ้าน

ชาวคุ้มวัด ชาย

หญิง

ต่อมาในขบวนแห่ประกอบด้วยชาวคุ้มวัด หน่วยงานราชการจังหวัด นักเรียน นางฟ้าประจำปราสาทผึ้ง ผู้ถือป้าย

หน่วยงานราชการจังหวัดเข้าร่วมในขบวนแห่ ประมาณปี พ.ศ. ใด.....

ได้แก่หน่วยงานใด

แต่งกายอย่างไร

.....

นักเรียนเข้าร่วมในขบวนแห่ ประมาณี พ.ศ.ใด.....
 แต่งกายอย่างไร

.....

นางฟ้าประจำปราสาทผึ้ง เข้าร่วมในขบวนแห่ ประมาณี พ.ศ. ใด.....
 แต่งกายอย่างไร

.....

ผู้ถือป้าย เข้าร่วมในขบวนแห่ ประมาณี พ.ศ. ใด.....
 แต่งกายอย่างไร

.....

4. การละเล่นและการแสดง

เดิมในขบวนแห่ปราสาทผึ้งยังไม่มีการแสดง ส่วนการละเล่นก็มีเพียง ตีหม้อง กลอง
 เป่าแคน ชาวคุ้มวัดรำแบบพื้นบ้าน ไม่มีแบบแผนการรำ ต่อมา ชาวคุ้มวัดเริ่มมีการฟ้อนรำอย่างมี
 แบบแผน (มีการซ้อมรำก่อน) ประมาณี พ.ศ. ใด

มีฟ้อนรำอะไรบ้าง

.....
 เริ่มมีนักเรียนฟ้อนรำประมาณี พ.ศ.ใด

มีฟ้อนรำอะไรบ้าง

.....
 เริ่มมีการแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประมาณี พ.ศ.ใด.....

มีการแสดงอะไรบ้าง

.....

5. การประกวดและการให้รางวัล

5.1 ด้านปราสาณั้ง

เริ่มมีการประกวดปราสาณั้งครั้งแรก เมื่อประมาณปี พ.ศ.ใด.....

หลักเกณฑ์การประกวดเป็นอย่างไร

.....

ปราสาณั้งที่เริ่มมีการประกวดนี้มีลักษณะรูปร่างเป็นอย่างไร

.....

รางวัลมีอะไรบ้าง

.....

.....

ในเวลาต่อมา มีการเปลี่ยนแปลงการประกวดและการให้รางวัลปราสาณั้ง
อย่างไรบ้าง

.....

.....

5.2 ด้านขบวนแห่

เริ่มมีการประกวดขบวนแห่ครั้งแรกเมื่อประมาณ พ.ศ.ใด.....

หลักเกณฑ์การประกวดเป็นอย่างไร

.....

.....

รูปแบบของขบวนแห่ (เวลาแห่และการเคลื่อนขบวนแห่) ที่เริ่มมีการประกวด
เป็นอย่างไร

.....

.....

รางวัลมีอะไรบ้าง

.....
.....

**ในเวลาต่อมามีการเปลี่ยนแปลงการประกวดและการให้รางวัลขบวนแห่
อย่างไรบ้าง**

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก จ

เอกสารในการดำเนินการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

โครงการจัดงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง

ประจำปี 2533 จังหวัดสกลนคร

1. ชื่อโครงการ การจัดงานประเพณีแข่งขันเรือและแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

2. หลักการและเหตุผล

ประเพณีแข่งเรือและแห่ปราสาทผึ้งในช่วงเทศกาลออกพรรษา เป็นงานประเพณีของชาวสกลนครที่แสดงออกถึงการรักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดและปฏิบัติสืบต่อกันมานานนับว่าเป็นมรดกทางศิลปะ วัฒนธรรม และจังหวัดสกลนครได้รับการยอมรับว่าเป็นเมืองพุทธศาสนาของภาคอีสานตอนบน (อีสานเหนือ) ที่ควรค่าแก่การยกย่องและเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักเพื่อเป็นเกียรติคุณของจังหวัดสืบไป

3. วัตถุประสงค์

- 3.1 เพื่อเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดสกลนคร
- 3.2 เพื่อส่งเสริมงานประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น
- 3.3 เพื่อส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้ระลึกถึงวันสำคัญทางพุทธศาสนา
- 3.4 เพื่อส่งเสริมความสามัคคีของประชาชน พ่อค้า ข้าราชการทุกหมู่เหล่า
- 3.5 เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดสกลนคร

4. เป้าหมาย

- 4.1 จัดงานประเพณีออกพรรษา รวม 4 วัน ระหว่างวันที่ 1-4 ตุลาคม 2533
- 4.2 จัดการแข่งขันเรือชุด 4 ประเภทคือ ชายใหญ่ หญิงใหญ่ ชายเล็ก หญิงเล็ก
- 4.3 จัดประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ปราสาทผึ้ง
- 4.4 จัดการออกธำเนียงของหน่วยงานราชการและเอกชน

5. ระยะเวลาดำเนินการ

5.1 เตรียมงานเดือนพฤษภาคม ถึงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2533

5.2 จัดแข่งเรือชุด วันที่ 1 และ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2533 ประกวดปราสาทผึ้ง วันที่ 2 และ 3 ตุลาคม พ.ศ.2533

5.3 ประกวดชบวนแห่ปราสาทผึ้ง วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2533

5.4 ประกาศผลการประกวด มอบรางวัลการประกวด วันที่4 ตุลาคม 2533

6. สถานที่จัดงาน

6.1 บริเวณหนองหาดด้านสวนสมเด็จพระเจ้า เป็นสนามแข่งเรือ และศาลาโยคะเป็น กองอำนวยการแข่งขัน

6.2 บริเวณลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 เป็นจุดรวมปราสาทผึ้ง พิธีทางศาสนา และ จัดมหรสพคั้ง

6.3 บริเวณวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร เป็นจุดมอบรางวัลการประกวดและพิธีทางศาสนา

7. วิธีดำเนินการ

7.1 จัดประชุมเพื่อเตรียมการจัดงานร่วมกับพ่อค้า ประชาชน หน่วยราชการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง

7.2 ประชาสัมพันธ์การจัดงานและแถลงข่าวการจัดงาน

7.3 แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ

7.4 ประชุมคณะกรรมการก่อนดำเนินการ

7.5 ดำเนินการจัดงาน

7.6 สรุปผลและรายงานผลการจัดงาน

8. งบประมาณ

8.1 งบประมาณการประกวดปราสาทผึ้งและชบวนแห่ปราสาทผึ้ง จากงบประมาณสนับสนุน ตามโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นเงิน 100,000 บาท เป็นค่าต่าง ๆ ดังนี้

สนับสนุนการสร้างปราสาทผึ้งคุ้มวัดละ 5,000 บาท เป็นเงิน 65,000 บาท

เงินรางวัลการประกวดปราสาทผึ้ง 3 รางวัล เป็นเงิน 22,000 บาท

เงินรางวัลการประกวดชบวนแห่ปราสาทผึ้ง 3 รางวัล เป็นเงิน 13,000 บาท

8.2 งบประมาณการจัดงานประเพณีออกพรรษา จ่ายจากงบประมาณเทศบาลเมืองสกลนคร หมวดค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ ประเภทค่าใช้จ่ายในงานพิธีทางศาสนาและประเพณีต่าง ๆ เป็นเงิน 112,700 บาท เป็นค่าต่าง ๆ ดังนี้

สนับสนุนการสร้างปราสาทผึ้งคุ้มวัดละ 5,000 บาท	เป็นเงิน 15,000 บาท
สนับสนุนชบวนแห่ปราสาทผึ้งคุ้มวัดละ 2,000 บาท	เป็นเงิน 32,000 บาท
ค่าอาหารกรรมการและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน	เป็นเงิน 6,500 บาท
เครื่องไทยธรรม สิ่งของถวายพระ ปัจจัยถวายพระ	เป็นเงิน 2,200 บาท
อุปกรณ์พิธีเปิด อุปกรณ์ปล่อยเรือ	เป็นเงิน 3,000 บาท
เช่าเครื่องขยายเสียงแข่งเรือ มหรสพฉบับ	เป็นเงิน 12,200 บาท
ถ่ายทำวิดีโอ และประชาสัมพันธ์งาน	เป็นเงิน 6,000 บาท
จัดทำสนามแข่งเรือ เช่าเวทีลอย ตกแต่งรถยนต์	เป็นเงิน 11,300 บาท
ค่าจัดทำปราสาทผึ้งโบราณและรำมวยโบราณ	เป็นเงิน 4,000 บาท
ค่าน้ำดื่มและของขวัญคณะท้าว	เป็นเงิน 8,000 บาท
ค่าของขวัญ โบว์กรรมการ ค่าแต่งหน้าทำผมผู้ถือป้าย	เป็นเงิน 6,500 บาท
ค่าถ้วยรางวัลการแข่งขันและการประกวด	เป็นเงิน 6,000 บาท

8.3 งบประมาณการจัดการแข่งขันเรือขุด จ่ายจากงบประมาณของเทศบาลเมืองสกลนคร หมวดค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ ประเภทค่าใช้จ่ายในงานพิธีทางศาสนาและประเพณีต่าง ๆ เป็นเงิน 79,000 บาท เป็นค่าต่าง ๆ ดังนี้

ค่าชกกลาก ค่ายกค้ำ ค่าอาหารชาวเรือ	เป็นเงิน 58,000 บาท
ค่ารางวัลการแข่งขันเรือ 4 ประเภท	เป็นเงิน 21,000 บาท

รวมเป็นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 291,700 บาท

- 8.4 งบประมาณสนับสนุนจากที่อื่น ๆ
 จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 จากการรับบริจาค
 จากหน่วยงานราชการ สถานศึกษาในจังหวัดสกลนคร
 จากรายได้การจัดงาน

9. ผู้รับผิดชอบโครงการ

9.1 เทศบาลเมืองสกลนคร

9.2 จังหวัดสกลนคร

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

10.1 ได้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น

10.2 ได้เผยแพร่เอกลักษณ์ของปราสาทผึ้งให้คนทั่วไปได้รู้จักและซาบซึ้งในงานศิลปะ

จารีตประเพณีของท้องถิ่นยิ่งขึ้น

10.3 ได้เผยแพร่การท่องเที่ยวสู่จังหวัดสกลนคร ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

10.4 ได้ทำให้เศรษฐกิจของประชาชนเพิ่มมากขึ้นในระยะเวลาการจัดงาน

(ลงชื่อ) ผู้เสนอโครงการ
(นายเสรี ทุ่นศิริ)
ผู้อำนวยการกองการศึกษา

(ลงชื่อ) ผู้เห็นชอบโครงการ
(นายธีรารัง แสงมนตรี)
ปลัดเทศบาลเมืองสกลนคร

(ลงชื่อ) ผู้เห็นชอบโครงการ
(นายดิลก อัครราช)
นายกเทศมนตรีเมืองสกลนคร

(ลงชื่อ) ผู้อนุมัติโครงการ
(นายถนอม ช่างนวงค์)
ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร

ที่ สน 5206/1694

ครุฑ

สำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร

ถนนสุขเกษม จ.สกลนคร 47000

30 กรกฎาคม 2533

เรื่อง ขอเชิญประชุมจัดงานประเพณีออกพรรษา
เวียน

ด้วยจังหวัดสกลนครมอบหมายให้เทศบาลเมืองสกลนคร จัดงานประเพณีออกพรรษา ประจำปี 2533 เพื่อส่งเสริมสนับสนุนและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยจัดให้มีการประกวดปราสาทผึ้ง ขบวนแห่ปราสาทผึ้ง การแข่งเรือขุด ดังเช่นทุกปีที่ผ่านมา สำหรับในปีนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจัดงานจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นเงิน 100,000 บาท ซึ่งจะทำให้งานประเพณีของจังหวัดเป็นที่รู้จักและสนใจในหมู่นักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เทศบาลได้ตระหนักและพิจารณาแล้วจึงขอเรียนเชิญท่านผู้ที่มีความรู้ความชำนาญด้านศิลปวัฒนธรรม และผู้ที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมงานมาตลอด ไปร่วมประชุมให้คำแนะนำและปรึกษาหารือการจัดงานประเพณีครั้งนี้

จึงเรียนมาเพื่อเรียนเชิญเข้าร่วมประชุม ในวันที่ 14 สิงหาคม 2533 เวลา 10.00 น.
ณ ห้องประชุมสภาเทศบาลเมืองสกลนคร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี
เช่นเคย จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นายดิลก อัครราช)

นายกเทศมนตรีเมืองสกลนคร

กองการศึกษา

โทร. 713281

ระเบียบวาระการประชุม

ครั้งที่ 1/2533

เรื่อง การจัดงานประเพณีออกพรรษา แห่งปราสาทผึ้ง

วันที่ 14 สิงหาคม 2533 เวลา 10.00 น.

ณ ห้องประชุมสภาเทศบาลเมืองสกลนคร

-
ระเบียบวาระที่ 1	เรื่องที่ประชาชนจะแจ้งให้ที่ประชุมทราบ
ระเบียบวาระที่ 2	เรื่องกำหนดการจัดงาน วันจัดงาน สถานที่จัดงาน
ระเบียบวาระที่ 3	เรื่องการจัดประกวด เงินสนับสนุนการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ หลักเกณฑ์การประกวด คณะกรรมการการประกวด
ระเบียบวาระที่ 4	เรื่องการขอรับสนับสนุนจากส่วนราชการ และสถานศึกษา
ระเบียบวาระที่ 5	เรื่องอื่น ๆ (ถ้ามี)

ที่ สน 5206/1909

ครุฑ

สำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร

ถนนสุขเกษม จ.สกลนคร 47000

21 สิงหาคม 2533

เรื่อง ขอเชิญประชุมจัดงานประเพณีออกพรรษา
เรียน

ด้วยจังหวัดสกลนครมอบหมายให้เทศบาลเมืองสกลนคร จัดงานประเพณีออกพรรษา ประจำปี 2533 เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยจัดให้มีการประกวดปราสาทผึ้ง ขบวนแห่ปราสาทผึ้ง การแข่งเรือขุด ดังเช่นทุกปีที่ผ่านมา จึงขอเรียนเชิญท่านผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญด้านศิลปวัฒนธรรมและผู้ให้การสนับสนุนงานมาตลอด ไปร่วมประชุมพิจารณาหลักเกณฑ์ การประกวด ตัดสินปราสาทผึ้ง และขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปีนี้

จึงขอเรียนเชิญเข้าร่วมประชุม ในวันที่ 23 สิงหาคม 2533 เวลา 10.00 น.
ณ ห้องประชุมสภาเทศบาลเมืองสกลนคร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือด้วยดี จึงขอ
ขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นาย दिलก อัครราช)

นายกเทศมนตรีเมืองสกลนคร

กองการศึกษา

โทร. 713281

ระเบียบวาระการประชุม

ครั้งที่ 2/2533

เรื่อง การพิจารณาหลักเกณฑ์การประกวดปราสาทผึ้งและชบวนแห่

วันที่ 23 สิงหาคม 2533 เวลา 10.00 น.

ณ ห้องประชุมสภาเทศบาลเมืองสกลนคร

-
ระเบียบวาระที่ 1	เรื่อง ที่ประชาชนจะแจ้งให้ประชุมทราบ
ระเบียบวาระที่ 2	เรื่องพิจารณาหลักเกณฑ์การประกวดปราสาทผึ้ง
ระเบียบวาระที่ 3	เรื่องพิจารณาหลักเกณฑ์การประกวดชบวนแห่ปราสาทผึ้ง
ระเบียบวาระที่ 4	เรื่องจุดให้คะแนนการประกวด
ระเบียบวาระที่ 5	เรื่องอื่น ๆ (ถ้ามี)

3. นายดิลก อัครราช นายกเทศมนตรีเมืองสกลนคร

แถลงรายละเอียดโครงการจัดงาน ลักษณะการจัดงานประเพณีแข่งเรือ และ
ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง กำหนดการจัดงานแข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง

เชิญชวนชมการแข่งขันเรือและการแห่ปราสาทผึ้งของจังหวัดสกลนคร

4. นายสุรัตน์ วรารักษ์รัตน์ เลขานุการศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร

บรรยายสรุปเรื่อง ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นจังหวัดสกลนคร

บรรยายเค้ามูลเดิมความเป็นมาของปราสาทผึ้ง ประวัติปราสาทผึ้งสมัยโบราณ
และปราสาทผึ้งสมัยปัจจุบัน

ลักษณะและการตกแต่งปราสาทผึ้งสมัยปัจจุบัน

ครุฑ

คำสั่งเทศบาลเมืองสกลนคร

ที่ 358/2533

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการ เจ้าหน้าที่จัดงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ แห่งปราสาทผึ้ง
ประจำปี 2533

ด้วยเทศบาลเมืองสกลนครร่วมกับจังหวัดสกลนครกำหนดการจัดงานประเพณีท้องถิ่น
คืองานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ แห่งปราสาทผึ้งขึ้น ในวันที่ 1-4 ตุลาคม 2533 โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อแสดงออกถึงการรักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและเป็นการส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวของจังหวัดสกลนคร

เพื่อให้การจัดงานสำเร็จตรงตามวัตถุประสงค์ จึงแต่งตั้งกรรมการ เจ้าหน้าที่รับผิดชอบ
ปฏิบัติงานดังต่อไปนี้

1. คณะกรรมการอำนวยการจัดงาน มีหน้าที่ รับผิดชอบด้านการให้คำแนะนำ ปรึกษา
ให้การช่วยเหลือกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ตามที่ร้องขอและดูแลการปฏิบัติงานทั้งปวง ให้เป็นไปด้วย
ความเรียบร้อย บรรลุเป้าหมาย และสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของเทศบาลเมืองสกลนครทุกประการ
ประกอบด้วย

1. นายกเทศมนตรีเมืองสกลนคร	ประธานกรรมการ
2. เทศมนตรีเมืองสกลนคร	รองประธานกรรมการ
3. ปลัดเทศบาลเมืองสกลนคร	รองประธานกรรมการ
4. รองปลัดเทศบาลเมืองสกลนคร	กรรมการ
5. ผู้อำนวยการกองช่าง	กรรมการ
6. ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองช่าง	กรรมการ
7. หัวหน้ากองสาธารณสุข	กรรมการ

8. หัวหน้ากองคลัง	กรรมการ
9. หัวหน้างานทะเบียนราษฎร	กรรมการ
10. หัวหน้างานธุรการ	กรรมการ
11. หัวหน้างานป้องกันบรรเทาสาธารณภัย	กรรมการ
12. ผู้อำนวยการกองการศึกษา	กรรมการและเลขานุการ
13. ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองการศึกษา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
14. ศึกษาพิเศษเทศบาล	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

2. กรรมการฝ่ายจัดสถานที่และแสงสว่าง มีหน้าที่

1. กำหนดและทำแผนผังบริเวณงานสนามแข่งเรือ ผังบริเวณลานพระบรมรูป ร.5 และผังการจัดที่ตั้งขบวนแห่ จัดเรือของเทศบาลพร้อมผู้ขับที่ให้การบริการปล่อยเรือและกู้ภัย
2. จัดตั้งสนามแข่งเรือ จุดปล่อยเรือ ลู่อแข่งขัน เส้นชัย ปีกธงประดับแนวสันเขื่อน
3. จัดกองอำนวยความสะดวกแข่งเรือให้พร้อมสำหรับพิธีเปิดการแข่งขันเรือ จัดกองอำนวยความสะดวกลานพระบรมรูป ร.5 เพื่อทำพิธีทางศาสนา ในวันที่ 2 ตุลาคม 2533 เวลา 18.00 น.
4. จัดเตรียมกรรมการตัดสินแข่งเรือ ที่นั่งกรรมการตัดสินแข่งเรือ และผู้ถ่ายทำวิดีโอการตัดสิน จัดที่นั่งชมการแข่งขันสำหรับผู้มาชม พร้อมโต๊ะเก้าอี้ให้พอเพียง (ในข้อ 3.4)
5. จัดเวทีหมอลำกลอน ที่สวนสมเด็จพระเจ้าฯ ในวันที่ 1-2 ตุลาคม 2533 และจัดเวทีกลางแจ้งที่ลานพระบรมรูป ร.5 ในคืนวันที่ 2 ตุลาคม 2533
6. จัดติดตั้งกระแสไฟฟ้าที่บริเวณสวนสมเด็จพระเจ้าฯ ลานพระบรมรูป ร.5
7. จัดเตรียมสำหรับแขกผู้มีเกียรติ ที่นั่งชมขบวนแห่ของนักท่องเที่ยว เวทีลอยสำหรับกรรมการตัดสินการประกวด พร้อมกับผู้บรรยายการประกวด ที่หน้าจุดสำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร พร้อมโต๊ะเก้าอี้ให้เพียงพอ
8. จัดสถานที่ในการทำบุญตักบาตร และมอบรางวัล พร้อมโต๊ะเก้าอี้สำหรับประธานและแขกที่วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร
9. อื่น ๆ ที่พิจารณาเห็นว่าเป็นการส่งเสริมการจัดงาน

ประกอบด้วย

1. นายบรรจบ ศรีชัยรัตน์ ผู้อำนวยการกองช่าง ประชาน
 2. นายกล้าณรงค์ เชื้อบุญมี ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองช่าง รองประชาน
 3. นายบัณฑิต พรหมสาขา ณ สกลนคร หัวหน้างานสาธารณสุขภาค เจ้าหน้าที่
 4. นายธีรยุทธ นวลมณี หัวหน้างานสถาปัตยกรรม เจ้าหน้าที่
 5. นายอำนาจ นาเอก หัวหน้างานวิศวกรรม เจ้าหน้าที่
 6. นายวิจิตร อูปพงษ์ นายช่างโยธา เจ้าหน้าที่
 7. นายปิยะพงษ์ พรหมสาขา ณ สกลนคร นายช่างโยธา เจ้าหน้าที่
 8. นายฮิลเลอร์ ราชพิลา นายช่างโยธา เจ้าหน้าที่
 9. นายสุรศักดิ์ สุทธิประภา ช่างยนต์ เจ้าหน้าที่
 10. นายเอก สุวรรณภูมิ ช่างไฟฟ้า เจ้าหน้าที่
 11. นายปวิฎหาริชย์ พรหมสาขา ณ สกลนคร ช่างศิลป์ เจ้าหน้าที่
 12. นายอดุลย์เดช ไผ่เรืองโสม ช่างโยธา เจ้าหน้าที่
 13. นายสุริยัน ไชยพะยวน เจ้าหน้าที่ส่วนสาธารณะ เจ้าหน้าที่
 14. พนักงานและลูกจ้างกองช่างที่ได้รับมอบหมาย เจ้าหน้าที่
3. กรรมการฝ่ายประจำกองอำนาจการแข่งเรือและแห่ปราสาทผึ้ง มีหน้าที่ ประจำ
 กองอำนาจการการแข่งเรือ การประกวดปราสาทผึ้ง และขบวนแห่ปราสาทผึ้ง เพื่ออำนาจ
 แข่งขันเรือ การประกวด และการประสานงานทุก ๆ ด้าน ประกอบด้วย

1. ปลัดเทศบาลเมืองสกลนคร ประชาน
2. รองปลัดเทศบาลเมืองสกลนคร รองประชาน
3. ผู้อำนวยการกองช่าง เจ้าหน้าที่
4. ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองช่าง เจ้าหน้าที่
5. หัวหน้ากองสาธารณสุข เจ้าหน้าที่
6. หัวหน้ากองคลัง เจ้าหน้าที่

7. ผู้อำนวยการกองการศึกษา	เจ้าหน้าที่
8. ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองการศึกษา	เจ้าหน้าที่
9. อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเทศบาล 1	เจ้าหน้าที่
10. อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเทศบาล 2	เจ้าหน้าที่
11. อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเทศบาล 3	เจ้าหน้าที่
12. อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเทศบาล 4	เจ้าหน้าที่
4. กรรมการฝ่ายนิเทศการดำเนินงาน มีหน้าที่
1. จัดทำแผนผังการทำงาน กำหนดการจัดงาน และกรรมการฝ่ายต่าง ๆ
 2. ประสานงานกับทุกฝ่ายในการจัดงานทั้งจังหวัดสกลนคร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เทศบาลเมืองสกลนคร และอื่น ๆ
 3. จัดทำเอกสารในการจัดงานทุกประเภทให้พร้อม
 4. จัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้กรรมการฝ่ายต่าง ๆ
 5. จัดหา และจัดประชุมผู้ร่วมงานทั้งผู้เข้าร่วมการประกวด และการแข่งขัน
- เป็นการเตรียมการ ประกอบด้วย
1. เทศมนตรีเมืองสกลนคร	ประธาน
2. นายเสวี ทุนศิริ ผู้อำนวยการกองการศึกษา	รองประธาน
3. นางดวงตา นิมิตร ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองการศึกษา	รองประธาน
4. นายสหัส ดิบุญมี ณ ชุ่มแพ ศึกษาธิการ	เจ้าหน้าที่
5. นางสาวสดี ราชนิลา อาจารย์ 2 ระดับ 5	เจ้าหน้าที่
6. นางรัชนี อ้วนศรี เจ้าหน้าที่ธุรการ	เจ้าหน้าที่
7. น.ส.วรรณศรี ปัญญาประชุม เจ้าหน้าที่สำนักงาน	เจ้าหน้าที่
8. น.ส.มาลินี นานาวิน อาจารย์ 1 ระดับ 3	เจ้าหน้าที่
9. น.ส.วรรณภรณ์ ทองสม เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี	เจ้าหน้าที่
10. นางเขาวภา พันธุ์สวัสดิ์ เจ้าหน้าที่ธุรการ	เจ้าหน้าที่

11. นายนำศิลป์ วิเศษ	เจ้าหน้าที่สารวัตรนักเรียน	เจ้าหน้าที่
12. นายพิพัฒน์ สุขพันธ์		เจ้าหน้าที่
13. นายอดิสร นาสุข		เจ้าหน้าที่
14. นายสุทธิพงษ์ วุฒิสงษ์		เจ้าหน้าที่
15. นางนิตยา วงศพาน		เจ้าหน้าที่
16. นายศักดิ์สิทธิ์ ลาดสุวรรณ		เจ้าหน้าที่
17. นางงามพิศ วงศ์ศิริ		เจ้าหน้าที่

5. กรรมการฝ่ายเลขานุการการประกวดปราสาทผึ้ง ขบวนแห่ปราสาทผึ้ง และ
การแข่งขันเรือ มีหน้าที่

1. จัดทำเอกสารในการประกวดปราสาทผึ้ง การประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง และการแข่งขันเรือ
2. เก็บรวบรวมผลการประกวดและการแข่งขันแล้วประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน
3. สรุปผลการจัดงานและรายงานผลการจัดงานให้ประธานคณะกรรมการจัดงานทราบ ประกอบด้วย

1. เทศมนตรีเมืองสกลนคร		ประธาน
2. นายเสรี ทุ่นศิริ	ผู้อำนวยการกองการศึกษา	รองประธาน
3. นางดวงตา นิมิตร	ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองการศึกษา	เจ้าหน้าที่
4. นายสิทธิ์ ดิบุญมี ณ ชุมแพ	ศึกษานิเทศก์	เจ้าหน้าที่
5. นายชาติรี คำกรถาชา	ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนเทศบาล 3	เจ้าหน้าที่ฝ่ายปล่อยเรือ
6. นายสุรัตน์ ฤกษ์สา	อาจารย์ 2 ระดับ 5 โรงเรียนเทศบาล 4	เจ้าหน้าที่ฝ่ายตัดสินเรือ
7. นายสุทธิพงษ์ วุฒิสงษ์	เจ้าหน้าที่กีฬา	เจ้าหน้าที่ฝ่ายแข่งเรือ
8. นายอดิสร นาสุข	เจ้าหน้าที่กีฬา	เจ้าหน้าที่ฝ่ายแข่งเรือ
9. นายมัญญ ศรีสุวรรณโณ	นิติกร	เจ้าหน้าที่ฝ่ายปล่อยขบวน
10. น.ส. วรณศรี ปัญญาประชุม	เจ้าหน้าที่สิ้นทนาการ	เจ้าหน้าที่ฝ่ายประกวด

11. นางสหัทธยา พันธุ์ชื่น เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี เจ้าหน้าที่ฝ่ายประกวด
12. น.ส.วราภรณ์ ทองสม เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี เจ้าหน้าที่ฝ่ายประกวด
6. กรรมการฝ่ายควบคุมขบวนแห่ปราสาทผึ้ง มีหน้าที่ควบคุมและปล่อยขบวนแห่ปราสาทผึ้งออกจากจุดที่ตั้งตามแผนการจัดขบวนแห่ และควบคุมเวลาในการแสดงของแต่ละชุดแสดง ได้ชุดละ 5 นาที รวมถึงการเร่งขบวนให้มีความห่างในแต่ละขบวน และช่วงต่อขบวนใหญ่ให้สวยงาม และเป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน ประกอบด้วย

1. เทศมนตรีเมืองสกลนคร		ประธาน
2. นายมัญญ ศรีสวรรณโน	นิติกร	รองประธาน
3. นายวิจิตร ประกิจรัตน์	เจ้าหน้าที่ป้องกันฯ	รองประธาน
4. นายอดิศร นาสุข		เจ้าหน้าที่
5. นายสุกฤษพงษ์ วุฒิสุนพงษ์		เจ้าหน้าที่
6. นายนำศิลป์ วิเศษ		เจ้าหน้าที่
7. นายศักดิ์สิทธิ์ ลาดสุวรรณ		เจ้าหน้าที่
8. เจ้าหน้าที่ตำรวจเทศกิจ จำนวน 2 นาย		เจ้าหน้าที่
9. เจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่ได้รับมอบหมาย		เจ้าหน้าที่
7. <u>กรรมการฝ่ายประจำเรือกุ๊ยและดูแลน้ำสนามแข่งเรือ</u>		มีหน้าที่

1. จัดเรือหางยาวพร้อมอุปกรณ์ป้องกันภัยตบชวา อุปกรณ์การช่วยผู้ประสบอุบัติเหตุในการแข่งขัน เช่น ยางในรถยนต์ กุญชชีง

2. ห้ามเรือที่มีได้เกี่ยวข้องในการแข่งขันผ่านเข้าในสนามแข่งขันโดยเด็ดขาด

3. ติดต่อประสานงานการเรียกเรือเข้าจุดปล่อยระหว่างจุดตัดสินและจุดปล่อยเรือ

ประกอบด้วย

1. นายมนัส	กมลเชษฐ์	ประธาน
2. นายวิจิตร	ประกิจรัตน์	รองประธาน
3. นายสุรศักดิ์	สุทธิประภา	เจ้าหน้าที่

4. มอบรางวัลการแข่งขันเรือ ในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2533 มอบรางวัลการประกวด
ปราสาทผึ้ง และขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ในวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2533

5. จัดหาผู้ถือป้ายนำขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ในวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2533 จำนวน
4 คน และให้มาเวลา 07.00 น. พร้อมกันที่บริเวณที่ตั้งขบวนหน้าหอนาฬิกา

6. จัดหาผู้ถือป้ายแปรในการแข่งเรือ ในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2533 และผู้เชิญชาติ
ผู้เชิญงิ้ว จำนวน 8 คน ประกอบด้วย

1. นางวิไล	เทศประสิทธิ์	ประธาน
2. นางดวงตา	นิมิตร	รองประธาน
3. นายบุญหลาย	มารักษ์	เจ้าหน้าที่
4. นางพัฒนา	วักด์เพชร	เจ้าหน้าที่
5. นางบุญช่วย	โกษาธรรม	เจ้าหน้าที่
6. นางสาวศุภกานดา	นันทน์	เจ้าหน้าที่
7. นางสาวลักษณา	ชาญิตปรีชา	เจ้าหน้าที่
8. นายประสพ	คะสุดใจ	เจ้าหน้าที่
9. นางจุฬามณี	กัลปเสนา	เจ้าหน้าที่
10. นางสาวศุภลักษณ์	ศรีสว่างค์	เจ้าหน้าที่
11. นางวนิดา	รฐา	เจ้าหน้าที่
12. นางสาวนนิศ	สิบสังข์	เจ้าหน้าที่
13. น.ส. วนิดา	ชวันดี	เจ้าหน้าที่
14. นางอุทัยวรรณ	สุวรรณรงค์	เจ้าหน้าที่
15. พนักงานครูโรงเรียนเทศบาล 2	ที่ได้รับมอบหมาย	เจ้าหน้าที่
16. พนักงานกองคลัง	ที่ได้รับมอบหมาย	เจ้าหน้าที่

11. กรรมการฝ่ายภูมิภาคและสวัสดิการ มีหน้าที่

1. ทำหน้าที่ต้อนรับแขกผู้มีเกียรติในพิธีเปิด-ปิดการแข่งขันเรือ และต้อนรับแขกผู้มีเกียรติในการเข้าชมขบวนแห่ปราสาทผึ้งและคณะทัวร์ ที่บริเวณหน้าสำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร
2. จัดซื้อข้าวห่อ เพื่อแจกคณะกรรมการ เจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ สारวัตรทหาร พยาบาล ในวันแข่งขันเรือ วันที่ 1 และ 2 ตุลาคม พ.ศ.2533
3. จัดหาน้ำดื่มเพื่อใช้ในการบริการแขกผู้มีเกียรติ คณะกรรมการเจ้าหน้าที่ และคณะทัวร์ ในวันที่ 1 และ 2 ตุลาคม พ.ศ.2533 ที่กองอำนวยการแข่งขันเรือ จุดปล่อยเรือ จุดตัดสินจุดพยาบาล จุดแสดงหมอลำ ในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2533 เวลา 17.30 ที่ลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 และในวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2533 เวลา 07.00 น. ที่หน้าสำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร และจุดกรรมการตัดสินทุกจุด
4. จัดเจ้าหน้าที่ถือพานคำกล่าวเปิด-ปิดการแข่งขัน ในวันที่ 1 และ 2 ตุลาคม พ.ศ.2533
5. จัดเจ้าหน้าที่ถือพานคำกล่าวมอบรางวัลในวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2533

ที่วัดพระธาตุเชิงชุมฯ ประกอบด้วย

1. นายทองอาน	พา ไทสง	ประธาน
2. นางอัจฉรีย์	เวทศิลป์	รองประธาน
3. น.ส. มาลาพร	สุตะ โคตร	เจ้าหน้าที่
4. นางอุษากร	ชินศรี	เจ้าหน้าที่
5. นางพิศมัย	มณีปกรณ์	เจ้าหน้าที่
6. นางกนิรักษ์	เจริญดี	เจ้าหน้าที่
7. นางนงนุช	อัญญาชัย	เจ้าหน้าที่
8. น.ส. พรทิพย์	บุญศรี	เจ้าหน้าที่
9. น.ส. จันทร์สุดา	ราชไสยกิจ	เจ้าหน้าที่
10. นางประภาศรี	ไชยเทพ	เจ้าหน้าที่

11. นางศิริรัตน์	ภูคำ	เจ้าหน้าที่
12. น.ส. อมรรววรรณ	ทิพย์เสนา	เจ้าหน้าที่
13. น.ส. นพรัตน์	กุลจันทร์	เจ้าหน้าที่
14. น.ส. สมใจ	บุตรราช	เจ้าหน้าที่
15. น.ส. วันเพ็ญ	นามเมืองรักษ์	เจ้าหน้าที่
16. นางดารุณี	สงฆ์สุดี	เจ้าหน้าที่
17. นางกิตติมา	คำเพชรดี	เจ้าหน้าที่
18. นางเพ็ญ	พรหมจักร	เจ้าหน้าที่
19. นางทองเลิศ	จิวส์ดา	เจ้าหน้าที่
20. นางมินตรา	วุฒิสงษ์	เจ้าหน้าที่
21. น.ส. อรทัย	พลวงคำ	เจ้าหน้าที่
22. นางอ้อมขวัญ	ศรีสุวรรณโน	เจ้าหน้าที่
23. นางสุรัตน์	ศรีนันทา	เจ้าหน้าที่
24. น.ส. จีระภา	รัตนารักษ์	เจ้าหน้าที่
25. น.ส. เกียรติหญิง	นิติแสนศรี	เจ้าหน้าที่
26. น.ส. มันทนา	ชมภูราช	เจ้าหน้าที่
27. นางสิทธิพร	ทองธีราช	เจ้าหน้าที่
28. นางจันทร์ฉาย	สุวรรณภูม	เจ้าหน้าที่
29. นางเรืองกุล	มณีธร	เจ้าหน้าที่
30. นางเกียรติคนางค์	จำปีศรี	เจ้าหน้าที่
31. นางกาญจนา	ศรีวิไล	เจ้าหน้าที่
32. น.ส. ราตรี	จันทร์รังษี	เจ้าหน้าที่
33. น.ส. วิมลรัตน์	พระเคนราช	เจ้าหน้าที่
34. น.ส. วนิดา	นิมพ์สมแดง	เจ้าหน้าที่

35. นางปัทมาวดี	หมิ่นพลศรี	เจ้าหน้าที่
36. น.ส.นงลักษณ์	วงศ์ตาผา	เจ้าหน้าที่
37. น.ส.พิศมัย	ประเทพา	เจ้าหน้าที่
38. นางงามพิศ	วงศ์ศิริ	เจ้าหน้าที่
39. นางนิตยา	วงศ์พาน	เจ้าหน้าที่
40. นายสุรัตน์	ศรีวิไล	เจ้าหน้าที่
41. นายประนอม	คำพวง	เจ้าหน้าที่
42. นายเสถียร	สมบูรณ์คุณากร	เจ้าหน้าที่

12. กรรมการฝ่ายศาสนพิธีและรับอาหารจากบาตรพระ มีหน้าที่

1. จัดหาเครื่องไทยทาน จำนวน 9 ชุด และนิมนต์พระสงฆ์ สามเณรร่วมงานใน
ศาสนพิธี

2. จัดเจ้าหน้าที่นำกล่าวถวายปราสาทผึ้งที่วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร

3. จัดหารถยนต์รับและส่งพระสงฆ์ในการร่วมงานพิธี ในวันที่ 2 และ 4 ตุลาคม

พ.ศ.2533

4. จัดหาภาชนะและผู้ถือเพื่อรับอาหารจากบาตรพระ แล้วนำส่งวัดให้พอเพียง
ประกอบด้วย

1. นายเสรี	ทุ่นศิริ	ประธาน
2. นางสาวรัตน์	ไชยยศ	รองประธาน
3. นายถนอม	พันลำเนา	เจ้าหน้าที่
4. นายคำไป	ถิ่นตองไชย	เจ้าหน้าที่
5. นายพินธุ์	สุขพันธ์	เจ้าหน้าที่
6. นายแพง	คำเพชร	เจ้าหน้าที่
7. นายเรืองศรี	ผาใต้	เจ้าหน้าที่
8. พนักงานและลูกจ้างกองสาธารณสุขที่ได้รับมอบหมาย		เจ้าหน้าที่

13. กรรมการฝ่ายควบคุมเครื่องเสียง มีหน้าที่ จัดหาเครื่องขยายเสียงและควบคุมการส่งเสียงในจุดต่าง ๆ ดังนี้

1. กองอำนวยการแข่งเรือ เต้นท์กรรมการตัดสินแข่งเรือ เวทีหมอลำกลอน ในวันที่ 1 และ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2533
2. กองอำนวยการลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 ในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2533
3. กองอำนวยการการประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง หน้าสำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร และรถติดเครื่องขยายเสียงที่จุดปล่อยขบวนแห่ หน้าหอนาฬิกา
4. ที่บริเวณวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ในการนำกล่าวถวายปราสาทผึ้ง และการมอบรางวัลวันที่ 3 และ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2533 โดยประสานงานใช้เครื่องเสียงของวัดประกอบด้วย

1. นายสังวาลย์	พลชาย	ประธาน
2. นายไตรภพ	โมกกายี	เจ้าหน้าที่
3. นายเทอดศักดิ์	พลนารี	เจ้าหน้าที่
4. นายมนูญรัตน์	ราชณา	เจ้าหน้าที่
5. นายโกวิทย์	รังศิริ	เจ้าหน้าที่
6. นักศึกษาฝึกงาน 2 นาย		เจ้าหน้าที่

14. กรรมการฝ่ายจัดสร้างปราสาทผึ้ง มีหน้าที่ จัดสร้างปราสาทผึ้งโบราณ จำนวน 1 หลัง และจัดประดับตกแต่งรถให้สวยงาม นำเข้าร่วมขบวนแห่ และนำถวายวัดพระธาตุเชิงชุมจนถึงวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2533 แล้วจึงนำกลับ ประกอบด้วย

1. นายวิโรจน์ แก้วคำแจ่ม อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเทศบาล 4 ประธาน
2. พนักงานครูโรงเรียนเทศบาล 4 ทุกคน เจ้าหน้าที่
3. ภารโรงทุกคน เจ้าหน้าที่

15. กรรมการฝ่ายจัดหามหรสพ มีหน้าที่จัดหามหรสพ การแสดงเพื่อสมโภชในงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง ประกอบด้วย

1. เทศมนตรีเมืองสกลนคร	ประธาน
2. ปลัดเทศบาลเมืองสกลนคร	รองประธาน
3. รองปลัดเทศบาลเมืองสกลนคร	เจ้าหน้าที่
4. ผู้อำนวยการกองช่าง	เจ้าหน้าที่
5. ผู้อำนวยการกองการศึกษา	เจ้าหน้าที่
6. หัวหน้ากองสาธารณสุข	เจ้าหน้าที่
7. หัวหน้ากองคลัง	เจ้าหน้าที่
8. ศึกษานิเทศก์	เจ้าหน้าที่
9. หัวหน้างานประชาสัมพันธ์	เจ้าหน้าที่

ให้คณะกรรมการ กรรมการฝ่ายต่าง ๆ ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้บังเกิดผลดี
ตรงตามวัตถุประสงค์การจัดงาน เพื่อเกียรติและชื่อเสียงของเทศบาลเมืองสกลนคร หากเกิด
ปัญหาข้อขัดข้องใด ๆ ให้รีบรายงานต่อคณะกรรมการอำนวยการเพื่อพิจารณาหาทางแก้ไขให้
เรียบร้อยต่อไป

ทั้งนี้ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2533

(นายดิลก อัครราช)

นายกเทศมนตรีเมืองสกลนคร

ครุฑ

คำสั่งจังหวัดสกลนคร

ที่ 2537/2533

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ แห่งปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

ด้วยจังหวัดสกลนครกำหนดให้จัดงานประเพณีของท้องถิ่น คือ งานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือและแห่ปราสาทผึ้ง ขึ้นในวันที่ 1 ตุลาคม 2533 ถึงวันที่ 4 ตุลาคม 2533 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงออกถึงการรักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสกลนคร

เพื่อให้การจัดงานสำเร็จตรงตามวัตถุประสงค์ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบปฏิบัติงาน ดังนี้

1. คณะกรรมการฝ่ายที่ปรึกษาและสนับสนุน ให้มีหน้าที่ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา และให้การช่วยเหลือคณะกรรมการจัดงานฝ่ายต่าง ๆ ตามที่ร้องขอ และตามความเหมาะสม ประกอบด้วย

1. ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร
2. รองผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร (1)
3. รองผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร (2)
4. ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน
5. รองผู้บังคับการ (ทำหน้าที่หัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัด) ตำรวจภูธรจังหวัดสกลนคร
6. รองผู้บัญชาการจังหวัดทหารบกอุดรธานี ส่วนแยกที่ 1 สกลนคร
7. ผู้กำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 23
8. ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดสกลนคร เขต 1

9. ปลัดจังหวัดสกลนคร
10. อธิการวิทยาลัยครูสกลนคร
11. ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาอกโรงเรียนจังหวัดสกลนคร
12. ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร
13. ศึกษาธิการจังหวัดสกลนคร
14. ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคสกลนคร
15. ผู้ตรวจการส่วนท้องถิ่นสกลนคร
16. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสกลนคร
17. ผู้อำนวยการโรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล
18. ผู้อำนวยการโรงเรียนสกลนครพัฒนศึกษา
19. หัวหน้าสำนักงานจังหวัดสกลนคร
20. หัวหน้าฝ่ายแผนและโครงการสำนักงานจังหวัดสกลนคร

2. คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการจัดงาน ให้มีหน้าที่

1. อำนวยการ วางแผน และดูแลการปฏิบัติงานทั้งปวง ให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุเป้าหมายและสำเร็จตามวัตถุประสงค์

2. ให้คำแนะนำแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างปฏิบัติงาน

ประกอบด้วย

1. นายกเทศมนตรีเมืองสกลนคร	ประธานกรรมการ
2. เทศมนตรีเมืองสกลนคร	รองประธานกรรมการ
3. ปลัดเทศบาลเมืองสกลนคร	รองประธานกรรมการ
4. รองปลัดเทศบาลเมืองสกลนคร	กรรมการ
5. ผู้อำนวยการกองช่าง	กรรมการ
6. หัวหน้ากองสาธารณสุข	กรรมการ
7. หัวหน้ากองคลัง	กรรมการ

8. ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองช่าง	กรรมการ
9. ผู้อำนวยการกองการศึกษา	กรรมการและเลขานุการ
10. ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองการศึกษา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

3. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ ให้มีหน้าที่

1. ดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนทั่ว ๆ ไปมาเที่ยวชมงาน
2. จัดแถลงข่าวการจัดงาน และสื่อสารการประชาสัมพันธ์
3. จัดหาผู้สนับสนุนงานประชาสัมพันธ์

ประกอบด้วย

1. หัวหน้าสถานีวิทยุ 909 กรป.กลาง	ประธานกรรมการ
2. ประชาสัมพันธ์จังหวัดสกลนคร	รองประธานกรรมการ
3. ประธานชมรมผู้สื่อข่าวจังหวัดสกลนคร	กรรมการ
4. บรรณาธิการและผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นทุกฉบับ	กรรมการ
5. หัวหน้าสถานีวิทยุ กวส.3 สกลนคร	กรรมการ
6. หัวหน้าสถานีวิทยุ บขภ.2 สกลนคร	กรรมการ
7. หัวหน้าสถานีวิทยุ ทบ.2 สกลนคร	กรรมการ
8. หัวหน้าสถานีวิทยุกองทัพอากาศ 017	กรรมการ
9. หัวหน้าสถานีเครื่องส่ง โทรทัศน์ช่อง 3 ภูพาน	กรรมการ
10. หัวหน้าสถานีเครื่องส่ง โทรทัศน์ช่อง 4 ภูพาน	กรรมการ
11. หัวหน้าสถานีเครื่องส่ง โทรทัศน์ช่อง 5 ภูพาน	กรรมการ
12. หัวหน้าสถานีเครื่องส่ง โทรทัศน์ช่อง 7 ภูพาน	กรรมการ
13. หัวหน้าสถานีเครื่องส่ง โทรทัศน์ช่อง 9 ภูพาน	กรรมการ
14. รองปลัดเทศบาลเมืองสกลนคร	กรรมการและเลขานุการ
15. หัวหน้างานประชาสัมพันธ์เทศบาลเมืองสกลนคร	ผู้ช่วยเลขานุการ

4. คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขและรักษาความสะอาด มีหน้าที่

1. จัดหน่วยปฐมพยาบาลประจำกองอำนาจการจัดงาน จุดปล่อยเรือ จุดเส้นชัย ในวันจัดการแข่งเรือวันที่ 1, 2 ตุลาคม 2533
2. จัดให้บริการห้องน้ำห้องส้วมที่บริเวณสวนสมเด็จพระเจ้า และที่ลานพระบรมรูป รัชกาลที่ 5
3. จัดหน่วยปฐมพยาบาลที่หน้าสำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร ในวันที่ 3 ตุลาคม 2533 ประกอบด้วย
 1. นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดสกลนคร ประธานกรรมการ
 2. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสกลนคร รองประธานกรรมการ
 3. หัวหน้ากองสาธารณสุข กรรมการ
 4. นางมณีวรรณ เจริญดี กรรมการ
 5. หัวหน้างานสุขาภิบาลเทศบาลเมืองสกลนคร กรรมการและเลขานุการ
 6. พนักงานและลูกจ้างกองสาธารณสุข ผู้ช่วยเลขานุการ

5. คณะกรรมการฝ่ายรักษาความสงบและการจราจร มีหน้าที่

1. จัดกำลังรักษาความสงบปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยในบริเวณงานและบริเวณใกล้เคียงที่ลานพระบรมรูป ร.5 และสวนสมเด็จพระเจ้า
2. จัดการจราจรตามเส้นทางรถเคลื่อนเรือขบวนแห่และจัดความเป็นระเบียบเรียบร้อยของผู้เข้าชมงานระหว่างเส้นทางที่เรือขบวนแห่
3. จัดเจ้าหน้าที่รักษาความสงบบริเวณงานแข่งเรือ สวนสมเด็จพระเจ้า ในวันที่ 1, 2 ตุลาคม 2533
4. จัดเจ้าหน้าที่รักษาความสงบบริเวณหน้าสำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร ในจุดกรรมการตัดสินและบริเวณที่นั่งของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย
 1. รองผู้บังคับการ (ทำหน้าที่หัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัด)

ตำรวจภูธรจังหวัดสกลนคร	ประธานกรรมการ

2. รอง ผบ.จทบ.อด. (ส่วนแยกที่ 1) สกลนคร รองประธานกรรมการ
3. สารวัตรใหญ่สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองสกลนคร กรรมการ
4. ผบ.ร้อย สท.จทบ.อด. ส่วนแยกที่ 1 สกลนคร กรรมการ
5. ปลัดเทศบาลเมืองสกลนคร กรรมการ
6. หัวหน้างานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรรมการและเลขานุการ
7. เจ้าหน้าที่ตำรวจเทศกิจ 2 นาย ผู้ช่วยเลขานุการ
8. เจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ผู้ช่วยเลขานุการ

6. คณะกรรมการฝ่ายตัดสินการแข่งขันเรือ มีหน้าที่ ตัดสินการแข่งขันเรือในงาน

ประเพณีทุกประเภท ตั้งแต่รอบแรก ถึงรอบสุดท้ายด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ตรงตามกติกาการแข่งขันเรือทุกประการ ประกอบด้วย

1. ผู้กำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 23 ประธานกรรมการ
2. พันตำรวจโทสว่าง โคตรสำราญ รองประธานกรรมการ
3. ร้อยตำรวจเอกชูวิทย์ อุตทาพงษ์ กรรมการ
4. นายวิศิษฐ์ศักดิ์ แสงพรหมศรี กรรมการ
5. นายประ โยชน์ กายเกษร กรรมการ
6. นายประมวล อินทศรี กรรมการ
7. นายวีระพงษ์ นาใจคง กรรมการ
8. นายเดชกษัตริย์ โทษาธรรม กรรมการ
9. รองปลัดเทศบาลเมืองสกลนคร กรรมการและเลขานุการ
10. หัวหน้างานวิเคราะห์นโยบายและแผนเทศบาลฯ ผู้ช่วยเลขานุการ

7. คณะกรรมการฝ่ายปล่อยเรือแข่ง มีหน้าที่ เรียกเรือเข้าเทียบจุดปล่อยเรือ และ

ปล่อยเรือที่เข้าแข่งขันทุกรุ่น ทุกประเภทตามกติกาการแข่งขันและตามลำดับในสูจิบัตรการแข่งขัน ประกอบด้วย

1. เทศมนตรีเมืองสกลนคร	ประธานกรรมการ
2. หัวหน้างานนิติการ	รองประธานกรรมการ
3. จ.ส.ต.ประมวลศิลป์ อัยสิมารักษ์	กรรมการ
4. นายประทีป วงศ์จันดี	กรรมการ
5. นายวิบูล ทัพย์เสนา	กรรมการ
6. นายชาติร์ คำกรฤชา	กรรมการและเลขานุการ
7. นายศักดิ์สิทธิ์ ลาดสุวรรณ	ผู้ช่วยเลขานุการ

8. คณะกรรมการฝ่ายเปรียบเทียบเรือ มีหน้าที่

1. จัดประชุมเพื่อเปรียบเทียบเรือที่สมัครเข้าแข่งขัน ในวันที่ 10 กันยายน 2533 เวลา 10.00 น. ที่หอประชุมสำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร
2. จัดทำแบ่งสายการแข่งขัน, จับคู่ที่แข่งขัน และจัดเที่ยวที่แข่งขัน
3. จัดทำสูจิบัตรการแข่งขัน และกำหนดการแข่งขัน และสิ่งจำเป็นในการแข่งขัน

ประกอบด้วย

1. เทศมนตรีเมืองสกลนคร	ประธานกรรมการ
2. รองปลัดเทศบาลเมืองสกลนคร	รองประธานกรรมการ
3. ผู้อำนวยการกองการศึกษา	กรรมการ
4. ศึกษาธิการเทศบาล	กรรมการ
5. นายสุรัตน์ ฤกษ์ยสา	กรรมการ
6. จ.ส.ต.ประมวลศิลป์ อัยสิมารักษ์	กรรมการ
7. นายสุทธิพงษ์ วุฒิสงษ์	เลขานุการ
8. นายอดิสร นาสุข	ผู้ช่วยเลขานุการ

9. คณะกรรมการฝ่ายตัดสินการประกวดปราสาทผึ้ง มีหน้าที่ เป็นกรรมการตัดสิน

การประกวดปราสาทผึ้ง ให้คะแนนประกวดปราสาทผึ้งตามหลักเกณฑ์การประกวด ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ในวันที่ 2 และ 3 ตุลาคม 2533 ประกอบด้วย

1. นายวิศิษฐ์ วัฒนสุชาติ	ประธานกรรมการ
2. นายชัยวัฒน์ สิงห์บุตร	รองประธานกรรมการ
3. นายวิเชียร ศรีวิไล	กรรมการ
4. นายเชาวลิต วัฒนสุระ	กรรมการ
5. นายจักรพงษ์ กางทอง	กรรมการ
6. นายสรศิลป์ นันทสุข	กรรมการ
7. นายศิริพันธ์ วชิระภักดิ์	กรรมการ
8. นายถวิล นันทะสุข	กรรมการ
9. นายช่อมพร ศรีเชษฐา	กรรมการ
10. นายธีรยุทธ นวลมณี	กรรมการและเลขานุการ
11. นายปิยะพงษ์ พรหมสาขา ณ สกลนคร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

10. คณะกรรมการฝ่ายตัดสินการประกวดชบวนแห่ปราสาทผึ้ง มีหน้าที่ เป็น

กรรมการตัดสินการประกวดชบวนแห่ปราสาทผึ้ง ให้คะแนนการประกวดตามหลักเกณฑ์การประกวดด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ในวันที่ 3 ตุลาคม 2533 เวลา 08.00 ตามจุดที่กำหนดให้ ประกอบด้วย

1. ศึกษาธิการจังหวัดสกลนคร	ประธานกรรมการ
2. อธิการวิทยาลัยครูสกลนคร	รองประธานกรรมการ
3. ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร	รองประธานกรรมการ
4. ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดสกลนคร	รองประธานกรรมการ
5. หัวหน้าสถานีวิทยุ 909 กรป.กลาง	กรรมการ
6. หัวหน้าสำนักงานจังหวัดสกลนคร	กรรมการ
7. ผู้ตรวจการส่วนท้องถิ่นจังหวัดสกลนคร	กรรมการ
8. ประชาสัมพันธ์จังหวัดสกลนคร	กรรมการ
9. หัวหน้าศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร	กรรมการ

10. ผู้จัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ครูจังหวัดสกลนคร	กรรมการ
11. ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองการศึกษาเทศบาลฯ	เลขานุการ
12. คศึกษานิเทศก์เทศบาลฯ	ผู้ช่วยเลขานุการ

11. คณะกรรมการฝ่ายนิทรรศการประกวดปราสาทผึ้ง มีหน้าที่ ให้คำแนะนำ
บรรยายในการสร้างปราสาทผึ้ง ขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่เข้าประกวดในวันที่ 3 ตุลาคม 2533
เวลา 08.00 น. ที่บริเวณหน้าสำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร ประกอบด้วย

1. หัวหน้าศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร	ประธานกรรมการ
2. นายธีรารัง แสงมนตรี ปลัดเทศบาลฯ	รองประธานกรรมการ
3. นางวรรณเลิศ อู่พงษ์	กรรมการ
4. นายสังวาลย์ พลซาง	เลขานุการ

ให้คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้บังเกิดผลดีตามวัตถุประสงค์
ของการจัดงาน หากเกิดปัญหาอุปสรรคใด ๆ ให้รายงานต่อคณะกรรมการฝ่ายอำนวยการจัดงาน
เพื่อหาทางแก้ไขให้เรียบร้อยต่อไป

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2533

ถนอม ช่างนุงค์

(นายถนอม ช่างนุงค์)

ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร

ที่ สน 0013/23044

(ครท)

ศาลากลางจังหวัดสกลนคร

ศูนย์ราชการจังหวัดสกลนคร 47000

7 กันยายน 2533

เรื่อง การจัดงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

เรียน หัวหน้าส่วนราชการทุกส่วน หัวหน้าหน่วยราชการทุกหน่วย ผบ.หน่วยทหารทุกหน่วย
 ผู้บริหารสถานศึกษาทุกแห่ง นายอำเภอเมืองสกลนคร นายกเทศมนตรีเมืองสกลนคร
 หัวหน้าสถานวิฑูทุกแห่ง นายคณะกรรมการเหล่ากาชาดจังหวัดสกลนคร และ
 หัวหน้าคุ้มวัดทุกคุ้ม

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. บัญชีรายชื่อส่วนราชการ สถานศึกษา เพื่อให้การสนับสนุนงานประเพณีออกพรรษาฯ
 ประจำปี 2533 จังหวัดสกลนคร จำนวน 1 ชุด
 2. กำหนดการจัดงานประเพณีออกพรรษาฯ จำนวน 1 ฉบับ

ด้วยจังหวัดสกลนครกำหนดการจัดงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง
 ประจำปี 2533 ตรงกับวันที่ 1-4 ตุลาคม 2533 เพื่อให้การจัดงานได้รับการเผยแพร่ทางศิลปะ
 วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น และเป็นที่น่าสนใจแก่ผู้มาเที่ยวชมงาน

ฉะนั้น จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านและข้าราชการในหน่วยงานได้ให้การสนับสนุน
 โดยจัดส่งเจ้าหน้าที่ร่วมจัดสร้างปราสาทผึ้ง เข้าร่วมขบวนแห่ปราสาทผึ้ง และบริจาคสมทบทุนใน
 การสร้างปราสาทผึ้งกับชาวคุ้มวัดต่าง ๆ ตามบัญชีรายชื่อส่วนราชการฯ ที่ส่งมาพร้อมหนังสือนี้

หวังเป็นอย่างยิ่ง.../

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือด้วยดีเช่นเคย และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

ถนอม ช่างนุงค์

(นายถนอม ช่างนุงค์)

ผู้อำนวยการจังหวัดสกลนคร

ศึกษาธิการจังหวัดสกลนคร

โทร.711344

กองการศึกษาเทศบาลเมืองสกลนคร

โทร.713281

บัญชีรายชื่อส่วนราชการ สถานศึกษา เพื่อให้การสนับสนุน
งานประเพณีออกพรรษา ประจำปี 2533 จังหวัดสกลนคร

ลำดับที่	ส่วนราชการ	ให้การสนับสนุน	
1. 1	โรงเรียนนพวิทยการสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดป่าสุทธาวาส
2	โรงเรียนเทศบาล 4	กรรมกร	คุ้มวัดป่าสุทธาวาส
3	สำนักงานจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดป่าสุทธาวาส
4	จำจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดป่าสุทธาวาส
5	ผู้ตรวจการส่วนท้องถิ่นสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดป่าสุทธาวาส
6	ป้องกันจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดป่าสุทธาวาส
2. 1	โรงเรียนเชิงชุมราษฎร์นุกูล	กรรมกร	คุ้มวัดเหนือ
2	สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดเหนือ
3	สำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดเหนือ
4	คลังจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดเหนือ
5	พาณิชย์จังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดเหนือ
6	หน่วยมาลาเรียจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดเหนือ
7	สำนักงานสถิติจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดเหนือ

ลำดับที่	ส่วนราชการ	ให้การสนับสนุน
3. 1	กองกำกับตำรวจภูธรจังหวัดสกลนคร	คุ้มวัดศรีสะเกษ
2	สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองสกลนคร	คุ้มวัดศรีสะเกษ
3	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสกลนคร	คุ้มวัดศรีสะเกษ
4	โรงเรียนสกลราชบุรีอุบาล	คุ้มวัดศรีสะเกษ
5	โรงเรียนอนุบาลประภัสสร	คุ้มวัดศรีสะเกษ
6	เสมียนตราจังหวัดสกลนคร	คุ้มวัดศรีสะเกษ
7	โรงเรียนเทศบาล 1	คุ้มวัดศรีสะเกษ
4. 1	โรงเรียนอนุบาลสกลนคร	คุ้มวัดพระธาตุเชิงชุมฯ
2	องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร	คุ้มวัดพระธาตุเชิงชุมฯ
3	สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดสกลนคร	คุ้มวัดพระธาตุเชิงชุมฯ
4	สถานีโทรคมนาคมจังหวัดสกลนคร	คุ้มวัดพระธาตุเชิงชุมฯ
5	สถานีวิทยุ ก.ว.ส.3 สกลนคร	คุ้มวัดพระธาตุเชิงชุมฯ
6	โรงพยาบาลสกลนคร	คุ้มวัดพระธาตุเชิงชุมฯ
5. 1	โรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล	คุ้มวัดศรีสมังคค์
2	สรรพากรจังหวัดสกลนคร	คุ้มวัดศรีสมังคค์
3	สรรพสามิตจังหวัดสกลนคร	คุ้มวัดศรีสมังคค์
4	ราชพัสดุจังหวัดสกลนคร	คุ้มวัดศรีสมังคค์
5	เกษตรจังหวัดสกลนคร	คุ้มวัดศรีสมังคค์
6	สหกรณ์ออมทรัพย์ครูสกลนคร	คุ้มวัดศรีสมังคค์

ลำดับที่	ส่วนราชการ	ให้การสนับสนุน	
6. 1	แขวงการทางจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดสะพานคำ
2	เขตการทางจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดสะพานคำ
3	เรือนจำจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดสะพานคำ
4	สำนักงานบริการโทรศัพท์จังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดสะพานคำ
5	คณะกรรมการเหล่ากาชาดจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดสะพานคำ
6	กอ.รมน. จังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดสะพานคำ
7	สถานีวิทย์ กองทัพบกที่ 2 สกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดสะพานคำ
8	โรงเรียนเทศบาล 3	กรรมกร	คุ้มวัดสะพานคำ
7. 1	โรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล	กรรมกร	คุ้มวัด โพนีชัย
2	อัยการจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัด โพนีชัย
3	ป่าไม้จังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัด โพนีชัย
4	การประปาจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัด โพนีชัย
5	ธนาคารออมสิน สาขาสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัด โพนีชัย
6	อุตสาหกรรมจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัด โพนีชัย
7	แรงงานจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัด โพนีชัย
8. 1	โรงเรียนสกลนครพัฒนศึกษา	กรรมกร	คุ้มวัดศรีชมภู
2	ประชาสงเคราะห์จังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดศรีชมภู
3	ที่ดินจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดศรีชมภู
4	โยธาธิการจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดศรีชมภู

ลำดับที่	ส่วนราชการ	ให้การสนับสนุน	
5	สหกรณ์จังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดศรีชมพู
6	สัสดีจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดศรีชมพู
7	ศึกษาธิการจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดศรีชมพู
8	โรงเรียนเทศบาล 2	กรรมกร	คุ้มวัดศรีชมพู
9. 1	วิทยาลัยเทคนิคสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดแจ้งแสงอรุณ
2	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดแจ้งแสงอรุณ
3	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดแจ้งแสงอรุณ
4	สถานีวิทยุกองทัพบกการตำรวจภูธร 2 สกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดแจ้งแสงอรุณ
5	สถานีไฟฟ้าย่อยส่วนภูมิภาคจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดแจ้งแสงอรุณ
6	ขนส่งจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดแจ้งแสงอรุณ
10.1	วิทยาลัยครูสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์ ๙
2	สถานีวิทยุ 909 กรป.กลาง	กรรมกร	คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์ ๙
3	โรงเรียนธาตุนาเวงวิทยา	กรรมกร	คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์ ๙
4	โรงเรียนเมืองสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์ ๙
5	สถานีทดลองข้าวจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์ ๙
6	หน่วยทหารผ่านศึก	กรรมกร	คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์ ๙
7	หน่วยทหารราบที่ ร.3 พัน 1	กรรมกร	คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์ ๙
8	หมวดการทางธาตุนาเวง	กรรมกร	คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์ ๙
9	ชาวคุ้มบ้านธาตุนาเวง บ้านดงพัฒนา บ้านรุ่งพัฒนา	กรรมกร	คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์ ๙

ลำดับที่	ส่วนราชการ	ให้การสนับสนุน	
10	สหกรณ์หมูสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์ ๙
11	จังหวัดทหารบกอุดรธานี(ส่วนแยกที่ 1) สกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์ ๙
12	การทำอากาศยานจังหวัดสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดพระธาตุนารายณ์ ๙
11.1	หน่วยฝูงบิน 236 สกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดสว่างวัฒนาราม
2	วิทยาลัยบัณฑิตสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดสว่างวัฒนาราม
3	โครงการชลประทานห้วยเดียง	กรรมกร	คุ้มวัดสว่างวัฒนาราม
4	โรงเรียนดงมะไฟสามัคคีอุทิศ	กรรมกร	คุ้มวัดสว่างวัฒนาราม
5	โรงเรียนธาตุนารายณ์วิทยา	กรรมกร	คุ้มวัดสว่างวัฒนาราม
6	ชาวบ้านดงมะไฟ	กรรมกร	คุ้มวัดสว่างวัฒนาราม
12.1	สถานีตำรวจภูธรตำบลตาตโต	กรรมกร	คุ้มวัดบ้านพะเนา
2	สถานทดลองพืชไร่สกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดบ้านพะเนา
3	สถานทดลองไหม สกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดบ้านพะเนา
4	วิทยาลัยบัณฑิตสกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดบ้านพะเนา
5	ศูนย์การศึกษาพัฒนาภูพาน	กรรมกร	คุ้มวัดบ้านพะเนา
6	สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์สกลนคร	กรรมกร	คุ้มวัดบ้านพะเนา
7	กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 23	กรรมกร	คุ้มวัดบ้านพะเนา
8	อุทยานแห่งชาติ ด.ห้วยยาง	กรรมกร	คุ้มวัดบ้านพะเนา
9	โรงเรียนบ้านพะเนา	กรรมกร	คุ้มวัดบ้านพะเนา
10	โรงเรียนบ้านนาคำ	กรรมกร	คุ้มวัดบ้านพะเนา

ลำดับที่	ส่วนราชการ	ให้การสนับสนุน
11	ร.พ.ช. จังหวัดสกลนคร	กรรมกร
12	ชาวบ้านนาคำ ชาวบ้านนาแกเค้า ชาวบ้านพะเนา	กรรมกร
13.1	เร่งรัดพัฒนาชนบทสกลนคร	กรรมกร
2	โรงเรียนเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	กรรมกร
3	โรงเรียนบ้านศรีวิชา	กรรมกร
4	กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 23	กรรมกร
5	มูลนิธิฝนหยาดเดียว	กรรมกร
6	ชาวบ้านศรีวิชา ชาวบ้านหนองบัวทอง	กรรมกร
14.1	อำเภอเมืองสกลนคร	กรรมกร
2	กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 23	กรรมกร
3	การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคสกลนคร	กรรมกร
4	สถานีไฟฟ้าย่อย การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย	กรรมกร
5	สาขาบาลดงมะไฟ	กรรมกร
6	โรงเรียนบ้านพานสหราษฎร์บำรุง	กรรมกร
7	โรงเรียนดงมะไฟวิทยา	กรรมกร
8	โรงเรียนดงมะไฟเจริญศิลป์	กรรมกร
9	สภาตำบลขมิ้น	กรรมกร
10	บริษัทโอสถสภาเด็กเฮงหยู จำกัด	กรรมกร

ลำดับที่	ส่วนราชการ	ให้การสนับสนุน
11	บริษัท เค.ซี.ดีพาร์ทเมนท์ สโตร์	กรรมกร
12	ห้างทองเดชี่ระชัย สกลนคร	กรรมกร
15.1	สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองสกลนคร	กรรมกร
2	สถานีตรวจอากาศสกลนคร	กรรมกร
3	หน่วยปราบศัตรูพืชสกลนคร	กรรมกร
4	สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองสกลนคร	กรรมกร
5	โรงเรียนสกลนครวันครู (2501)	กรรมกร
6	โรงเรียนกสิกรรม	กรรมกร
7	บก. ร้อย อส. จังหวัดสกลนคร	กรรมกร
8	ชาวบ้านหนองทรายขาว	กรรมกร

ขอความร่วมมือจากส่วนราชการสถานศึกษา ได้ให้ความร่วมมือด้วย

ถนอม ช่างวรงค์

(นายถนอม ช่างวรงค์)

ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร

กำหนดการจัดงานออกพรรษา แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

จังหวัดสกลนคร

วันจันทร์ที่ 1 ตุลาคม 2533 วันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 11

- เวลา 09.00 - 10.00 น. ทำพิธีเปิดการแข่งขันเรือที่บริเวณศาลาโยคะสวนสมเด็จพระเจ้า
- เวลา 10.00 - 16.30 น. เริ่มทำการแข่งขันเรือที่สนามแข่งเรือชั่วคราว บริเวณหนองหาน ด้านทิศตะวันออกของสวนสมเด็จพระเจ้า

วันอังคารที่ 2 ตุลาคม 2533 วันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11

- เวลา 10.00 - 16.00 น. ทำการแข่งขันเรือในครอบงวนชนะเลิศและชิงชนะเลิศตามลำดับ
- เวลา 16.30 น. มอบรางวัลการแข่งขันเรือ พิธีปิดการแข่งขันเรือ
- เวลา 17.00 น. ชาวคุ้มวัดนำปราสาทผึ้งไปตั้งรวมกันที่บริเวณลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 ตามจุดที่กำหนด
- เวลา 18.00 น. คณะกรรมการตัดสินการประกวดปราสาทผึ้ง เริ่มให้คะแนน (ครั้งที่ 1)
- เวลา 19.00 น. พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ที่ศาลากลางอำนาจการ
- เวลา 20.00 น. มหรَسُولบงันที่บริเวณลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5

วันพุธที่ 3 ตุลาคม 2533 วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11

- เวลา 07.00 น. คณะกรรมการตัดสินการประกวดปราสาทผึ้งให้คะแนน (ครั้งที่ 2)
- นำรถปราสาทผึ้งและขบวนประกอบตั้งที่จุดเคลื่อนขบวนแห่งตามจุดกำหนดจากลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 ถนนหน้าศูนย์ราชการถนนสุขเกษม

เวลา 08.00 น.

ขบวนแห่ปราสาทผึ้งเคลื่อนที่ไปตามถนนสุขเกษมและทำการแสดง
ที่หน้าสำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร แล้วเลี้ยวขวาไปตามถนน
เจริญเมืองนำปราสาทผึ้งถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระธาตุเชิง
ชุมและหลวงปู่พระองค์แสน ณ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร
เวลา 16.00 น. ประกาศผลการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ปราสาทผึ้ง

วันพฤหัสบดีที่ 4 ตุลาคม 2533 วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11

เวลา 07.00 น.

ประชาชน พ่อค้า ข้าราชการ ร่วมกันที่บริเวณวัดพระธาตุ
เชิงชุมฯ

- พิธีทำวัตรเช้าของพระสงฆ์ สามเณร
- พิธีมอบรางวัลการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ปราสาทผึ้ง

เวลา 07.30 น.

พิธีทางศาสนา ทำบุญตักบาตร เป็นเสร็จพิธี

ใบสมัครส่งปราสาทผึ้งและขบวนแห่เข้าร่วมประกวดในงานประเพณีออกพรรษา
แห่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

ที่อยู่.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรื่อง สมัครส่งปราสาทผึ้งและขบวนแห่ เข้าร่วมประกวดในงานประเพณีออกพรรษา ประจำปี 2533

เรียน นายกเทศมนตรีเมืองสกลนคร

ตามที่ทางเทศบาลเมืองสกลนคร จะจัดแข่งขันการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่
ในงานเทศกาลออกพรรษาในปีนั้น ชาวคุ้มวัด.....บ้าน.....
ขอส่งปราสาทผึ้งเข้าร่วมการประกวดในประเภท

แบบเก่า จำนวน.....หลัง

แบบใหม่ จำนวน.....หลัง

พร้อมทั้งขบวนแห่โดยมีนางฟ้าและบริวาร จำนวน.....คน

จึงขอเรียนยืนยันมาเพื่อโปรดทราบว่าทางคุ้มวัดจะขอส่งแน่นอนตามใบสมัครนี้

ขอแสดงความนับถือ

(.....)

หัวหน้าชาวคุ้มวัด.....

หมายเหตุ ขอให้ส่งใบสมัครนี้ก่อนวันที่ 3 กันยายน 2533 เพื่อทางเทศบาลเมืองสกลนคร จะได้
จัดการเตรียมการได้เรียบร้อย และขอให้ส่งใบสมัครนี้ที่ กองการศึกษาเทศบาลเมือง
สกลนคร สำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร ขอขอบคุณ

หนังสือยืนยันการส่งปราสาทผึ้งและขบวนแห่เข้าร่วมประกวดในงานประเพณีออกพรรษา
 แห่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

เขียนที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรื่อง ขอยืนยันส่งปราสาทผึ้งและขบวนแห่เข้าร่วมประกวด

เรียน นายกเทศมนตรีเมืองสกลนคร

อ้างถึง หนังสือเทศบาลเมืองสกลนครที่ สน 5206/ ลงวันที่ 1 กันยายน 2533

ตามหนังสือที่อ้างถึง เทศบาลเมืองสกลนครขอทราบจำนวนคุ้มวัดและหน่วยงานที่จะส่ง
 ปราสาทผึ้งและขบวนแห่เข้าร่วมประกวดในงานเทศกาลออกพรรษาในปีนี้ ดังความแจ้งอยู่แล้วนั้น

ทาง คุ้ม/คุ้มวัด/หน่วยงาน..... ขอเรียนให้ทราบว่า
 ทาง คุ้ม/คุ้มวัด/หน่วยงาน..... จะส่งปราสาทผึ้งและขบวนแห่เข้าร่วม
 การประกวดในงานเทศกาลออกพรรษาปีนี้แน่นอน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(.....)

หัวหน้า คุ้ม/คุ้มวัด/หน่วยงาน.....

คุ้ม/คุ้มวัด/หน่วยงาน.....

โทร.

หมายเหตุ ขอให้ส่งหนังสือยืนยันการส่งปราสาทผึ้งและขบวนแห่เข้าร่วมประกวด

ภายในวันที่ 10 กันยายน 2533 ขอขอบคุณ

(ครุฑ)

ประกาศเทศบาลเมืองสกลนคร

เรื่อง รางวัลการประกวดปราสาทผึ้ง ขบวนแห่ปราสาทผึ้ง และแข่งเรือ ประจำปี 2533

.....

ด้วยเทศบาลเมืองสกลนครกำหนดจัดงานประเพณีออกพรรษา แข่งเรือ และแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533 ขึ้นในระหว่างวันที่ 1-4 ตุลาคม 2533 เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นให้รู้จักกันอย่างแพร่หลาย เริ่มด้วยประเพณีแข่งเรือ ในวันที่ 1-2 ตุลาคม 2533 ที่สนามแข่งเรือชั่วคราวริมหนองหารด้านทิศตะวันออกของสวนสมเด็จพระเจ้า การประกวดปราสาทผึ้งและ ขบวนแห่ ในวันที่ 2-3 ตุลาคม 2533 ที่สนามพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 จึงขอประกาศรางวัลในการ ประกวดและการแข่งขันมาเพื่อทราบโดยทั่วกัน ดังนี้

รางวัลการประกวดปราสาทผึ้ง

- รางวัลที่ 1 เงินสด 10,000 บาท พร้อมโล่รางวัลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 รางวัลที่ 2 เงินสด 7,000 บาท พร้อมถ้วยรางวัลจากเทศบาลเมืองสกลนคร
 รางวัลที่ 3 เงินสด 5,000 บาท พร้อมถ้วยรางวัลจากเทศบาลเมืองสกลนคร
 และเงินสนับสนุนคุ้มวัดที่ส่งปราสาทผึ้งเข้าร่วมการประกวดคุ้มวัดละ 5,000 บาท

รางวัลการประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง

- รางวัลที่ 1 เงินสด 6,000 บาท พร้อมโล่รางวัลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 รางวัลที่ 2 เงินสด 4,000 บาท พร้อมถ้วยรางวัลจากเทศบาลเมืองสกลนคร
 รางวัลที่ 3 เงินสด 3,000 บาท พร้อมถ้วยรางวัลจากเทศบาลเมืองสกลนคร
 และเงินสนับสนุนคุ้มวัดที่ส่งขบวนแห่ปราสาทผึ้งเข้าร่วมการประกวดคุ้มวัดละ 2,000 บาท

รางวัล.../

รางวัลการประกวดการแข่งขันเรือประเภทชายใหญ่และหญิงใหญ่

รางวัลที่ 1 เงินสด	3,000 บาท	พร้อมโล่รางวัลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
รางวัลที่ 2 เงินสด	2,000 บาท	พร้อมถ้วยรางวัลจากเทศบาลเมืองสกลนคร
รางวัลที่ 3 เงินสด	1,000 บาท	พร้อมถ้วยรางวัลจากเทศบาลเมืองสกลนคร

รางวัลการประกวดการแข่งขันเรือประเภทชายเล็กและหญิงเล็ก

รางวัลที่ 1 เงินสด	2,000 บาท	พร้อมถ้วยรางวัลจากเทศบาลเมืองสกลนคร
รางวัลที่ 2 เงินสด	1,500 บาท	พร้อมถ้วยรางวัลจากเทศบาลเมืองสกลนคร
รางวัลที่ 3 เงินสด	1,000 บาท	พร้อมถ้วยรางวัลจากเทศบาลเมืองสกลนคร

ฉะนั้นจึงประกาศมาให้ทราบโดยทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2533

ดิลก อัครราช

(นายดิลก อัครราช)

นายกเทศมนตรีเมืองสกลนคร

หลักเกณฑ์การให้คะแนนการประกวดปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

1. การใช้วัสดุ หมายถึง การใช้วัสดุจะต้องเป็นขี้ผึ้งและสามารถที่จะผสมเป็นสีต่าง ๆ ได้และถ้าเป็นวัสดุอื่นที่นำมาประกอบเป็นองค์ปราสาทผึ้งและฐานจะต้องหุ้มด้วยขี้ผึ้งให้เรียบร้อย (10 คะแนน)
2. เนื้อหา หมายถึง การสร้างปราสาทผึ้งที่ประกอบลวดลายไทย และหน้าบัน ยอด ซ้อฟ้า ใบระกา ฐาน ควรมีเนื้อหาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น พุทธประวัติ ชาดก หรือ ลวดลายจากจิตรกรรมไทย หรือจะผสมกันก็ได้ (10 คะแนน)
3. ความเป็นเอกลักษณ์ของไทย หมายถึง รูปทรงของปราสาทผึ้งควรจะเป็นแบบจตุรมุข หรือรูปแบบอื่นที่สวยงามและลวดลายตลอดจนภาพต้องเป็นแบบไทย หรือการผสมระหว่างลายพื้นบ้าน (10 คะแนน)
4. ขนาด หมายถึง ฐานของปราสาทผึ้งจะต้องมีขนาดกว้างยาวด้านละไม่ต่ำกว่า 1 เมตร และมีส่วนสูงจากฐานถึงยอดไม่ต่ำกว่า 1.20 เมตร (10 คะแนน)
5. วิธีการทำ หมายถึง วิธีการแกะสลัก หรือการปะ ตัดลาย หรือ พัน ซึ่งจะใช้การผสมกันก็ได้ (10 คะแนน)
6. ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบที่ทำปราสาทผึ้ง ควรจะมีความคิดที่แปลกและใหม่ ซึ่งมีจุดหมายเกี่ยวกับพุทธศาสนา (10 คะแนน)
7. สัดส่วน หมายถึง ความพอดีด้านสัดส่วน ความงามกะทัดรัด ได้ส่วนระหว่างฐานกับ องค์ปราสาทผึ้ง ตลอดจนเครื่องประกอบปราสาทผึ้ง (10 คะแนน)
8. ความกลมกลืน หมายถึง ความสอดคล้องประสานกลมกลืนขององค์ปราสาทที่มีลักษณะ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แยกกันไม่ได้ ตลอดจนถึงของขี้ผึ้งที่ใช้ประกอบการทำปราสาทผึ้ง (10 คะแนน)
9. ความประณีตสวยงาม หมายถึง ลักษณะงานที่เรียบร้อยเป็นระเบียบ มีความสวยงาม สอดคล้องประสานกลมกลืนเอกลักษณ์ลายไทย ไม่ว่าจะเป็นการผูกลายที่เป็นลวดลาย หรือการผูกลายที่ผสมผสานกับภาพ และต้องกลมกลืนเอกลักษณ์จิตรกรรมไทย มีจังหวะได้ช่วงไปอย่างสอดคล้องและ เหมาะเจาะตลอดจนความคมชัด เด่น หนุน ของลวดลาย และภาพที่นำมาประกอบ (20 คะแนน)

ตารางการให้คะแนน
การประกวดปราสาธน์ ประจำปี 2533

ชื่อวัด	การใช้วัสดุ (10)	เนื้อหา (10)	ความเป็นเอกลักษณ์ ของไทย (10)	ขนาด (10)	วิธีการทำ (10)	ความคิดสร้างสรรค์ (10)	สัดส่วน (10)	ความกลมกลืน (10)	ความประณีตสวยงาม (20)	รวม 100 คะแนน	ได้ลำดับที่
1. วัดโพธิ์ชัย											
2. วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร											
3. วัดบ้านมะนาว											
4. วัดศรีมงคล											
5. วัดศรีสะเกษ											
6. วัดพระธาตุพนมจาง											
7. วัดเทพนิมิต											
8. วัดสะพานศรี											
9. วัดศรีมงคล											
10. วัดสะพานคำ											
11. วัดป่าสุทธาวาส											
12. วัดบ้านกุ่มโฮ้ง											
13. วัดสว่างพัฒนาราม											
14. วัดศรีวิธา											

(ลงชื่อ) กรรมการให้คะแนน

(.....)

ตำแหน่ง.....

หลักเกณฑ์การให้คะแนนการประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

1. ความสวยงามในการตกแต่งรถ 20 คะแนน ประกอบด้วย
 - ความคิดริเริ่ม
 - สัดส่วน
 - โครงสร้าง
 - ความประณีต
2. ความเป็นระเบียบของการจัดขบวนแห่ 20 คะแนน ประกอบด้วย
 - การแสดงที่อยู่ในกรอบในช่วงเวลา 5 นาที (ต่อหน้ากรรมการตัดสินตามจุดที่กำหนด)
 - จำนวนผู้เข้าร่วมขบวนจำนวนไม่ต่ำกว่า 200 คน
 - การรักษาระยะรูปขบวนของคุ้มวัดและระหว่างคุ้ม
3. ความครึกครื้นของการจัดขบวนแห่ 20 คะแนน ประกอบด้วย
 - คนดูมีอารมณ์ร่วมหรือคล้อยตาม
 - อยู่ในกรอบศีลธรรม
 - จำนวนชุดที่นำมาแสดงและเรื่องราวที่นำมาแสดง
 - เครื่องดนตรี วงดนตรี และเครื่องเสียงที่นำมาร่วมแสดง
4. แนวความคิดในการจัดขบวนแห่ 20 คะแนน ประกอบด้วย
 - คงความประณีตดั้งเดิม
 - การจัดที่ผสมผสานกลมกลืนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - การจัดแบบประยุกต์ใหม่และเก่าทางวัฒนธรรมประเพณี
 - การจัดแบบพิสดารที่ต่างออกไปจากที่กล่าวมา

5. การจัดทัพและบริวาร 20 คะแนน ประกอบด้วย

จำนวนของทัพ 1 คน และบริวาร 4 คน

การแต่งกายของทัพ

ตำแหน่งการนั่งของทัพบนรถ

ความสง่างามและเด่นเป็นพิเศษของทัพ

ตารางการให้คะแนน
การประกวดชมบทแห่งปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

ชื่อคุ้มวัด	ความสวยงามในการแต่งรถ (20)	ความเป็นระเบียบของการจัดชมบทแห่ง (20)	แนวความคิดในการจัดชมบทแห่ง (20)	ความคิดริเริ่มของการจัดชมบทแห่ง(20)	การจัดเทศน์และบิณฑบาต (20)	รวม 100 คะแนน	ได้ลำดับที่
1. วัดโพธิ์ชัย							
2. วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร							
3. วัดบ้านพะเนา							
4. วัดศรีขมิฬ							
5. วัดศรีสะเกษ							
6. วัดพระธาตุนารายณ์เจงเวง							
7. วัดเหนือ							
8. วัดสะพานศรี							
9. วัดศรีสมังคลี							
10. วัดสะพานคำ							
11. วัดป่าสททาวาส							
12. วัดบ้านกกส้มโฮง							
13. วัดสว่างวัดนาราม							
14. วัดศรีวิชา							

(ลงชื่อ).....กรรมการให้คะแนน

(.....)

หมายเหตุ เมื่อกรรมการให้คะแนนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้ใส่ตารางให้คะแนนลงในช่องแล้วปิดผนึกให้เรียบร้อย แล้วมอบให้แก่เจ้าหน้าที่ที่เป็นตัวแทน กรรมการ-เลขานุการ เพื่อจะได้นำคะแนนไปรวม และประกาศผลการประกวดให้ประชาชนที่สนใจทราบต่อไป โดยให้ส่งตารางให้คะแนนภายในวันที่ 3 ตุลาคม 2533 เวลาประมาณ 15.00-16.00 น. หรือหลังจากที่ให้คะแนนครบทุกคุ้มวัดหรือครบทุกชมบทแล้ว ขอขอบคุณ

ที่ ส่น 5206/1939

(ครุฑ)

สำนักงานเทศบาลเมืองสกลนคร

ถนนสุขเกษม จ.สกลนคร 47000

17 กันยายน 2533

เรื่อง ขอความร่วมมือคุ้มวัดส่งรายละเอียดการสร้างปราสาทผึ้งและรายการที่มีในชบวนแห่

เรียน

เนื่องจากเทศบาลเมืองสกลนครได้ร่วมกับจังหวัดสกลนคร จัดงานประเพณีออกพรรษา
แข่งเรือและแห่ปราสาทผึ้งขึ้นเป็นประจำ คุ้มวัดของท่านก็เป็นอีกคุ้มวัดหนึ่งที่ส่งปราสาทผึ้งเข้าประกวด
พร้อมกับชบวนแห่ เทศบาลเมืองสกลนครใคร่ขอความร่วมมือจากท่านหัวหน้าคุ้มวัดหรือผู้เกี่ยวข้อง
ในการจัดทำปราสาทผึ้งหรือชบวนแห่ ที่จะส่งเข้าประกวดประจำปี 2533 นี้ ขอให้ท่านส่งรายละเอียด
หรือประวัติความเป็นมาของปราสาทผึ้งและชบวนแห่ของท่านว่ามีชบวนอะไรบ้าง เพื่องานประชาสัมพันธ์
จะได้นำข้อมูลและรายละเอียดต่าง ๆ มาบรรยายและเผยแพร่ให้แก่ประชาชน ตลอดจนนักท่องเที่ยว
ที่มาชมงานแห่ปราสาทผึ้งในปีนี้ โดยส่งข้อมูลและรายละเอียดมาได้ที่งานประชาสัมพันธ์เทศบาลเมือง
สกลนคร ภายในวันที่ 1 ตุลาคม 2533

เทศบาลเมืองสกลนครหวังว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดีเช่นเคย จึงขอขอบคุณ
ล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

ดิลก อัครราช

(นายดิลก อัครราช)

นายกเทศมนตรีเมืองสกลนคร

กองการศึกษา

โทร.713281

ลำดับของคัมภีร์ในการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งและเงื่อนไถ
ในการเคลื่อนแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

ลำดับของคัมภีร์ในการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง

ลำดับที่ 1	คัมภีร์โพธิ์ชัย
ลำดับที่ 2	คัมภีร์พระธาตุเชิงชุมวรวิหาร
ลำดับที่ 3	คัมภีร์บ้านพะเนา
ลำดับที่ 4	คัมภีร์ศรีชมภู
ลำดับที่ 5	คัมภีร์ศรีสะเกษ
ลำดับที่ 6	คัมภีร์พระธาตุนารายณ์เจงเวง
ลำดับที่ 7	คัมภีร์เหนือ
ลำดับที่ 8	คัมภีร์สะพานศรี
ลำดับที่ 9	คัมภีร์ศรีสมังคล์
ลำดับที่ 10	คัมภีร์สะพานคำ
ลำดับที่ 11	คัมภีร์ป่าสุทธาวาส
ลำดับที่ 12	คัมภีร์กกส้มโฮง
ลำดับที่ 13	คัมภีร์สว่างวัฒนาราม
ลำดับที่ 14	คัมภีร์ศรีวิชา

เงื่อนไขในการเคลื่อนขบวนแห่ปราสาทผึ้ง

1. ให้ทุกคุ้มวัดจัดลำดับขบวนแห่และการตั้งปราสาทผึ้งตามลำดับของคุ้มวัดในการจัดขบวนแห่ และการตั้งปราสาทผึ้งที่บริเวณลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 เริ่มตั้งแต่เวลา 17.00 น. เป็นต้นไป
2. ในวันที่ 3 ตุลาคม 2533 ให้ชาวคุ้มวัดนำปราสาทผึ้งออกจากที่ตั้งเดิมแล้ว ไปตั้งตามจุดที่กำหนดเพื่อความสะดวกในการเคลื่อนขบวน
3. ในเวลา 08.00 น. เจ้าหน้าที่จะทำการปล่อยขบวนแห่ขบวนแรก และภายหลังจากเจ้าหน้าที่ประกาศให้เคลื่อนขบวนแห่ 10 นาทีแล้ว ปรากฏว่าขบวนยังไม่พร้อม เจ้าหน้าที่จะให้ขบวนแห่ในลำดับต่อไป เคลื่อนออกก่อนและให้ขบวนแห่ที่ไม่พร้อมออก เป็นขบวนสุดท้าย
4. ขบวนแห่ทุกขบวนจัดเตรียมขบวนให้พร้อมอยู่ เสมอและควรประสานงานกับเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมขบวนแห่ให้ทราบตลอดเวลา
5. ในการจัดขบวนแห่ของแต่ละคุ้มวัดควรจัดตามที่ได้แจ้งให้เทศบาลทราบ เพื่อให้คณะกรรมการตัดสินได้สะดวกในการให้คะแนนและเพื่อผลประโยชน์ต่อคุ้มวัดของท่าน
6. ให้คุ้มวัดทุกคุ้มวัดได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขนี้ เพื่อความสะดวกเรียบร้อยในการจัดขบวนแห่ โดยเคร่งครัด

ลำดับการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

รถตำรวขนำขบวน

วงโยธวาทิต

ป้ายนำขบวนงานประเพณีออกพรรษา

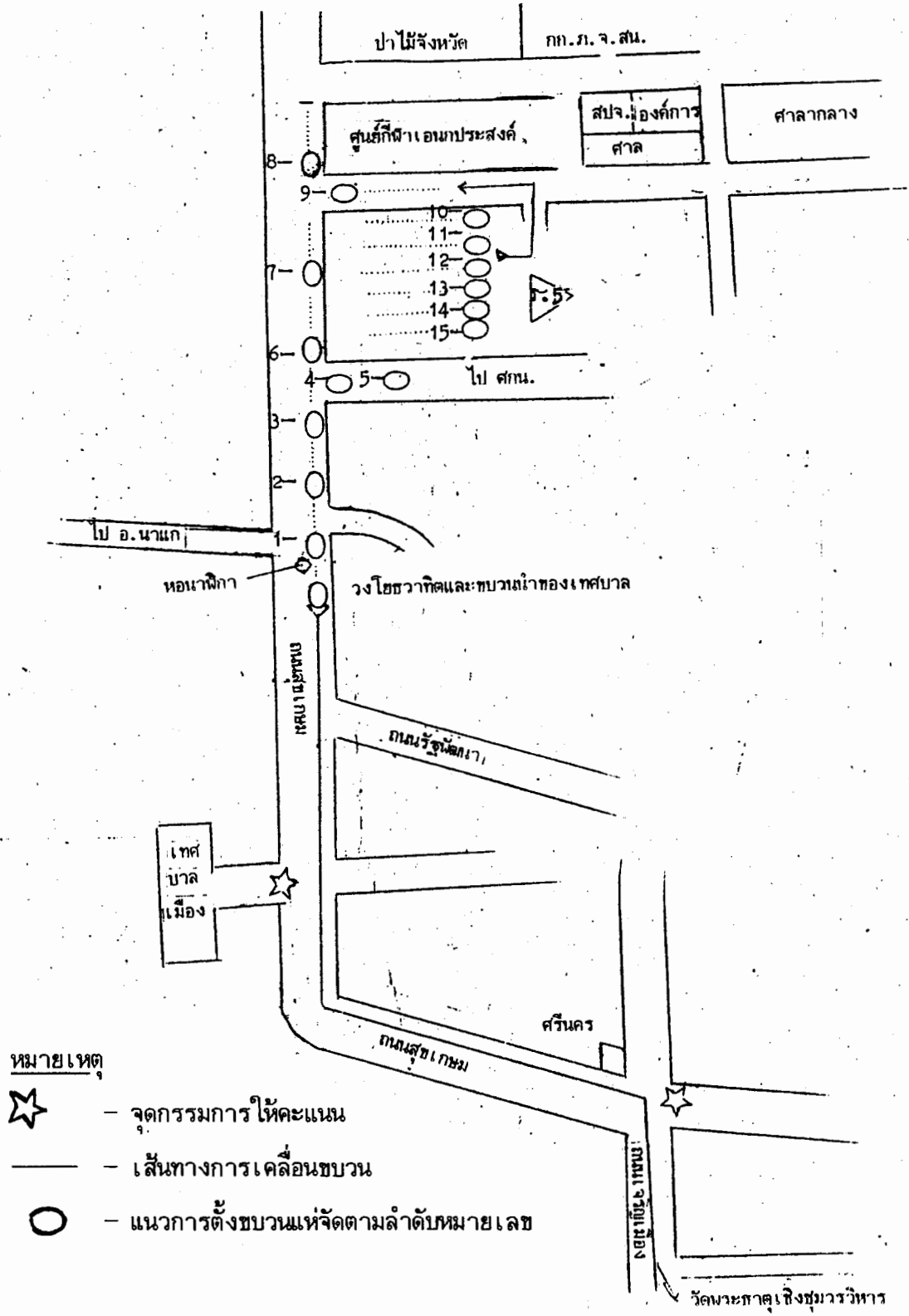
รำมวยโบราณ

รถปราสาทผึ้งแบบโบราณ

1. คุ่มวัดโพธิ์ชัย
2. คุ่มวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร
3. คุ่มวัดบ้านพะเนา
4. คุ่มวัดศรีชมภู
5. คุ่มวัดศรีสะเกษ
6. คุ่มวัดพระธาตุนารายณ์เจงเวง
7. คุ่มวัดเหนือ
8. คุ่มวัดสะพานศรี
9. คุ่มวัดศรีสมังคส์
10. คุ่มวัดสะพานคำ
11. คุ่มวัดป่าสุทธาวาส
12. คุ่มวัดกสิมโสง (วัดปล้ำธารรัตน์)
13. คุ่มวัดสว่างวัฒนาราม
14. คุ่มวัดศรีวิศา

แผนผังการจัดลำดับขบวนและเส้นทางที่ใช้ในการเคลื่อนขบวนแห่

ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

หมายเหตุ

- ★ - จุดกรรมการให้คะแนน
- - เส้นทางเคลื่อนขบวน
- - แนวการจัดขบวนแห่จัดตามลำดับหมายเลข

(ครุฑ)

ประกาศเทศบาลเมืองสกลนคร

เรื่อง ผลการตัดสินการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ประจำปี 2533

.....

ด้วยจังหวัดสกลนครพร้อมกับเทศบาลเมืองสกลนคร และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดงานประเพณีออกพรรษา จังหวัดสกลนครขึ้น ระหว่างวันที่ 1-4 ตุลาคม 2533 และในวันที่ 2-3 ตุลาคม 2533 มีการประกวดปราสาทผึ้ง ในวันที่ 3 ตุลาคม 2533 จัดประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง ซึ่งมีชาวกุ่มได้จัดส่งปราสาทผึ้ง และขบวนแห่ปราสาทผึ้ง เข้าร่วมพร้อมด้วยหน่วยราชการ สถานศึกษา จำนวน 14 กุ่มวัด

บัดนี้ คณะกรรมการตัดสินการประกวด ได้ให้คะแนนตัดสินการประกวดปราสาทผึ้งและขบวนแห่ปราสาทผึ้งด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม เสร็จเรียบร้อยแล้วปรากฏผล ดังนี้

1. การประกวดปราสาทผึ้ง

- ชนะเลิศ 1 ได้แก่ ปราสาทผึ้งกุ่มวัดสว่างวัฒนาการาม
 ชนะที่ 2 ได้แก่ ปราสาทผึ้งกุ่มวัดบ้านพะเนา
 ชนะที่ 3 ได้แก่ ปราสาทผึ้งกุ่มวัดศรีชมพู

2. การประกวดขบวนแห่ปราสาทผึ้ง

- ชนะเลิศ 1 ได้แก่ ขบวนแห่ปราสาทผึ้งกุ่มวัดสว่างวัฒนาการาม
 ชนะที่ 2 ได้แก่ ขบวนแห่ปราสาทผึ้งกุ่มวัดสะพานศรี
 ชนะที่ 3 ได้แก่ ขบวนแห่ปราสาทผึ้งกุ่มวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร

ฉะนั้น จึงประกาศมาให้ทราบโดยทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2533

ดิลก อัครราช

(นายดิลก อัครราช)

นายกเทศมนตรีเมืองสกลนคร

ภาคผนวก: ฉ

คำนำมาตรการพระราชดำริฯ ชิงช่อและคำถวายปราสาทผึ้ง

คำนำสการพระราชทูตเชิงชุมและคำถวายปราสาทผึ้ง

คำนำสการพระราชทูตเชิงชุม

มหาวาปีปุเร สุวัณณะ ภังคาระ ราเชนะ ฐาปิตัง จตุพทุชะ
 ปาทะวสัฏฐัง ลีระสานนามิ (กล่าวสามจบ)

คำถวายปราสาทผึ้ง

เอตัง มะยังกันเต มะรูปุณะปราสาทัง สะปะริวารัง รัตนัตตะยัสสะ
 เจตียัสสะ อภิภูชะมะ อะยังอิเมหิ มะรูปุณะปราสาทัง สะปะริวารัง
 รัตนัตตะยัง เจตียัง ปุชา อัมหากัง ทีมะรัตตัง หิตายะ สุขายะ
 ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมบูชาซึ่งพระรัตนตรัย องค์เจตีย์พระราชทูตเชิงชุม
 ด้วยปราสาทผึ้งพร้อมด้วยของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ อันการบูชาซึ่งพระรัตนตรัย
 องค์เจตีย์พระราชทูตเชิงชุมนี้ จงเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้า
 ทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวเกสรฯ สุรพันธ์พิฑิต

วันเกิด วันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2501 ณ บ้านเลขที่ 4 ซอยศศิวงค์ 2
ถนนพิทักษ์สันติราษฎร์ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

สำเร็จการศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 โรงเรียนประถมศึกษาตอนปลาย อำเภอเชียงคาน
จังหวัดเลย ปีการศึกษา 2514
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมุกดาหาร อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร
ปีการศึกษา 2517
ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง) วิทยาลัยครูสวนสุนันทา
ปีการศึกษา 2521
ปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกภาษาอังกฤษ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา
ปีการศึกษา 2523
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) วิชาเอกไทยคดีศึกษา
(เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม
ปีการศึกษา 2534

หน้าที่การงาน อาจารย์ 2 โรงเรียนมุกดาหาร อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร
ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 4 ซอยศศิวงค์ 2 ถนนพิทักษ์สันติราษฎร์ อำเภอเมือง
จังหวัดมุกดาหาร 49000